नं० ५१२७

नाम — बौधायन श्रौत सूत्राणि

कर्त्ता — बौधायनः

पत्र संख्या — ~~[illegible]~~ १४६ पत्राणि सं० — ×

विषयः — सूत्र पद्धतिः

बौद्धायनसूत्राणि

५१२७

नंबर १३

... कृ[illegible]वेदसूत्र

श्री

३८८०

[redacted]

बौधायनसूत्र

[illegible] अमावास्येन वा पौर्णमासेन मासेन वा हविषा य[illegible] [illegible] तिसृषु रस्था
दे[illegible] व स [illegible] सुप[illegible] य ने एकाहेन वा द्व्यहेन वा यय ऐध वै बास्न तां [illegible] वतिदप्रातनक्तिसेद्दा
य[illegible] होमो[illegible] [illegible] म्यान नक्तियज्ञस्य संतस्थाइति चेइमसे रानि ज्ञीयसं पर्ण वा दिस्साया मीन
न्वाद धाति नीति काष्ठान् गार्हपत्ये न्याद धाति नी रापन्वाहा से पचने नीर्णहिवनीये परिसमूह्य तस्य
पवसथस्य रूपेकुर्वीत्यथास्यज ते पेतस्य पतोन्ना रवामा छेन्न्प्रामो दग्वा चेयमो यत्र वा [illegible] छ न्यन्य
तेसायाप्राचीवोदीचीवाबकुपर्णो वकु न्नारवा प्रतिष्ठुघायामवति तामाछिनत्तीषेत्वोर्जे त्वेतितया
वस्सान पाकरोति वायवस्थोपायवस्थेत्यथैषां मातृः प्रेरयति देवो वः सविता अर्पयतु श्रेष्ठतमाय ॥१॥
कर्मणा आप्यायध्वमध्निया देवभागमूर्जस्वतीः पयस्वतीः प्रजावतीरनमीवा अयक्ष्मा मा वः स्ते
न ईशत माघशंसो रुद्रस्य हेतिः परिवो वृणक्त्विति ध्रुवा अस्मिन्गोपतौ स्यात बह्वीरिति यजमा
नमीक्षते धेताऽऽन्नारवामग्रेणाहवनीयं पयोहृत्य पूर्वया द्वारा प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यमग्नि
च्छेन स्प[illegible] नराधेवाम्य[illegible]र स्याजुहुति यजमानस्य पशून्पाहीति निनुयदि संनयति यद्युवेन संन
यति बर्हिः प्रतिपदेवन्न वति ॥२॥ अथ जघनेन गार्हपत्ये तिष्ठन्नसि दं वाग्य परस्तुं वा द[illegible] देवस्य वा

सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददे इत्यादाय अग्निमंत्रयते यज्ञस्य घोषदसीति गार्हपत्ये प्रतितपति प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातय इति त्रिः ऽथाहवनीयमभि ॥ इति जयुमा ॥ इषणा बर्हि रछमनुनाकता स्वधया वितष्टा आ वह इति कवयः पुरस्ताद्देवेभ्यो जुष्टमिह बर्हिरासद इति वेदिं प्रत्यवेक्षते यतो दिशमेव्यै इति यत्र बर्हि ...मन्यते दम्भे स्तंबं ... परिगृह्णाति या वतमल्लं प्रस्तराय मन्यते देवानां परिषूतमसीत्यथैनमर्चे मुञ्चा ... वर्षवृद्धमसीत्यासिदेनोपयच्छति देवबर्हिमी लान्वग्रातिर्यक्च बते राध्यासमित्याछिनत्याछेत्ता ते मा रिषमित्योच्छेदनान्यभिमृशति देवबर्हिः शतवल्शं विरोहेति सहस्रवल्शा वि वयं रुहेमेत्यात्मानं प्रत्यभिमृशते सर्वं शए वैनं स्तम्बं लुनाति ... पृथिव्याः संस्पर्शात्पाहीति ... मतउर्ध्वमयुजो मुष्टींल्लुनाति ...नवं ... वै ... दशवा यावतो वालं मन्यते ... रन्ध्राहितं शुल्वं ... उपस ... आसीति तदुदीचीनाग्रं निदधाति तस्मिन्प्रस्तरमभिसंभरति सु सं... संभरामीति संनह्यतीडाण्ये संनह्यन्नमि... तेयैषिंकरो ... पूषा ते ... ग्रन्थिं ग्रथ्नाति ... ...हन्त सदेनम ... इति

(right margin) त्रि॰ २

श्री षेन्न घिनिधत्तो च्च ... प तेर्म्हघ्रोहरामीत्य वेतरित्तमन्वि हिं... र त गार्हपत्यमनघः
सादयति दे वं गममसीति तदुपरि व निदधातियत्र गुत्त्नमन्यते तत्प्रा परिभोजनीयानि लुनाति
सकृदाछिन्नं पितृभ्य आछिनत्ययत थैव त्रि रर्न्वैहि तं त्रुष्टं कृत्वैक विंशति दारुमि घ्रं संनह्यति
यत्तृक्ता रूपं कृत्वा प्राविश्वास्त्वं वनस्पतीनां तत्तामेक विंशतिधा संनद्यामि सुसं न्नतेति व दं क
2 रोति बलसंज्ञं पशु कामस्य मृत कायेमन्नाघ कामस्य त्रिवृतं तेजस्कामस्यो घ्रो र्गं स्वर्ग कामस्य
चेदिं करोति प्राग्गुत्तरांसरि याहादधापुराकृ पिंडपितृयज्ञेन चरति ॥२॥ अथैतस्यै शाखायै प
घा६ गा६ र्गोनि प्रछिा येणो गार्हपत्यं निवपत्यथेनम घस्तात्सरिवास्य जघनेन गार्हपत्यं स्थविमद्उपवेषाय ॥२॥
निदधात्यधास्याः प्रादेशमात्रं प्रमायदर्भेनाजीः प्रवेष्यनग्निवृछाखापवित्रं करोतित्रिव
त्स्लं प्रादेशे दर्भेद्यान्प्रादेशासंमितः। यज्ञेपवित्रं पोत्त्ततमं पयोहव्यं करोतु मइस्यपसायंकु
तोग्निं त्रउत्तरेण गार्हपत्यं त्त्रणानिसंस्तीर्य तेषुचतुष्टयं संसादयति दोहनं पवित्रं सान्ना
य्य तपन्यो स्थाल्या विस्त्यपेनान्यक्तिः प्रात्तति शुद्धं घ्नं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायाइति त्रिर
पजघनेन गार्हपत्यमुपविश्योपवेषेणोदीचोंगारान्निरूहति मातरिश्वनो घर्मोसी

तितेषुसानाय्यतपनीमधिश्रयतिघोरसिप्र्ठिव्यसिविश्वधायाअसिपरमेणधाम्नादृंहस्व
माह्वारितितस्योभीरीनाग्रंश्चारवापवित्रंनिदधातिवसूनांपवित्रमसिशतधारंवसूनांपवित्रमसिस
हस्रधारमितितदन्वारम्यवाचंयमआस्तेअथगाआयतीःप्रतीक्षतएताआचरंतिमधुमद्दुहानाःप्र
जावतीर्यशसोविश्वरूपाःबह्वीर्भवंतीरुपजायमानाइहवइंद्रारमयंत्वनुगावहेतिमहेंद्रायेतिवाय
दिमहेंद्रयाजीभवत्यथाहोपसृष्टांमेप्रब्रूतादितिउपसृष्टांप्राकुर्दोह्यमानामनुमंत्रयतेकृतस्तो
कोकृतोद्रप्सोअग्नयेबृहतेनाकायस्वाहाद्यावापृथिवीभ्यामित्यथपुरस्तात्प्रत्यगानयतंपृच्छति
काममधुक्षदिंद्रस्यत्वासुमितीनरःप्रत्याहतामनुमंत्रयतेसाविश्वायुरितिद्वितीयमानयंतंपृच्छतिकाम
क्षदिंद्रस्यसुमेवेतरःप्रत्याहतामनुमंत्रयतेसाविश्वव्यचाइतितृतीयमानयंतंपृच्छतिकामं
धक्षदिंद्रस्यसुमिवेतरःप्रत्याहतामनुमंत्रयतेसाविश्वकर्मेतितिस्रष्टुदुग्ध्यासुवाचंविसृजतेबृ
हदुग्धीडायदेवेभ्योहव्यमाप्यायतांपुनःवत्सेभ्योमनुष्येभ्यःपुनर्दोहायकल्पतामितिमहेंद्रा
येतिवायदिमहेंद्रयाजीभवतिविसृष्टवागनन्वारभ्यतस्मिंमुतरांदोहस्तिताद्दोहनेपआनी
से २

यसंज्ञाल्तनं कुंभ्यामानयति संपच्य यमप्ता वशीकूर्मिणी मेधुमन्नमामंडः धनस्यसातयइत्यथैन
न्तर्वेदमुद्वास्यशीनीहृत्यातिरूपवित्रं दध्नातनक्ति सामेनचातनक्त्यमाज्ञायदाधीतिमहेंद्रायेति
वायदिमहेंद्रयाजीभवतियावतामहेंद्राच्छिष्यन्नमन्यतेतावदानयत्यग्निहोत्रोच्छेषणमस्यातन
क्तियज्ञस्यसंततिरसियज्ञस्यत्वासंततिमनुसंतनोमीत्यथैनदुन्नताकं सेनवाचमसे
नवापिदधात्यदस्तमसिविष्णवेत्वायज्ञायापिदधाम्यहं। अद्भिररिक्तेनपात्रेणायाःप्रनाःप
रिह्नोरतइतितदुपसिवनिदधातियत्रगुप्तंमन्यतेविष्णोहव्यं रक्षस्वेत्यतस्मिन्कालेदर्शेआ
॥३॥ तर्दोत्तायवसानपाकरोति ॥३॥ अथप्रातर्हुतेग्निहोत्रेहस्तौसंमृज्यानेकमणे वा देवेभ्य ॥३॥
ऽऽ केयमितिनक्तंपरिस्त्रीर्णाएवैतेनयोनवंतियद्युवाअपरिस्त्रीर्णान्भवंत्याहवनीयमेवा
येत्युरस्तात्परिस्तृणात्यथदक्षिणतोथपश्चादथोत्तरतएवमेवान्वाहार्यपचनंपरिस्त
णात्येवंगार्हपत्यमथायेनागार्हपत्यंतृणानिसमस्त्रीर्येतेषुद्वंद्वंन्यंचियज्ञायुधानिसं
सादयतिस्फ्यं च कपालानि चाग्निहोत्रहवणीं च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्यां चोलूखलं

वेदं च दारुपात्री चयोक्षी च वेदपरिवासनं च ध्रुवं च ... न्वाहा
र्यस्थालीं च २

चमुसलं च दृषदं चोपलं च जुहूं चोपभृतं च स्रुवं च स्रुचं च प्राशित्रहरणं चेडापात्रं च मेक्ष
णं च पिष्टोद्वपनीं च प्रणीताप्रणयनं चाज्यस्थालीं चैवमदंतीय यानि चान्यानि पात्राणि तान्यपि वै
वमेवं द्वंद्वंस ... साद्य ब्राह्मणं दक्षिणतउपवेश्य पश्चात् स्तृणाति संततां गार्हपत्यादाह
वनीयाद्यज्ञस्य संततिरसि यज्ञस्य त्वा संतत्यै स्तृणामि संतत्यै त्वा यज्ञस्य स्तृणामीत्यथ
बर्हिषः पवित्रे कुरुते प्रादेशमात्रे समे अप्रच्छिन्नाग्रे येन न खच्छिनत्ति इमौ प्राणापानौ यज्ञस्यां
गानि सर्वशः आप्याययंतौ संचरतां पवित्रे हव्यशोधने इत्यथैने छिनत्ति मा ऋषिः पवित्रे स्थो
वैष्णवी स्थो यज्ञिये स्थो वायुपूते स्थो विष्णोर्मनसा पूते स्थो यज्ञस्य पवने स्थ इत्यथोत्तरेणा गा
र्हपत्यमुपविश्य कंसं वा चमसं वा प्रणीताप्रणयनं याचति तस्मिंस्तिरः पवित्रमप आनय
न्नाह ब्रह्मन्नपः प्रणेष्यामि यजमान वाचं यच्छेति प्रसूतः समं प्राणैर्धारयमाणोऽविषिं
चन्हृत्वोत्तरेणाहवनीयं दर्भेषु सादयित्वा दर्भैः प्रच्छाद्य पवित्रमादाय प्रदक्षिणमावृत्य
प्रसेडा ... त्यादत्ते दक्षिणेनाग्निहोत्रहवणीं सव्येन शूर्पं वेषाय ... तिगार्हपत्ये प्रतितपति

तपति प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा अरातय इति त्रिरधिजवनं न[illegible]स्यमग्निष्ठमनो भवति
तस्यैतस्योत्तरां धुरमभिमृशति धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान्धूर्वति तं धूर्व यं वयं
धूर्वाम इत्यनोऽभिमन्त्रयते त्वं देवानामसि सस्नितमं पप्रितमं जुष्टतमं वह्नितमं देव
हूतममह्रुतमसि हविर्धानं दृꣳहस्व मा ह्वारिति ॥४॥ अथ विष्णोः क्रमोऽसीति दक्षिणमक्षः
पार्श्विं क्रमित्वान्यारूढस्य प्रउगे[illegible]निदधा[illegible]पे स्फ्यं च स्रुक्च पवित्रे च पुरोडाशीयान्वे
क्षते मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रेक्षे मा भेर्मा संविक्था मा त्वा हिꣳसिषमित्युरु वातायेति तुषां
वा किंशारुं वा कणं वा निरस्यत्यथाप उपस्पृश्य दक्षिणाहोतारं व्याख्याय हविर्निर्वप्स्यामीति ॥४॥
यजमानमामन्त्र्य पवित्रवत्याग्निहोत्रहवण्या निर्वपति यज्ञवेनाग्निर्भवति जघने
गार्हपत्यं स्फ्यं निदधाति स्फ्यमुपरि पात्रीं पात्र्यां पुरोडाशीयानावपत्य धूर्वीर्द्धपा
त्र्यामभिमृशति धूरसीति दृꣳहस्व मा ह्वारित्यथ पुरोडाशीयानवेक्षते मित्रस्य त्वा
चक्षुषा प्रेक्षे मा भेर्मा संविक्था मा त्वा हिꣳसिषमित्युरु वातायेति तुषं कणं वा किंशारुं वा

× ग्निभ्यामित्यमावास्यायामसन्नयतः ४ स्य पवित्रवत्याग्निहोत्रहवण्यां निर्वपति

स्य×

निरुप्यांघापउपस्थस्य दक्षिणातो होतारं व्याख्यायह विनिर्वपस्यामीति यजमानमामंत्र्यो नि
र्वपेति यजमानोऽनुजानाति यन्निर्वपति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ता
भ्यामग्नये जुष्टं निर्वपामीति त्रिरेतेन यजुषा सकृत्तूष्णीमेतामेव जातिप दक्षिणाग्नीषोमाभ्या
मिति पौर्णमास्यामिंद्राय वैमृधायेति चेंद्राग्नीभ्यामिति संनयतो महेंद्रायेति वा यदि महेंद्रयाजी
भवति स निरुप्तानभिमृशति इदं देवानामिदमु नः सह इति प्रोक्षणीरेव तितानावपति स्फा
स्येत्यानारासाद्य स्थाहवनीमोक्षते सुवरभि विख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरिति पगहानन्वी
क्षते दृहं तां उ योघा वापृथिव्योरित्यथैनं मौदायापो निष्ठतिस्फ्यं तरिद्रमन्विक्षितिंस्या
चरेणगार्हपत्यमुपसादयु स्थिदियास्त्वा पस्थे सादयामीति गार्हपत्यमभिमंत्रयतेऽग्ने हव्यं रक्ष
स्वेति ॥ अथैते स्यामवरूविनिरः पवित्रमपआनीयोदीचीनाग्राभ्यां पवित्राभ्यां त्रिरुत्पुनाति दे
वो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति पञ्चाप्येनाऽन्महयं जुपातिष्ठ
सापोदैवीदेवीरग्रेपुवोऽग्रेगुवोऽग्य इमं यज्ञं नयताग्रे यज्ञपतिं [illegible] षा निर्दो व्रतीत व्रत

यतिप
रद
सप

स्यभिंड्मवल्ली ध्वंस्नत्स्ये

कूपैइसष्हिरेवापः ओं स्नति ओं ह्लिंत्मय ओं ह्निनाम्यतित्रिरपपुरो [illegible] ओं स्नतिदेवस्यत्वास
वितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामग्नये वो जुष्टं ओं स्नाम्यग्नीषोमाभ्याममुष्मा अमु
ष्मा इति यथादेवतं त्रिरुक्तानानि पात्राणि कृत्वा ओं स्नति मुद्धं दैव्याय कर्मणे देवयाज्याया
इति त्रिरति रिक्ताः ओं स्नणी निधाय कृष्णाजिनमवधूनोति निर्धूतीरमुदं अवधूतं
रक्षोवधूता अरातय इति त्रिरथैनस्तुनक्ताजिनतीचीन ग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणात्यदित्या
स्त्वागसि ओं स्नति त्वा पृथिवी वेत्तितितस्मिंनुलूखलमध्यूहति अधिषवणमसि वानस्प
त्यं ओं स्नति त्यादित्यास्त्वग्वेत्तितितस्मिन्नुरोऽग्नीयानावपत्यग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जनं दे ॥५॥
ववीतये त्वा गृह्णामीति मुसलमवदधात्यद्रिरसि वानस्पत्यः स इदं देवेभ्यो हव्यं
सुशमि शमिष्वोत्यथ हविष्कृतमाह्वयति हविष्कृदेहि हविष्कृदेहीति त्रिरथ दृषद्
पलेवषानवेणो ... समाहंतीषमाविदो ऽर्जमावद द्युमद्वदत वयं संघातं जेष्मेति त्रिरव
हंसोऽम्नेंतुषान्कृत्योत्तरतः शूर्पे सम्पपत्यतिवर्षवृद्धमसीनितस्मिन्नुरोऽग्नीयानुद्वप

तिष्ठतित्वावर्षेवर्द्धंवेत्तिस्त्रियोदक्रः पयोवत्स्यापरापुनातिपरापूतंरक्षःपरापूताअरातयइति
सव्येनतुषानुपहत्येमांदिग्रां निरस्यतिरक्षसांनागोसिस्थापडपरएरंयविविनक्तिवायुर्वोवि
विनक्तितिपाभ्यांतंडुलांश्चस्कंदयतिदेवोवःसविताहिरण्यपाणिःप्रतिगृह्णातिस्त्यवहंस्थेड
यछंन्नाहत्रिष्फलीकर्तवैत्रिष्फलीकृतान्मेष्टकृतादितित्रिष्फलीकृतान्ब्राह्मःत्रिष्फलीक्रिय
माणानांयोन्यंगोत्रवत्रिष्फनेरक्षसांभागधेयमापस्तश्चवहतादितरइतितंडुलप्रक्षालनमं
तर्वेदिनिनयत्युत्तरदेदोवैतस्मिन्कालेआनदोहंधेत्तुंदोहयस्तुदश्रेणापविश्चेतानात्रातन
क्ति॥श्री॥अपक्षोक्तेषुत्रिष्फलीकृतंतपेवहेस्ताजिनमचत्रुनोत्स्यवैचीवमुदञ्चत्स्यावधू
तंरक्षोअवधूताअरातयइतिचिरयैनहस्तुरस्ताअतीचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणात्य
दित्यास्त्वागसिअतित्वापृथिवीवेत्तितितस्मिंनुदीचीनकुंबीशम्यांनिदधातिदिवस्कंभनि
रसिअतित्वादित्यास्त्वग्वेत्तितितस्यांप्राचीदृषदमव्यूहतिधिषणासियवेत्याप्रतित्वादि
वस्कंनिवेत्तितिदृषदुपलामव्यूहतिधिषणासिपार्वतीअतित्वा...वेत्तितितस्यांपुरो
भ०२

...पति २ पानाय त्वा २

ति४ 6

डाशीयानधिवपति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां [illegible] हस्ताभ्यामग्नये जुष्टमधि
वपाम्यग्नीषोमाभ्याममुष्मा अमुष्मा इति यथादेवतमधिवपेत् धान्यमसि धिनुहि देवान्
धिनुहि यज्ञं धिनुहि यज्ञपतिं धिनुहि मां यज्ञनियमिति पिंशति प्राणाय त्वा व्यानाय
त्वैं स्यौ बर्हिरन्वैक्षते दीर्घां दीर्घामनुप्रसितिमायुषे धामिति कृष्णाजिने पिष्टानि स्कंदय
ति देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृह्णात्विति हविः प्रेप्येत यच्छन्ना हासं पवेतोपि
ष्टषाणकृनिकुर्वन्नादितिपिंशति पुरोडाशीयानि चरव्यान्दधति यदि चरुं करिष्यन्भव
ति प्रागधिवपनाच्चरुपुरोडाशीयान्विविनक्ति ॥ ७ ॥ अथैतानि कपालानि प्रक्षाल्य ॥६॥
तानि जघनेन गार्हपत्यस्य समुपसादयस्य प्रोद्दक्षिणत एकादशोत्तरतोऽजघनेन गार्हप थ४
त्यस्य समुपविश्य धृष्टिमादत्ते धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छेति गार्हपत्यमभिमंत्रयते पायेन्निमामा
दं जहीति निष्क्रव्यादं सेधे निदक्षिणांगारं निरस्य यथान्यामावर्तं यत्यादेवय
जं वहेति तं दक्षिणेषां कपालानां मध्यमेनासैं म्युपदधाति ध्रुवमसि पृथिवीं दृंह

× तथापरमेवं दे[illegible]त्तरतः संस्त्रेउपदधाति चितस्थप्रजामस्मै रयिमस्मै सजातानस्मै यजमानाय पर्यूहे ६

युर्दृंह प्रजां दृंह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूहेत्यंगारमधिवर्तयति निर्दग्धं रक्षो
निर्दग्धा अरातय इत्यथ पश्चार्धे मुपदधाति धर्त्रमसि अंतरिक्षं दृंह प्राणं दृंहापानं दृंह
सजातानस्मै यजमानाय पर्यूहेत्यथापरार्द्धेमुपदधाति धरुणमसि दिवं दृंह चक्षुर्दृंह
श्रोत्रं दृंह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूहेत्यथ दक्षिणार्द्धेमुपदधाति धर्मासि दिशो
दृंह योनिं दृंह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूहेत्यथ पूर्वेमुपदधाति चितस्थप्र × धिमुप ५
जामस्मै रयिमस्मै सजातानस्मै यजमानाय पर्यूहेत्यथैतान्यंगारैरधिवासयति भृगू
णामंगिरसां तपसा तप्यध्वमित्यथैनानि योगेति युनक्ति यानि घर्मे कपालान्युपचिन्व
न्ति वेधसः पूष्णस्तान्यपि व्रत इंद्रवायू विमुंचतामित्येवमेवोत्तराणि कपालान्युपदधात्यधि
घते कपालान्युपं घते चरुस्थाली मध्ये स्थापयति भ्रपणानि तपंति पिष्टसंवेपनीया आपः॥
॥८॥ अथोत्तरेणागार्हपत्यमुपविश्य वाचंयमस्त्रिः पवित्रं पा[illegible]जिनाद्वि
ष्टानि संवपति देवस्य त्वा सवितुः [illegible] नयेजुष्टं

सवपाम्यग्नीषोमाभ्याममुष्मा अमुष्मा इति यथादेव[illegible]कर्मणामाहाहराप

आनयेत्याहरंतिप्रोक्षकारः प्रणीताभ्यः स्रुवेणोपहस्य वेदेनोपयम्य पात्र्यां वा तद्धी

येवं मदंतीम्यस्त्वा उत्तयोरानीयमानाः प्रतिमेत्रय्य तेसमापो अद्भिरग्मत समोषधयो

रसेन सं रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमित्यथानान्तु परिप्लावयत्यद्भ्यः

ह्नि: ५ परिप्रजाता स्थ समद्भिः पृच्यध्वमिति संयौति जनयत्यै त्वा संयौमीति संभयुत्सर्वत्र

॥७॥ त्रिमन्त्राद्यस्य येस्त्वा अग्नीषोमाभ्याममुष्मा अमुष्मा इति यथादेवतं पिंडं करोति मखस्व

स्य शिरोसीति तं दक्षिणेनां कपालानां ~~मध्यमे नाभ्यपदधाति~~ प्रसृत्यां गार्हपत्येऽधिपूर्ण ॥७॥ २५

घृणिर्घर्मोसि विश्वायुरिति प्रथयस्वोरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामिति तं तन्वंतं कूर्म

प्रकारं करोति सं लोत्ति कपालान्यभिप्रथयतीति ब्राह्मणमथ तिरःपवित्रमाज्यस्था

ल्यामाज्यं निर्वपति महीनां पयोस्योषधीनां रसस्तस्य तेक्षीयमाणस्य निर्वपामि

देवयज्यायाइ सथोत्तरतोग्नेस्समभिश्रांनंगारानग्निरूह्य तेष्वधिश्रयत्येवमेवोत्तरं पुरो

वेदेनाभिवास्य ५ स्वसीब्रुसणाएव्य ५

डाशामधिवृणक्तित्यथमृतमथदधिअथपात्र्यामप आनीय दक्षिणस्यपुरोडाशस्यत्वचं
य्याहयतितिलवंगक्लीघेतित्रिरपोत्तरस्यायपर्येग्निकरोत्यंतरितंरक्षोंतरिताअरातयइतित्रि
रथदक्षिणंपुरोडाशंश्रपयतिदेवस्त्वासविताश्रपयतुवर्षिष्ठेअधिनाकेग्निस्तेतनुवंमा
तिधागितिगार्हपत्यमभिमंत्रयतेग्नेहव्यंरक्षस्वेत्येवमेवोत्तरंपुरोडाशंश्रपयत्यथदक्षि
णंपुरोडाशंभस्मनाभिवासयत्यग्निसंब्रह्मणाप्र्चस्वेतित्रिरथोत्तरमविदहंतंश्रपयतेति
वावंविसृजतेऽथैतस्याग्नीसप्योल्मनेगार्हपत्यादंगारेणाभितप्यहृत्यांतर्वेदिप्रतीचीनं
तिस्फुलेरवासुनिनयत्येकतायस्वाहाद्वितायस्वाहात्रितायस्वाहेत्यथवेदमादत्तेयंवे
ब्रह्मेयंवेदःपृथिवींदद्रुतासतींगहनेगह्वरेषुसविंदत्वुयजमानायलोकमछिद्रंयज्ञं
भूरिकर्मीकरोत्वितिवेदेनवेदिंत्रिःसंमार्ष्टिवेदेनवेदिंविविदुःपृथिवींसापप्रथेपृथिवी
पार्थिवानिगर्भंबिभर्तिभुवनेष्वंतःततोयज्ञोजायतेविश्वदानिरिति॥९॥अथजघने
नवेदेघैतिष्ठन्स्फ्यमादत्तेवस्प [illegible] वेश्मिनो [illegible] होहस्ताभ्यामाद

दें

दरस्यादायाति मन्त्रयत इदस्य वोह्निनसि एतः सहस्रमृषिः शोत [illegible] येन बर्हिषासंस्य
ऋतिवायुरसितिग्मतेजाः ज्ञातृन्नृषिन्नसि वानस्पत्यो द्विषतो वधः इत्यपांते वैष्कदी चीना
ग्रे वर्हिर्निदधाति पृथिव्यै वर्मोसि वर्म मे यजमानाय नवेति तस्मिंन्स्फ्येन प्रहरति पृथि
वि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं माहिंसिषमित्यपहतोररुः पृथिव्या इत्यादत्ते व्रजं गच्छ
गोस्थानमिति हरति वेदिं प्रत्य वेक्षते वर्षतु ते द्यौरिति हत्वोत्करे निवपति बधान देव दत्त
॥८॥ व्रजं गच्छगोस्थनमिति हरति वेदिं प्रत्यवेक्षते वर्षतु ते द्यौरिति हत्वोत्करे निवपति बधा
न देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौ ॥८॥
गिति द्वितीयं प्रहरति पृथिवी देवयजन्योषध्यास्ते मूलं माहिंसिषमित्यपहतोररुः
पृथिव्यै देवयजन्या इत्यादत्ते व्रजं गच्छगोस्थानमिति हरति वेदिं प्रत्य वेक्षते वर्षतु
ते द्यौरिति हत्वोत्करे निवपति बधान देव सवितः समतो मा मौगिति तृतीयं प्रहर
ति पृथिवी देवयजन्योषध्यास्ते मूलं माहिंसिषमित्यपहतोररुः पृथिव्या अदेव

परमस्यां॰ २

यजमानस्याद्दत्तेव जंगच्छगोस्थानमितिहरतिवेदिंप्रत्यवेक्षतेवर्षतुतेद्यौरितिह्येवोक्तेननिवपति
बधानदेवसवितःपरमस्यां०स्तमतोमामौगररक्षोदिवंमास्कानितिसत्त्रानुवर्तयतिलक्ष्मीचतु
र्येहरतिसहबर्हिषाथस्फ्येनपरियाहंपरिगृह्णातिवसवस्त्वापरिगृह्णन्तुगायत्रेणछंदसेतिद
क्षिणतोरुद्रास्त्वापरिगृह्णन्तुत्रैष्टुभेनछंदसेतिपश्चादादित्यास्त्वापरिगृह्णन्तुजागतेनछंदसेत्यु
त्तरतोथकरोतिजपतीमांनराःकृण्वुतवेदिमेत्यवसुमतीघृतवतीमादित्यवतीवर्ष्मन्दिवोना २५
भाएथिव्यायथायंयजमानोनरिष्येदित्यथप्राचीस्फ्येनवेदिमुद्धंतिदेवस्यसवितुःसवेक
मेकृण्वंतिवेधसइत्यथाग्नीध्रमाहाग्नीदितिस्त्रिर्हरेतितंतस्त्रिराग्नीध्रोहरतियदाग्नीध्रस्त्रिर्हरेय
स्यसंप्रैषमाहब्रह्मंस्त्वुत्तरंपरियाहंपरिगृहीष्यामीतिब्रह्मस्त्वउत्तरंपरियाहंपरिगृह्णातिऋ
तमसीतिदक्षिणतऋतसदनमसीतिपश्चादृतश्रीरस्युत्तरतोथप्राचीस्फ्येनवेदिंयोयुप्पा
तेधाअसिस्वधाअसिउर्वीचासिवस्वीचासिपुराक्रूरस्यविसृपोविरप्शिन्नुदादायपृथिवीं
जीवदानुयामैरयंश्चंद्रमसिस्वधाभिस्तांधीरासोअनुदृश्ययजन्ते [illegible] तांवेदितियचस्फ्य

स्त्रुश्चासंप्रैषमाहप्रोक्षणीरासादयेध्माबर्हिरुपसादयस्रुवंस्रुचःसंमृड्ढिपत्नीं संन
ह्याज्येनोदेहीत्याहरंस्येनाःप्रोक्षणीनरिपर्यदक्षिणेनाघयुक्ताःस्फ्यमउपनिनीयस्फ्यस्यव
र्तीसादयस्यस्योत्तरेस्फ्यंनिहंतियोमाहृदामनसायश्चवाचायोब्रह्मणाकर्मणाद्वेष्टिदेवाः
यःश्रुतेनहृदयेनेष्कताचतस्येंद्रवज्रेणशिरःछि नीतिप्रतिप्रोक्षणाल्यस्फ्यंचप्रक्षाल्ययत्प
पसादयेत्येतदिध्माबर्हिर्वेदिंदक्षिणामिध्मंमुत्तरंबर्हिः॥१०॥ अथैताःस्रुचःसमादत्तेदक्षि
णेनस्रुवंजुहूपभृतौसव्येनध्रुवांप्राशित्रहरणंवेदपरिवासनानीतिगार्हपत्येप्रतित
पतिप्रत्युष्टंरक्षःप्रत्युष्टाअरातयोग्नेवस्तेजिष्ठेनतेजसानिष्टपामीतिस्रुचःस्रुवंसंमा ॥ ७ ॥
र्ष्टिगोष्ठंमानिर्मृक्षंवाजिनंत्वासपत्नसाहंसंमार्ज्मीतित्रिरंतरतःत्रिर्बाह्यतस्त्रिरेव
मूलेदंडंसंमृज्याद्भिःसंस्पृश्यप्रतितप्यप्रास्यत्यच्छस्ययजुर्हृत्संमार्ष्टिवाचंप्राणंमानिर्मृ
क्षंवाजिनींत्वासपत्नसाहींसंमार्ज्मीतितथैवसंमृज्याद्भिःसंस्पृश्यप्रतितप्यप्रास्यत्यच्छस्य
यापन्नंतंसंमार्ष्टिचक्षुःश्रोत्रंमानिर्मृक्षंवाजिनींत्वासपत्नसाहींसंमार्ज्मीतितथै

वसंभ्रज्यद्भिः संस्वत्रयप्रतितप्योत्सयच्छत्यथ स्रुवां संमार्ष्टि प्रजां यो निमानि मे देवा वाजिनी
त्या सपत्नसाहिः संमार्ज्मीति न थैव संमृज्यद्भिः संस्वत्रयप्रतितप्योत्सयच्छत्यथ प्राशित्रह
रणं संमार्ष्टि रूपं वर्षीयस्तु न्योमानि मे देवा वाजित्या सपत्नसाहिः संमार्ज्मीति तथैव संमृज्यद्भिः
संस्वत्रयप्रतितप्योत्सयच्छत्यथैतानि स्रुकु संमार्जनान्यद्भिः संस्वश्रय गार्हपत्येनुप्रहरति दि
वः शिल्पमवततं पृथिव्याः ककुभिः श्रितं तेन वयं सहस्रवल्शेन सपत्नं नाशयामसि स्वाहेत्य प्र ६
थोत्करेणोत्कं वेदस्तृणानि संस्तीर्य तेषु स्रुचः सादयित्वाथैतां पत्नीमंतरेण वेदोत्करौ पाघंजघ
नेन दक्षिणेन गार्हपत्यमुदीचीमुपवेशयत्ययोक्त्रेण संनह्यत्याशासाना सौमनसं प्रजानां सौ
भाग्यं तनूं। अग्नेरनुव्रता भूत्वा संनह्ये सुकृताय कमित्यथैनां तिरःपवित्रमपआचामयति
पयस्वतीरोषधयः पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिंद्र संसृज इत्य
थैनां गार्ह[illegible]पत्ये समिधमाधापयत्यग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यता

ꣳ स्वाहा वायो व्रतपत आदित्य व्रतपत व्रतानां व्रतपते [illegible] रिष्यामि [illegible] तच्छकेयं तन्मे रा
ध्यताꣳ स्वाहेत्यथ जघनेन गार्हपत्यमुपविश्य जपति सुप्रजसस्त्वा वयꣳ सुपत्नीरुप
से दिमा अग्ने सपत्नदंभनं मदब्धासो अदाभ्यां इडा तावी विधवा न्हयोस मादिति
रि वसु पुत्रा। अस्थूरित्या गार्हपत्योपनिषदे सुप्रजास्त्वाया मम पुत्राः शत्रुहणो यो
मे दुहिता विराट्। उतो हमस्मि संजय पत्ये मे श्लोक उमं इत्यथैनां वाचयत्यूनेति
रिक्तं धियाता इत्यथैनां गार्हपत्यमीक्षयत्यग्ने गृहपत उपमा ह्वयस्व देवानां
पत्नीरुपमाह्वय र्धे पत्नीपत्नेष ते लोको नमसोऽस्मात्मा माहिꣳसीरित्यथैना ॥१०॥
माज्यमवेक्षयति महीनां पयोस्योषधीनीꣳ रस सोदब्धेन त्वा चक्षुषावेक्षे सुप्रजास्त्वा
येत्यथैन गार्हपत्ये घिम्भयति तेजोसीति समिधमुपयत्यथ प्राङ् हरति तेजोनु प्रेहीति
त्यथैन दाहवहनीये घिम्भयत्यग्निस्ते जो माविनैदित्यत्रैतां समिधमध्यत आहवनी

यस्मात्पादघातिस्वाहेत्यथैन दयेणब्राह्मणीः पर्याहृत्य दक्षिणार्धे वेदे निधाय यजमानमाँ
माज्यमवेक्षयति निमील्या वेक्षयति ब्राह्मणमथैन घयाहृत्य पर्याहृत्योत्तरार्धे वेदे
निधायाथ युर्वेदस्त तेजोऽसि जिह्वासि सुभूर्देवानां धाम्ने धाम्ने देवेभ्यो यजुषे यजुषे भ
वेत्यथैनदुदीचीनाग्राभ्यां पवित्राभ्यां पुनराहारं त्रिरुत्पुनाति शुक्रमसि ज्योतिरसि
तेजोऽसि स्वथ ब्राह्मणीरुत्पुनाति देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य
रश्मिभिरिति पच्छः प्रोक्षणीषु पवित्रे अवधायादत्ते दक्षिणेन स्रुवस्य येन जुहूं वेदस्य
ति स्राप्यत स्पाय यहानाहृत्य शुक्रं त्वा शुक्रायां धाम्ने धाम्ने देवेभ्यो यजुषे यजुषे गृह्णा
मीत्येतेन यजुषा चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सम स्योपभृति ज्योतिस्त्वा
ज्योतिषि धाम्ने धाम्ने देवेभ्यो यजुषे यजुषे गृह्णामीत्येतेन यजुषा गृहीतं गृहीत्वा
न्ध्यसो यहान्नट न्नानः कनीयः ... गृहीतेन तथैव संमरये ... यच्छति पशुध्रुवा

यां गृह्णीतेऽविर्सि स्वाविषि धाम्ने धाम्ने प्रवर्त्यो यं जुषेय जुषे गृह्णी मो पतेनेन यजुषा यद्दु
गृह्णीतं गृह्णीयात्त्रिपूर्यन येवसमस्य स्यय च्छति ॥१२॥ अथैतामाज्यस्थालीं स स्रुवाजघ
नेन वर्वेनिधापजोक्षणीरुन्मह यजुषो त्रिष्टस्यापोदेवीरग्रेपुवोअग्रेगुवो यद्दमंयज्ञं नय
ताग्रेयज्ञपतिं घत्तयुष्मानिन्द्रो वृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्र मवृणीध्वं वृत्रतूर्ये इत्यद्भिरेवापः
प्रोक्षति प्रोक्षिता स्थ प्रोक्षिता स्थेति निरयं घंविस्वस्य प्रोक्षति कृष्णोस्याखरेष्ठो मये त्वा स्वा
हेति वेदिं प्रोक्षति वेदिरसि बर्हिषे त्वा स्वाहेति बर्हिः प्रोक्षति बर्हिरसि स्रुग्भ्यस्त्वा स्वा
हेत्याह रंस्येव बर्हि रंतरेण प्रणीताश्चाहवनीयं चतद्दंतवैनदिपुरोग्रंथ्या साघप्रोक्षति
दिवेत्वेत्यथ याण्यंतरिक्षाय त्वेति मम ध्यानि पृथिव्यै त्वेति मूलानि सहस्रुचा पुरस्ता ॥१३॥
त्स्वत्वं वंग्रंथिं प्रस्रुस्तातिविष्टाः प्रोक्षणीर्निनयति दक्षिणायै श्रोणेरोत्तरस्यै श्रोणेः स्वधा
पितृभ्य ऊर्गसि बर्हिषद्भ्य ऊर्जा पृथिवीं गच्छतेस्रु द्वेधो कृ णीघन बर्हिर्विस्त्र स्य पुरस्ता
त्प्रस्तरं गृह्णाति विष्णोस्तूपोसीति तस्मिन्यविज्ञे अपिसृजति यजमानेप्राणायानोद

घामीति वा लूंछी वा तं यजमानाय वा ब्रह्मणे वा प्रयच्छत्यथैतानि बर्हिःसंनहनान्यायातय
ति दक्षिणायै श्रोणेरोत्तरार्द्धं सादयदक्षिणवेद्यंते बर्हिर्मुष्टीस्तृणाति देवबर्हिरूर्णाम्रदसं
त्वा स्तृणामि स्वासस्थं देवेभ्य इति तां बहुलां पुरस्तात्प्रस्तरौ चैति व्रतमनति पर्श्चस्तृणात्यथ
प्रस्तरपाणिः प्राङ्तिष्ठन्परिधीन्परिदधाति गंधर्वोसि विश्वावसुर्विश्वस्मादीषतो यज
मानस्य परिधिरिड ईडित इति मध्यममिन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणो यजमानस्य परिधिरि
डइडित इति दक्षिणं मित्रावरुणौ त्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परि
धिरिड इडस्य इत्युत्तरं मथपस्तूर्यैण पुरस्तात्परिदधाति स्व येस्त्वा पुरस्तात्पात्वनुकस्याश्चिदभिशस्त्या
इत्यूर्ध्वे समिधौ वादधाति वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमंतं समिधीमह्यग्ने बृहंतमध्वर इति द
णां तूष्णीमुत्तरामभ्याधायांतर्वेदि प्राचीनाग्रे विधृती तिर्यग्यौ सादयति विशो यंत्रे स्थ
इति विधृत्योः प्रस्तरं वसूनां रुद्राणामादित्यानां सदसि सीदेति प्रस्तरे जुहूर्जुहूरसि घृ

ताचीनामाप्रियेणनाम्नाप्रियेसदसिसीदस्रुत्तरामुपभृतमुपभृदसिघृताचीनाम्नाप्रिये
णनाम्नाप्रियेसदसिसीदस्रुत्तरांध्रुवांध्रुवासिघृताचीनाम्नाप्रियेणनाम्नाप्रियेसदसि
सीदेत्यथस्रुचःसन्नाअभिमृशत्येताअसदन्सुकृतस्यलोकेताविष्णोपाहिपाहियज्ञंपाहिय
ज्ञंपाहियज्ञपतिंपाहिमांयज्ञन्यमितिविष्णूनिस्थवैष्णवानिधामानिस्थप्राजापत्या
नीत्याज्यान्यभिमंत्रयते॥१२॥अथादत्तेदक्षिणेनाज्यस्थालींसस्रुवांसव्येनपात्रींवेद
मित्येतत्समादायप्रदक्षिणमावृत्यप्रत्यगादस्यवृजेनगार्हपत्यमुपविश्यपात्र्यांवेदोप
स्तृणातिस्योनंतेसदनंकरोमिघृतस्यधारयासुशेवंकल्पयामितस्मिन्सीदामृतेप्रति ॥१२॥
तिष्ठव्रीहीणांमेधसुमनस्यमानइत्यपघृष्टीमामादायदक्षिणस्यपुरोडाशस्याङ्गा
रानपोहतीदमहंसेनायाअभीत्वर्यैमुखमपोहामीत्यथैनमभिदर्शयतिस्वर्ज्यो
तिर्विनाहिमहन्तरक्षीयायेतिवेदेनविन्दुंसंहत्याभिघारयत्याप्यायघृतयोनिर
ग्निर्हव्यानुमन्यतांस्वमंक्षत्वचमक्ष्वसुरूपंत्वावसुविदपश्चुनातेजसाअग्नेअनुष्ठमति

धारयामीति यदेवस्रोवानवस्रधेनमुद्रासयति ऋतउत्पातिजनितामतीनमिस्याज्ये
नसुसंवतगीयस्माईधेयरनुमुवेनस्यगोपाइस्यपरिषिदन्पज्यधस्त्वाडपानक्रियस्त्रआत्मा
पंस्पुषुअविष्टस्तमंदवेस्येवमेवान्तर् पुरोडाशोमुद्रासयत्यस्यपञ्चतमथदध्यघृसोन्नाय्येअलं
करोतिापस्त्वआत्मापस्पुषुअविष्टोदेवानांविष्टास्तनुथोवितस्योआत्मन्वान्सोमघृतवान्हि
न्त्वादेवांन्गाछसुवर्तिदयजमानायमह्यमितिभस्यज्यधकपालान्यद्रासयतिइरान्तति:
पृथिव्यैससोमोऋमीदितिसश्व्यायोद्रासयतियजयानस्यगोपीथायेतिब्राह्मणमथैनं
स्कवमाज्यस्यपत्नयिर्वतरेणपुरोडशावदधात्यथैतानिसंपरिगृह्यांतर्वेद्यासादयतिक्तुवसु
वरिसेतात्विमेध्याहतीविमेध्यतःपुरोडाशान्वासदयतिस्योनोमेसीदसुषदःपृथिव्यांप्रथ
यिप्रजयापशुभिःसुवर्गेल्लोकेदिविसीदपृथिव्यामंतरिक्षेत्तमुत्तरोन्मेयासमधनेमसपृ
त्नइत्यथैनंयथाहतंयोदस्यस्कवोयामवदधात्यषमोासिशाकरोघृताचीनाम्नस्तनुप्रि
येणानाम्नाप्रियेसदसिसीदेति॥१३॥अथेध्मान्नुपमिधमाददानआहायेसमिध्यमाना

यानुइक्तित्युपयत्रहोतुरग्निं जानातिप्रवाजाअग्निपवइतितत्राथमामभ्यादधा
तिप्राणावेप्राणवेभ्यादधातित्यथयत्रहोतुरग्निं जानातिसमिज्जोअग्नआहुतेतितदंत
तोभ्यादधातिपरिसमिधंशिनष्ट्यथयत्रहोतुरग्निं जानातिस्वाहुतोनाहुवस्पतेति
तदेतनैववेदेनत्रिराहवनीयमुपवाजयतिस्रुक्कास्तुसामिधेनीषूकनाज्या
स्कवेणोपहत्यवेदेनोपयम्यप्राजापत्यंतितिर्यंचमाधारयतिमाधारमाधारयतिप्र
येस्वाहेतिमनसाथसंप्रैषमाहाग्नीदग्नीन्त्रिस्त्रिसंमृड्दिसपयैषआग्नीध्रइध्मसं
नहनानिस्फ्यउपसंगृह्यपरिधीन्त्संमार्ष्टित्रिर्मध्यमंत्रिर्दक्षीणार्ध्यंत्रिरुत्तरार्ध्यंत्रि ॥१३॥
राहवनीयमुपवाजयतिअग्नेवाजजिद्वाजंत्वायास्येसरिष्यंतंवाजेष्यंतंवाजिनंवा
जजितंवाजजित्यायैसंमार्ज्यग्निमन्नादमन्नाद्यायेत्यथाग्रेणजुहुमुपभृतोग्रां
चमंजलिंकरोतिसुवनमसिविश्वथस्माग्नेखरिदंनमइत्यादत्तेदक्षिनेनजुहं
जुहेहूग्निस्त्वाह्वयतिदेवयज्यायाइतिसव्येनोपभृतमुपभृदेहिदेवस्त्वासवि
य

ताङ्कयतिदेवयज्यायाइतिसव्येनपत्न्याङ्कामन्त्रपत्न्यग्नाविष्णूमावामवक्रमिषंविजिहा
थामानासंताप्तंल्लोकंमेल्लोककृतौकृणुतमितिम्यानंकल्पयतेविष्णोस्थानमसीत्यन्वारब्धे
यजमानेमध्यमेपरिधौसंस्पृश्यजुहुमाघारमाघारयतिसंततंप्रांचमव्यवछिदन्नितइड
अह्नुणोद्वीयोनिसमारभ्याकोञघ्नरोदिविस्यत्रामद्रुतेयज्ञोयज्ञपतेरिन्द्रावान्स्वाहेतिब
हद्भाइतिस्रुचमुद्गृह्यायासंसत्रीयन्क्वचावुदङ्‌.स्याक्रमन्त्रपतिपाहिमाग्नेदुश्चरितादा
मासुचरितेभजेतिजुह्वाध्रुवांसमनक्तिमखस्यशिरोसिसंज्योतिषाज्योतिरक्तामितित्रि
रथययथायतनंस्रुचौसादयित्वाप्रवरंवृणीतउत्करइध्मसन्नहनानिस्यधउपसंगृह्य
पृष्ठमाग्नीध्रोन्वृपश्लिष्यस्थाधाम्नावयस्योग्नावयास्त्रश्रौषडग्निर्दैवोहोतादेवान्य
क्षद्विद्वांश्चिकित्वान्मनुष्यवद्भरतवदमुवदमुवद्ब्रह्मण्वदावद्ब्राह्मणाअस्यय
ज्ञस्यप्रावितारइत्यसौमानुषइतिहोतुर्नामगृह्णास्पोत्थायहोताविमुंचतिविमुक्तोध्व
र्युरूपविशतिब्रसवमाकांक्षेत्ताकृ॥१४॥अथयत्रहोतुरभिजानातिघृतघृतवतीम

घयौ स्कं चमास्यस्येचेति तज्जुहूपभृतावादायास्य क्रम्याश्राव्याह समिधो यजेति वषट्कृ
ते जुहोति यज यजेति चतुर्थं यजन्नदं नोपभृतमाज्यस्य जुह्वां समानयते पंच प्रयाजानिष्ट्वा
दंड· स्यास्य क्रम्यसंस्रावेणानुपूर्व्यं हवींष्यभिघारयति अग्नामे वायेथ दक्षिणं पुरोडाशमथय्क्र
वामथोत्तरं पुरोडाशमथपश्चात्तंमथध्युपभृततोष चतुर आज्यस्य गृहीत्वा नाहाग्नये नुब्रूहि
त्यतास्य क्रम्याश्राव्याहाग्निं यजेति वषट्कृते उत्तरार्द्धे नर्वार्द्धे प्रतिमुखं प्रवृक्षुग्जुहोति स्यय चतु
र आज्यस्य गृहीत्वान आक्रह सोमायानुब्रूहित्यस्यास्य क्रम्य म्याश्राव्याह सोमं यजेति वषट्कृ
ते दक्षिणार्द्धे पूर्वार्द्धे प्रतिमुखं प्रवाकुग्जुहोत्यथोपस्तीर्य दक्षिणास्य पुरोडाशस्य पूर्वार्धा ॥१४॥
दवघ नाहाग्नयनुब्रूहित्यथैनमुपतिष्ठते मानेमीसंविक्था मात्वा हिंसन्निषं मा ते ते
जोपक्रमीदित्यथैनमत्तिमस्याति मुद्धरे मनुषी चावदानानी ते प्रस्य वदास्यामि नम
स्त अस्त्वमा मा हिंसीरिति पूर्वार्द्धादवदायापरार्द्धो दवघत्यग्निबार्यति प्रस्यनक्ति
यदवदानानि तेवधन्विलोमाकार्षमात्मनः। आज्येन प्रस्यनज्येन नत आप्यायतां

वषट्

पुनरिसाक्रम्याम्राव्याहाग्निं यजेति वषट्कृते जुहोत्यिय चतुरआज्यस्य गृहीत्वान आह प्रजाप
तयइ रूपांशुअनुब्रूहि स्कच्चैरस्याक्रम्याम्राव्याह प्रजापतिमि रूपांशु यजे कचैव वषट्कृते
जुहोत्यथोपस्तीर्योत्तरस्य पुरोडाशस्यार्धादव घन्नाहाग्नीषोमाभ्यामिति पौर्णमासी
मिज्याय वैमृधायेति चेज्याग्निभ्यामिसमावस्यायमसंनयातइन्द्रायेति संन्नयतो महेन्द्राये
तिवायदि महेन्द्र याजी भवति॥१५॥ समानोपस्थानः स समानो ग्निमर्शनोपरार्धादवृदापप
र्वार्धाव घस्त्रिधार घति समानः प्रसंजनो स्याक्रम्याम्याम्राव्याहाग्नीषोमौ यजेतिव
षट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्याद्भिः पुरोडाशस्यव घन्नाहेन्द्रायानुब्रूहितिमहेन्मन्द्रायेतिवायदि महेन्द्र
याजी भवतिद्भिः पुरोडाशस्यावघतिद्भिः भृतस्यद्वि र्द्धामिघारयुतिप्रत्यक्रैनक्तिअस्याक्रम्या
म्राव्याहेन्द्रं यजेतिमहेन्द्रमितिवायदि महेन्द्रयाजी भवति वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्य दक्षिण
स्यपुरोडाशस्योत्तरार्धादवघन्नाहाग्नये स्विष्टकृतेनुब्रूहिसकृद दक्षिणस्यपुरोडाशस्यो
त्तरार्धादवघतिसकृद्ध्रुवाज्यात ... पुरोडाशस्य स ... तस्य सकृद द्वाभिघार

यतिनजस्यनक्तिवतेस्विष्टकृतेनमःपश्चिमा।। होमोऽनुहोमःएषतेवाजिनंवयंपशोमा
संयजामहेसनोदोहतांसुवीर्यंरायस्पोषंसहस्रिणंप्राणायसुमघसेपूर्णमासा
यस्वाहेतिपौर्णमास्यामभावास्यासुनगसुरोवाधेनुरिवपयआप्यायमानासानोदोह
तांसुवीर्यंरायस्पोषंसहस्रिणमपानायसुराधसेममावास्यायैस्वाहेत्यमावास्या
यामस्याकुर्याद्गृह्याहोग्निंस्विष्टकृतेयजवषड्नउरपूर्वीदेतिहायपूर्वोआहुती
र्जुहोतितचैतन्मेदक्षिणंमाहवनीयेनुपहरत्यिर्थेनेमंस्रुवेणाभिजुहोतियोदंड
स्याकृष्यजुहुामपानीसंचालनमंतःपरिधिनिनयतिवैश्वानरेहविरिदंजुहोमिसा ॥१५॥
हस्त्रमुत्स्यंतधारमेतंसनःपितरंपितामहंप्रपितामहंसुवर्गेलोकंगच्छतुपिन्वमा
नेस्वधानमइतिनिर्णीज्यस्रुकंविनिष्प्याह्निःस्नयित्वाबहिःपरिधिनिनयतिइमं
समुद्रंशतधारमुत्संव्यच्यमानंभुवनस्यमध्येघृतंदुहानामदितिंजनायाग्नेमाहिंसीः
सीःपरमेव्योमन्नेत्स्यचैतदौ.पस्नतमाज्यसर्वेत्राएवजुहोसमानयतेपयप्यायतंन॰

स्क॰ चैसादयित्वा प्राशित्रमवद्यति दक्षिणस्य पुरोडाशस्योत्तरार्द्धोघवमात्रमज्यायोयव
मात्रादाव्याधात्तस्यतामिदं मारूरुपाम यज्ञस्य शुद्धं स्विष्टमिदं हविः रिसघैनस्क्रुवेदं
डेनाक्ति धारयेजजनेन प्रणीताः सादयित्वाङ्क्तिं स्क्रुवेदं उसंस्पृश्याच्च दधाति॥ अथकं
संवावमसंवेडोपहवनं याचतितदंतवैदिनियायतस्मिन्नुपस्तीर्ये दक्षिणस्य पुरोडाश
स्य दक्षिणार्द्धोक्षन्नज्यावदद्यातिमुनुनादृष्ट्वोघ्नन पदींना वरूणसमीरितो दक्षिणार्द्धे
दसेत्तिं दंनवघोमे कृतामुखामिति द्वितीयमवदानानि संत्ति घ्रावदद्याति दक्षिणस्यैव
पुरोडाशस्य पूर्वार्द्धोत्र्यङ्गुलं चतुरङ्गुलं वाऽन्यूनमुसंच भसंतप्यो येण श्रुवां यजमाना
गेनि दद्याति द्विध्रुवाऽन्या च घति द्विरुत्तरस्य पुरोडाशस्याद्विः प्लुतस्य द्विर्देशोत्तिबारय
तिस्पघहोतुर्द्विरङ्गुलावनक्ति जिह्वेणान्तःक्षयित्वा चतुर्वात्तरेडामवघत्युपस्तरणाति
स्यादद्यात्स्यत्ति बारयतिसमन्वानन्ते ते घ्युम्मय यजमानम्न ब्रह्मा वा सोध्वर्युर्वा घय
त्रहोतुरक्तिजानाति दैव्या अध्वर्यो उपहूतामनुष्याइति ते दक्षिणप्युरोडाशे रवुन्द्री

कृत्वाबर्हिषदंकरोत्यपियथात्रहोतुरनिङ्ग्जानाय्कपहूतोयंयजमानइतितन्हियज
मानोहोतारमीक्षमाणोवायुंमनसाध्यायेदित्युपहूतायामिडायामग्नीधआदधातिष
उवक्तउपस्तरणासादनायस्थाल्यांनिधानयत्युपस्तरणासादनाद्धात्यिन्निधारयतिग्रा
16 ग्नंतिमार्जयंतेषाहवब्रह्मनाग्राशित्रहरेत्यिधाग्नीध्रःप्राशित्रंहरत्यचपोनुवेदेन
ब्रह्मन्नाग्नंमघान्वाहार्यपायितंमुद्धासयत्येतद्विरुच्छिष्टं॥१७॥अथसंप्रैषमाह
॥१६॥ ब्रह्मन्प्रस्थास्यामःसमिधमाधायाग्नीन्त्सकृत्सकृत्संमृड्ढिप्रस्तरीतौवैतौसमिधम् ॥१६॥
प्यतआहनप्रस्थास्याम्यादधात्येषआग्नीध्रोस्यैरेवेध्मसंनहनैःपरिधीन्त्संमार्ष्टि
सकृत्सकृद्ध्मसंसकृद्दक्षिणार्द्धेसकृदुत्तरार्ध्येसकृदाहवनीयमुपवाजयत्यग्नेवाज
जिद्वाजंत्वाग्नेसस्रवांसंवाजजिगिवांसंजवानंवाजजित्यायैसंमार्ज्मीति
मन्नादमन्नाद्यमनाधास्यथैतान्यग्निःसंस्थाप्याहवनीयेनुप्रहरतियोभूतानाम
धिपतिरुद्रस्तंतिचरोवृषापशूनस्माकंमाहिंसीरेतदस्तुहुतंतवस्वाहेत्यथर्ज

हपन्नतावादीयास्याक्रम्याश्राव्याहदेवान्यजेतिवषड्कृतेजुहोतियज्ञयजेतिचोन्नतीत
वोनुयाजान्यजतिप्रावीततःसन्निनस्विधोदङ्स्याक्रम्ययथायतनस्कवैसादइत्यावा
जवतीभ्यांस्रुचौव्यूहतोवाजस्यमाप्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीरितिदक्षिणेनजुहूंसु
ऊहतीतिअथासपत्नांइन्द्रोमेनिग्राभेणाधरां२अकरिसव्येनोपभृतमुद्गृह्णाति यान्ते
वनिग्राभंचक्रदवान्नवीर्यधन्वेतिप्राचीजुहूंमुहतस्यथासपत्नानिन्द्राग्नीमेविषू
चीनान्व्यस्यतामितिप्रतीचीमुपभृतंप्रस्रहतिजुह्वापरिधिनन्नक्तिवसुभ्यस्त्वेतिम
ध्यमंरुद्रेभ्यस्त्वेतिदक्षिणमादित्येभ्यस्त्वेत्युत्तरंसव्योपभृतमभ्द्धिःसंस्रुस्य यथाय
तनंस्रुचौसादयित्वास्रुक्ष्वजुह्वास्तरमनक्तिअक्तं२रिहाणा इतिजुहूमथाग्रांविय
न्तुवयरइतिप्रस्तमिमध्यानिप्रजंयांनिमक्तमितिध्रुवायांप्रजानन्यिपप्रस्तरंसृता
प्रक्षिप्यजुहूमवदधातिस्वधाश्रावयेत्याश्रावयास्तुश्रौषडितिहोताहोतासेनेइवा
त्वायजेषितोमानुषःस्तके... ...दितितमुपरिवप्रांचंप्रहरतिनायंयंप्र

17

हरति नु पुरस्तात्तस्य स्पतिन ... तिम्बं वैविययोस्र यैमु यो साप्या यंतामाप
ओषधयो मरुतां पृषदयस्य दिगच्छततो नेव स्विमे रयेय यथाग्नो घ्रमीक्षते ग्नीध्रि दितितस्मा
त्ताग्नीध्रः संवदस्वेत्याग न ग्नीदित्याह त्वा ध्वर्युर गन्नित्याग्नीध्रो पयस्त्र त्रा दपहन्तं द्वपांदग्नीय
श्रावयेत्याहाध्वर्युश्रौषडित्याग्नीध्र इदं ब्रूहीत्याहाध्वर्युरनुब्रहनेत्याहाग्नीध्रो यथानुब्र
रेत्याहाग्नीध्रो यानुब्रह हरति स्वगा दैव्या होटभ्यः स्वस्तिर्मानुषेभ्यः शंयोर्ब्रूहीत्युपोत्थाहव
॥१७॥ नीयमुपतिष्ठन्त आयुर्दा अग्ने स्यायुर्मे पाहि चक्षुर्दा अग्ने सि चक्षुर्मे पाहीत्यथे मामग्नि
म्र ञ्शातिध्रुवासीतिम ध्यमं परिधिमनुब्रह नतियं परिधिपर्यधत्या अग्ने देवपतिरिति वीयमा ॥१७॥
णां नंतयो नतए तमनु जोषं च रामि नेदे षत्वद पचेतयाता इत्यथेतरावुपसमस्यति यज्ञ
स्यपाथ उपसमितमित्स थैनान्स्रव्स्त्रावेणाभिजुहोतिजुह्वानुपन्तं संस्रवस्त्राव यंति
संस्त्रापनागास्थेषा बर्हंतः प्रस्थनेष्ठा बर्हिषदः स्वदेवा इमां वाचमभिविश्वेगृणंत
आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वं स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणोमाव स्यप्रस्य जरद्दस्यधृरिस्कचौ विस्तुं

चस्यग्नेयौमपन्नगृहस्यसदसिसादयामिसुम्नायसुम्नीनीसुम्नेमाधत्तंधुरिधुर्यौपात
मितियद्युवेनानोनेवस्त्रकृत्रएवैतेस्यैवविमुचत्येतेनेवमंत्रेणारितोजयादत्तेदक्षिणेनाज्य
स्यलिंससुवांसव्येनजुहूंहोत्रेवै[illegible]दायज्ञदक्षिणमाचस्यप्रत्यङ्दत्यंचावाद्वतोद
क्षिणेनाध्वर्युर्गार्हपत्युत्तरेणहोतातोजघनेनगार्हपत्यंपश्चात्प्रांचावनुपविष्टातोदक्षिण
एवाध्वर्युरुत्तरतोहोताथाध्वर्युर्वेदमुपन्नंहत्याथचतुरआज्यस्यगृहीत्वाआहसोमाये
स्यपांसुअनुब्रूहीस्यचैराश्राव्याहसोममिस्यपांसुयजेस्यचैर्वषट्कृतेजुहोतिचतुरआ
ज्यस्यगृहीत्वाहत्वष्ट्रइस्यपांसुअनुब्रूहीस्यचैराश्राव्याहत्वष्टारमिस्यपांसुयजेस्यचै
वषट्कृतेजुहोतिचतुरआज्यस्यगृहीत्वाआहदेवानांपत्नीभ्यइस्यपांसुअनुब्रूहीस्यचै
राश्राव्याहदेवानांपत्नीरिस्यपांसुयजेस्यचैर्वषट्कृतेपारेश्मितेदेवानांपत्नायैजेतिचतु
रआज्यज्यगृहीत्वाआहअग्नयेगृहपतइस्यपांसुअनुब्रूहीस्यचैराश्राव्याहाग्निंगृह
पतिमिस्यपांसुयजेस्यचैर्वषट्[illegible]तेजुचतुर्[illegible]एवाइडेतिहायपृथ्वीआहुतीर्जुहोत्यथाय

ता हो तारं[illegible]पत्नीस्य होतु द्विरूं गुल्लावनी[illegible]र्जे ध्रेता स द्सं शालावन्तु हे स्नेडांसंपादयस्या
ज्य स्यैव समन्वारब्धे ते धशुख्वेव पत्नी चोपहूतायामिडायाम ग्नी घआद घाति षडवत्तंभा
श्वी तामार्जेयते थ स्कचि वनुगे हीतं ग हीत्वापसव्ले:पर्यावृत्यान्वाहा र्यपचने प्रायश्चि
18 त्तं जुहोति स्कन्नं स्त्वन्नं मुखलेयच वरूपेआश्लिष्टदषदियत्कुयाल्लेअवजुषा विप्रुषः
संयजा मिविश्वेदेवा ह विरि दं जुषंतां यज्ञेया विप्रुषः संति बर्हीर ग्नौताः सर्वा लिप्तासुडु
ताजुहो मिस्वाहे सरं वतुगृहीतं गृहीत्वाहा र्यपचनए वे ध्मप्रबश्च नान्यप्या धाय फ ॥१८॥
लीकरणा नोप्य फलीफरणहो मं जुहोत्यग्ने दधायोशी तन नोपाहि मा चदि वः पाहि
प्रसि त्यैपाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्मन्यै पाहि श्वरितादविषनः पितुं कृणु सुदायोनि
स्वा हेत्यथैतेनैव यथेतमेत्य होत्रे वेदं प्रदाय पत्नीविष्प ती मं विष्यामि वरुणस्यपा
शं यमबध्नीत सविता सुकेतः धातुश्च यो नौ सुकृतस्य लोके स्योनं मे सह पत्या करो
मित्यथास्य योक्त्रं संजलाना धायोदपात्रमातनायति समायुषा सप्रजया समग्ने

वर्चसेसापुनःसंपत्तापस्याहंगच्छेसमात्मातद्वाममेस्यथमुरवंविमृष्टेयदपवुतेसनस्यतिगो
घघेषुयन्मधुतेनमेवाज्जिनीवतिमुखमग्धिसरस्वतीत्पपोनिनयपवन्नसेस्यैवरूपहल्या
तिष्ठतीतिब्राह्मणं॥२१॥अथैनांतिनपविजमपआचामयतिपयस्वतीरोषधयःपयस्वद्वी
रुधांपयःअपांपयसोयत्पयस्तेनमामिंद्रसंसृजस्यथैनागार्हपत्येसमिधआधापयत्यग्ने
व्रतपतेव्रतमचारिषंतदशकंतन्मेराधिस्वाहावायोव्रतपतआदित्यव्रतपतेव्रतानांव्र
तपतेव्रतमचारिषंतदशकंतन्मेराधिस्वाहेत्यथयथाध्रपन्नांप्रिष्कमयत्यथप्राङेत्यक्र
वामाप्यायययत्याप्यायतांध्रुवघ्रतेनयज्ञंप्रतिदेनयज्ञःस्त्यीयीनुधोदिव्याउपस्थउ
रूधायज्ञेअस्मिमिस्यथाज्यस्थाल्याःस्त्रुवेणोपघातजायस्थितानिज्जुहोत्याश्राविनमस्या
श्राविनंवषट्कृतमत्यन्नूनंचयज्ञोअतिरिक्तंकर्मणोयद्वाहिनंयज्ञःप्रवीत्तिप्रतितंमेति
कल्पयस्वा।हाकृतोहुतिरेतुदेवान्स्वाहेत्यथयज्ञसमृद्धिंजुहोतीष्टेभ्यःस्वाहावषडनि
ष्टेभ्यःस्वाहाभेषजंदुरिष्टैस्वाहानिष्कृत्यैस्वाहादौराध्यैस्वाहादैवीभ्यस्तनूभ्यःस्वाहा

म५४॥

त्र्म ध्येस्वाहा समृध्येस्वाहा सर्वसमृध्येस्वाहा भूस्वाहा भुवस्वाहा स्वः स्वाहा भूर्भुवस्स्वा

हा ३ मे मे वरुण तत्वायामि त्वन्नो अग्ने सत्वन्नो अग्ने त्वमग्ने अयास्ययासन्मनसा हितः

अयासंन्मनसा घृतो यासन्हव्यमूहिषे या नो धेहि भेषजं स्वाहा। अयाश्चाग्ने स्यन

भिशस्तीश्च सत्यमित्वमया असि अयसा घृतो यासा हव्यमूहिषे या नो धेहि भेषजं

स्वाहा। यदस्मिन्[illegible]तं रगाममंत्रतः कर्मतो वा अनया कृत्यात छमयामि सर्वे स्य

तु देवा आवर्षं तो घृतेन स्वाहा। यदस्य कर्मणोत्यरीरिचं यद्वान्यूनमिहाकरं अग्निष्ट ॥४९॥

त्स्विष्टकृद्विद्वान्सर्वं स्विष्टं सुहुतं करोतु मे अग्नये स्विष्टकृते सुहुतहुते आहुती

नां कामानांसमर्धेरत्रे स्वाहा। प्रजापते न त्वं रपिणां स्वाहा। स्यपय बर्हिषो घाल्नां सं

प्रलुप्य ध्रुवायां समनक्ति समक्तां बर्हिर्हविषा घृतेन समादित्यैर्वसुभिः संमरु

द्भिः समिंद्रेण विश्वेभिर्देवेभिरङ्क्तां। दिव्यं नभो गच्छतु यत्स्वाहा स्य धा पो त्राय दन्नि

णे न पदा वेदिमवक्रम्य ध्रुवयासे मिष्टयजुर्जुहोति देवा गातु विदो गातुं वित्वा गा

नुमितमनसस्पसनइमेन्नोदेव दे वेषुयज्ञं स्वाहावाचिस्वाहावातेघास्वाहेतस्करूह
तिस्कन्वंनिनयतिप्रणीताःइ पोस्यायययजमानोदक्षिणेन पदाविष्णुक्रमान्क्रमतेस
तिष्टन अमावास्यंपौर्णमासंवाहविः॥छ॥ ॥इतिबोधायनस्य त्रेधाधर्मो ध्यायः॥२०॥
श्रीगणेशायनमः॥ ॥अथोपव्याहरणं विज्ञायते अथ्यादौ क्रतुकामं कामयीतय
ज्ञांगादौयज्ञांगकाममितिप्राकूलांदर्भान्संस्तीर्ये तेषुप्राङ्मुखोयजमानउपविश्य
जपतियाःपुरस्तात्स्रवस्त्रवस्युपरिष्टात्स वेतघ्यायाःतानीरश्मिं पवित्रात्तिभिर्धायंयज्ञमा
रज्ञेदे वागातुविदोगातुं यज्ञायविंदतमनसस्पतिनादेवेनवाताधर्त्तःप्रयुज्य तांश्र
द्धस्तिं सत्येन वाक्क्यामित्याकूत्यावेदनंकरोत्याकूत्यैत्वाकामायत्वाम् धेत्वापुरो
दधेअग्नत्वायजीवसेआकूतिमस्यावसेकाममस्य सम्ध्यैइंद्रस्ययुज्य तेधियःआ
कूतिं देवींमनसःपुरोधे यज्ञस्य मातासुहवामेस्तुयदिच्छामिमनसासकामोवि
देयमेनघदयेन्निविष्टमितिमनसा...कल्पयनेत्विरु चेसर्वकामोअधीना

नर

अं स क न

घास्य [illegible] इत्याग्न्याधेये स्वर्गकामो दर्शपौर्णमासयोः स्वर्गकामश्चातुर्मास्यैर्यक्ष्य

रुद्रवान इति चातुर्मास्येषु स्वर्गकामः पशुना यक्ष्य इति पशुबन्धे स्वर्गकामः सोमेन यक्ष्य इति सो

इके मे स स्व र्गकामोग्निं चेष्य इत्यग्निचये हीनेह गतो वा यत्कामो यत्कामो वा यजेत तन्मे समृध्यतां

तन्मे समृध्यतां तन्मे संपद्यतां कामस्य यथा ऋत्विजां प्रतिवचनं तन्मे समृध्यतां तन्मे समृध्यतां तन्मे

संपद्यतां काम [illegible] इत्योंतथेति प्रतिवचो ॥१॥ अथ ऋत्विजो देवयजनं याचते ध्वर्यो देवयज

देवोद्द नं मे देहीत्यध्वर्युमादित्यो देवो ध्वर्युः स ते देवयजनं ददात्वित्योंतथेति प्रतिवचनं ब्रह्मन्दे

वयजनं मे [illegible] देहीति ब्रह्माणं चन्द्रमा देवो देवो ब्रह्मा स ते देवयजनं ददात्वित्योंतथेति प्र ॥२०॥

तिवचनं होतर्देवयजनं मे देहीति होतारमग्निर्देवो देवो होता स ते देवयजनं ददात्वि

त्योंतथेति प्रतिवचनमुद्गातर्देवयजनं मे देहीत्युद्गातारं पर्जन्यो देवो [illegible] देव उद्गा

स२ तो स ते देवयजनं ददात्वित्योंतथेति प्रतिवचनं सदस्य देवयजनं मे देहीति सदस्यमा

काशो देवो देवः स ते देवयजनं ददात्वित्योंतथेति प्रतिवचनं होत्रका देवयजनं दे

सदस्यः १

वयजनं मे दत्तं होत्रकानां पादेभ्यो दैव्या होत्रा शंसिन्यस्तांस्ते देवयजनं ददातीत्येतं तथे
तिप्रतिवचनं । चमसाध्वर्यवो देवयजनं मे दत्तेति चमसाध्वर्यूनुन्नमयो देवा दैव्याश्चमसाध्वर्य
वस्ते ते देवयजनं ददातीत्येति प्रतिवचनमपि वा देवयजनं न याचेत आदिस एवतीर्थे स्ना
त्वो देस्याहतं वासः परिधाय स्रग्वी हे वसुविः पूतो मेध्यो विपाप्मा ब्रह्मचारी सहकारि प्रत्यय आ
चतुर्थात्कर्मणोऽग्निं समीक्षमाणो दैवे कर्मणि योजयेत् प्रागपवर्गाण्युदगपवर्गाणि वा
प्राङ्मुखः प्रदक्षिणं यज्ञोपवीती दैवानि कर्माणि कुर्याद्दक्षिणामुखः प्रसव्यं प्राचीनावीती पि
त्र्याणीति छन्नासीनः प्रह्वो वायययास्यायं छंदोग ब्राह्मणं यथा वै दक्षिणाः पात्रिरेवं देवयज
नं यथा सव्यस्तथा पितृयज्ञं नं यथा श्मशानकरणं तथा श्मशानकरणं तथा निचरणीये विधि
पशुसोमेषु पुरोदकं देवयजनं यस्माद्दस्युरस्तास्समंतिकं देवयजनं न विंदेयुरुत्तरतो व दे
यजनमात्रमतितिष्ठिनाष्टि ॥ २ ॥ अथर्त्विजां वरणं विज्ञापते ब्राह्मणांश्चर्त्विजो योनिगोत्रश्रुत
वृत्तसंपन्नानविगुणांगानविक्लितानो न परिखातिक्रांतानां तगान्नात्सजानान्ननूचाना हा न

लेयवाले यपुत्रिकापुत्रपरत्वे ... त्रसहोढकानीनानुज्ञावन द्विप्रवरान्यरिक्ताप्यांगिरसोध्वर्यु
र्वासिष्ठो ब्रह्मा वैश्वामित्रो होता यास्य उद्गाता कौशीतकः सदस्यो वसिष्ठान्भृगवांगिरसो वा
यो निर्वृत्ते विघाच प्रमाणामित्येके तान्वृणीत व्यापन्नांगानेवुवृणीता कुनस्तिनम ध्वर्युमक्षि
लासिनं ब्रह्मणाम ... होतारमकराल्मसु उद्गातारम द्विपिविषंसदस्यमथ प्रतिप्रस्थाता नेष्टो
न्नेतेत्यध्वर्युपुरुषा ब्राह्मणाछंस्याग्नीध्रः पोतेति ब्रह्मणो मैत्रावरुणो प्रच्छावाको ग्रावस्तु
दिति होतुः प्रस्तोता प्रतिहर्ता सुब्रह्मण्य इत्युद्गातुरत्विग तो ध्रुवगोपः संस्रावइतिसदस्य
स्यं स्वप्रधानास्य प्रधानाद् ... दशा वैकादशावा चमसाध्वर्यवोन्ये दक्षिणाभिः परिक्रीतान्वं ||२१||
तीति विज्ञायते तस्माग्निहोत्रस्य यज्ञक्रतोरेकऋत्विग्दर्शपूर्णमासयोश्चत्वारऋत्विजोध्वर्यु
र्ब्रह्माहोताग्नीध्र इति चातुर्मास्येषु तिडष्ट्या ता पंचमः पशुबंधे मैत्रावरुणः षष्ठः सर्वसो
म्यध्वरेतान्कर्मिणः कर्मतोवर्णीत एकैकमुपसंगत्य चोदयेद ... सावहमाध्वर्यवेण
यागच्छामियाजयितुं मे सर्वानिति ब्रह्मत्वेन होत्रेणोद्गात्रेणा सदस्येनेति ... नसदस्यो विध
तरस्ये केचिनस्वेन कर्मणा होत्रकान्होत्रकानित्येके तस्तुत्पा होत्रका चमसाध्वर्यवश्चाध

ब्रह्म २ गातरु ६

र्युर्वा ऋत्विजां प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्य इति ॥ आदित्यो देवो दैवो ध्वर्युः स मे ध्वर्यु
र ध्वर्यो ध्वर्युं त्वा वृणइस्स ध्वर्युमादित्यो देवो दैवो ध्वर्युः स ते ध्वर्युस्तेनानुमतः कर्म्मैवाहं करिष्यामीत्यों
तथेति प्रतिवचनं चंद्रमा देवो दैवो ब्रह्मा स मे ब्रह्मा ब्रह्मांस्त्वा वृणाइति ब्रह्माणं चंद्रमा देवो दै
वो ब्रह्मा स ते ब्रह्मा तेनानुमतः कर्म्मैवाहं करिष्यामीत्यों तथेति प्रतिवचनमग्निर्दैवो दैवो होता स मे
होता होतर्होतारं त्वा वृणाइति होतारमग्निर्दैवो दैवो होता स ते होता तेनानुमतः कर्म्मैवाहं करिष्या
मीत्यों तथेति प्रतिवचनं पर्जन्यो देवो दैव उद्गाता स म उद्गातोद्गातारं त्वा वृणाइस्स उद्गातारं पर्जन्यो दे
वो दैव उद्गाता ते नानुमतः कर्म्मैवाहं करिष्यामीत्यों तथेति प्रतिवचनमाकाशो देवो दैवः सदस्यः
स मे सदस्यः सदस्य सदस्यं त्वा वृणाइति सदस्यमाकाशो देवो दैवः सदस्यः स ते सदस्यस्तेनानुम
तः कर्म्मैवाहं करिष्यामीत्यों तथेति प्रति वचनमापो देवो दैव्या होत्राशंसिन्यस्ता मे होत्राशंसि
न्यो होत्रका होत्रकान्वो वृणाइति होत्रकानापो देवो दैव्या होत्राशंसिन्यस्तास्ते होत्राशंसिन्य
स्ताभिरनुमताः कर्म्मैव वयं करिष्यामइत्यों तथेति वचनं रश्मयो देवा दैव्याश्चमसाध्वर्यवस्ते मे
चमसाध्वर्यवश्चमसाध्वर्यवो वृणाइति चमसाध्वर्यून्रश्मयो देवा दैव्याश्चमसाध्वर्यवः स्ते व ते १

पति २

वहद्गाताद्
श्चमसाध्वर्यव १

उग्नक

रुद्रगणक
सुमरक

मसाघ्यये वसौ नन्नुमताः कर्मैव वयं करिष्यामहे इत्यों तथेति प्रतिवचनं व्रतो वः तोजपतिम
हन्मे वो चो यशो मे वो वो भगो मे वो चो भर्गो मे वो चो स्तपो मे वो चु स्तोमं मे वो चच्छ्रुतिं मे वो वो त्तुष्टिं
मे वो चो विश्वं मे वो चः सर्वं मे वा वः सर्वैं कल्याणं मे वो च स्तन्मा वन्तु तन्मा विशन्तु तन्मीजिन्वन्तु ते
नन्तु क्षिषीयं देवो देवमेति सोमः सोममेत्यों तथेति प्रतिवचनं ॥४॥ सिग्रूहे मे मन्युर्व्यास्नमे त
रामयो वके मे क्षुदश्वे मे धस्ति र्धन्वसी में पिपासा राजगृहे मे ज्ञानयेम्मेनिमतं डिर्गर्दभे मे रिक्ता
शश्य के मे क्षीरश्वत्ले मे वेपथुं कुमे में भंगतोरोगो बस्ति मे पसर्यौप्रिये मे म्लस्काभ्चोत्ले मे पापास
पत्ले मे निर्ऋतिः उष्ट्री त्रौ मे व्याधिः परस्वति मे सम्मृडिः रवकेमेआर्त्ति गर्वयेमे आध्यं गौरे मे बाधि ॥२२॥
ये मक्षे मे शोको गोधायां मे स्वेदो जरायां मे श्रमः कृष्णकाकुनौ मे भीरुतालकेशे मे पापगं घउलू
के मे घमायता द्गो के मे ईर्ष्या मर्कटे मे दुर्मेद्भिः कुक्कुटे मे मस्योनले मे प्रक्रोष्टे मे रक्षा अन्तरी
मेश्रमः अव्यों मञ्जाध्यं कोशे मे गंधं कुमार्यो मे कंकारे मे क्लूदथुं पदारवुनि मे स्वप्नोऽजगारे
मे दुःस्वप्नो विद्युति मे श्मयोत्लो नायां मे कूदःशानेमे पाप्मा लक्ष्मी स्त्रीषु मेन्तं तमज्ञासु मे
कर्षं ब्राह्मे मई स्याभ्रडे मे स्तेयं वैश्ये मे कामे ऌस्यं राजन्यवंधुनि मे स्तानं नैषादे मे ब्रह्महत्त

सो

सो २

र:सूक ३

स्याकुलिंगेमेदसवधुरूललेमेविल्लासउउद्रितामेवमतिःकिंपुरुषेमेरोदोद्वीपितिमेनिष्पद्
त्तिनिमेक्लिलासउभुनिमेदुरितंस्नावन्येदोषुमेम्लेंछोविदेहेषुमेशीपर्थोमतावर्षेषुमेस्लोमर्
जवल्कमेतमाडुडुनेमेकाशिकेदक्षाकुषुमेपित्तंकलिंगेषुमेमेध्यंमघ्वतर्योमेप्रजस्तापुं
श्चर्क्कोमेडुश्चरित्रामारखुनिमेदंतनोर्गेमद्विकायांमेमल्कत्राःमुकेमेहरिमामयरेमेजल्या
वषेमेजराचोषमेपापवादोंपुमेम्रमोडाह्मोकेमेकिल्बिषमपेहिपापमन्युनरपनाशि
नोनवावानःपाप्मन्तुहतस्यलोकेपाप्मनयेहविद्वतोयोनःपाप्मंन्नजहातितमुत्वा
जहिमोवयमन्यत्रास्मिन्निविशतांसहस्याक्षोअमर्त्योयोनोद्वेष्टिसरिष्यतुयमुद्विष्म
स्तमुजतिस्यथांजलिनापउपहंतिसुमित्रानआपओषधयःसंत्वितिताहत्वांनिरस्त × तांद्विशी४
तियस्यामस्यदिशिद्वेष्योनवतिउर्मित्रास्तस्मैन्याःसुर्योस्मांद्वेष्टियंचवयंद्विष्मइत्सथा
पउपन्स्यन्स्ययथेतंप्रविशंति॥५॥अथेदमग्न्याधेयंतस्यकःक्रमेणउपक्रमोनवतीस्य
काम्रतुनक्षत्राणयुक्रमात्मनःपुरश्चरतांकथमत्रानुपूर्व्येनवतिस्नानवपनमंत्राव

मनमंत्रओक्षणपुण्याहओक्षणं निमन्त्र्यामाह पावकासावेतं न्वेत्योप व्याहरस्वर्त्विजो व
हे पित्वा देवयजनं याचित्वा देवयजनमादायस्फ्यमादायान्तरेण वेद्युत्तरावुद्देशेन
प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यस्यायतनं तिष्ठन्प्राचीस्फ्येन गार्हपत्यस्यायतनमुद्धत्योद्धन्य
मानमस्याः अमेध्यं पाप्मानं यजमानस्य हन्तु शिवा नः सन्तु प्रदिशश्चतस्रः शन्नो
माता पृथिवी तोकसातौ प्रथेनमद्भिरवोक्ष्य तिस्रो नो दिवीति तिष्ठ्यु आपो न वन्तु पीतयोः शं
योरभिस्रवन्तु न इत्येवमेवान्वाहार्यपचनस्यायतनमुद्धत्यैवमाहवनीयस्यैवमि
॥२३॥ तरयोर्यदि करिष्यन्भवत्यथान्तरेण वेद्युत्तरावुदगग्रेणो दक्षुपनिष्क्रम्य तां दिशं
यंति यत्रास्य संभारा उपक्लृप्ता भवन्ति स पित्वोत्तरेणाग्निशालां याः स वै संभारा उपक्लृप्ता भवं ॥२३॥
त्य पित्वान्ते वैदिकप्राचीनं तान्मन्त्रानुपर्व्य मे कैकं संभारमेकैकेन यजुषा संभरति वैश्वा
नरस्य रूपं पृथिव्यां परिस्रसा स्योनमाविशंतु न इति सिकताः संभृत्य निदधात्येव
मेवोत्तरः संभारानमुत्तरेणोत्तरेण यजुषा संभृत्य संभृत्यैव निदधात्यूषांश्च सिकता
श्चा॰॰ रक्तं रं वल्मीकवपां च समुदं च वराहविहतं च पुष्करपर्णं च शर्कराश्चेति अ

ष्ठोपार्थिवं अथोत्तरेण यजुषा षड्हिरण्यशकलानाहरत्यथवानस्पत्यानि येनस्यस्याः
शाखा आर्द्राः सपलाशास्सआरोहाः प्रादेशमात्रीरप्रतिमुच्यायाआहरत्यपिवायथाला
भं पर्णवाम्यां चित्रियाश्वत्थस्यसतिस्त्रः समिध आर्द्राः सपलाशाः सप्रारोहाः प्रादेशमात्रीरप्र
तिमुच्या या आहरति चित्रियादश्वत्थात्संभृता वस्वः शरीरमग्निसंस्कृतास्य प्रजापतिना
यज्ञमुखेन संमितास्तिस्रस्त्रिवृद्भिर्मिथुनाग्रजाती इसपमुंजकुलायमाहरति यं अयं अ
जास्विनीतन्नूरोषधीषु प्रविष्टातां त इह संभराम्यथास्मा अरणी आहरत्यश्वत्थीं शमी
गर्भीमप्रशमीगर्भां वा चतुरंगुलमुत्सेधां द्वादशांगुलविस्तीर्णां षोडशांगुलमायताम
पि वा प्रादेशमात्रीं सर्वतः समां चतुरंगुलमेवोत्सेधां तस्याउत्तानायाअनुलोममधस्ता x वो ५
तीयीन प्रवर्त्तां प्रजननं कुर्वंति तावतीमेवोत्तरारणीमध्येनेआहरत्यश्वत्थाद्धव्यवा
हाद्धिजातामुपेतनून्त्यज्ञियाः संभरामि। शांतयोनिं शमीगर्भमग्नये प्रजननयितवे।
योअश्वत्थः शमीगर्भ आरुरोहत्वे सचा तं ते हरामि ब्रह्मणायज्ञियैः केतुभिः सहेत्यथैता
न्संभृतान्संभारान्पुनरेविसंभरंति। यं त्वा समभरं जातवेदो यथाशरीरं भूतेषु न्य

क्रं। स संन्नतः सीदन्निवः प्रजाम्यनुरुन्नोलोकमनु नेषि विद्वानिति द्वितीयं॥२॥ अथ यैतव्र्चति
इंद्रो वृत्रं हत्वा असुरान्पराजित्य सोमाः पास्यांडस्यागंछत् ते पितरः पूर्वे द्युरागछन्पि
तृन्यज्ञो गछतं देवाः पुनरयाचं ततमेभ्यो न पुनरददुः ते ब्रुवन्वरं वृणामहै अथ यत्वः पुन
र्दास्यामः अस्मभ्यमेव पूर्वेधुः क्रियाताइति तमेभ्यः पुनर्ददुस्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वेधुः
क्रियते यत्पितृभ्यः पूर्वेधुः करोति पितृभ्य एवं तद्यज्ञं निष्क्रीय यजमानः प्रतनुत इति ब्राह्म
णम् अथ यदि गां न लभते मेषमजं वा लभेत अपि वा धौतमोदनं पक्त्वा तस्योपरिष्टादन्नत
माज्यं पयो वा ... नीय तस्मादेतत्सर्वं करोति यद्वा कार्यं विज्ञाय तेच धेन्वै वा एतदेतो यदा
ज्यं पयो वा नतु हस्तं डुला इति गौरेवा गसामान्यात् संप्र ... छन्ना अंबरीषं वोत्तपनीयं वाग्नि ॥२४॥
प्रज्ञं सर्पि वौपासनमेवाग्निप्रज्ञं खंर्डमौपासनं कु ... र्वंति सर्वं वा ब्रह्मौदनिकमौपा
सनं कुर्वंति सोत्र चैव वक्ष्यतइति समानं कर्मा संभार निवपनाद् यत्तृतीयं संभारा
णां त्रेधा वित्तज्य सभ्यावसथ्ययो राहवनीये वा सभ्यावसथ्य योः संकल्पः समानं कर्मा
समिधादीनां संचयं पंचनानावृक्षीयाः समिधोभ्यज्यादधाति कथमत्रानुपूर्व्यं तत्र वसभ्य

त्थः श्वोडुंबरश्च पर्णश्च शमीच विकंकतश्चैते तदस्यानुपूर्व्यं न भवति कथमु त्वैं ऽग्न्यादित्ययो
रंतउदग्घपदि कंसरजेतृ तोन्यं दशाहोत्तर्यं शुद्धरेदिति तत्र समासएवैतदुपपद्यते नान्यत्रऽग्नी
तस्याग्नेर्लौकिकत्वाद्यस्मिन्नु होराज्ञाकुर्नैसोग्निः कर्मार्तं तस्य धारणमिस्यपवृत्तेऽकर्मणिलौ
किकः संपद्यते ग्रसिद्धानिन्नुहवींषि ग्रसिद्धा अग्न्याधेयदक्षिणा ददाति ताश्चेन्नाधिगच्छेद्वा
सांस्येव तावंति मंथान्वौदनान्द्वितावं मीद्यात्तेनो हैवैतं काममवाप्नोत्युप्येकां गां दक्षिणां दद्या
दिति पैंगलायनिर्ब्राह्मणं भवति नत्वेवानाहिताग्निः स्यादिति स्मायते देवानां वा एषोन्यतमोय आहिता
ग्निर्यस्माहिताग्निरिसय यदस्याग्निमुद्धरति सहस्रं तेन कामंदुघो ऽवरुंधे य यदग्निहोत्रं जुहो
त्यनुजुहोति सहस्रं तेनेसपरिमितिमेवेदमुत्क्रमं भवत्य परिमितमेवेदमुत्क्रमं भवति ॥७॥ इतिद्वायमः
अस्त्रः ॥ ७ ॥ श्री ॥ ॥ अथाग्न्याधेयस्योपवसथ इत्स्रूपकल्पयते गामप्रसलामहतं वासश्च
तुरउदकुंभांश्च नौडुंबरां स्थूलानौडुंबरीं दर्वीं मेकां च पाश्च पूर्णमृद्विशाखा मौडुंबरीमेवस
र्वाने वान्यास्थालीपाकान्यैतद्यज्ञिकानसंभारानेरकोपबर्हणो आंजनाभ्यंजने आज्यहण

कूउगा३क

स्पर्श १ उ

मुष्टिं स्तृणाति निदक्षिणतएतापरिश्रित्तं तन्वति तस्यैतस्मिन्परिश्रिते प्रागावर्त्तस्य केशांतं करोति
त्त्रली शीलदन्नेपुंशीलान्यपनियस्य वपतिवपेस्य वपेदेवेन सविताप्रसूतो ब्रह्मणासंशितोहं
यानिमद्दन्तु र्घलोमानि चापयतितानि मेस्यत्तयेसंहित्स्यधेनमुपकेशश्मश्रुनिहंतनरवमुदकुं
म्भेनाभ्यवनयन्वाचयतीमामआपःशिवाःसंतुड्ढकृतं भवहंतु मे पुष्पाश्य युंजीमहि त्र्र्ल निःस्ना x ति ४
25 तःप्राङ्मुखस्य प्राहतं वासः परिधायालंकृत्याहुंधेनमेकविंशत्यादन्नीपुंशीलेः स्त्रधाविनल्लैः सम
सप्तभिद न्निश्रेत्तं स्तीपक्वपित्योदपात्रमादायमोदिशंनीत्वाचतुष्पथएतस्मिन्नेवोदपात्रेवेक्षमाणं पा
प्मनोविनिधीन्वाचयतिसिंहेमेमन्युर्व्याघ्रेमेंतरामयइत्यंतमेतमनुवाकनिगघनिनीया ॥२५॥
पःपरास्यपात्रमनवेक्षमा ॥ आयंतिहस्तपादान्प्रक्षाल्येतेनैवयथेतमेत्यपवमानःसु
वर्जनइत्येतमनुवाकंयजमानंवाचयन्नद्भिर्मार्जयत आमास्यादिध्ममादीप्यान्वाहार्य
पचनवेलायांसादयित्वाबर्हिषापरिस्तीर्याज्यंविलाप्योत्पूयोत्तरतएतानुपसादयति च
तुरउदकुम्भास्त्रीनौडुंबरान्पलाशानौडुंबरीं दर्वीमेकां चपाश्रपणीमविशारवामौडुंबरीमेव
दक्षिणतःसवीनेवान्योःस्थालीपाकान्यैत्ययज्ञिकासंभारानेरकोपवहेतोआंजनाभ्यंजन

शोधयित्वा ३

तू न
नेआजं[illegible]ण मुष्टिं स्यं सकृच्चमिति दक्षिणतो [illegible]धि देवनं करोतितरेकस्मा हूनें पंचान्वातो स्वान्नि
वपसयस्कमातायस हूदेवदक्षिणोद्धंस्यपहता असुरार क्षोंसि पिशाचायेक्षयतिपृथिवीमनुअन्य
न २ त्रेतोगछंतु यत्रै[illegible]षांग तेमङ्ग्सथैनदक्षिन वोक्तस्य दीर्घतामव न उस्पराँसउन्मं ध्यम[illegible]ध्यमाः पितरः सो
म्यासः असुं य ई युरवृकाऋ तज्ञास्तेनोवंतु पितरो ह वेष्विति॥ ॥अथो [illegible]कमादत्ते यश्राद दानाः
स्वधयानवानि पित्रियाणि रूपाणि असुराश्चरंतिपरापुरो निपुरो येभरंत्यग्निष्टान स्मात्प्रणुदा
तु यस्मात् [illegible] स्मितिते नोद्धंनमन्ति तपस्यग्निपावकः सुदिनानि हूणवन्नितो सुरान्नुदतां हूत मोकसः पितॄ
णां ये वसतिकूलं वेहगागमिछंतइतितदेवं न करोतितस्मिल्मुक आजस्तोकं अभ्यातयतितद्दक्षि × नु ६
णाग्रं बर्हिःस्तृणातिसह दाछिन्नंवर्हि स्व[illegible] [illegible]रूर्णम्रदु स्योनं पितृभ्यस्त्वास्तृ
णाम्य हं अस्मिन्सीदंतु मे पितरः सोम्याः पितामहाः प्रपितामहाश्चानुगैः सहेस्वधपितृनावा
हयस्य दीराणाम्इहसं तु नः सोम्याः पितरः पितामहाः प्रपितामहाश्चानुगैः सह असुंगमाः सस्य
युजोव कासआनोहवं पितरोधागमंतुएह गछंतु पितरो ह विषेअत्तवेअस्मिन्यज्ञे बर्हि
ष्यानिषघमावीरः प्रमायु म[illegible]नराग्निस्वधैम्यएरकोपबर्हणानि विदयतआसनंशायनंवे

धायि त्वा ३

मेतयोः सोम्यास आगताः पितरो जनायनो देवा शिवाः नवयज्ञांकराइत्यथैभ्यः पानान्याहारय
ति मधुपानं क्षीरपानं सक्तुपानं यद्यान्नवत्यन्यतरआप्लतोभ्योददात्यन्यदुपनिनयत्येतद्वः पित
पितरः पितामहाश्च पितामहाः पानमित्येतत्रैकेनोदकुंभेन मार्जयति तूष्णीं तद्दत्त्वान्यमुपविशंति
चत्वारः पितापुत्राः पितापुरस्ताज्ज्येष्ठो दक्षिणतोनुजः पश्चात्कनिष्ठ उत्तरतो द्वादशाहास्पिता
पक्षिनक्ति तद्दिजयते द्वादशाज्येष्ठस्तद्दिजयते द्वादशानुजस्तद्दिजयते यथेतिष्वंति तान्क
नीयान्समुपस्तस्मूहंत्स्यथ यदि द्वौन्नवतो द्विरायामः पिताथपद्येको जायाद्हतीयां यदि नैवञ्च
वं तिउनौ द्विरायामौ जायापती एष एव विष्णुन्याय एष द्वयोः कृतं कृतमित्येवं व्यपगछंति घ ॥२६॥
ताग्रेरिसृत्कोतूष्णींस्यथैभ्यो बर्हिराहायगामुपाकरोति पितृभ्यस्त्वापितामहेभ्यस्त्वा प्रपिताम
हेभ्यस्त्वाजुष्टामुपाकरोमीति तूष्णींमित्येके अथैनामद्भिः प्रोक्षति पितृभ्यस्त्वा पितामहेभ्यस्त्वा
प्रपितामहेभ्यस्त्वाजुष्टां प्रोक्षामीति तूष्णींमित्येके नामन्त्रेव प्रतीनं त्रिरसी दक्षिणायां संज्ञ ×ची ३
पयंतिं तस्यै संज्ञप्तायाअद्भिरभिषेकं प्राणानाप्याययति तूष्णीं वपामुत्खिद्य हृदयमुद्धरति
प्रज्ञातानि चावदानानि प्रज्ञातो चमतस्नूतुस्तान्यते घेवम्लेषूप निक्ष्यैतस्मिन्नेवानौ

तूष्णीं २

पर्यग्निकृतायां वपायां पंच स्रुवाहुतीर्जुहोति॥ ॐ यः प्राचीः संचरंत्यापउत्तरतश्च याः अग्निर्विश्वस्य
भुवनस्य धर्त्ता निरंतरन्त्यं पितुर्दधे स्वधा नमः स्वाहा। अंतर्दधे पर्वतैरंतर्मह्या पृथिव्या। दिवा दिग्भिर
नंताभिरूतिभिरंतरन्त्यं पितामहाद्दधे स्वधा नमः स्वाहा। अंतर्दध ऋतुभिः सर्वैरहोरात्रैः ससंधि
कैः अर्द्धमासैश्च मासैश्चांतरन्त्यं प्रपितामहाद्दधे स्वधा नमः स्वाहा। यन्मे माता प्रलुलोभ चरत्य
ननुव्रता तन्मे रेतः पिता वृङ्क्तामाभुरन्यो ऽपपद्यतां स्वधा नमः स्वाहा। यद्वः क्रव्यादंगमदहल्लो
कान्नयन् प्रणयन् जातवेदाः तद्वो अहं पुनरावेशयाम्यरिष्टाः सर्वैरंगैः संभवत पितरः स्वधा
नमः स्वाहेति त्रेधा वपां विच्छिद्यौदुंबर्या दर्व्या जुहोति सोमाय पितृमते शुष्मिणो जुहुमो हविः
वाजिन्निदं जुषस्व नः स्वजा हव्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्वधा नमः स्वाहा। अंगिरस्वंतमृतयमं
पितृमंतमाहुवे वैवस्वतेदमद्धि नः स्वजा हव्यं देवेभ्यः स्वधा नमः स्वाहा। यदग्ने कव्यवान्
पितॄन्यक्ष्यतावृधः प्र देवेभ्यो वहासि हव्यं पितृभ्यश्च स्वजा हव्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्वधा नमः स्वाहे
ति लौकिकीं दर्वीमभ्याधाय पिंडानामावृतैतान्यवदानानि ददाति हृदयमेवाग्रे यसव्यं मस्तुम
थ दक्षिणामेतत्ते ततासौ ये च त्वामनु यांश्च त्वमत्रान्वस्यैषा ते तत स्वधाक्षितिर्यावती पृथिवी ता

रुद्रमारक

वतीतेमात्रा तावतींतएतांमात्रांभूतांददामिपृथिव्यामितमस्तितनायमाक्षेष्ठाइतिंदिती
यंददासेतत्तेपितामहासौयेचत्वामनुयांश्चत्वामत्रानुस्येषातेपितामहस्यधाक्षितियांवदंतरि
क्षंतावतीतेमात्रातावतींतएतांमात्रांभूतांददाम्यंतरिक्षेणामितमसिपितामहायमाक्षेष्ठाइ
तिंदतीयंददात्येतत्तेप्रपितामहासौयेचत्वांनुयांश्चत्वामत्रानुअस्येषातेप्रपितामहस्यधासौ
२७ तिर्यावतीद्यौस्तावतीतेमात्रातावतींतएतांमात्रांभूतांददामिदिवामितमसिप्रपितामहा
यमाक्षेष्ठाइत्यत्रपितरोयथाभागमंदध्वमित्युल्मुकानैकेनोदकुंभेनमार्जयतितूष्णीमथै
न्योगामुपपन्नेसलोहितमुपप्रवर्तयतियानिचक्षांस्यसृग्भागानियत्रापिपितसेहरंतां ॥२७॥
विहरंतां त्वंनुरुधिरस्यैतोयेनःपतिनागर्भोअसृग्भाजाउपासतेतेभ्यःस्वजास्वधानमस्तृप्यंतु
मदंतुचयआमायेचपक्वायेवडुष्टांपतेतिनःतेभ्यःस्वजास्वधानमःस्तृप्यंतुवेतु
मदंतुवेतुयेकुमारायांस्त्रियोयेविज्ञाताःपततिनःतेभ्यःमदंतुचेस्यागसांजनंददा
सधांम्यंजनंददासयवासांसिदद्यास्यषडुर्नमस्कारैर्विपर्यासमुपतिष्ठतेयवीरं
यावतेअथैनानुत्थाप्यप्रवाहयतिसंदिर्नेमिनआकृतेमनोन्वाहुवामहआनएतु
यं

मंनःपुनःपुनर्नःपितरोमनइसत्रेतदहंवासएवंविदेब्राह्मणायदत्याअन्यद्दसनीयंवा
सःपरिधायदक्षिणोपपरेत्याद्भिर्मार्जयते॥ ।। यासुगंधारसावर्णोबलंचनिहितेतुडमे। तास्तुआ
पःशिवाःसंतुडुष्कृतंप्रवहंतुमे॥ यासुर्जमग्निमिषिंचंतिदेवाइंद्रविंनाम्यहिंतामआपः०प्रवहंतुमे।यासां
निसांनिष्क्रमणोसर्वमिदंजायते। ताम०तुमे। यासामिमेत्रकोकास्तेजसायशसाव्यनाःता०मतुमे।
याःप्राचीर्यादक्षिणायाःप्रतीचीर्याउदीचीर्याउर्ध्वारेवतीर्मधुमतीरापःस्रवंतिमधुश्चुतःतामआपःशि
वाःसंतुडुष्कृतंप्रवहंतुमेइसत्रेतदहसनीयंवासोन्यत्परिधायप्राजापत्यंचर्वग्नेरुद्रेतिप्रजांपते
नत्वदेतान्निसपोलुकमपिसजसिन्हूतोहविषोजातवेदाअवाहुव्याणिसुनमोणिहुत्वाप्रा
दाःस्विष्टकृत्यसत्यथयातेअक्षन्नंप्रज्ञानेनपुनरप्येहिदेवानिसत्रेतान्यवदानानिब्राह्मणेभ्यो
ददातिहृदयमेवाग्नेयस्यमधुमपदक्षिणांयथाग्निदमन्नंकुरुतेगामेतामेशाशाःकृत्वाब्रा
ह्मणेभ्योवनेददातिप्येहकेचैतस्यैमाःसंलभंतेसर्वेहवाअस्यैतेगोभक्तोजोंत्रवंसंमासेजया जशो २
नभ्यातानाब्राष्ठम्नतइतिहुत्वोऽमासहोमां॰जुहोत्येषहवाउपवसथउपत्यस्मिंदेवावसंति
प्रातर्जेष्टमोवामंवस्विसेतड्वैदेवानांवामंवसुयदाग्नेयोष्टाकपालउपहेनंवामंवसुगच्छ
तस्मिन्देवाग्नो २

तरति न

तियस्य ह वा एतामेवं विद्वाञ्छ्रां कल्पयति सर्वं पाप्मानं तरति ब्रह्महत्यामपपुनर्मृत्युं जयतीति हो
वाच प्रजापतिस्तानि ह वा एतानि कूष्मांडानीत्याचक्षते कांजपामीति वा ऽमास्यहोमा इति वा ऽनीमो
क्षा इति वा स यत्किं चास्मिन्लोके पापं कर्म करोति सर्वस्मात्तस्मान्निर्मुच्यान्नताः स्वर्गं लोकमेती
ति हो वाच प्रजापतिः ॥११॥ अग्नीनाधास्यमानो भवति स उपकल्पयत उषाश्च सिकताश्चा
खूत्करं च वल्मीकवपां च सूदं च पुष्करपर्णं च वराहविहतं च शर्कराश्च सप्त पार्थिवा अप्यवा
नस्य स्याश्वत्थ्यश्चोडुंबरश्च पर्णश्च शमी च विकंकतश्चाशनिहतश्च शमीगर्भाश्चावरणी मुंज
कुलाये चित्रियस्याश्वत्थस्य पतिस्तोमिध आर्द्राः सपलाशाः सदर्भाः प्रादेशमात्रीः प्रति ॥२८॥
मुखाग्राः षड्ढिरण्यशकलान्सौवर्णी स्त्रीः राजतान्वाश्वं पर्वं वाहं रथचक्रं ब्राह्मौदनिकान्वीहि
न्स वृषभं रोहितं चर्मानडुहं नवानि यज्ञपात्राणि यथा स्म अरणी आहरति यो अश्वत्थः श
मीगर्भे आरोहत्येस वानं ते हरामि ब्रह्मणा यज्ञियैः केतुभिः सह इति तथा तो ज्ञात्वा तामेव समि न४
मांसा कृत्तिकास्वग्निमादधीत रोहिण्यामग्निमादधीत पूर्वयोः फल्गुन्योरुत्तरयोः फल्गुन्योश्चि
त्रायामित्यथा तत्सदन्नामेव मीमांसा वसंते ब्राह्मणोऽग्निमादधीत ग्रीष्मे राजन्यः शरदि वैश्यो

यो शत्कान ५ मि २ पुनर्वस्वोरग्निमादधीत २

वर्षासु रथकारस्य यो खलु य देवनं अङ्गोपनमेदथादधीत सैवास्यर्द्धिरिति तदेतदातस्य।
निवेलं वाश्व युक्तस्याथ वैशाखं तान्नवति यो रोहिण्यामग्निमाधत्ते ऋध्नोत्येव सर्वान्नोत्ता
तो २ न्नोहतेति यो सा वैशाख्या पौर्णमास्या उपरिष्टादमावास्या भवति सं कृत्स्नं वत्सरस्य रोहि
णपासंपद्यते तस्यामादधीत यथा स्यैतत्पुरस्ताद्देवजुष्टे देवयजने गारं वा विमितं भवति ×वा कारितं ×
तस्य देहारो कुर्वन्ति प्राचीं दक्षिणां वमध्ये गार्हपत्यस्यायतनं कुर्वन्ति पुरस्ताद्द्वादशसु
विक्रामेष्वाहवनीयस्यापि वा वलुनि मिते दक्षिणतो विषुवत्सन्वाहार्यपचनस्यापि यं
थाद्धोत्रा गोश्राश्यातामेकः पश्चादिस्वे वं त्रेधोद्धसावो ह्य केशश्मश्रु वपते नखानि नि
कृन्तते एवं पत्नी केशान् वर्जं उभौ मानुषेणालं कृतौ नवे तो हतवाससा वधान्यां इतोपायनी
यं पाचयति तस्याशितो भवतः सर्पिर्मिश्रं पयोमिश्रस्य॥१२॥अथाधिवृक्षसूर्ये यावति
सर्वौषधमाज्यस्थालीं सस्रुवां स्रुचं च बर्हिर्वीसादीर्घ्यं कलानित्येतत्समादायसं
प्रच्छन्नाअं वरीषं वो तपनीयं वा अत्रि प्रडजेति तस्मिं दीप्यां कलां संप्रकीर्यव
कारणात्वं ×

र्हिषापरिस्तीर्योज्यं विलाप्योत्पूयाञ्जलिनोपस्तीर्णाति धारितं सर्वौषधं जुहोति सस्नयेस
र्वौषधायपुष्ट्यैप्रजननायस्वाहेत्यथयजमानस्यानानाव्रीहीन्तनदिनिहुत्वामासहोमा
न्जुहोत्यथस्रुचिचतुर्गृहीतंगृहीत्वाप्राजापत्यांजुहोतिप्रजापतेनत्वदेतान्यन्यइत्य
परंचतुर्गृहीतंगृहीत्वानुख्यांजुहोत्यन्वद्यनिरूषसामयमस्रव्यदन्वहानिप्रथमो
जातवेदाःऽनुसूर्यस्यपुरुत्रावरश्मीननुद्यावापृथिवीआततानस्वाहेत्यथेना
नंगारान्त्सतेवाद्वारावेवायजमानोगृह्णीयात्सायुषोवोगृह्णामितपसेवोगृह्णामि
वीर्यायवोगृह्णामिब्रह्मवर्चसायवोगृह्णामीत्यथैनानादायोपतिष्ठत्यायुर्मो ॥२७॥
माविहासिष्टमोमाविहासिष्टब्रह्मवर्चसंमामाविहासिष्टेतितानध्यर्यवेसंप्रदायोदा
यंस्वन्वारब्धेयजमानेएतेनैवयथेतमेत्याहार्यरणागारंपरीत्यपूर्वयाद्वारापाघेगा
र्हपत्यस्यायतनेन्युप्योपसमादधातिपरिस्तृणातिदक्षिणतउपविशतोब्रह्मायज
मानश्चाथेनद्रोहितंचर्मानडुहंजघनेनाग्निंप्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति

तस्य वहसः कोलेचतुरः पात्रान् व्रीहीन्निर्वपति ब्रह्मणे जुष्टं निर्वपामीति तिलमिश्रान्वा यथा निरु
प्तानन्तिमन्त्र्या स्याकुर्यैतया कामो यस्यास मन्थेत्येसयैनान्व्रीहीन्स्पर्पिसमुत्पाद्गिरमुदस्य चर्मेंदूह
त्स्यैतस्मिंन्नेव चर्मण्युलूखलमुसले वधाया वहंतस्थैतेनैव पात्रेणावचतुरउदपात्रानानय
तियदिव्रीडितास्थाली न्नवतियधुना अव्रीडितापचवामन्त्र्य सो वासस समोदकः संपद्यते ॥१३॥
तं यएकं वर्षं कुशलः परिधेनश्चपयिचाग्निर्वार्थोदं चमुद्वासयत्यथैनमायतीगवेश्न त्रियाम्यः स्रा
कुरूपसंगृह्यं तएन मेतदद्वियजोअथैतां पात्रीं निर्णिज्योपस्तीर्य तस्यामेतमसंघ न्निवोद्धृ
ति सर्पिरासेचनं कृत्वा अन्नतमाज्यमानीयाथैतस्यौदनस्योपघातं जुहोत्युपतिष्ठते वाजं वृ ×वो ६
घसेक वयुमेध्यायव चोवृंदारू वर्षन्नोयु व्रह्मायतेनयमन्नयुं तन्नोअस्त्व वेदेवान्यजेहं स्प
न्वाहस्यथैतां श्चतुरआर्षेयानुत्तरतो नुत्तरतो नुदिशमुपवेश्य तानन्नुपरुष्य माचमय्यतेभ्य
नमूह२ एभिस्यएवान्नवच्छिंदन्निर्वापोति त्रिःप्राश्यप्रशंसंति राद्धस्तं ब्रह्मौदन इति तेभ्यः सांडं वस्य
तरं ददात्यथैषउत्तरत आसीनो ब्राह्मणाःसामकाषं आभ्यातिसमेयदस्योपकल्प्यतेतद्द
दात्यथयदाज्यमुच्छिष्य नेतेन समिधोभ्यज्यादधाति समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयता

व्य २

तिथिं अग्निं हव्याजुहोतन स्वाहा उपत्वाग्ने हविष्मती घृताचीर्यंतु हर्यत जुषस्व समि
धोमम स्वाहा तं त्वा समिद्भिरंगिरो घृतेन वर्द्धयामसि बृहच्छोचायविष्ठ स्वाहेति गा
यत्रीत्रि ब्राह्मणस्य त्रिष्टुभ्भी राजन्यस्य जिघर्म्यग्निमनसा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा इति जग
पा इति जगतीत्रि वैश्यस्य जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा
सद्यते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति समित्सु वस्तं तरीं ददाति॥ अथास्मा अरणी प्रय
च्छन्नाह वायवे यमोन्न विन्न विश्वस्य सिं संशाधियत्तेसं शिष्यमिति सब्राह ब्राह्मणानारोयता
ग्चं गोपायत संत्वारान्निघत्तेति तस्य सुक्तिं त्वम ग्न्याधेयं त्रवतिसा ग्न्याधेयस्य सम
द्विस्तदाहुर्नाग्न्याधेयमां कुर्वीत घोररूपमिति कुर्वीतैवापि त्वेनं वकुर्वीतापि बह्वीरपि ॥३०॥
कुर्वीतानु वैतस्य न्न वेत्सुत्पाश्च त्वां सेति कात्यायोंघास्मारणी प्रयच्छति तेप्रतिगृह्णाति मती
विश्पंतीस दनेत्वसतस्या व वीचीएतं धरुणोर यीणांअंत वैत्नी जन्यं ज्ञानं वेद समघु
रांतांजन यथः पुरोगां आरोहतं दृशंतृ दृशा कं शीर्षमंत्र तेनो न आयुषा वर्चसा स
हज्योग्जीवं तु उत्तरामुत्तरां समांदर्शमिहं पूर्णमासं यज्ञं यथा यजोइत्यथैने उप

निमन्थ्यात्स्वस्तियवतीस्थाआग्निरेतस्सौगंद्गीदधाथांतेवामहं ददेतसत्यं यद्वीरंबिभ्र
थोवीरं जनयिष्यथस्तेमसातःप्रजनिष्येथेतेमाप्रजातेप्रजनयिष्यथःप्रजयापशुभि
र्ब्रह्मवर्चसेनसुवर्गेलोकेइत्यथैनमन्नतात्सत्यमुपैयतिमानुषाद्दैव्यमुपनयतीदमहम
न्नतात्सत्यमुपैमिमानुषाद्दैव्यमुपैमि दैवींवाचंयछामीतितंवाचंयमंरात्रींजागरयंआ
सतेशाल्केस्तोरात्रिमग्निमिंधतेशाल्कैरग्निमिंधानेउभौलोकौसनेमहंउभयोर्लोकयोर्ऋ
ध्यांतिमस्त्वंतराम्यहंमिस्कृतरेणगार्हपत्यस्यायतनंकल्माषमजंबध्नातितेनैनमाधास्य
मानंसंख्यापयतिप्रजाअथैसंवासयआशोभ्यपशुभिःसहतंराष्ट्राल्यंस्माआधेहि
यान्यासासन्सवितुःसवइति॥१५॥अप्याधयुरपररात्रआहुत्यारणीनिष्टपतिजातवे
दोभुवनस्यरेतइहेसिंचतपसोयज्जनिष्यतेअभिमन्थ्यछादधिहव्यवाहंशमीग
र्भाज्जनयन्योमयोभूः अयंतेयोनिरृत्वियोयतोजातोअरोचथाः तंजानन्नेअग्न आरो
हाधानोवर्द्ध याररयिंमित्यथैनमाग्निंसतेसमुपदक्षिणतोज्वलयंतआसतेअथेता

न्य स्यायतनानिशक्लपिंडेनपरिलेपयत्यपत्नीयंसंस्काराणामादायगार्हपत्यायतनेनि
वपतियत्पृथिव्याअनामृतंसंबभूवलेसचा।तदग्निरग्नयेददात्तस्मिन्नाधीयतामयमि
तिसयत्रोषानुपाधिगच्छतितज्जपतियदद्श्चंदमसिहृष्णंतदग्निहेत्यथैनानादधातिदिवस्त्वावी
र्यैणपृथिव्यैमहिम्नाअंतरिक्षस्यपोषेण सर्वपशुमादधइत्यथैनान्संश्रयीतिसंवःसृजामिहृ
दयानिसंसृष्टंमनोअस्तुवःसंसृष्टःप्राणोअस्तुवःसंयावःप्रियास्तनुवःसंप्रियाहृदयानि
(3) वःआत्मावोअस्तुसंप्रियःसंप्रियास्तनुवोममेत्यथैनान्कल्पयतिकल्पेतांद्यावापृथिवीकल्पं
तामापओषधीःकल्पंतामग्नयःपृथक्ममज्यैष्ठ्यायसव्रताःयेग्नयःसमनसोंतराद्यावा ॥३१॥
पृथिवीवासंतिवृत्तअग्निकल्पमानाइदमिवदेवाअग्निसंविशंत्वित्यथातिनिष्टानांसंस्का
राणामर्द्धमादायदक्षिणयाद्वारोपनिर्हृत्यान्वाहार्यपचनस्यायतनेनिवपतियदंतरिक्ष
स्यानामृतंसंबभूवलेसचा।तद्वायुरग्नयेददात्तस्मिन्नाधीयतामयमितिसयत्रोषानु
पाधिगच्छतितज्जपतियदद्श्चंद्रमसिहृष्णंतदग्निहितितथादधातितथासंश्रयीतितथाकल्प
यत्यथैतेनैवयथेतमेत्यातिनिष्टान्संस्कारानादायपूर्वयाद्वारोपनिर्हृत्याहवनीयस्या

यतनेनिवपति यदि वोनाम्न तत्संबन्धवृत्तेसवातदादित्योग्नयेंददात्तस्मिन्नाधीयता
मयमिति स यत्रोषानुपाधिगच्छति तत्तज्ञ पतियदुदक्षुंडमेसिकृत्लंतदपीहेति तथादधा
ति तथासंडयैति तयाकल्पयस्यगोप्तारमादिशति स आह विहृतान्यानयोमाकल्पनांतरे
णसंचारीदित्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावस्यज्ञस्यजाद्भृत्यगार्हपत्यस्याय तनउप रिसंस्ता
रेषुमुजकुलायंनिदधातितस्मिन्नरणीचीनभ्रजनमरणीनिदधाय दक्षिणतोत्तरारणी
मवदधाति स आह मंथतेति यजमानः अथमोमंथति यजमानउत्तमोमंथतिजनयति
जातेवरंददामीति वाचंविसृजतेथैनमुपतिष्ठते अजीजनन्नमृतं मर्त्यासोस्त्रेमाणं तर
णिं वीडुजंभं दशस्वसारो अग्रुवः समीचीः पुमांसं जातमभिसंरभन्ते मामिस्यथैनम
भिप्राणिति प्रजापतेस्त्वा प्राणेनाभिप्राणिमि पूष्णः पोषेण मह्यं दीर्घायुत्वाय शतशारदाय
शतं शरद्भ्य आयुषे वर्चसे जीवात्वै पुण्यायेति पूतोत्पन्नमादधामि नादमन्नाद्याय गो
प्तारं गुप्त्यै इत्यथो ज्ञातारमाहरथनेर बध्नीयथैनमादधाति वोध्रुमः शिरसदृश्यमग्निः
संप्रियः पशुभिर्भुवत् । छर्दिस्तोकाय तनयाय यच्छेत्युष्णीं वाङ्गिरसा वत पतेवृतेनादधा

मीतिमथ्यर्वंगिरसामादधा न्त्वा आदित्यानां त्वा [illegible] देवानामी ९ रुद्रणा इव

मित्रस्य त्वा सो ब्राह्मणानां भुजीनां वरुणस्य त्वा राज्ञो व्रतपते व्रतेनादधामीति राजन्यं
इंद्रस्य त्वेंद्रियेण व्रतपते व्रतेनादधामीति राजन्यस्य मनोस्त्वा ग्रामण्यो व्रतपते व्रतेनादधामी
ति वैश्यस्य ऋभूणां त्वा देवानां व्रतपते व्रतेनादधामीति रथकारस्य यथर्षि यथागोत्रं गा
यत्रेण छंदसेत्युत्तरतो हिरण्यशल्कमुपास्यति स्वयां तनुवा संबभूवेत्यथैनं राजतं व
ल्का यवाज्ञातायवालिप्रयच्छ यातिमे वातिप्रयच्छतीति जाघ्राणमथैनमुपतिष्ठते अ
हं त्वदस्मि मदसि त्वमेतन्ममासि योनिस्तव योनिरस्मि ममैव सन्वह हव्यान्यग्ने ॥३२॥
३५ पुत्रः पित्रे लोककृज्जातवेदः सुगार्हपत्यो विदहन्नरातीरुषसः श्रेयसीः श्रेयसीर्दधत्‌ अग्ने
सपत्नान्‌ अपबाधमानो रायस्पोषमिषमूर्जमस्मासु धेहीति ॥१८॥ अथैनमग्निमा
दधेयद्य सते समुप्तोभवति तं दक्षिणया द्वारोप निहृत्यान्वाहार्य पचनमादधाति न्य
न्तु वो वातः प्राणः सन्दयमग्निः संप्रियः पशुभिर्भवतास्वदितं तोकाय तनयाय पितुं प
चं अमी ष्वाद्या देवानां व्रतपते व्रतेनादधामीति यथर्षि यथागोत्रं गायत्रेण छंद
सोत्युत्तरतो हिरण्यशल्कमुपास्यति स्वयां तनुवा संबभूवेत्यथैनं राजतं वल्काय वा ऽ

दर
ताताय वाजिनं यच्छत्यार्तिमे वाजिनं यच्छतीति ब्राह्मणं अपि वा गार्हपत्यादेवान्वाहार्यपच
नमादधाति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽबिभेत्प्रमाधक्ष्यतीति तस्य त्रेधा महिमानं व्यौहत् ॥ त्रां
हा२ स्या अप्रदाय्येतस्माद्ब्राह्मणा दध्येनमुपतिष्ठत इमामु मामुपतिष्ठन्तु रायः अग्निः प्रजाभि
स्तु ह संवत्सरे यद्द्वोइ जतिष्ठन्तु विश्वरूपीमध्येव सोऽदीदिदि हि जातवेद इत्येतेनैव येपतमे
स्याभ्यादधाती धर्मजणाय नीयं तं तथाभ्यादधाति यथामन्यतेऽदीदितेस्त्वये आहवनीयप्रणा
यीयमानः संपत्स्यत इति तस्य तथा संपद्यत उपोपयमनीः कल्पयेत् सम्भ एष परु वा इद्महल्लि
तः पुरस्तात्त्रिष्टुप्यथो मा नारमा हवामदेव्यं ब्रूहीत्येतेनमुपच्छत ओजसे बलायु वा एषो व
षणेष्टुष्मायायुषे वर्चसे सपत्नान्तरसि वत्रत्ये यस्ते देवेषु महिमा स्वर्गो यस्त आपृष्टुषुज ×ला४
विधः पृथिव्यां तेमनुष्येषु पञ्ज्येतया नो अग्ने जुषमाण एहि दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाद्वा
तात्सख्युभ्योऽध्योषधीभ्यः यत्र यत्र जातवेदः संबभूथ ततो नो अग्ने जुषमाण एहीति ग्न
स्त्ये हरत्यथ येयसथेयति अघो अघः श्री रोहरतीति ब्राह्मणमाददानए वैतामात्रा

अग्निं संपादयेदित्येतदपरमस्यैः पूर्वेनयंतितमनुमंत्रयते आग्नीमनुप्रदिश्नां अहिति वि
ष्णानुयेनन्निपुरो अग्निर्नेवेत्तविश्वा आशा दीद्यानो विभ्राहि तु अंभो घेहि द्विपदे चतुष्प
दइति विष्णुवस्करपरमं इति विक्रमस्य प्रमं तामु ॥ अग्निवेदिषन्मानुषेभ्यः त्रिषुलोकेषु जा
गर्ति स एषोधाति यं त्वन्वग्निरूर्षसाम यमस्य दन्वहानिप्रथमो जातवेदाः अनुसूर्य
स्यपुरुत्राचरश्मीननुद्यावापृथिवी आततानेत्यथैनेनाश्वेन प्राचोत्तरतः पार्श्वतः
33 संभारशणामाक्रमयत्यपिधाहितस्याग्नेरंगाराअभ्यववर्तेरन्नित्यथैनं प्रदक्षिणमा
वर्त्याङ्गिरस्वदुक्थ्योदं वमुत्सृजति स एषो धर्यो भिवत्यन्यं ब्राह्मणे ददात्यथप्रदक्षि ॥३३॥
णमावर्त्य स्वे धर्म प्रतिष्ठापयति यदिदंदिवो यददः पृथिव्याः संविदाने रोदसी संब
भूवतुः तयोः पृष्ठे सीद तु जातवेदाः शंभूः प्रजाभ्यस्तनुवे स्योनः प्राणां त्वा मृतआदधा
मि अन्नादमन्नाद्याय गोप्तारं गुप्त्या इत्यथोऽतरमाह ब्रह्मचारवंती यं दैयेनमिति
गायेति सर्वानि संप्रेष्य ब्रहति गीयमाने आहवनीयमाधाति मृत्युं वसुवेर कैश्यस्तु

द॰
स्तदसौ स्त्वयि स्तदयमग्निः संप्रियः पशुभिर्भुवत्यन्ते शुक्रः शुक्रं चैः शुक्रात्ताम्नः शुक्रं ज्योतिरजं
स्वं ते ने मेधी दिदिहि ते नत्वा दधे अग्निनां ग्ने ब्रह्मणा अमीषां चादेवानां व्रतपते व्रतेनाधामीति यथर्षि ८२
यथा गोत्रं गायत्रेण छन्दसेत्युत्तरतो हिरण्यशल्कमुपास्याप धेतं ज्ञजं तं वषट्कायवाः स्वातायवाति
प्रयच्छत्यार्ति मे वाति प्रयच्छतीति ब्राह्मणमधेनमुपतिष्ठत आनशे व्यानशे सर्वमायुर्व्यानशाइत्य
त्रैतावद्धी आदधाति सभ्यं चावसथीयं चाथ च कं प्रवर्तयति संततां गार्हपत्यादाहवनीयात् ॥ [illegible] स
वौषधेन व्याहृतीभिरग्नीन्धमयित्वा पंच पंचनानाबहुधीयाः समिधो ग्यज्यादधाति समिध्यमा
नः प्रथमोनु धर्मैरिस्येतानिः पंचभिस्तिरायुदी आग्ने हविषोणि इस्येतामपोह्य स्यायभ्रद दक्षिणमारुप्र × नुषा ६
प्रयद्रुगाद्रुत्सज्ञ बनेन गार्हपत्यं तिष्ठं स्थानं निरूपतिष्ठते ये ते अग्ने त्रिवेतनु वौ विराट्द्वस्वराड्डते
मा विशातां ने ते मा जिन्वतां ये ते अग्ने त्रिवेतनु वौ संवाद्धत्रि [illegible] ते मा विशतां ते मा जिन्वतां ये ते
अग्ने॰ वौ विन्नस्चपरित्न्रध्यो ते मा॰ तां ये अग्ने॰ वौ प्रप्नवीवन्नतिघ्यते मा॰ ये ते अग्ने त्रिवास्त
नुव स्मात्रिस्वादधदति स वीत्रिर्गार्हपत्यं स वीत्रिरन्वाहार्यपचनं स वीत्रिराहवनीयमथ
धोरास्तान्नरनुदिशति या स्ते अग्ने घोरास्तनुवस्तामिरमुं गच्छ स्वत्र यं यजमानो द्वेष्टि तं मनसा

रुपरौद्गुह्याः६

ध्यायत्यथापउपन्नरविजक्रैमैरूपतिष्ठतेनर्यप्रजांमेगोपायेतिगार्हपत्यमुपतिष्ठतेथर्वपितुंमे
गोपायेत्यन्वाहार्यपचनंशंस्यपशून्मेगोपायेत्याहवनीयंसप्रथसभांमेगोपायेतिसभ्यमहि
३४ र्बुध्न्यमंत्रंमेगोपायेत्यावसथ्यमथगार्हपत्यआज्यंविलाप्योत्पूयस्रुवविचतुर्गृहीतंगृही
त्वासमिद्वत्साहवनीयेपूर्णाहुतिंजुहोतिसप्तातेअग्नेसमिधःसप्तजिह्वाइतिपूर्णाहुतौवरंददा
व त्यथैतानग्निहोत्रपात्राणिप्रक्षाल्यतान्युत्तरेणगार्हपत्यमुपसादयतिकूर्चेवासूनायांवास्थाली
स्तुद संस्कृतांचमन्त्रितोपात्तंसमिधमित्यथैतामग्निहोत्रीदक्षिणानडुद्दीचीस्थापपित्वाब्राह्म
णौदोग्धिपर्वैउत्थान्नसंमृजोद्वयोर्ईश्वरप्रकामयेत्यघिश्रित्योत्तरमानयतिअथैतमग्नि ॥३४॥
होत्रमभ्रेणाहवनीयंपर्याहृत्यपूर्वेयाद्वारापाघजघनेनगार्हपत्यंसाघतस्मिन्नग्नि मुष ५
होत्रविधिंवेष्टितआहवनीयस्याभ्यादधातितूष्णींतस्यामादीप्तायांजुहोतिमुखंवद्धिंजुहो
दाऊ त्यक्षाममार्ष्टयवचमार्ष्टुनमाग्नोनीतिब्राह्मणांद्विर्गुल्कौप्राश्नयोदकर्पर्याहृत्यप्राचीनदंडया
स्कवाग्नक्षयतिनिर्णिज्यस्कचंनिष्टप्याङ्गिःपूरयित्वोदगुद्दिनोतिसुप्तअपीनेवर्हीणाती
तिब्राह्मणंकृत्वोपसमिंधंब्रह्मवर्चसस्यपसमिध्याअपोनयसन्नस्येवरूपंकरोति तिब्रा

त्वासमिधमुपयत्प्राङ्कृत्विजवनेनाक [illegible] मध्या ४ छती१

कामं १

ह्वतां॥ ॥ अथ परिक्रमिणां बर्हिष्ठीवं प्रहितो स्याह तं वा यजुषा करोत्यथ पष्ठ्या ० स्तीर्या
पः प्रणीयाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सप्तदश होतारं वाचयतीत सामिधेनीरनुवक्ष्यन्दश हो
तारं वाचयतीत स्मापयित्वा सादयति तस्याः प्रवदत्र सामिधेन्यः पंच प्रयाजा वार्त्रघ्नावाज्य
भागावथ हविषो ग्निर्मूर्धा भुवइति त्रिष्टुभौ संयाज्ये न्वाहार्यमासा घान्याधेय दक्षि
णा ददद्याद्वादशभ्यो ददाति कामं भूयसीर्ददाति संतिष्ठत ए ष्टिः संप्रणीता पात्र विष्णु
विसृजतेद्द क्रमां कृमनेवत मिपत्न दानीमेव पष्ठ्या ० स्तीर्यापः प्रणीयैंद्रामैकादशकपालं नि
र्वपत्यादित्यं चरूं घृत एष चरुर्भवति मते ते नेदीयसी वाज्यमानयति स्नपयित्वा सा
दयति तस्याः पंच प्रयाजा वार्त्रघ्नावाज्यभागावथ हविषामिंद्रो धीरो अनादिवः स्मयं हु
त्व मित्यैंद्रस्य म स्यादितिर्न उरुष्यतु महीमूषु मातरमित्यादित्यस्य त्रिष्टुभौ संयाज्ये अन्वा
हार्यमासा घेयेनं चरुं व्युत्स्य चत्वार आर्षेयाः प्राश्नंति दिशामेव ज्योतिषि जुहोतीति ब्रा
ह्मणं संतिष्ठत एषेष्टिः प्रणीता पात्र विष्णुक्रमान्विसृज नेवत मैतद्द्वादशाहं व्रतं चरति॥४॥

पंचदश सामिधेन्यः ४ ३

स १

अत्रैन द्वादशाहं व्रतं चरति तस्यैतद्व्रतं नानृतं वदति न मांसमश्नाति न स्त्रियमुपैति
नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयन्समन्नमयपाय्यमस्र्ङोद्धि ष्टीस्वयंपादोपक्षालनेन प
लवणमश्नाति न कोशीधान्यमन्यत्र तिलेभ्यः आंडुद्धारस्स्वयं समिध आहरणमालो
अग्नीनामंतेसं विद्धास्यजस्या अस्यैते द्वादशाहमग्नयो नवंति नास्य ब्राह्मणोऽश्ना
त्यहे वसत्यग्निहोत्रौषधशेषणाज्जतो वा यजमानो नवतिन्नमुपत्स्वाआहरं सप्तद्वादश
कुष्माकु ६ सुपक्ष्यापूर्स्तीर्यापः प्रणीयाऽग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति श्रपयि
त्वासादयति तस्याः पंचदश सामिधेन्यः पंचप्रयाजा आवाज्यभागौ वपहविषा ॥३५॥
ग्नेर्यूपूः बिपवसेग्नेपवस्वेति त्रिष्टुभौ संयाज्ये अन्वाहार्यमासाद्य त्रिंशन्मानं हिरण्यं
ददाति संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रं विमुञ्चमा विसृजते व्रतमथ तदानीमेव एषा
पूर्स्तीर्यापः प्रणीयाग्नये पावकाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपत्यग्नये शुचये श्रप
यित्वासादयति तस्याः पंचदश सामिधेन्यः पंचप्रयाजा आवाज्यभागावप

हविषोऽग्नये पावकस्य नःपावकाग्निःशुचिवत्तमुदग्नेशुचयस्तवेतित्रिष्टुभौसंयाज्ये
न्वाहार्यमासघत्रिंशन्मानंचत्वारिंशन्मानेहिरण्यंददातिसेतिष्टुतऐषेष्टिःप्रतोपात्रवि स १
मुक्तमाविसर्जनेव्रतं॥अथातोन्वारंभस्यैवमीमांसान्वारंभेपौर्णमास्याःसमानउप
वसथेक्रोशस्यपश्चात्कृतेऽग्निहोत्रेपुरापोप्रणयनाद्गार्हपत्यआज्यंविलाप्याशस्यस्कवि
चतुर्गृहीतंगृहीत्वाचतुर्होतारंमनसानुद्रुत्याहवनीयेजुहोत्यन्वारब्धेयजमानेस्वाहे
त्यपरंचतुर्गृहीतंगृहीत्वासारस्वतौहोमौजुहोतिपूर्णापश्चादितिअनुद्रुत्याग्नीषो
मावितिजुहोत्यपरंचतुर्गृहीतंगृहीत्वानिवेशनीसंगमनीवसूनामित्यनुद्रुत्ययत्ते
देवाअदधुर्भागधेयमितिजुहोत्यपपश्याऽऽग्नीषोमीयपःप्रणीयाग्नावैष्णवमेदशकपा का ४
लंनिर्वपतिसरस्वत्यैचरुंसरस्वतेद्वादशकपालमितिश्रपयित्वासादयतितस्याः
पंचदशसामिधेन्यःपंचप्रयाजावार्त्रघ्नावाज्यभागावथहविषांप्रविष्णूमाविष्णु
प्रतोदेव्यानोदिवःपीपिवाऽऽसंऽसरस्वतस्तनंयेतेसरस्वंतेऊर्मयइतित्रिष्टुभौसंया

ज्ये अन्वाहार्यपचनमासाद्य मिथुनौ गावौ ददाति संतिष्ठत एषेष्टिः प्रणीतापात्र वि स्रुच
मा न्विसृज्य ते व्रतम् एष पौर्णमासी वैमृधाभ्यां यजं संतिष्ठतोन्याधेयं संतिष्ठते ग्न्याधेयं
॥२०॥ अथातोन्वारंभणीयैव मीमांसा । अशैतदादत्ता हैव ते चरानो । आयपरिक्रमितां
बर्हिः सर्वौषधेन व्याहृतीभिः । अहेतदस्मि अथाध्वर्युः । मन्ति विपस्यली । समस्मोदकः ।
अथाधिवृक्षसूर्ये यावति । अग्नीनाधास्यमानो भवति ॥२०॥ इति बौधायनसूत्रे आधा
नप्रश्नः समाप्तः ॥ ~~अग्नीन्पुनराधास्यमानो~~ भवति तदाहुः कृतयजुः संभृतसंभारो
भवति न संभृत्यासंभारा न यजुः कार्यमिति यथो खलु संभृत्या एव संभाराः कार्यं यजुः पुन ॥३६॥
राधेयस्य समध्या इति स उपकल्पयते पुनर्निष्कृतं रथं पुनस्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टम
दर्भ ड्वाहं दर्भकुलायं इति स्रोतसमपि विसृष्टिकाः अज्ञाताज्ञो धेयिकाः संभारास्तासां याषाढ्यापौ
र्णमास्याः पुरस्तादमावास्या भवति सा संकल्प्यं वज्रपरस्य पुनर्वसुभ्यां संपद्यते तस्यामा
दधीत इति तस्या उपवसथे रात्र्या पारमीन्समारोप्योदवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्याग्नेयमष्टा
कपालं निर्वपति वैश्वानरं द्वादशकपालं मग्निमुद्दासयिष्यन्निति साप्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते एतत
संति

मदधाति ३

दानीमेवाङ्गिरश्रीसमुह्यब्रह्मौदनंपश्रपपित्वोपवसस्यथप्रातर्ध्यायियिकंकर्मेतायतएता
वदेवनानायदमुत्रमुंजकुलायंतदिहदर्भेकुलायंयोमुत्रेध्मप्रतायनीपत्रे हदर्भेमयीर्वि
स्तूर्मिकादर्भैर्गार्हपत्यंदर्भैरन्वाहार्यपचनंदर्भैराहवनीयंदर्भैर्गार्हपत्यमादधातिसाया
नेसायंपराश्रीरवोनुवर्तयतिमन्मिर्मन्त्र॥श्॥न्नमित्वेम्नाघोवैरिलेतिचतस्त्रोगार्हपत्येतिस्त्र
आहवनीयेसमानंकर्मेरिषचक्रादेतावदेवनानायदमुत्रत्वक्षीमग्निहोत्रंतदिहसम
तेअग्नेसमिधःसप्तजिह्वाइतिजुहोतियामुत्राग्नेयोष्टाकपालःसप्ताग्नेयःपंचकपा
लस्तस्यप्रयाजेषुवितन्नीदधात्यग्नआयाहिवीतयेसमिद्धोअग्नआज्यस्यवियंत्वग्नि
हूतंपृणीमहेतन्नूनपादग्निराज्यस्यवेत्वग्निनाग्निःसमिध्यतइडेअग्नआज्यस्यवि
यंत्वग्निर्वृत्राणिजंघनद्बर्हिरग्नआज्यस्यवेत्वितततसंपन्नउत्तमःप्रयाजोधातुआज्य
भागयोरेवमीमांसावार्त्रघ्नौवाज्यभागौस्यातामित्येकेवृधन्वंतावाज्यभागौस्या
तामित्येकेअग्निःप्रत्नेनमन्मनाबोधयंत्वन्नःसोमेत्येतौस्यातामित्येकेअग्नआयूंषिप

व सैग्नेप वसेत्से तौ स्यातामित्येके यस्य वमानस्तत्सोमरूपं ग्रैाह विबोध्येतमस्या यास्य
य इति त्रिष्टुभौ संयाज्ये इस्य पुनरूर्जा सह रय्या सिञ्चितः पुरोजज्ञामाहुतीर्जुहोत्यग्ने
[redacted] स्विष्टकृतं निराह्याग्नि स्विष्टकृदग्नं एति नौ अकेरिति संयाज्ये अन्वाहार्यमासाद्य पु
नराधेयदक्षिणां ददाति॥ पुनराधेयदक्षिणां ददाति पुनर्निष्कृतं रथं पुनरुत्सृष्टं
वासः पुनरुत्सृष्टमनड्वाहं तस्यानुयाजेषु विनक्ति दिवास्यमा यो मर्त्यो दुवो धियं
37 जुजोषधीतिभिः सन्नु षप्र हव्यमिषेतुरीताय वसे देवं बर्हिर्वसुवनेवसुधेय
स्य वेत्वग्ने स्तोमं मनामहे त्रिश्चमस्यादि विदस्यशो देवस्य द्रविणस्य वो देवो नराशं ॥३७॥
ऽसो वसुवने वसुधेयस्य वेत्विति स्वयं संपन्न उत्तमोनुयाजः संतिष्ठत एषेष्टिः स
पूर्णपात्रविष्णुक्रमा [redacted] विसृजते व्रतमपतदानीमेव पत्न्या ऽग्नीत्पः प्रणीया
ग्निवारुणमेककपालमनुनिर्वपति अग्नयविया सादयति तस्याः पंचदशसामिधेन्यः पं
चप्रयाजा वार्त्रघ्नावाज्यभागावपहत विषस्त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्न इति त्रिष्टुभौ

कर

तीन्वोअ प्र्दक्षिण
धि
संयाज्येन्वाहार्यमासाद्यान्वाहँ संतिष्ठत एषेष्टिः सप्रणीपात्रविमुक्तमाविसृजते अतं
संतिष्ठते पुनराधेयमिति वै ड्विः पुनराधेयमथ यैवम्नवति यः पराचीनम्पुनराधेयादग्निमा
दधीत स एतां होमां जुहुयादिति तृतीयमाधानमाग्नेयस्य पंचकपालस्य पुरस्तात्स्वि
ष्टकृतः स्कवाहुती रूपं जुहोति लोकः स लोकः सुलोकः स्तेन आदित्या आज्यं जुषाणा वियंतु स्वा
हा केतः स केतः सुकेतः तेन आदित्या आज्यं जुषाणा वियंतु स्वाहा ता विवस्वाँ अदितिर्देवजूति
स्तेन आदित्या आज्यं जुषाणा वियंतु स्वाहेति संतिष्ठते तृतीयमाधानमपापहतानेनैषा रण्
कस्य च प्रतायनं ब्रह्मौदनेन प्रतिपद्यते सिद्धमग्न्याधेयाः ॥ प्रथमः ॥ पुरादित्यस्य संयाज्यार्ह
पत्यमुपसमाधायान्वाहार्यपचनमाहृत्य ज्वलंतमाहवनीयमुद्धरति सायमाहुतेः पुरादित्य ×तप
स्योदया गार्हपत्यमुपसमाधा[illegible]यान्वाहार्यपचनमाहृत्य ज्वलंतमाहवनीयमुद्धरति प्रा
तराहुतेर्येवा चात्या होत्राप्राणे ज्ञात्वा च जुषाध्वर्युणा मनसा ब्रह्मणा श्रोत्रेण गी घ्रैते लौ ३
स्त्वापचत्तिः दैव्यै अचित्तिग्नि रुद्र रामि वसुं वरूद्रियमाण उद्धरपाप्मनो मा यदविद्वान्य
च्च विद्वाँश्चकार अज्ञाय देनः कृतमकोपापं सर्वस्मात्तो मुंचतस्मादिति सायं राविया

38

यदेनः कृतमस्तिपापं सर्वस्मान्मोधृतो मुंचतस्मादिति प्रातरग्निं निधायस्यमृताकृतिमस्मृता
यां जुहोम्यग्निं पृथिव्याममृतस्य जित्यै तेनानंतं काममितो जयेम प्रजापतिर्यं प्रथमो जिगाया
ग्निमग्नौ वैश्वानरेमृतं जुहोमि स्वाहेति सायं सूर्यमग्नौ वैश्वानरेमृतं जुहोमि स्वाहेति प्रा
तः सायं प्रातरे[redacted]वेषा पत्न्यन्वास्ते सायं सायमित्येकैषे तान्यग्निहोत्रपात्राणि प्रक्षालि
तान्युत्तरेण गार्हपत्यमुपसादयति कूर्चं वासनायां वा स्थालीं स्रुवं स्रुचमग्नि घातनं
समिधमित्यथैतामाग्निहोत्रीं दक्षिणतृउदीचीं स्थापयित्वा ब्राह्मणो दोग्धि एवैं दुह्या
ज्ज्येष्ठस्य ज्यैष्ठिनेयस्य यो वा गतश्रीः स्यापरोऽस्यात्कनिष्ठस्य कानिष्ठिनेयस्य यो वा ॥३७॥
बुभूषेन्न संमृशेद्वा योऽस्यायस्तु काम स्यस्याधिश्रीः स्यात्तरमानयस्यथैनदग्निहोत्र
मग्रेणाहवनीयं पर्याहृत्य पूर्वया द्वारा प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यमुपसाद्य परिषिं
चत्यृतं त्वा सत्येन ॥४॥ ऋतं त्वा सत्येन परिषिंचामीति सायं परिषिंचति सत्यं त्वर्तेन
परिषिंचामीति प्रातरेवमेव[redacted] परिषिंचत्यथ प्रदक्षिणमाव्रत्य प्रत्यङ्ङाद्रुत्य जब

यांतान्कृत्वा ... घो तेजो

नेन गार्हपत्यमुपविश्योदीचोंगारान्निरूह्य तेष्वधितेनेनाग्निं घोनुयत्यग्निस्तेजोमाजति घार्ह्नी
दिति स्रुवेणापः प्रसानयत्यमृतमसीति पुनरेवाग्निं घोयत्रिः पर्यग्निं करोयंतरितं रक्षों
तरिता अरातय इति यस्मिन्कुर्वेनुदग्गुद्वास्य प्रस्थांगारानादत्ते दक्षिणेन स्रावं समिधं च
[redacted] सव्येनाग्निहोत्रवतीं देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाद
द इति गार्हपत्ये प्रतितपति प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातय इति चिरपक्वं चैस्रुवं निधाय
यजमानमामंत्रयते सोमुन्नेष्यामीत्यामुंन्नयेति यजमानोनुज्ञानात्त्यप चतुरस्रुवा
नुन्नयति घर्तोन्वा न्द चोवान्तरिडामुवहृडा सुवरिडा न्तर्गु वसुवरिजेति स्थाल्यां स्रुवं
प्रस्यवधायाधेनेसंमृज्ञाति सजूर्देवैः सायंयावभिः सायंयावानौ देवा स्वस्ति संपारय
न्तुपशुमिति तिसायंसजूर्देवैः प्रातर्यावभिः प्रातर्यावाणोमा देवाः स्वस्ति संपारयंतुप
शुमिरिति प्रातरथैनां समिधं स्रुवदंड उपसंगृह्य घनेनगार्हपत्यमुपसाद
यति कृचैनमइ्शानायप्रजाः पशवो मे [redacted] वर्द्धतामयं यजमानोमारिषमिइति

दक्षाहो चोद्धस्य आप्नूहरति न्तुं वसुवरूवैतरिक्षम न्विस्यं यं नस्यावितयोदेवधानो
येनायंन्त्यषयः स्वर्गकामास्तेनगच्छामि परमं व्योम यं यानहियेसुह्ला तां सकाशादि
तिजचनेनाहवनीयमुपसादयति कूर्चेनाप्नूसमिधं मच्यत आहवनीयस्याभ्याद
39 धातिरजतां त्वा ।।पा।। रजतां त्वाग्निज्योतिषं वायुमतीं स्वर्ग्यां स्वर्ग्याय लोकाय रात्रिमक्षितिमि
ष्टकामुपदधे मृत्तं प्राणोदधामि प्रजापतिस्त्वा सादयत्विति तया देवतं करोति तया देव
तयांगिरस्वद्ध्रुवासीदेत्यथ स्तृद दोहसं करोति ता अस्य स्तृद दोहसः सोमं श्रीणन्ति ॥३८॥
पृश्नयः जन्मं देवानां विशः त्रिष्वारोचने दिव इति सायं अथ प्रातर्हिरण्मीं त्वा सूर्य
ज्योतिषं वायुमतीं स्वर्ग्यां स्वर्गाय लोकाय अहरक्षितिमिष्टकामुपदधे मृत्तमपाने
दधामि प्रजापतिस्त्वा सादयत्विति तया देवतं करोत्यथ स्तृद दोहसं करोति तस्यामा
दीनायां अतिसुखं वह्निर्जुहोत्यग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति सायं सूर्यो ज्योतिर्ज्यो
तिः सूर्यः स्वाहेति प्रातरित्युनसंसृष्टमथ संसृष्टमग्निर्ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति सा

...रस्वं ध्रुवासीदेत्य ३ ता अस्य स्तृद दोहसः सोमं ० रो
चने दिव इति ३

रग्निः
यंस्त्रयौ ज्यौति ज्योतिस्सूर्यः स्वाहेति प्रातरपसहृदति माल्यकचैस्र चं निधाय दक्षि
णाव ज्ञाहिपसंप्रतीक्षतउपप्रेनसंगच्छ धेमा भागिनांन्म गधेयंप्रमायिासप्नप्रषीणा
पूसुहृतंायत्रलोकास्तत्रेमंयज्ञंयजमानंचधत्ते त्यतिस्तायप्रवीमाकुतीमुत्तरांम्हयसी
समिध्याएवजुहोतिप्रजापतयेस्वाहेतिमनसात्रिरतूवाल्यकचैस्त्र चं निधार्यवाची
नमवमस्त्र्यप्रतीचानीचापाणिनौषधीषुलेपंनिमार्ष्ट्यौषधीयस्त्वौषधीर्जिन्वेत्येवमे
वद्वितीयमवमज्यौषधीष्वेवनिमार्ष्टि दक्षिणतः प्राचीनावीतीपितृन्यस्त्वापितृञ्जि
न्वेतिसायंमपप्रातरूर्ध्वमुन्नज्यप्राचोत्तानेनपाणिनौषधीषुळेपमुनामार्ष्ट्यौष
धीन्यस्त्वौषधीर्जिन्वेत्येवमेवद्वितीयमुन्नज्यौषधीष्वेवोन्मार्ष्टि दक्षिणतः प्राचाची
नावीतीपितृन्यस्त्वापितृञ्जिन्वेस्यथापउपस्पृश्यदिः प्राश्नातिप्राज्ञाज्योतिरिख
पोदगूपर्यावृत्यप्राचीनदंडयास्रुचानक्षयतीदंहविः॥ ६॥ इदं हविः प्रजने
नंमेअस्तुदशवीरंसर्वगणंस्वस्तयेआत्मसनिप्रजासनिपशुसन्यन्नयस

निर्लोकस्त्वनि वृष्टिस्त्वनि अग्निः प्रजां बहुलां मे करोत्वन्नं पयो रेतो अस्मासु धत्त रायस्पोष
मिषमूर्जम स्मासु दीधरत्स्वाहेति सा यस्त्वयैः प्रजां बहुलां मे करोत्वन्नं पयो रेतो अस्मासु ध
त्ता रायस्पोषमिषमूर्जमस्मासु दीधरत्स्वाहेति ज्ञात निर्णिज्य स्रुवं निष्टप्याग्निः पूरयित्वो
द गुद्दिशातिसप्त ऋषीन्प्रीणीहि सप्त ऋषींश्चीन्वसप्त ऋषिभ्यः स्वाहेति सप्त ऋषीन्नेव प्रीणा
तीति ब्राह्मणं मध्यजघनेन गार्हपत्यमपोनिनयति इदमहमग्नौ वैश्वानरे अमृतं जुहोमि स्वा
हेति अग्निस्याम च्छिताङ्गतीं जुहोमि स्वाहेति अन्तर्वेदि निनयति कुत्चोपसमिन्धे ब्रह्मव
र्चसस्य समिध्या अपो निनयत्यवन्त्यस्यैव रूपमकरिति ब्राह्मणं ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥ अथ सा
यंजुते निहोत्रेयज्ञोपवीत्यप आचम्य यजमानायतने तिष्ठन्नाहवनीयमुपतिष्ठत ॥४०॥
अयं ते अग्न चरमिति षड्भिरनुष्टुप्छंदसं षड्भिरेवोत्तरामिरामिष्पावमानीभिराहवनीयमेवो
पतिष्ठत अग्न आयूंषि पवस पवस्याग्ने पावक मनः पावकाग्निः शुचिव्रततमउद
ग्ने शुचयस्तवेत्याहवनीयमेवोपतिष्ठत आयुर्दा अग्ने आयुर्मे पाहि वर्चोदा अग्नेसि
वर्चो मे देहि तनूपा अग्नेसि तनुवं मे पाह्यग्ने यन्मे तन्वा ऊनं तन्म आपृण स्वधरात्रिमुप

तिष्ठते चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेत्याहवनीये समिधमादधाति यानास्त्वाहातनू
हिमा घुमंतनूं समिधीमहि वयस्वंतो वयस्कृतं यशस्वंतो यशस्कृतं सुवीरासो अदाभ्यं अ
ग्ने सपत्नदंभनं वर्षिष्ठे अधिनाके स्वाहेत्याहवनीयमुपतिष्ठते संत्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसाग
थाः समृषीणाण्सुष्टुतेन संप्रियेण धाम्ना। त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा वर्चसाप्र
जया सृजेत्यथ वैन्न चतियथ वै पुरुषो भ्योजीयेसे एवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य परस्ता
दग्निपावमानीभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोति ब्राह्मण मघग हाण्भ्य
पश्यण्श्चोपतितिष्ठते सं पश्यामि प्रजा अहमिड प्रजसो मानवीः सर्वा भवन्तु नो गृहे। अ
म्भस्थाम्भो वो भक्षीय महस्थ महो वो भक्षीय सहस्थ सहो वो भक्षीय
ऊर्जस्थोर्जं वो भक्षीय रेवतीरमध्वमस्मिंल्लोके स्मिन् गोष्ठे स्मिन् क्षये स्मिन् योनाविहैव स्तेतो
मापगात बह्वीर्मे भूयास्तेत्यथाग्निहोत्रीयेवत्समभिमृशति संहितासि विश्वरूपी
रामोर्जा विशा गौपत्येना राये स्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं तामित्यथ द्विपदत्रिपदा
भिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते उपत्वाग्ने दिवे दिवे दोषावस्तर्धिया वयं नमो भरन्त एमसि राज

तमध्वराणां।गोपामृतस्य दिदिविं वर्द्धमानं स्वे दमे। स नः पितेव सूनवे ऽग्ने सूपायनो भव
सचस्वा नः स्वस्तये ऽग्ने त्वं नो अंतम उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्ना
य नूनमीहे सखिभ्यः वसुरग्निर्वसुश्रवाः अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः इडस्थ गृहांश्चैव
पशूंश्चैवोपतिष्ठत ऊर्जं वः पश्यामि ॥ ॥ ऊर्जं वः पश्यम्यूर्जं मा पश्यत रायस्पोषेण वः पश्या
मि रायस्पोषेण मा पश्यत इडा स्थ मधुकृतः स्योना मा विशतेरा दः। सहस्रपोषं वः पुष्यासं म
यि वो रायश्रयंतामित्यथाहवनीयमुपतिष्ठते कदाचन स्तरीरसि नेंद्र सश्चसि दाशुषे
उपोपेन्नु मघवन्भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यत इत्यमुपतिष्ठते पारियाग्नेः पुरं वयं वि
प्रं सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवे दिवे हंतारं भंगुरावत इत्यथागार्हपत्यमेवोपतिष्ठते आने ॥४२॥
गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूया शा
तं हिमास्तामाशिषमाशासे मह्यं ममामुष्यै ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशासे ऽमुष्मा अमुष्मा
इति यावंतोस्य पुत्रा जाता जनिष्यंते वा तं तं व इस्यततोथ वैन्नवति यो वा अग्निं प्रत्यगुपतिष्
ठते ऽग्निं सेन मोषति यः पराङ्विष्वङ्व्रजया पष्ठुनिः रेतिकयातियेगि वोपतिष्ठेत इति सव

वाति ये गिवोपातेषु तेमै वजस्वं नेपरां॥ ३॥ तृतीयः॥ पिण्डपितृयज्ञं करिष्यन्नुपकल्पयते सकृ
दाच्छिन्नं बर्हिर्नेन्यरिस्तरणीयाद्व्रीहीश्यामूर्पं च यवालिते चोलूखलमुसले स्थाली सस्रु
वां समेक्षणा मेकरोपवर्हितो आञ्जनाभ्यञ्जने दशामुदकुंभं यज्ञायुधानि स्वधान्वाहा
र्येपचनं परिस्तृणाति तमुत्तरतो केकेसर२सादयस्येरकोपबर्हतो आञ्जनाभ्यंजने दशांस्य
रमुदकुंभं यज्ञायुधानि स्वयज्ञाचीतं हृत्याज वनेनान्वाहार्येपचनमुपविश्य पवित्रवत्यां
स्थाल्यां व्रीहीं निर्वपति पितृभ्यो वो जुष्टं निर्वपामीति वा तूष्णीं वा पर्यर्थाः स्थालीं कृत्वे तस्मिं
नेव चरुमेतदूलूखलमुसले निधायावहंति सकृदेव दक्षिणामुखो न निचेविचाप्रैतस्या
मेव स्थाल्यां तिरः पवित्रमप आनीयाधिश्रित्य तिरः पवित्रं तंडुलानावपत्य स्वधाज्यं निर्वप
स्वधाज्यमधिश्रय स्कन्दयं पर्यग्निकृत्या मेक्षणं स्रुवं च संमार्ष्टि अथैनं चरुं ... पर्यग्नि या
त्विज्ञायेदं चमुद्रास्य स्रुप यज्ञोपवीती तं हृत्यान्वाहार्येपचनस्थ उपसमाधाय मेक्षणेनो
प घातं ति स्वधाहुती जुहोति सोमाय पितृपीताय स्वधा नमः स्वाहा यमायांगिरस्वते पितृ

मनेस्वधानमस्वाहाग्नयेकव्यवाहनयस्विष्टकृतेस्वधानमस्वाहेतिदक्षिणार्धेपूर्वार्द्धेतस्ली
मेक्षणमभ्याधायप्राचीनावीतंकृत्वादक्षिणान्वाहार्यपचनरंस्यरेनोघस्त्राश्नोस्यदक्षिणेना
ग्निंबर्हिस्तीर्त्वाअक्ष्णिमोर्जेयतांपितरोमार्जयंतांपितामहामार्जयंतांप्रपितामहाइत्यथस्रुवेणो
पस्तीर्णांत्रिधारितोऽस्त्रीन्पींडान्ददात्येततेततासौयेचत्वामन्वेतत्तेपितामहासौयेचत्वामन्वे
तत्तेप्रपितामहासौयेचत्वामन्वित्यत्रपितरोयथाभागंमंदध्वमित्युक्त्वोदगपर्यावृत्योष्म
णोव्यावृतेरुपास्तेवस्त्रउष्मेतिप्राङ्कुरयाग्निपर्यावृत्यैतंचतुर्भवजिघ्रेतियेसमानाः॥१०॥येस
मानाःसमनसःपितरोयमराज्येतेषांलोकःस्वधानमोयज्ञोदेवेषुकल्पतां।येसमानाः ॥४२॥
समनसोजीवाजीवेषुमामकाः।तेषांश्रीमयिकल्पतामस्मिंल्लोकेशतंसमाइत्यथ
तथैवाद्भिर्मार्जयतिमार्जयंतांपितरोमार्जयंतांपितामहामार्जयंतांप्रपितामहाइत्यथां
जनंददात्याञ्जतांपितरआंजतांपितामहाआंजतांप्रपितामहाइत्यथाभ्यंजनंददात्यभ्यं
जतांपितरोऽभ्यंजतांपितामहाअभ्यंजतांप्रपितामहाइत्यथवासांसिददात्येतानिवः

पितामहास्त्वासाऽँस्येतानि च: पितामहास्त्वासाऽँसी स्तनर आयुषि त्वोमध्छिं दीतेति ब्राह्मण
मथ षड्भिर्नमस्कारैर्विपर्यासमुपतिष्ठते नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः
पितरो जीवाय नमो वः पितरः स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो नमो
वो य एतस्मिंल्लोके स्थ युष्मांस्तेनु येस्मिंल्लोके मां तेनु य एतस्मिंल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा
भूयास्थ येस्मिंल्लोके हं तेषां वसिष्ठो भूयासमित्यथ वीरं याचते वीरं मे दत्त पितरः पितृमानहं यु
ष्माभिर्भूयासं सुप्रजसो मया यूयं भूयास्तेत्यथ वीरं मे पितामहा दत्त पितृमानहं युष्माभिर्भू
यासं सुप्रजसो मया यूयं भूयास्तेति अथ वीरं प्रपितामहा दत्त पितृमानहं युष्माभिर्भूया
सं सुप्रजसो मया यूयं भूयास्तेत्यथैनाननुस्थापयत्यपेत पितरः प्रेतनेमरा यमस्य पन्थामनुवे
त्ता पुराणं यत्ताद स्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्रणो ब्रूतात् भागधां देवतास्विति अथैनान् सादयति यं
तु पितरो यथा लोकं मनसा ज्ञवेने परेत पितरः सोम्यासो गम्भीरैः पथिभिः पूर्व्यैः अधा पितॄन्त्सु
विदत्रान् अपीत यमेन ये सधमादं मदन्तीत्यथ तिसृभिर्मनसाह्वयते मनो न्वाहुवामहे आ

रुद्रणादके

नए तु मनः पुनः पुनर्ने पितरो मनद्ब्रु सच्चै तान्पिंडान्सह बर्हिषाग्ना वनुप्रहरत्यथैनेषा
ष्ट्रणाज्यालाद्देदेह रंस्यथ यज्ञोपवीते कृत्वा प्राजापत्यं यथा गार्हपत्यमुपतिष्ठते प्रजा
पते न त्वदेतान्यन्य इत्येतां द्वितीयां जपति यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यामिति संतिष्ठते पि
ड पितृयज्ञः संतिष्ठते पिंडपितृयज्ञः ॥ ॥ चतुर्थः वर्षासु त्र्यम्बकानामाग्रयणं करिष्य
न्नेवेति तस्य यज्ञात उपवसथो अथ प्रातर्हुते ग्निहोत्रे पत्स्या ज्योतिषः प्रणीय सो
म्य त्र्यम्बकं चरुं निर्वपति ह विहृतावाच विसृज्य गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पु य
स्कच्चित्र तु गृहीतं गृहीत्वावनीये आज्यानि जुहोति शतायुधाय शतवीर्यायेति पं ॥४३॥
च सम्पयित्वा सादयति तस्याः पंच दश सामिधेन्यः पंच प्रयाजा वाते आवज्य नाग्रा
व थहविषा आप्यायस्व संत इति त्रिष्टुभो संयज्य ज्यन्वाहार्ये पचन्नमासाय वासो
ददाति अथ यजमानस्याग्रं प्राश्नीयाद्याग्निः प्रथमः प्राश्नातु स हि वेद यथा हविः शिवा
अस्मभ्यमोषधीः सन्त्वोतु विसृज्य वैणि ति संतिष्ठत एषः पात्रे विष्णुक्रमान्विसृ

जतेजतं शरदि ब्राह्मिणामायथताकरिष्यन्न भवति तस्य प्रस्तर उपधस्थोश्मानं कृत्वा ने
स्तोत्रेयप्रस्थाणु स्तोत्रीयापः अग्नीयेडाग्नं द्वादशकपालं निर्वपति वैश्वदेवं चरुं द्यावापृथिमेका
दशाकपालमितिहविष्कृता वाचंविसृज्यगार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पुयस्रुचि चतुर्गृही
तं गृहीत्वाहवनीये आज्यानि जुहोति शनायुधायज्ञानवीर्यायेति पंचभ्यःप्रयित्वासादय
ति तस्याः पंच दशास्सामिधेन्यः पंच प्रयाजा वाते ध्रावाज्यभागा वथ हविषा विंडाग्नीरोच
नादिवः भ्रपद्ध्वमित्यैन्द्रामस्य विश्वेदेवा विश्वेदेवा इति वैश्वदेवस्य द्यावानःपृथिवीम
म्बर्जे पितरे ति द्यावापृथिव्यस्य त्रिष्टुभौ व्यस्य त्रिष्टुभौ संयाज्ये त्वाहा ये मासा च प्रयम
जं वर्ष्मं ददास्य यजमानस्याग्नं प्राश्नाति मद्रान्नभ्येयः समनीष्ठदेवा इति संतिष्ठत एषेष्टिः
पत्नीपात्रविष्णुक्रमान्विसृजते व्रतं संति यवानामायएतां करिष्यन्न भवति तस्य प्रस्नातउ
पवसथः समानं कर्मीय धाब्रीत्यायथयता स्यैताच देवनानायजमानस्याग्नं प्राश्नाति स्येत
स्येतमुसंमधुना संयुतं यवं सरस्वत्यामधि मनावचर्कृषुः इन्द्र आसी त्सीर पतिः

चातक्रतुःकिनाशा आसन्मरुतःसुदानव इति संतिष्ठत एषेष्टिः सर्वोपायं विष्णुक्रमान्विसृ
जनेद्व्रतं॥१२॥ पंचमः॥ अग्निस्त्यः प्रेन स्सन्त्य सोपवीत्यप आचामायजमानायतनेतिष्ठंना
हवनीयमुपतिष्ठंनाहवनीयमुपतिष्ठतेममनामप्रथमंजातवेदः पितामाता चदधरुये द
येतत्वे विमृद्पुनरामदैतोस्त्ववाहंनाम विन्नरात्य्स्नइति चावंयमोविप्रजास्याग्निनांसका
रोवाचवंस्रज्जतेसोधःसंवेशयनाऽसान्नयस्युपाधीःप्रवसतिनद्वादशीमतिप्रवसतिनो
पवसथमुपात्येत्येत्यायत्प्रपथेसधक्कुरुतेत्रीन्यरात्यावा चंय०स्यागस्याहवनीयमेवोपति
ष्ठतेममस्नामतववजातवेदोवाससीइवविवसानोचरावः। आयुषेत्वेजीवसेवयंयथा ॥४४॥
यथंविपरीदधाहवैपुनस्त्वाइत्सथगार्हपत्यमुपतिष्ठतेनमोग्नयेप्रतिविधानमोनाधृष्टा
पनमःसंम्राजेअषाढोअग्निर्बृहद्वयाविश्वजिन्सहंस्यःश्रेष्ठोगंधर्वइत्यथान्वाहार्यपचन
मुपतिष्ठतेत्यसितारोअग्ने देवा स्त्वामाकुतय स्त्वद्दिवा चनाः। संमामायुषासंगौपस्येनसु
हितेमाधाइत्यथाहवनीयमुपतिष्ठतेयमग्निः॥१३॥ अयमग्निःश्रेष्ठतमोयंभगवत्तमो

यꣳसहस्रघातमः अस्मा अस्तु सुवीर्यमिति स य एस्मै यज्ञैषमारद्धं तेन ते हैषीदिति
तन्मा हेपसस आज्यं विलाप्यो स्रुयस्कु निवतुगृहीतं गृहीत्याहवनीये संततं निजुहोतिम
नो उपोतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधातु या इष्टा उषसो निमुचश्च ताः सं दधा
मि हविषा घृतेन स्वाहेत्यथाग्नये तंतुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति तस्य रां वं दक्षि
णां ददाति सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते यातं पश्चात्प्रतिजुहोत्येते नहस्यो वैश्वदेवो यात्रियाश्म
ता वयाः स्म अस्कामा दत्तास्का गां ब्रह्मवर्चसकामा उपतिष्ठते स तदेतदु संयत्न व्रतस्यैव
रिम्राथाथो वैराजमेवोपस्थानं न यैः प्रजां मे गोपायेति सम्यमहे बुध्नियमंत्रं मे गोपाय
सा वसथीयं सोपरिमितं अवसति पुनरायश्च पथे साम धः कुरुते अग्नीश्च वराधामवा
य आचं यं छस्या गस्याहवनीयमेवोपतिष्ठते समानी आग्निवित्तिः ॥१८॥ पञ्चः ॥ अपो पव
स यां ये यज्ञोपवीत्य पआ बम्य यजमानायतनमुपविश्यतिरः पवित्रमप आचामय
ति। पयस्वतीरोषधयः पयस्वद्वीरुधां पयः अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिंद्र सꣳसृ

ज्ञेस्याहवनीयेसमिधआदधात्यग्नेव्रतपतेव्रतंचरिष्यामितच्छकेयंतन्मेराध्यतां
स्वाहावायोव्रतपतआदित्यव्रतपतेव्रतानांव्रतपतेव्रतंचरिष्यामितच्छकेयंतंन्मेराध्य
तांस्वाहेतिप्रोक्ष्यतेहविनिसृप्यमाणामग्निमंत्रयताग्निंहोतारमिहतंहुवेदेवान्य
ज्ञियानिहयान्हवामहेआयंतुदेवाःसुमनस्यमानावियंतुदेवाहविषोमेअस्येतितउ
दित्वावाचंयच्छत्याहविष्कृतोहविष्कृतावाचंविसृज्ययज्ञंयोगेनयुनक्तिकस्त्वायुनक्तिसत्वा
युनक्तितिकालकपालानिपुनक्तियानिब्रमेकपालान्युपविन्वंतिवेघसःपूष्णस्तान्यपि
व्रतइन्द्रवायूविमुंचतामितितेषांयजुष्कृतानांयच्छिद्यतेतउत्करउदस्यस्यच्छिन्नोभर्मोजीरदा ॥४५॥
न्वयतआतस्तदगन्पुनरित्यथगार्हपत्यआज्यविलाप्योद्धृत्यस्रुचिचतुर्गृहीतंगृही
त्वाहवनीयेसंततिंजुहोतिइध्मोवेदिःपरिधयश्चसर्वेयज्ञःस्याद्युरनुसंचरंतित्रय
स्त्रिंशात्तंतवोयेवितत्निरेयइमंयज्ञंस्वधयाददंतेतेषांछिन्नंप्रत्येतदधामिस्वाहेत्य
यान्यदपिसृजतिब्रमोदेवानप्येतिस्यथवेनवतियदिनेन्येदाग्निनंद्विकपा

लं निर्वपेद्यावापृथिव्यमेककपालमिति साम्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते घृतपैव गार्हपत्य आ
ज्यं विलाप्योत्पूय स्रुक्‌चि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये संततं निजुहोती ध्मो वेदिः परिधय
श्च सर्वे यज्ञस्यायुरनुसंचरंतीति त्रयस्त्रिंशत्तंतवो ये वितत्निरे य इमं यज्ञं स्वधया ददंते ते
षां छिंनं प्रत्येतद्दधामि स्वाहेति अथान्यदपि संसृजति घर्मो देवाँ॥ अप्येति स्पष्ट्य यथाज्यस्य
वा सांनाय्यस्य वान्यत्र चद्बर्हिषा पुरोत्तमात्प्रयाजात्स्कंदति तं स्वस्य स्यपाण॥ संमृरति संस्त्वा सिंचा
मि॥१५॥ संत्वा सिंचामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च बृहस्पतिप्रसूतो यजमान इह मा रिषदिति
स्कंनमामनुमंत्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति अथ या
वती त्विति नम्र चरत्यथ यजमानमाज्यमवेक्षयति आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्ष
मसि हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मं॥ सत्यौजाः सहोसि सहमानमसि सह
स्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्यतः सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्व आ
ज्यस्याज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायुरसि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाभिघारयामि

रुद्रदारक

तस्य नेत्रस्त्रीयस्याज्यग्रहणं गृहीतं गृहीतमनुमंत्रयते पंचानां त्वा वातानां यंत्राय ध
र्त्रीयाय गृह्णामि पंचानां त्वर्तुनां यंत्राय धर्त्रीयाय गृह्णामि पंचानां त्वा दिशां यंत्राय धर्त्रीयाय गृ
ह्णामि पंचानां त्वा पंचजनानां यंत्राय धर्त्रीयाय गृह्णामीति चतुर्भिर्जरद्दमष्टाभिरुपन्हतं
चरोस्त्वा पंचबिलस्य यंत्राय धर्त्रीयाय गृह्णामि ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यंत्राय धर्त्रीयाय गृह्णा
मि क्षत्रस्य त्वौजसे यंत्राय धर्त्रीयाय गृह्णामि विशे त्वा यंत्राय धर्त्रीयाय गृह्णामि सुवीर्याय
त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृ
ह्णामि चतुर्भिः ऋचां मरस्मा के ह विह वि देवानामार्षेयो यजमानस्य देवानां त्वा देव ॥४६॥
ताभ्यो गृह्णामित्यति प्र यमाणमनुमंत्रयते कामाय त्वा गृह्णामिति परिधीन्परिधी
यमानाननुमंत्रयते स्कवो सिध्रुवो ह सजातेषु त्रयासं धीरश्चेता वसुविदिति
मध्यममुयोस्य यो हं सजातेषु त्रयासमुग्रश्चेता वसुविदिति दक्षिणमित्त
रस्य मित्रर हं सजातेषु त्रपासमभित्रश्चेता वसुविदित्युत्तरतो मध्यास्त्री धोगे

नियुनक्ति युनज्मि वाब्रह्मणा दैवेन हव्यायास्मै वोढवे जातवेद इति समिधोरभ्याधा
यमानयोर्जपति इध्मानाद्रवासु अजस्रः सुविराज्योग्नी वेमबलिहृतो वयंते इत्यथांतर्वेदि
हिविष्णूष्मासनान्यत्ति मत्रयतेयन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्यारिष्याद्यद्वास्कंदादाज्यस्योत वि
ष्णो तेन हन्मि सपत्नं दुर्मरायुमेनं दधामि निर्ऋत्या उपस्थ इत्यथ प्रस्तुवसुवरिस्याग्नि
होत्रं ॥१८॥ अथ प्रस्तुवसुवरिस्यग्निहोत्रमेतानि व्याहृतीनिरुपसादयेद्यज्ञमुखं वा अ
ग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे पर्यागत एतानिरेवोपसा
दयेद्ब्रह्मणैवान्नयतः संवत्सरे पर्यागत एतानिरेवोपसादयेद्ब्रह्मणैवान्नयतः संवत्स
रं परिगृह्णामीति ब्राह्मणमथ चैव नवति दर्शपूर्णमासावालभमान एतानि व्याहृतीनि
र्हवीष्युपासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरु
ते संवत्सरे पर्यागत एतानिरेवोपसाब्रह्मणैवान्नयतः संवत्सरं परिगृह्णामीति ब्राह्म
णमथ चैव नवति चातुर्मास्यान्यालभमान एतानि व्याहृतीनिर्हवींष्युपासादयेद्व

ज्ञमुखंचैवातुर्मास्यानिब्रह्मैताव्याहृतयोयज्ञमुखएवब्रह्मकुरुतेसंवत्सरेपर्यागतए
तान्निरेवासाद्येब्राह्मणोवोन्नयतःसंवत्सरंपरिगृह्णामीतिब्राह्मणमथैवेन्नवतियदैयज्ञ
स्यसाम्नाक्रियतेशांक्षयज्ञस्याशीर्गच्छतियदृचाविज्ञेयज्ञस्याशीर्गच्छत्यथब्राह्मणोनाज्ञा
केनायज्ञेनयजतेसामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेताव्याहृतीःपुरस्तादध्यादितिससामिधेनीरनु
वक्ष्यन्नेताव्याहृतीःपुरस्ताद्दध्याद्ब्रह्मैवप्रतिपदंकुरुतेतथाब्राह्मणःसाशीर्केणयज्ञेन
यजतइतिब्राह्मणमथैवेन्नवतियंकामयेतयजमानेभ्रातृव्यमस्ययज्ञस्याशीर्गच्छेदि
तितस्यैताव्याहृतीःपुरोनुवाक्यायांदध्याद्भ्रातृव्यदेवत्यावैपुरोनुवाक्याभ्रातृव्यमे ॥४७॥
वास्ययज्ञस्याशीर्गच्छतीतिब्राह्मणमथैवेन्नवतिवतियंकामयेतयजमानंसमावच्छे
नानाज्ञस्याशीर्गच्छेदितितेषमेवाव्याहृतीःपुरोनुवाक्यायाअर्धर्चएकादध्यादाज्या
येपुरस्तादेकांयाज्यायाअर्धर्चएकांतथैनांसमावतीयज्ञस्याशीर्गच्छतीतिब्राह्म
णमथैवेन्नववतियथावैपर्जन्यःसुवृष्टंवर्षत्येवंयज्ञोयजमानायवर्षतिस्थलेयो

दकं परिगृह्यापाशित्रायद्धं यजमानमनुमंत्रयते उद्धुष्मा अग्ने ॥७॥ उद्धुष्मो अग्ने
यजमानायैधि निष्टुष्मो अभिदासते अग्ने देवेद्ध मन्विद्ध मन्द्रजिह्वेति प्रवरं
प्रज्ञायमाणमनुमंत्रयते मर्यस्य तेजो न मूर्धेनाजिवमिरायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सु
वीर्यायेति स्रुवगाधारमाघार्यमाणमनुमंत्रयते मनोसि प्राजापत्यं मनसा माभूतेना
विशेस्वथमाघारमघार्यमाणमनुमंत्रतवागस्यैन्द्री सपत्नक्षयणी वाचा मेंद्रियेणावि
शेति प्रयाजानामिष्टमनुमंत्रयते सेवं तमृतूनां प्रीणामि समाप्रीतः प्रीणातु ग्रीष्ममृ
तूनां प्रीणामि समाप्रीतः प्रीणातु वर्षा ऋतूनां प्रीणामि तामाः प्रीताः प्रीणंतु शारदमृ
तूनां प्रीणामि सा सा प्रीता प्रीणातु हेमंतशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मा प्रीतौ प्रीणीत
मित्याज्यभागाविष्टावनुमंत्रयते अग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान्भूयासं मित्य
ग्निमिष्टमनुमंत्रयते अग्नेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासमित्युपांशुयाजमिष्टमनु
मंत्रयते दब्धिरस्यदब्धो भूयासममुं दभेयमित्यत्र पेयजमानो द्वेष्टि तं मनसा ध्या

येदिस्याग्नीषोमाविष्णूवनुमंत्रयतेग्नीषोमयोरहंदेवयज्ययावृत्रहाभूयास
मितींद्राग्नीष्टावनुमंत्रयतइंद्राग्नियोरहंदेवयज्ययेंद्रियाव्यन्नादोभूयास
मितींद्रमिष्टमनुमंत्रयतइंद्रस्याहंदेवयज्ययेंद्रियावीभूयासमितिमहेंद्रमिष्टमनुमंत्रय
तेमहेंद्रस्याहंदेवयज्ययाजेमानंमहिमानंगमेयमितिस्विष्टकृतमनुमंत्रयतोनेस्विष्ट
कृतोहंदेवयज्ययायुष्मान्यज्ञेनप्रतिष्ठांगमेयमितिप्राशित्रेवदायमनेनपापस्मिर्मा
दुरिष्टायास्तुसविताबृहत्सादितियजमानंगच्छेयोमेतिदूरेरातीयतितमेतेनज्येषा
मितीडांह्रियमाणामनुमंत्रयतेसुरूपवर्षवर्णेतिप्रतिपद्यमाचोनीत्यातोवोंतरेडांभ्रा ॥४८॥
त्रयमाणामनुमंत्रयतेजुष्टिरसिजुषस्वनोजुष्टानोसिजुष्टिंतेगमेयमित्यथांतर्वेदि
अद्भिर्मार्जयतिमनोज्योतिर्जुषतामाज्यंविच्छिन्नंयज्ञंसमिमंदधातु।बृहस्पतिस्त
नुतामिमंनोविश्वेदेवाइहमादयंतामितिबर्हिषदंपुरोडाशमनुमंत्रयतेब पिन्व
स्वददतोमेमाक्षायिकुर्वतोमेमोपदसदितिमंत्रवेदिजघान्वाहार्यंयचतिसंन्नापि
मंत्रयतेप्रजापतेर्भागास्यूर्जस्वान्पयस्वानिसांदनुसांदनुनाकस्यानुयाजानामिष्ट

मनुमंत्रयते ॥ ९ ॥ समानमः ॥ अनुयाजानामिष्टमिष्टमनुमंत्रयते बर्हिषोहं देवयज्ययाप्रजा
वान्भूयासं नराशंसस्याहं देवयज्ययापशुमान्भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोहं देवयज्ययायुष्मा
न्यज्ञेनप्रतिष्ठां गमेयमित्यथ यत्र होतुरभिजानाति अग्निरिदं हविरजुषतेति यजमानमु
ज्जीतीर्वाचयत्यग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषमिति यथेषमुत्कवास्यो व्रहनमथ यत्र होतुरभिजा
नाशास्ते यं यजमानोसाविति तं यजमानं वाचयत्यग्मनोत्विषोदाहकामाइद्वंतोवना
मन्देधुक्षीमहि प्रजामिषमिति प्रस्तरं प्रह्रियमाणमनुमंत्रयते रोहितेन त्वाग्निर्देवतां गमय
तु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वेतशेन त्वा सूर्यो देवतां गमयत्विति परिधीन्मुच्यमानमनुमंत्र
यते वित्तेमुचाभि रक्षानाविरश्मीवियोःआयानिपरिचर्तेनानि यज्ञादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं
प्रणो ब्रूताद्भागधां देवतास्वितिशंयुवाकसूक्तमनुमंत्रयते विष्णोर्शंयोरहं देवयज्यया य
ज्ञेनप्रतिष्ठां गमेयमिति पत्नीसंयाजानामिष्टमनुमंत्रयते सोमस्याहं देवयज्यया ॥१२॥
सोमस्याहं देवयज्ययासुरेतारेतो धिषीय त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनां रूपं पुषेयमित्य

रुद्र ब्रा

येनरेतःसमस्यतिदेवानांपत्नीराग्निंगृहपतिर्यज्ञस्यमिथुनंतयोरहंदेवयज्ययामिथुने
नप्रभूयासमितिवेदंयजमानःवाचयंवाचयतिवेदोसिवित्तिरसिविदेयेत्यांतादनुवा
कस्यप्रवामाप्यायमानामनुमंत्रयतेआप्यायतांध्रुवाघृतेनयज्ञंप्रतिदेवयद्भ्यःसूर्याया
नुधोदित्याउपस्थउरुधारायज्ञेअस्मिन्नित्यथयजमानभागंप्राश्नातिप्रजापतेर्विभान्ना
५१ मलोकस्तस्मिंस्त्वादधामिसहयजमानेनेतिसंयज्ञपतिराशिषेतिवाचैनत्सत्रीपात्रं
याचतितमंनवेदिनिधायपूर्णपात्रंयजमानंवाचयतिसदसिसन्मेभूयाःसर्वमसि ॥४९॥
सर्वंमेभूयाःपूर्णमसिपूर्णंमेभूयाअक्षितमसिमामेक्षेष्ठाइत्यथदिशोवनुपति
प्राच्यांदिशिदेवाऋत्विजोमार्जयंतांदक्षिणस्यांदिशिमासाःपितरोमार्जि
यंतांप्रतीच्यांदिशिगृहाःपशवोमार्जयंतामुदीच्यांदिश्यापओषधयोवनस्पतयोमा
र्जयंतामूर्ध्वायांदिशियज्ञःसंवत्सरोयज्ञपतिर्मार्जयंतामित्यथैतान्निनयतिसमु
वःप्रहिणोमिस्वांयोनिमपिगच्छतअच्छिद्रःप्रजयाभूयासंमापरासेचिमत्पयः

तस्योपोत्थाय दक्षिणेन पदा विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णोः क्रमोसि॥ ०॥ विष्णोः क्रमोस्यभिमाति
हा गायत्रेण छंदसा पृथिवीमनुविक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मइति चतुर्भिरनुछंदसं तृतीये
चतुर्थमनुवर्तयति न चतुर्थोपप्रक्रामति नाहवनीयमुपात्येत्यथात्रैव तिष्ठन्नाहवनी
यमुपतिष्ठते अगन्म स्वः स्वरगन्म संदृशस्ते मा छित्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्यथा
दित्यमुपतिष्ठते सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्दा अस्यायुर्मे धेहि वर्चोदा असि वर्चो म
यि धेहि सधेन्यो लोकेभ्यो भ्रातृव्यान्निर्भजदिदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योस्यै दिवोस्माद
न्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स यं द्विष्मः इत्यथाप उपस्पृश्य सं
ज्योतिषाभूवमित्युत्तरस्यात्मानमीक्षते अथ दक्षिणामंसमन्विपर्यावर्तते ऐन्द्रीमावृत
मन्वावर्त इत्यथोदगपर्यावर्तते समहं प्रजया संमया प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया
रायस्पोष इत्यथाहवनीये समिधमादधाति समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीघा
समिद्र्स्वाहेत्यथाहवनीयमुपतिष्ठते वसुमान्यज्ञो वसीयान्भूयासमित्यथाग्नियाव

मानीन्यां गार्हपत्यमुपतिष्ठतेअग्न आयूंषि यवसेअग्ने पवस्वेत्यथ गार्हपत्यमेवोपति
ष्ठतेअग्ने गृहपते सुगृहपतिनाहं यासं सुगृहपतिमयात्वं गृहपतिना भूयाः शतं
हिमास्तामाशिषमाशासे मह्यमसुष्मै ज्योतिष्मतीमामाशिषमाशासेमुष्मा अमुष्मा
हृति यावंतोस्य पुत्रा जाता तान्नवसा आशिषं त्यंततो पवेत्र वति यो वैयज्ञ ॥२१॥ यो वैयज्ञं
५० प्रयुज्य न विमुंचत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुंचत्विति का
ले कपालानि विमुंचति यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वंति वेधसः पूषस्तान्यपि व्रत इ
द्वायव्यविमुंचतामित्यथैतेनैव यथेतमेत्य यजमानायतन उपविश्यतिरः पवित्रम ॥५०॥
प आचामति पयस्वतीरोषधयः पयस्वद्वीरुधां पयः अपां पयसो यत्पयः स्तेन मा
मिंद्र संसृजेत्यथाहवनीये समिधमादधात्यग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशा
कं तन्मेराधि स्वाहा वायो व्रतपत आदित्य व्रतपते व्रतानां व्रतपते व्रतमचारिषं तदशा
कं तन्मे राधि स्वाहेत्यथ यज्ञं स्य पुनरालंभं जपति यत्रो बध्नव सा बध्नव सप्रज

त्वेसवावृधोसदेवानामधिपतिर्वेन्द्रवसोअस्माᳪऽअधिपतिन्दकरोतुवयᳪस्यामपतयो
रयीणांमित्यपप्राङुत्क्रम्यजपतिगोमाᳪऽअग्नेविमाᳪऽअश्वीयज्ञोनृवत्सखासदमिदप्रम
ष्यः।इडावाᳪऽएषोअसुरप्रजावांदीर्घोरयिःपृथुबुध्नःसभावानितिब्राह्मणᳪस्तृपयेयन्नवाइति
संप्रेष्यति॥२२॥सप्तमः॥अत्रत्वंकंदिष्ण्यान्यज्ञोपवीत्यपआचम्याग्रेणाहवनीयंपरीदक्षिण
तउदङ्मुखस्तिष्ठन्ब्रह्मसदनमुपतिष्ठतेनमोब्रह्मणेनमोब्रह्मसदनायेतिसधास
नात्तृणंनिरस्यत्यहेदेधिषण्योदतस्मिषान्यस्यसदनेसीदयोस्मत्पाकतरइत्युपविश्
य संनिवतउदुद्वतेष्वगेषमित्यथमेसमीक्षतेपातंमाद्यावापृथिवीअद्याह्नइत्युपविश्य
जपतिनूर्तुवसुर्वः।कइदंब्रह्मान्नविष्यतिसइदंब्रह्मान्नविष्यतिप्राणःप्रजापतिःयुक्तोहं
युज्येब्रह्मणावैववाजीसुधुरंववबतिबलीवर्दइवयुक्तोहव्यंवक्ष्याम्यहंदेवताभ्योन्नं
प्रपद्येनुवःप्रपद्येसुवःप्रपद्येनूर्तुवसुर्वःप्रपद्येवायुंप्रपद्येब्रह्मप्रपद्येअस्मानमान्व
तांप्रजापतेर्ब्रह्मन्कर्त्तांब्रह्मप्रपद्येनातींदेवतांवाचंप्रपद्यइतितंयजमानोब्रह्मणंवृणा

तन्नृपतेपन्नवनपतवमहतोन्नतस्यपतेब्रह्मणांलोपणीमहेवीनहव्येपुरोहितंयेनायं
नुत्तमंस्वर्देवाअंगिरसोदिवमितिबृहतोब्रह्माजपसहंनृपतरहंमहतोन्नतस्यपतिर्दे
वेनसविताप्रसूतआर्त्विज्यंकरिष्यामिब्रह्मणांमावृधाःवीतहव्येपुरोहितंयेनायंनु
त्तमंस्वर्देवाअंगिरसोदिवंदेवसवितरेतंत्वावृणतेबृहस्पतिंदैव्यंब्रह्मणांतदहंमन
सेजड्वीमिमनोगायत्रीगायत्रीत्रिष्टुभंत्रिष्टुब्जगत्यैजगत्यनुष्टुभेनुष्टुप्पङ्क्तेःप
प्रजापतिर्विश्वेभ्योदेवेभ्योविश्वेदेवाबृहस्पतयेबृहस्पतिर्ब्रह्मणेब्रह्मन्नुवःसुवः ||५१||
बृहस्पतिर्देवानांब्रह्माहंमनुष्याणांबृहस्पतेयज्ञंगोपायेतिसोज्जाहब्रह्मन्पः
प्रतोष्यामियजमानवावंयक्ष्येतितद्धसाप्रसौतिदेवसवितःप्रणायज्ञंदेवता ||२३|| दे
वसवितःप्रणाययज्ञंदेवतावर्धयत्वंनाकस्यपृष्ठेयजमानोअस्तुसप्तऋषीणां
सुकृतांयत्रलोकःस्तत्रेमंयज्ञंयजमानंचधेयोंप्रणायेतिसवावंयमोऽनवेतिप्राणी
तासुप्रणीयमानासुवाहविष्कृतःसानायदेशमानआततोयदाहबृहद्धींस्य

देवेभ्यो हव्यमिति महेन्द्रायेति वा यदि महेन्द्रयाजी त्वस्य धिवपने वा यथच्छस्या कपालोप
धानास्त्ववपने वा यथच्छस्या समन्त्रिवासना संबयजुः क्रियमाणाआज्यो स्तणीन स्रुयत्वादञ्ज
लिं नु त्तरं परिगृह्य हंपरिय त्तिष्यामीति तद्ब्रह्माग्नै स्यै तिबृहस्पते परिगृहाणा वेहिं ब्रह्माय
स्तेपरिगृह्णीहिं मंसप्तत्र्त्वषीणांसुकृतां यञ्चलोकास्तत्रेमं यज्ञं यजमानं च धेर्ह्यापरि
गृह्णाति त्याज्येषु गृह्यमाणेषु वा यथच्छस्या समासादनात्स्यामि धेनीषु अन्वूच्यमाना
स्याज्ववरादन्त्वाक्यायामन्त्वाक्यां पुरोनुवाक्यायामावषट्काराग्नि वे वदीयमान अ
प्रसवात्परिहरं स स्मार तत्स वित्रमश्रेणाहवनीयं तदा क्रियमाणं जातिप त्यपूति ॥२४॥
स्तर्यै स्यत्वाच स्रुषाग्रतिपत्त्या मीस्यपेनजातिगृह्णाति देवस्यत्वास वितुः प्रसवेश्वि
नोर्बाहुभ्यां पूष्णोहस्ताभ्यां परिगृह्णामी स्यपेनमादयति पृथिव्यास्त्व स्थानात्तो सा
दयामीस्यपेनदेवेशतेस्तुप तो स्यत्वा गृह्णमतः स्त्रस्तुष्म वेस्स इत्यपेन दंगुष्ठेन चम
हानाम्नावोपसंगृह्णाति हायदतः पर्वे जिह्वा येनिधायत्वये स्तुवा स्येन आम्नामी

तिष्ठाश्वाप आचम्य स होताङ्गिरस्वत्किरति ब्राह्मणास्योता बृहस्पते ब्रह्मणोस्य याङ्गिमोजे
यित्वा प्राणान्संमृज्यानेवा स्य आसन्नसोः प्राणः अक्षोव चक्षुः कर्णयोः श्रोत्रं बाहुवोर्बलं
ऊर्वौरोजो अरिष्टा विश्वान्यङ्गानि तनूः तन्वा मे सह नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीरिति म
यि प्राणा मयि प्राणा वितिवाद तं ब्रह्मणा गं प्राशित्रहरणे निदधात्यथा न्वाहार्यं याच
ति तमन्तर्वेदि आसन्नमभिमन्त्रयते ब्रह्म ब्रह्मा॥२५॥ अथ ब्रह्मा स्विनमस्ते ब्रह्मापदि
मा महत्ता घस्त्वी मत्यहुतो न वस्य घासायान्मात्रम वदा प्राशित्रहरणे निदधा ॥५२॥
ति श्रीरस्येहि मानस्यं नेरन्नं नादो न्यासमित्य पैनदयेस्त्र चतु दं च नीयमानमनु
मन्त्रयते यज्ञो दिवꣳ रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवा२
अप्येत्विति स सयं त्राह ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्नीत्परिधींश्च संमृड्ढि
ति त ब्रह्मा प्रसौति देव सवितरेतत्ते प्राह तत्प्र च सुव प्र च यज बृहस्पतिर्ब्रह्मा
स यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स्वोम्प्रतिष्ठ चरेति प्रयच्छे सोऽत्रैवास्त आ समिष्टय
यजुषो होमाद्धुते समिष्टयजुष्युपोत्थायाहवनीयमुपतिष्ठते यज्ञं संहवि

णोजातवेदोअदब्धोअंततःपूर्वोनिषद्यसन्वन्सनिंसुविमुचाविमुंचधेह्यस्मासुद्रवि
तांजातवेदोयच्छनस्वमितिस्रुवेणतेनब्रह्मान्वास्तेदर्शपूर्णमासयोरिष्टीनांचातुर्मास्यानांप
शुबन्धस्यसौत्रामण्याइति॥२६॥नवेष्यमाणोऽग्नीनाधास्यमानोवातारमामंत्रयतेयज्ञोपवी
त्यपआचम्यहस्तौसंमृज्यातेकर्मणोवावेभ्यःज्ञाकेयमितिद्वाक्येवाꣳसुकृतायामिस्यघ
दाभ्यामात्मन्यग्निंगृह्णातेमयिगृह्णाम्यग्रेअग्निंयोनोअग्निरितिस्येधातरेणावेदुक्तरो
अपाघृतसंस्वंत्रपघर्तंअपघेमतंत्रपघेप्रजापतेःप्रियांतनुंयमनातांत्रपघेदमहं
पंचदशेनवज्रेणद्विषंतंभ्रातृव्यमवक्रामामियोऽस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मोन्न
र्तुवसुवर्विष्णोस्थानेतिष्ठामितिदक्षिणेनप्रपादनोत्तरस्वेघंतमवक्रम्यतिष्ठतियु
दायजमानास्यग्रयेसमिध्यमानायानुब्रूहितितदेतंतुजपतिकेअपघेतुंअपघे
यत्तेप्रजापतेजुरसांदस्तन्अपघेयावत्तेविष्णोवेदतावत्तेकरिष्यमिदेवेनसं
वित्राप्रसूतआर्विज्यंकरिष्यामिनमोऽग्नयेउपद्रष्ट्रेनमोऽग्नयेउपवक्त्रेनमआदि

सायानुरन्याचेत्तुष्टाम्यदेवेभ्योवाचमुपासं ऽसम्प्रथेतयांमनुष्येभ्यः स्वधावती
पितृभ्यः प्रतिष्ठां विश्वस्मैन्तायान्तर्नुवसुवप्रशास्ता आत्मनाप्रजा पशुपतिं प्रपद्येत
यं मे अस्त्र प्रजाप्रस्यमनुवदपामि वाचं प्रपद्ये वा गार्त्विज्यं करिष्यामि मन आर्त्विज्यं
करिष्यति यच्चास्या घुम्नायते ऽडियायद्यातत्स्येचायस्तोयस्तायम पित्रामेयस्थितो मी
53 मीत्स्यथ त्रिरत्निहिं हत्यानवामत्निहिं कारा दृत वसुप संदधाति प्रचोवाजाम्न्त्रि घव
इतिचित्रप्रथमाप न्वाह त्रिरुत्तमा ऽसर्वा धेशोपानि तान्युक्त्वास्तु सामिधेनीषु देवता
आवाहयत्रादेशं हत्वोपावेशतीदमहं गायत्रेण छंदसा त्रिवृता स्तोमेन रथंतरेण ॥५३॥
साम्ना वषट्कारेण वज्रेण द्विषंतं वाऽऽत्व्यमवयेवबाधे द्विषंनिति स आहवनीयं
प्रत्यैष्यमाणं जण आस्ते प्रणीताद्यो नयं वा तरेणनेति वेति वो क्षतनर्तृगम्लहसंप्रा
जायते अग्निर्देवो होता यतसमनाद्वतं जपं जपति देवसवितरेतं त्वावृणते ग्निहोत्रा
य सह पित्रा वैश्वानरेण तथा पोत्ला यद क्षिणा नह स्तेनन दक्षिणं स घर्मुमन्वा

रत्नं तेसव्येनदक्षिणांसआग्नीध्रंयद्गुर्वैस्वयंप्रस्याभ्यावयेनीनीदेशाएनंदक्षिणास्या९
श्रोण्यांमन्वारब्धताग्निमन्वारब्धाम हुतोत्सृज्य यैयुरोहितंयेनायंनुत्तस्वर्हैवाअंगि
रसोदिवंदेवादेवेषुपराक्रमध्वंप्रथमाद्वितीयेषुद्वितीयास्तृतीयेषुत्रिरेकादशा
अनुसंरभध्वमित्यथाध्वर्युर्वेनामआब्रूतेथदक्षिणाःसंमन्त्रयतेपयोवनेतऐन्द्रीमाव्रत
मन्वावर्तेऽस्याथहोतृषदनमभिप्रव्रजति॥२०॥षत्मोवीरंहससखानुपैष्ठपृथिवीचा
हम्नरात्रिग्यापश्चैषघपश्यानामारसंनुतामागोपायंनुतान्योनमइत्यथास्तनात्
णंनिरस्यतिसुधंवातिष्ठिनायंवादाक्षिणायेसंपिमनुभतीत्येतिरस्तःपरावसु
रित्यपापउपस्थस्योपमस्लीयैवोपविशतीदमहमर्वावसोःसदनेसीदामीति
दक्षिणान्यायीअदक्षिणावक्राहृपत्यंप्रतीक्षतेविष्णुक्रमेन्तन्टपाअक्षितंनुवंमेपा
हिस्फत्रैसमीक्षतआननीयंचामाविक्षुमावामवक्रमिषमोजोस्मिघुंविजि
तायांमामासंताघलोकमेलोकेकृणुतंमित्येषवालोकइतिनामत्रिवोदंसपं

54

तातधृति स्वधोर्जपतिनिष्ठदेवाः अग्नास्तनमा हृदोताद्य तोमनवैयंनिषधजमेव्रत
नगयेयययथावोयेनपथाहव्यमावोवहानि। तदधवावः अग्यमंमश्रीयंयेनासुरां
अग्निदेवा अस्मामाउजोंदउतयज्ञयासः पंवजनाममहोअंजुषध्यानमोमहसो
नमोअर्भकेभ्योनमायुवभ्योनमआशिनेभ्यः यजामदेवान्यदिशान्कवामाज्याय
सः संसमूाव दसेदेवाः। इत्यथरक्ष्मगादावपनेस्कचावादायथादेवतंहविषोजपत्य थवषड्ढारा
तांमनुमेत्रोवषद्धाराणामाजव्दत्मोतदहंचावकृतामनुपंवपेमातरिश्वनाप्राणान्मेवायं
हव्यंदेवेभ्योतिवाहताभ्योजः सदः सहहूंजोवागितियधुश्वाम्यैग्रावषट्कास्फुरेतोव ।।५४।।
तैवानुमंत्रयेतजसहहूंजोवागित्यप्रहोतुर्दिवंगुत्यावनक्रियस्रवीक्तंतडेत्ररोषष्ठोस
तिवावनस्पतयेत्वकृतेप्राश्नामीषप्राणायेतिसदसस्पतयेत्वाकृतंप्राश्नामीऊर्जेयानाये
त्यपरोष्टेप्रोहत्यथापउपरशपरपचतुरंवांतरेडामववदायय तेप्रसृतेनपाणिनासम
भेनत्रांसुरवसोम्मितासुपक्ष्यनउपकृतंरथतरां।।स्वाउपहूतंरथंतरंनस हपधि

व्यासहाग्निनासहतंनाद्येनसहयोपमारथंतरं२सहपृथिव्यासहाग्निनासहान्नाद्येनस
हवाचेह्वयतामुपहूतंवामदेव्यंसहांतरिक्षेणसहवायुनासहप्राणेनसपशुभिर्ह्वयता
मुपहूतंबृहत्सहदिवादित्येनसहचक्षुषोह्वयतामुपहूतं२स्यासुभुवन२ह्वयतामुप
हूतंचरिष्णुभुवनमुपमावरिष्णुभुवनंह्वयतांसप्तहोत्राउपमासप्तहोत्राह्वयतामुप
हूताधेनुःसहर्षभोपमाधेनुःसहर्षभाह्वयतामुपहूतेडातडुरिठपमामिडातडुरिह्वयता
मुपहूतोभक्षःसखोपमाभक्षःसखाह्वयंतामुपहू२होपहूतोहेसासिजुषस्वमेडा
द्रपाणिःअर्कत्काद्येनियुक्तामुपहूतेसयदिसर्वोन्त्राग्निप्राणेहुतानिप्रास्यवमसादे
वप्राश्नीयादथयदिदिशोहानिनिधिस्पेतवापुरोडाशोकल्पमवछिद्येवप्राश्नीयादि
जासिस्योनुह्वसामारायस्योषसुप्रजस्त्वेधाःमुखेस्यत्वाद्युम्नायसुरम्यस्पत्या
यत्वाप्राश्नामीतिप्राश्यापआचम्यप्राचीजोदीचीवोदन्नाराजनिनयतिलक्ष्मी
मितन्वेवाज्यवाचाथाप्येतंजपंजपतिमनोज्योतिर्जुषतामाज्यंविछिन्नयज्ञंसमिमं

दधातु बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयंतामित्यनुयाजानिष्ट्वा सं
स्रुवाकमुक्त्वा बर्हिष्यंतु हुत्वा निरृतेयत्नश्रोत्र उपच्युत उप चत प्रजापतेयनयत्तेन्नं
यदतिरिक्तं कर्मेप्रजापतेयज्ञादिस्यपदक्षिणार्घे वेद्येनिधाय यजमानं वाचयति ये
न त्वं देव ॥ ॥ येन त्वं देव देवेभ्यो वेदो भवत्तेनास्मभ्यं वेद एधि वेदोसि वित्तिरसि विदेयाहं प्रजां
पशून्स्वर्गं लोकं ममासि करणमसि क्रियासमहं पुण्यं कर्म स निरसि निरतासि स
नेयं घृतवंतं कुलायिनं रायस्पोषं सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमिति पत्नी
सं याजानिष्ठा फलीकरण होमे हुते वेदं पत्नीं वाचयति वेदोसि वित्तिरसि विदेया ॥५५॥
हम देर्मोसि करणमसि क्रियासमहं दः स निरसि सम्मितासि सनेयाहम दो घृतवं
कुलायिनं रायस्पोषं सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमिति विसृज्य वेदम घे नि
पत्न्यै प्रयच्छति तानि पत्न्यंतरोरुपान्यस्य दक्षिणोन वारुणोप निग्रहीते पतरणि
प्रायवत्स तां नेति तंतुं तन्वं च जसो गानुमन्विहि ज्योतिष्मधः पथो रक्षधियाकृता

नाम्नतु लक्षांश्च यजुर्जो गुणाम पोम नुर्ह्वं ॥ वजनयादैव्यंजनमित्यथ यदाति द्विषं
नेतानि बर्हिषा संनस्य दर्णोस्ति संपणाजयामापस्तुभिः रापर्णोत्य पयथाश्रयन
निष्का स्यस्या येणाहवनीयं परीत्य दक्षिणातउदग्मुखवाक्तिष्ठन्नाहवनीयमुपति
ष्ठते याश्च स्तोह विघोजातवेदा अदब्धोऽतः ततः स्वौअस्मनिषद्य सन्वन्त्सानिंसु विमु
न्वधे स्मस्यास्त्रु द्रविणं जातवेद एतानामे अस्य णावावध्यस्य शक्तिवा यत्रे वह्लमावि
त्रावोउतवृतो घ अग्निवस्यो अस्मां स्नः स्वेजस्तुमस्यायते ज्ञातं वरुणायेसहस्वंय
न्तियाः पाशाविततामहंतस्तन्ति नौ अग्निरिंडा बहस्पतिर्विश्वेसुं वंतु मरुतस्त्वको
ईस्येतयैवज्ञपाद्रौ पूर्त्तमासयोरिष्टीनां चातुर्मास्यायां पशुबंधास्य सौत्रामण्या
ग इति ॐ ॥ अथ पश्चाउपधीयेते यदाजानास्य स्मथ्यमानायानुव्रूहितितदेनम
न्वैजपतियद्वोयंयं श्रमितामव्रतानियस्याक त्वा मनसा हीनदत्ता नायत्तस्य
मन्वतेमतीसः ॥ आग्निष्टद्धोता क्रतुविद्विजानन्यजिष्ठो देवाँ ऋतुशो यजा

तीति मैत्रावरुणदंडं प्रयुर्यजमानं वाचयति त्वा गवोर्णान गज्यान्यत्वा प्र हवंतमरुतःस्च
कीः वर्ष्मिन्नत्रस्य ककुत्रिशिप्रियाणास्तनोनउ योनिनजावस्तनिइति तमेयग्नीत्या मैत्रा
वरुणाय प्रयच्छति मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा प्रयच्छामीति तं स स्तुरतः प्रतिग
ह्णाति मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा प्रतिगृह्णामीति दक्षिणोत्तर्यैनम्रुधे मुखमार्ष्टि
56 वक्रोविघ्नकरो नूयास्त मिदाय संप्रेष्यति होताय स्वदग्निं समिधा समिद्धमिसांतपशोः॥ २॥
अग्नीन्पुनराधास्यमानो नवति। रुमिन्नूम्ना। पुनराधेय दक्षिणा ददाति। पुनरादिसस्मो
दयात। त्सतंत्वा समस्ये नारजन्तां त्वा अग्निर्ज्योतिषा। इदं हविः प्रजननं मे अस्तु अथ पसायेंदु ॥५६॥
तेग्निहोत्रे। ऊर्जो वः पश्यामि। पिंडपितृयज्ञं करिष्यन्। ये समानाः समनसः। वर्णो
सुरूपा मा कानां अग्निभ्यः प्रवसान्नु अयमग्निः श्रेष्ठतमः अथोपवसथीये। संत्वा सिं
चामि यजुषा। अथ नूतुं वसुवदिति। उरु प्रथो अग्रे। अनुयाजानां। सोमस्याहं। विष्णोः
क्रमोसि। यो वै यज्ञं प्रयुज्य। ब्रह्मन्त्वं करिष्यन्। देवसवितः प्रणया। स्तर्यस्य सावत्सुषा॥

दे नि

हुतं समस्तमयं प्रस्तौमि यथोपवसथीये हैं द्वितविषमारंभणीयामिष्टिं निर्वपति वैश्वानरं च द्वादशकपा
लं पार्जन्यं च चरुं सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते यास्येत देहविंध्यो देवेभ्यो वशा अपाकृता भवति वैश्वदेवं
पयो दोहयित्वोपवसति सान्नाय्यस्य वा दूतात् स्तीर्वा घृआतकृते मिहोत्रे पुरा पाप्रणयनात्काहे प
त्य आज्यं विलाप्योत्पूय स्रुक्षु चतुर्गृहीतं गृहीत्वा पंचगृहीतं मनसानुद्रुत्याहवनीये जुहोत्यनु
रक्षे यजमाने स्वाहेति सर्वपृष्ठ्या स्तीर्णोपः प्रणीयाने यमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं
द्वादशकपालं सारस्वतं पौष्णं चरुं मारुतं सप्तकपालं वैश्वदेवीमामिक्षां द्यावापृथिव्यमेककपालं त्रि
तिहतिसृतावाचं विसृजते समानं कर्मान्यकर्माभिवपनाद धुप्यद्दक्षिणाह्रगाहपसव्याश्टौ सप
कपालान्युपदधात्यर्धेत्तरतस्तिरः पवित्रं ॥१॥ अथोत्तरतस्तिरः पवित्रमपआनीय सौम्याय चर
वे धिश्रयत्यथोत्तरतः सावित्राय द्वादशकपालानि उपदधात्यथोत्तरतस्तिरः पवित्रमपआ
नीय सारस्वतपौष्णाभ्यामधिश्रयत्यथोत्तरतें मारुताय सप्तकपालान्युपदधात्यथोत्तरतस्ति
रः पवित्रं पय आनीयामिक्षाया अधिश्रयत्यथोत्तरतो द्यावापृथिवीयमेककपालमुपदधात्यनी

यत्नेककपालन्तुपेयं येत्रे चरुः स्थालीं कृतानि पिष्टानि समुप्य संयुत्याधिश्रपण क्रमात्प्रेयम ष्टाक
पालं तिरः पवित्रं सौम्यं चरुं यथानावपस्याधिश्रपण क्रिसावित्रं द्वादशकपालं तिरः पवित्रं एं सार
स्वतं पौष्णं यो चरुं यथानावपस्याधिकरणं क्रिमारुतं एं सप्तकपालं तिरः पवित्रं तमेपयसि
द्धमानयति सामिद्धीन्मचतितां य एव कश्च कुल्कः परीं धेनम्मपयि त्वाभि घाये वाजिनां स्वलाप्र
तापे निदधासयाधिश्रपण क्रि द्यावापृथिवीयमेककपालमिति त्वं चरुं राजश्रीनां याहेयि त्वाजि दि ४
वास्यप्राग्गेत्याप्यम्यां निनीय स्त बुयजुहरतीदमेव असि हं पोरोजत्रि केत्रि येजुषा रूक्ष्मी ॥ दे ॥
चतुर्थं एवैम परियाहं परिगृह्णाति करणं जपस्तु हं स्तु हतादा नी घृश्चि हे रतियदामी अ
स्वि हरस्य घोर परियाहं परिगृह्य यायुपिचाति यं च एं स्य एं स्त ब्वासं प्रेषमाह प्रोक्षणीरा
सादय ध्माबर्हिरुपसादय स्रुवं च स्रुचश्च संमृड्ढि पत्नीं संनह्य षदाज्य यहणीपत्नीं
संनह्याज्येन वदध्नोत्तोदेहीत्याह तासु प्रोक्षणीषु दस्य स्पंच मार्जयित्वे ध्माबर्हिरुपसा
घप्रदक्षिणमावृत्य प्रस्य गाढुत्य स्रुवं च स्रुचश्च संमार्ष्टि द्वत्नी पत्नी षदाज्य यहणीपत्नीए

संनयाज्येन च दध्ना चोदेत्साज्यं च प्रोक्षणीभ्योत्पूय यप्रसिह्न पृषदाज्यवंत्साज्यानि गृहीत्वा
प्रोक्षणीभिरुपतिष्ठती ध्मं प्रोक्षति वेदिं प्रोक्षति बर्हिः प्रोक्षति बर्हिः शस्त्रं प्रोक्ष्योपनिनीय पु
रस्तात्प्रस्तरमयं प्रस्तरं गृह्णाति त्रिविधं बर्हिः स्तीर्यो प्रस्तर पाणिः आगत्ति रूपयकार्ष्मर्य मर्यन्परिधी
२२४ न्परिदधाति शकलैः समिधा वादर्धेति विधृतीति रम्यी सादयति विधृत्यो प्रस्तरमयं प्रस्तरं प्रस्तरे जु
हूं बर्हिषी तराए ता असदं निति समूलमिव प्रपदक्षिणमा स्त्र्यय प्रसगाडुयानुपूर्वं एत वी ए
ष्युकासयस्तुप स्तीर्णानि धारिता न्युरोडाशानन्निधी पैच रूभ्रसिंद्ध मार तादप्युत्रे सेवा चमस
वामि दक्षं त्वुघ्रस्य वाजिनमानीयाथाग्नि धारयति अथैव त्रपालं त्रु दास्य वक्षानीयाविः पृष्टक
रोत्स्य पैनानि सेपरिगृहां तवे धासादयति जुहुं रुवरि स्यतानि व्यौहृतीन् निरूलकरे वा विषयेवा २१४
विषययेश्वा वाजिनमध निमेध्य स्याद् तानिं मेध्येन चरति अन्यान्यान्नि कु स्वाघे ध्मात्यमिधं ॥
अथेध्मात्समियमादादान आहान येसमिध्यमानायनुब्रूहीति स्यम्यादधाती ध्मं परिस
धरन्निन ष्ठि वेदे नोपवाजयत्यन्त्क्तासु सामिधेनीषु स्रुवेण धारमधारयति संमृष्टे स्रु

नः म२

ग्न्यामुत्तरमर्धं सꣳस्पर्शयेन्न स्रुचावुदगत्याक्रम्य जुह्वा ध्रुवाꣳ समज्य प्रत्यादयित्वा स्रुचौ ध्रु
वरं जरणी तु प्रसि हृतो तारं वृणीते सीद हि होता प्र सव माकां द्वति प्र सृक्चावा दायात्याक्र
७० म्याश्रा व्याहृसमिधोयजेति वषट्कृते जुहोति यज यजेति चतुर्थो षट्यो ꣳस मानय मानो म२
ष्ट मेस वेꣳ समानयतेन बप्रयोजानिष्ठो दगत्याक्रम्य सꣳस्रावेणानुप्रय्यꣳ हवीꣳष्या
नि५ त्रिघारयत्येप्यायेसोमायसाज्यात्रेगाम्याचरत्यानुप्रय्यꣳ हविर्त्रिभरतिप्रसि हृर्मेमारतोन
॥७०॥ विश्वेभ्यो देवेभ्योनुब्रूहि विश्वान्देवान्यजेत्यामिक्षयाचरत्युपाꣳश्वेक कपालेनचरति
द्यावापृथिवीभ्यामनुब्रूहि द्यावापृथिवीयजेत्यथस्विष्टकृताचरेत्यत्रैतस्मेणान्या ॥७०॥
हृवनीयेनुप्रहरत्यथैनानि सꣳस्रावेणानिजुहोत्यथोदगत्याक्रम्य यथायतनꣳस्रु नि५
चैसादयित्वाप्राशित्रमवदायेडामवद्यत्युपहूतायामिडायां॥ ॥उपहूतामिडायामग्नी पा२
ध आग्नीत्पिष्ट वृत्तं प्राश्नंतिमार्जयंते पाहृ ब्रह्मणे प्राशित्रं परिहरेति प्राशित्रꣳ प्र
हरत्यन्वधान्ते वेदेन ब्रह्मणा गमयान्वाहार्य्यायाचेतितस्मिन्प्रथमजं वत्सं ददात्युत्त्वा

परि२

सयंस्येत्सवि रुक्थिषमासादयंतिवाजिनमयसंप्रैषमाहब्रह्मन्प्रस्थास्यामःसमिध
माधायाग्नीदग्नीन्सकृत्सकृत्संमृड्ढीत्यथाध्वर्युःपृषदाज्यंविहृत्यजुह्वाᳪसमानीयास्या
क्रम्याश्राव्याहदेवान्यजेतिवषट्कृतेजुहोतियजेतिनवानुयानिष्ट्वादग्नस्कम्पूय
पायतनᳪस्रुचौसादयित्वातीम्याᳪस्रुचौव्यूहतिचंपुनाप्रस्तरपरिधिसंप्रकीर्यसं
प्रस्ताव्यस्रुचौविमुच्यकᳪसंवावमसंवानाञ्जलिंनयाचतितमंतवैदिनिधायतस्मि
न्बर्हिषिविषिंचन्वाजिनमानयन्त्योनुद्रुतीत्यथास्याक्रम्याश्राव्याहवाजिनेतिवषट्
कृतेजुहोतिवाजिभ्यःस्वाहेत्यनुवषट्कृतेकृत्वाद्यतिभक्षᳪसयाचेतसविजेस्तेषुपे
हरमिष्ट्वायजमानएवप्रथमोभक्षयतियतियन्मेरेतःप्रसिच्यते॥४॥यन्मेरेतःप्रसि
च्यतेयन्मआप्यायतेयद्वाजायतेपुनः।यद्वामेप्रतितिष्ठतितेनमावाजिनंकुरुतेन
मारतस्विनंकुरुतेनमाशिवमाविशतेवाजिपीतस्यकोकिःपातस्येतिवामखुमतउउप
हूतस्योपहूतोभक्षयामीतिनिर्णिज्यपात्रेणयद्धत्यथाध्वर्युःप्रदक्षिणमावृत्यप्रगाढु

स्वावाजेषु

×न्वा हृवा× ×सिंदु

नो पवंते६

स्विर तस्पर चाहर

ल३ द्वि३ यत्र१

त्यपत्नीं ऽसंनह्य प्रागेस्य ऋचामाप्य त्रीणि पात्राणि बंधिकानि समिष्टयजूंषि जुहोति यज्ञं गच्छ स्वाहेत्येतय
ज्ञायज्ञपते देवा गातुविद इत्यथ पूर्णपात्रं विष्णुक्रमैश्च दिशान विसृज तेव्रतमथ पौर्ण
ग्री३ मासवैमृंश्यामिष्टायजमानाय नउपविश्य त्रेणपशान्त्यालोलितायसस्य चक्षुरेण
य४ शीर्षं निचवर्त्ते तपरिचवपतेऋतमेव परमेष्ठं तेनास्येति किंचन ऋ समुद्र आहितं ऋ ष्टी त्र४
ते नमिरिय ऽश्रिता अग्निस्तिग्मोन ज्योतिषातप आक्रांतमुष्णितानीरस्तपस्याहितं
वैश्वानरस्य तेजसा ऋतेनास्य निवर्त्तये इत्यनेन परिपर्त्त ये तपसास्यानुवर्त्ते येति
॥७१॥ वेनास्योपरिवर्त्तये शग्मेनास्यनि ये शीलैस्तद्धुतं तस्य तद्धुतं तच्छकेयं तेन शोके ॥७१॥
यं तेनराध्यसमिति पुरस्ताद्देवायेथ दक्षिणतोथ पश्चादथोत्तरतोथोपरिष्टाद्यति
ष्ठते वैश्वदेवहवीं ऽषि संवत्सरीणा ऽ स्वस्तिमाशास्त इत्याशास्ते ॥५॥ छ॥ ॥इति
प्रथमः॥ ॥छ॥ अथातश्चातुर्षुमासेषु वरुणप्रघासहविर्भिर्यक्ष्यमाणोन्वतिस उ
पकल्पयते त्रैणीशलली लोहितायस चक्षुरं चतुष्टयानि पुरोडाकपालानि पं

तुर वर्त्तय५ स्या

चचरुस्थालीस्त्रावंतिमेक्षणानिद्वयंपयःपृषदाज्यायदधिहविरातंचनायाश्चशमीप
र्णीकरीरसक्तुनैषीकंम्भूर्पमनागुतंतस्मानायवानामवांजनृपिष्टानांप्रतिपुरुषंक
रंभपात्राण्येकातिरिक्तानिभवंतितेषामेवमेषीश्चमेषंचकुर्वंतिम्भंगवान्मेषोत्नव
स्यम्बंगामषीतोम्पुल्लंक्तिरूर्णाभिःसंप्रक्छनोभयतोह्यांघर्यद्वयानियज्ञपात्राणिद्व
यमिध्माबर्हिर्द्वेवेदीतयोःपांसुवंधिकीचोत्तरादार्वीपौर्णमासिकीचदक्षिणातेप
ध्याग्नमेयुरस्तादिषमेएयमात्राद्वेदीअसंभिन्नेभवतोधास्येतदत्द्वेयावततस्ताअ स्ताद्
पाह्लचान्नवंतिमरुद्भ्योवरुणायेतिद्वयंभूयोदोहयित्योपवसतिसांनाय्यस्यवाव्रतारु ५५
ष्मोवाथप्रातर्हुतेग्निहोत्रेपश्याएस्तीर्यापःप्रणीयाग्नेयमष्टाकपालमितिपंचसंच
राण्यैंद्राग्नमेकादशकपालंमारुतीमामिक्षांवारुणीमामिक्षांकायमेककपालमि
तिहविष्कृतावाचंविसृजतेसमानंकर्मापर्यग्निकरणादत्रैतानिकरंभपात्राण्यपिः
पर्यग्निकुर्वंतिमेषीयमेषंचशमीपर्णकरीररसक्तुनैषीकशूर्पमितिपंचपु

बौ॰सू॰ रोडाशानां याह यिर्चमग्निपयित्वाग्निवास्पन्ना गेसाप्पन्यो निनीय स्तंबयजुषीहतोऽध्वर्युरेवौ
त्तरस्यां वेद्यां ॰ हरति प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्यां तयोरुहरतोऽध्वर्युः पूर्व एति पुनरायतोऽप्र
प्रस्थाता पश्चैव हरवं एति इदमेव प्रसिद्धं पौराडाशिकं ॥ इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं नि
र्यजुषान्त्स्नी चतुर्थं पूर्वोपरियाहोपरिगृह्णीतोऽध्वर्युरेवकरणं जपस्तु हतोउह्यताभ्या
मा सा घ्नास्त्रिर्हरति यदाग्नी ध्रास्त्रिर्हरति अध्वर्युरेव चात्वालस्पावृता चात्वालं परिलि
खस्तुत्तरवेदेरावृत्तोत्तरवेदिं निवपस्तुत्तरनाभिमुस्साघाश्मेरावृताद्वावर्ह्निप्रेण यतोऽध्व ॥७२॥
र्युरेवोत्तरस्यां वेद्यामग्निं निधायाध्वराहुतिं निरन्तिजुहोति प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्याम
ग्निं निधायाग्निं जुहोति रश्मीमग्निवस्तु त्तरोपरियाहोपरिगृह्य योयुपित्याति यैवौस्यैवास
ब्राध्वर्युरेव संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादय तमिध्माबर्हिरुपसादय तत्स्रुवो च स्रुक्च संमृ
९२ ड्ढि स्नीं पत्नीं संनह्याज्येनोदेहीति पत्नीं संनह्याज्याभ्यां चदश्रावोदेतमित्याहतास्तु प्रोक्षणी हृद
स्य स्यैयामार्जयित्वेध्माबर्हिषी उपसाद्य घ्नदक्षिणमावृत्य घ्नस्या गार्हपत्यादु स्रुवस्रुवौ च स्रुक्च

च्यसंमृष्टसूक्ष्णीपृषदाज्यमग्राह्णी पत्नीं॰ संनह्याज्यान्यां वदश्चाग्नो देवाज्यं चप्रोक्षणीश्चोत्स
यप्रसिद्धं पृषदाज्यवंत्येवाज्यान्यध्वर्युरुत्तरस्यां वेद्यां गृह्णीते दाश्रोपौर्णमासिकानि प्रतिप्रस्था
तादक्षिणस्याम् यप्रोक्षणीनिरूपातिष्ठत॥ अथ प्रोक्षणीनिरूपातिष्ठत इध्मोप्रोक्षति इतावे
दिं प्रोक्षतो बर्हिषी प्रोक्षतो बर्हिषी आसंनेप्रोक्ष्यापनिनीय अवसस्तान्यप्रस्तरं गृह्णीतः पृथ
ग्विधमेवाध्वर्युरुत्तरस्यां वेद्यां बर्हिस्तृणाति त्रिविधं प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्याम् थप्रस्तरपाणि
भ्यां चावनिस्तृप्य काष्ठे यं मयान्यरि धीन्युमिरिक्षीन्य पयत्तथ्यो ध्मोःसमिधआघत्तो विध्यस्तिरः
सादयतो विधृतीषु प्रस्तरो प्रस्तरयोर्जुह्वौ बर्हिषोरितरेए ता अप्रसादनितिसमन्निमन्त्रयप्रद
क्षिणमावृत्संचावाइवतआनुपरवेदं॰ हवी॰ंष्यु द्वासयतश्च आग्नेपद्मनं तीन्येवाध्वर्युरुद्वास
यति प्रसिद्धं प्रसिद्धमैन्द्राग्नान्मारुतिं प्रतिप्रस्थाताकं॰ सेवाचमसेवामि द्वावु ह्रस्यतस्यामेषीम
वद धात्स्य धास्येत्रामीपर्णकरीरः सक्तूनामिक्षामितिवाजिनमानीयाथात्ति धारयति वारुणी
मध्वर्युस्तथैव कं॰ सेवाचमसेवामि द्वावु धृस्यत स्यांमेषमवद धात्स्य धास्येत्रामीपर्णे

करीरसक्तू नामिक्षामिति उपवपति वाजिनमानीयाग्नि धारयति तथैककपालस्तु ह्रास्यवक्रा
नीयाविः पृष्ठं करोत्यथैनानि संपरिगृह्यांतर्वेद्यासादयत आग्नेयप्रभृतीन्येवाध्वर्युरुत्तर
स्यां वेद्यामासादयति प्रतिप्रस्थाता मैंद्राग्नान्मारुतीं प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्यां वारुणीमध्वर्युरु
त्तरस्यां कायं चैककपालं तथैवोत्करे वा विषयेगवाजिने ध्वर्युरेव निर्मंथ्यास्यात् ता निर्मं
थ्येन चरति प्रस्तरस्याग्निकुत्साथेध्मास्समिधौ आ। अथेध्मास्समिधमादायादान आहाग्नये
समिध्यमानायानुब्रूहीत्यग्न्याधत्त इध्मोपसमिधौ शिनष्टि वेदाभ्यासुपवाज तोनु
कासु सामिधेनीषु स्रुचावाभ्यामाघारावाघारयतो ध्वर्युरेव संप्रेषमाह हानिद यीति ॥७३॥
स्त्रिः संमृष्टीति संमृष्टउ चरोग्निम्नेव ससंमृष्टोद क्षिणोथप्रतिप्रस्थाता पत्नीं पृच्छति छ
ति पत्नि कस्तेजार इत्यसावितितं वरुणो गृह्णात्विति निर्देशातियज्जारं सतं नब्रूयाच्छि
यं ज्ञाति रुध्याद सौमेजार इति निर्दिशेन्निर्दिश्यैवैनं वरुणपाशेनायाहयतीतिब्रा
ह्मणमत्रैतानि करंच पात्राण्येशाके भ्रुर्पे समुप्य पत्न्यै प्रयच्छति तानि पाणि शीर्षेन धि

निवर्त्तेध्येनां दक्षिणयाद्वारोपनिष्क्रमय्य दक्षिणेनान्वाहार्यपचनं दक्षिणेनोत्तरे वेदीं परीत्य प्राची
मुदानयन्वाचयति प्रघास्यान् हवामहे मरुतो यज्ञवाहसः करंभेन सजोषस इत्यथ प्रयाप्य दक्षि
णमग्निमग्रेण पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखास्तिष्ठंति उत्तर एवाध्वर्युर्दक्षिणो यजमानो दक्षिणा पत्न्यथ उत्ताना
निकरंभपात्राणि पत्नी यजमानाय प्रयच्छति तानि यजमानः शीर्षन्निधि निधत्तेऽध्वर्युरनुवाक्या
मन्वाह मोषुण ॥ ७ ॥ मोषुण इंद्र पृत्सु देवास्तु स्म ते शुष्मिन्नवया महीत्स्य मीढुषो यव्या हविष्मतो म
रुतो वंदते गीरिस्तु नेया ज्यां पत्नीं वयक्ता मे यदरण्ये यत्सभायां यदिंद्रिये यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृ
मा वयं यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि स्वाहेत्य तैनं ददेषीकं पेमयावनु प्रहरति
अपिवांडिरम्युदर्पत्नुं जतेन्यावतोऽध्वर्युरनुमंत्रयते क्रमेक्रमेकमसकृतः सकृतः सहवाचामयो
मुवा देवेभ्यः कर्म कृत्वास्तं प्रेत सुदानव इत्यथ प्रतिप्रस्थाता दक्षिणमग्निं संमार्ष्टि तौ सं
म्यावाघारौ घारयतोऽध्वर्युरेव प्रवरं प्रवृणीते प्रसिद्धः होतारं वृणीते सीदति होता ध्रुसव
माकांदतप्रस्तोस्कं च आदायात्याक्रम्याश्राव्याह समिधो यजेति वषट्कृते जुहुतो यज

वै० सू० यजेति चतुर्थाष्टमयोः समानयमानोऽष्टमे ध्वर्युः सर्वं ऽसमानयते परि प्रतिप्रस्थातास ऽस्त्राव ऽन्ति
नक्ष्यन्नु याजेभ्यो नवप्रयाजा निष्ठादं वा स्याक्रम्यसे ऽस्त्राव म्यामानुब्रूह्य ऽहवी रुष्यन्ति घा
रत आग्नेयप्रभृतीन्येवाध्वर्युरभिघारयति प्रसिद्ध मैत्रावरुणीं प्रतिप्रस्थाता वारुणीमध्वर्युः
कायं चैककपालमथाग्नये सोमाय स्वाज्यभागाभ्यां चरतोऽथ प्रतिप्रस्थाता परमस्यया ध्वर्युरानुब्रू
ह्य ऽहविरभिघारति प्रसिद्ध मेत्राग्नादेयाध्वर्युरुपरमस्यथ प्रतिप्रस्थाता मारुत्साव घन्नाह ॥१०॥
अथ प्रतिप्रस्थाता मारुत्साव घन्नाह मरुद्भ्योऽनुब्रूहीति प्रथमेनावदानेनेत्रामीपर्णशरीर
सक्तूनामिक्षाभि स्ववद्यति द्वितीयेनावदानेनेत्रामीपर्णशरीरसक्तुनामिक्षामेषीमित्यवद ॥१२४॥
धाय त्रिघारति प्रस्यन्नक्षयाक्रम्याश्राव्याह मरुतो यजेति वषट्कृते जुहोति अथ प्रतिप्र
स्थाता परमस्यया ध्वर्युर्वारुण्यामव घन्नाह वरुणायानुब्रूहीति प्रथमेनावदानेनत्रामी
पर्णकरीरसक्तूनामिक्षाया याज्यस्य वद्यति द्वितीयेनावदानेनत्रामीपर्णशरीरसक्तूनामि
क्षामेषमित्यवदधाय त्रिघारयति प्रस्यन्नक्षयाक्रम्याश्राव्याह वरुणं यजेति वषट्कृते जु

त्तीतिउपांश्वैककपालेन चरति कायानुऽ होतिकयजेतीस्थस्विष्टकृता चरतरआग्नेयप्रभृ
तीनामेवाध्वर्युरवद्यति प्रसिद्धमैडाभ्यान्मारुत्ये प्रतिप्रस्थाता वारुण्याअध्वर्युरान्नायादेककपाल
स्य चाद्विरवद्यति धारयति न प्रत्यनक्त्यत्याक्रम्याग्न्या आज्ञाग्निं स्विष्टकृतं यजेति वषट्कृते उत्तरार्द्ध
हुवी होतिता पशुर्वो आहुतो जुहुतो चेतानि मेक्षणान्याहवनीये नु प्रहरतो थैनानि संस्त्रावा
न्यामभिजुहुतो द्योदेवावस्याम्य यथायतनं स्रुचौसादपित्वा प्राशित्रमवदापेडामवद्य
तूआग्नेयप्रभृतीनामेवाध्वर्युरवद्यति प्रसिद्धमैडाभ्यान्मारुत्ये प्रतिप्रस्थाता वारुण्याअध्व
र्युरान्नायादेककपालस्यल स्य चाद्वि धारयस्यथ प्रतिप्रस्थातोत्तरां वेदिमुपसंध्वस्य पर्यसुप
हूतयामिडायां ॥ उपहूतायामिडायामग्नीध्र आदधाति षडवत्तं आश्नंति मार्जयंते थाह ब्रह्म
णप्राशित्रं परिहरेति परिप्राशित्रं हृत्यन्वपोनुवेदेन ब्रह्मभागमथान्वाहार्यं यावति त
स्मिन्यथाश्नं हृदं दास्तु द्वासं पंस्येत हविरुच्छिष्टमासादयंति वाजिनो ध्वर्युरेव संप्रेष
माह ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नीदग्नीस्फकृत्सकृत्स्पेमृड्ढीत्यथा

२५

याध्वर्युः पृषदाज्यं विहृत्य जुहूं समानीयाश्राक्रम्याश्राव्याह देवान्यजेति वषट्कृते जुहु
तोपजयजेति उवान्तुयाजा निष्ठो देवावसाक्रम्य यथायतनं स्रुचौ सादयित्वोवाजवती
भ्यां स्रुचौ व्यूहतः त्रायुनाग्नेस्त्वे परिधिसंधवीर्ये संप्रस्तौ व्यस्रुचौ यमुच्यते थैवकं सोवा
चमसो वा नाज्यलिप्तो या चतःसमानीनयोश्च योध्वर्युरेव प्रदक्षिणमावृत्य प्रस्रगादुत्यप
त्नीः संयाज्य प्राग्गेत्य ध्रुवामाप्याप्य त्रीणि पाशुबंधिकानि समिष्टयजूंषि जुहुतोकं प्रतिप्र
स्थाता शपो र्णमासि की वा दक्षिणे थ पूर्णपात्र विष्णुक्रमेम्च रित्वा विसृज्जते व्रतं ॥१३॥ अथ य ॥७५॥
च त्यजं स्थालीं संस्कृवांस्कृत्ं बर्हिः प्रतिवसनी यवास सीवारुण्ये निधासं तु षा निर्येत
स मादायाहे हियजमाने तीनरेण चात्वालोत्करावुदङुपनिष्क्रम्य यत्रापस्तं चंति प्रसि
ह्या चन्ययः साम चैव नाह देवीरापएष वो गर्भ इति वाथाप्रतीत्त्समायंति वरुणस्यां तर्हि ये
प्र पद्ये समिधः कुर्वतएधोध्विषीमहीत्येताह वनीयेभ्याद धातिसमिदसि तेजो सि तेजो
मपि धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठंते पो अद्यान्वचारिषं रसेन समसृक्ष्महि पयस्वा

॰ अग्न आगमं तं मा सं॰ सृज वर्चसेत्यत्र विसृजते व्रतमथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्ट्वा यजमानाय
तन उपविश्य त्रैण्या शलल्या लोहितायसस्य च क्षुरेण शीर्षं निवर्त्तयते परिच वप्यते यद्गमे॰ प
रिवर्त्तयदंतान्पृथिव्या दिवः अग्निरीशान ओजसा वरुणो धीतिभिः सह। इंद्रो मरुद्भिः सखिभिः सह।
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा तप आक्रांतमुच्छ्रिता। शिरस्तप स्याहितं वैश्वानरस्य तेजसा। इति नास्य नि
वर्त्तये सत्येन परिवर्त्तये तपसास्यानुवर्त्तये शिवेनास्योपवर्त्तया शग्मेनास्याभिवर्त्तये शीर्ष्णो स्त्र
स्तृतं तस्य संतन्नु तं तच्छकेयं तेन शकेयं तेन राध्यासमिति पुरस्ताद्देवाये प दक्षिणतो प पश्चाद् यथोत्तरतो
थोपरिष्टात् स संतिष्ठते वरुणप्रघासहवी॰ षि परिवत्सरीणा॰ स्वस्तिमाशास्त इत्याशास्ते॥ १३॥ ॥ छ॥
॥ इति द्वितीयः॥ ॥ छ॥ अथातश्चातुर्मास्येषु साकमेधहविर्भिर्यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्प
यते त्रैणीशलली लोहितायसस्य च क्षुरं चतुष्टयानि पुरोडाशकपालानि चतस्रश्च रूक्मा
क्मीस्त्रावंति मे क्षणानि पष्टदाज्याय दध्य थ पौर्णमास्या उपवसथे य येनीकवते पुरोडाश
मष्टाकपालं निर्वपति सा अग्निहोत्रेष्टिः संतिष्ठते थ मध्यंदिने मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यश्चरुं निर्व

पतिसाग्रासि हविः संतिष्ठ तथा स्मेतदहमेरुद्धाऽग्ने गृहमेधिन्याव स्मामुपाह्नतामवयथ सायं
ऊते ग्निहोत्रे सर्वसिं दुग्धे गार्हपत्ये गृहमेधीयं चरूं त्रपयित्वाग्निं धार्येदं चमुद्वासयत्य
थैतां पात्रीं निर्निज्योपस्तीर्य तस्यामेव मसद्धं निवोद्धरति सर्पिरासेचनं कृत्वाप्र त्तमा
ज्यमग्नीयां तर्वे घासादयस्य थाग्रये सोमायेत्याज्यतागाग्नांचरस्य पोपस्तीर्ये पूर्वो ह्वीब्रवीरोरव
धन्ताह॥१६॥ पूर्वो ह्वीब्रवीरोरव धंन्ताह मरुद्भ्योऽग्ने गृहमेधिन्यानुब्रूहीति पूर्वो ह्वीदवदायापरा
ह्वीदवधत्यग्निं धारयति भस्मन्नत्यस्याक्रम्याग्नाव्याहमरुतो गृहमेधिनो यजेति वषट्कृ
तेजुहोत्यथाग्निष्टकृताचरतीडांतो गृहमेधिनः संतिष्ठते पूर्णादर्व्येध्यामकाषपरिमिनष्टि ॥७६॥
उतिवेशेण स्थावकृमारेम्यपवंस्यानुवंस्यानवंसांजे तेभ्यंजतेनुवस्मान्वासयंतीति सर्वा यो
रेवैतां राविवस्मौवध्नति अथाध्वर्युरपरे रात्र आद्रुत्य नित्यं वस्मायेपयसाग्निहोत्रं जुहो
त्यथैतां देवीं निर्निज्योपस्तीर्य तस्यामेतत्सर्वे शेएव होमकाष्ठं चदश्शाति द्विरग्निं धा
रयत्यथपुरोनुवाक्यामन्वाह पूर्णा दर्वि परापत सुपूर्णा पुनरापत वस्नेव विक्रीणा
वहै इषमूर्जं शतक्रतो इति यजति देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे निहारं नि

निर्मेहराणिहारंनिहरामितस्वाहेत्स्रुषमेएहीत्युपमस्थरवेजुहुयाद्ब्रह्मणोवाहिंकारइ
त्येतदपरंगार्हपत्येजुहोत्यन्वारब्धेयजमानेस्वाहेत्यपपक्ष्याऽस्त्रीर्योपःप्रणीयमरुध्यःत्री
डिभिःपुरोडाशंसप्तकपालंनिर्वपतिसाकंऽस्त्र्येणोधृतीसाप्रसिद्धेष्टिःसंतिष्ठतेयतदानीमेव
पक्ष्याऽस्त्रीर्योपःप्रणीयेंद्राग्नमेकादशकपालंनिर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमितिपंचसंचराण्येंद्रा
ग्नमेकादशकपालमेंद्रंचरुंवैश्वकर्मणमेककपालमितिचंपुरोडाशानांग्राहयित्वाश्रपयित्वा
त्विवास्यमौशागेत्याप्यभ्यानिनीयस्तंबयजुर्हरतीदमेवब्रसिद्धंपोरोडाशिकंत्रियेजुषानूस्त्रीवे
तुर्थंप्रवंपरियाहपरिगृह्णातिकरणंजपस्यैहूतादाभीप्रस्विहेरतिअथचात्वालस्यावटतावा
त्वालंपरिलिखत्युत्तरवेदिंनिवपत्युत्तरनाभिमुस्थाघायेरावटतोभिंप्रणयत्यग्निवत्युत्तरंपरि
गृह्ययोयुपित्यातिर्यंचऽस्फ्याऽस्त्रास्तार्यसंप्रैषमाहप्रोक्षणीरासादयेध्मावर्हिरुपसादयस्रुवंच
स्रुचसंमृड्ढिस्त्रीपष्वदाज्येयहणीपत्नीऽसंनह्याज्येनचदध्नाचेत्याहतासुप्रोक्षणीषुदस्यसंप्र
मार्जयित्वेध्मावर्हिरुपसाद्यप्रदक्षिणमावृत्यप्रत्यगाद्युत्यस्रुवंचस्रुचश्चसंमार्ष्टिस्त्रीं

यषदाज्यगृहणीपत्नीः संनह्य आज्येन च दध्ना चोदेत्याज्यं च प्रोक्षणीश्चोत्तरतः प्रसिहं यथा
वैश्वदेवहवींष्येवं संतिष्ठते न्यत्र वाजिनाद्यपर्णपात्रविस्नुक्रमेश्चरित्वा न विसृजते व्रतं ॥१५॥
॥छ॥ ॥महापितृयज्ञं करिष्यन्नुपकल्पयते व्रीहीन्यवान् षट्कपालान्यत्रिवान्यायेद्धुग्धं
घर्मपात्रं द्रुनेवपात्रे लाकाः स्त्रीन्यणीसेवांसमूलं बर्हिर्वेषीयांसमिध्मान् मिध्मापरिश्रयणं क
शिपूपबर्हणे आंजनाभ्यंजने जनेदत्ता स्थयमुदकुंभोग्न्यय त्वायुघ्नीत्य प्राचीनोपवीतं कृ
त्वोत्तरेण गार्हपत्यमुपविश्य पवित्रवत्यस्थाल्यमानितो न्वहवण्पानिवपति देवस्य त्वा सवि ॥७७॥
तुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सोमाय पितृमते जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्व्रीही
न्निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वा पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यो जुष्टं निर्वपामी चतुरो यवानामेतामेव
प्रतिपदं कृत्वा पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यो बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योग्निष्वात्तेभ्यो जुष्टं निर्वपामी
ति चतुरश्चतुरो यवानामेव प्रतिदं कृत्वा व्रीहिषु वहविष्कृतमुद्रासूयन्स्तुपोपघ्नं ते यवानं हि
विष्कृता वाचं विसृजते समानं कर्मोधिपनादभ्युपदक्षिणा हैं गार्हपत्यस्यषट्कपालान्यु

यदधात्स्यै तान्यथानूलूखले परिष्टुय गार्हपत्ये कपालमधिश्रित्यैवं हरूपा धानाः कृत्वा तेषामर्द्धा
नान्वेवं संधत्तरान्नसर्क्तून्कुर्वन्ति कृतानि पिष्टानि समुप्य संयुत्याथाधिपक्णत्तिपुरोडाशेषद्व
पालमधोत्तरतोन्नस्मभिश्रांगारान्निरूह्य तेषु नवं पात्रमधिश्रित्यतिरःपवित्रमाज्यमानीयति
रःपवित्रं धाना आवपस्यथैतदग्निवान्यायेदुग्धमहर्पात्रंयाचतित स्मिंस्तिरःपवित्रं सक्तूनो
प्यैकयेत्तुत्रालाकयोपमंथतिदक्षिणोपमंथेत्यनारभ्योपमंथतीति ब्राह्मणमथोत्तरतोम्न्स
मिश्रांगारान्निरूह्य तेषु भिश्रयति स्वं चपुरोडाशस्य याह यित्वाघ्रपयित्वाग्निवास्प चैवाप्य
न्यो निनयतिदक्षिणत एषे समः स्थंडिलः कृतोन्नवतितदेतां चतुरस्रो वेदिमालिखत्येवन
तितस्मेमध्यतोन्वाये पचनमुपसमाधाय स्रुवयज्जुहरतीदमेव ब्रासि हं ॥६॥ इदमेवष्टसि
हं पौरोडाशिकं त्रियं जुपारस्त्री चतुर्थं हुवं परियाहं परिगद्भातिकरणं जपत्युत्स्यु कृतादाग्नी
ग्रस्त्रिहर तियदाग्नीध्रस्त्रिहरस्य थोत्तरं परियाह परिगृह्य यो युपित्याति थैव पूस्पप्ए स्त
स्त्वा ब्रासं प्रैषमाह प्रोक्षणीरासादयेध्माबर्हिरुपसादयस्रुवं च स्रुचश्च संमृड्ढीआ

बो० घस

ज्ये नोदक्रीत्याहृतासु प्रोक्षणीषूदस्य स्फ्यं मार्जयित्वेध्माबर्हिरुपसाद्य प्रदक्षिणमावृत्य
प्रत्यगादुत्पस्कं चैव स्रुक्संमार्ष्टि आज्येन च वेदग्नावोदेत्य आज्यं च प्रोक्षणीध्मान्यप्रसिद्धं
यथाप्रसिद्धमाज्यानि गृहीत्वा प्रोक्षणीभिरूपातिष्ठतीध्मं प्रोक्षति वेदिं प्रोक्षति बर्हिः
प्रोक्षति बर्हिरासन्न प्रोक्ष्यापनिनीय पुरस्ताद्ग्रन्थिं कृत्वा तिस्रः लोमपप्राचीनावीतं
कृत्वा त्रिरपसलैः परिसृत्य पन्थयैति संततामेवाग्नेयवितरामप्ययज्ञोपवीतं कृत्वा यथे
तं त्रिः पुनः पर्येत्य प्रस्तरं पाणिद्वाप रिधीपरिदधाति मध्यमं चैव दक्षिणं चोर्ध्वे समि
धावादधाति विधृती तिरश्चीसादयति विधृत्योः समूलं प्रस्तरं न्यस्पति रूलीं प्रस्तरे जु ॥७८॥
हूं बर्हिषीतरे एता असदन्निति समन्त्रिम जपप्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यगादुत्सान्तु पूर्ष्वे ह
वीं ष्यासयत्युपस्तरणाभिघारितं पुरोडाशमभिघार्य धानाः करंभमिति तेषामेकैक
मन्वं चीनान्युहोहरंति दक्षिणतः पुरोडाशमासादयत्युत्तरतो धाना उत्तरतः करंभं
दक्षिणत एतस्य रिम्वपर्णं कत्रिपएप बर्हणे आंजनाभ्यंजने दशापूर्ण्स्फ्य मिति निदधा

स्रुच्चरत उदकुम्भो दक्षिणत उपविश्तो ब्रह्मा च यजमानश्चोत्तरतो घर्मयुग्माग्नीध्रश्चाधेध्मा
त्समिधा ॥१४॥ अथेध्मात्समिधमादधान आहायाग्नये देवेभ्यः पितृभ्यः समिध्यमानाया अनुब्र
हीत्यभ्यादधाति इध्मे सकृद्द्वा त्रिर्वा परिसमिध्य दीनर्षि वेदेनोपवाजयत्यनुक्तासु सामिधे
नीषु स्रुवेणाघारमाघारयति संमृष्टस्तृग्भ्यामुत्तरस्या सन्धं स्पर्शयन्न स्रुचा उदगत्याक्रम्य
जुह्वा स्रुवाः समज्य सादयित्वा स्रुचो प्रवरं प्रवृणीते यथाश्रावयत्याश्रावयास्तु श्रौषडग्नि
र्देवो होता देवान्पितृन्यक्षत्सीदैत्यतावान्प्रवरः सीदति होता प्रसवमाकं क्षतिप्रसृतः स्रु
चोवादायाक्रम्याश्राव्याह समिधो यजेति वषट्कृते जुहोति यज यजेत्युपवर्हिषः स्वधेरः प्र
याजानिष्ट्वोदगत्याक्रम्य स्रुवेणाज्यं ध्रुवायां श्लिष्यति धारयत्यथाग्नये सोमाय चाज्यभागाभ्यां
चरत्यथोदगत्याक्रम्य यथापतनं स्रुचौ सादयित्वा प्राचीनावीतानि कुर्वते विपरिक्रामे
त्यत दक्षिणो विपरिहरति हवींष्युत्तरतः पुरोडाशमासादयति दक्षिणतः करम्भं चरुं धानाया एव
घोनान्नं वेदस्युत्तरत उपविश्तो ब्रह्मा च यजमानश्च दक्षिणतो घर्मयुग्माग्नीध्रश्चाधेनस्यरिक्त

यंति तस्योदीचीद्वारं कुर्वंति सयोवलवांस्तमाह्वानेनोदकुम्भेन संततयाधारयास्त्रिरुपसले: पूरि
षिंचत्यरिक्ति तिसतथान्नुरोति निधाय कुम्भेय घेते त्रिर्युनः प्रति पर्यैस्यथोपस्तीर्य ॥१॥ प्रवीही
त्युरोडाशस्यावघन्नाह सोमाय पितृमते नुब्रूहीति प्रवीहीत्युरोडाशस्यावघति प्रवीह्योघा
नानाप्रवीहीत्कंकरं गस्याभिघारयति प्रस्तन क्रिदक्षिणतोवदायोदगत्याक्रम्यास्य घेत्या
श्रावयस्तु स्वधेति प्रत्याश्रावयति सोमं पितृमन्तं स्वधा कुर्विति यस्वधामह इत्यागूर्ने
चवि स्वधानम इति वषट्करोति वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्य मध्याह्वानानामवघन्न
ह पितृभ्यो बर्हिषद्भ्योनुस्वधेति मध्याह्वानानावघति मध्यात्कंरं स्यमध्यात्पुरोडाशस्या ॥७१॥
भिघारयति प्रस्तन क्रिदक्षिणतोवदायोदगति क्रामस्योस्वधेत्याश्रावयस्यस्तु स्वधे
ति प्रत्याश्रावयति पितृन्बर्हिषदः स्वधा धाकुर्विति यस्वधामह इत्यागूर्ने ववतिस्व
धा नम इति वषट्करोति वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्यापराह्णात्कंरं स्यावघन्नाह पि
तृभ्योग्निष्वात्तेभ्योनुस्वधेत्यपराह्णात्कंरं स्यावघत्यपराह्णात्पुरोडाशस्यापराह्णाज्ञ

नानामग्निं धारयति प्रस्यन्नक्तिं दक्षिणतोवदायोदगस्याक्रम्यस्यास्व धेस्याश्रावयास्तु स्वधेति प्र
त्याश्रावयति पिन्हन्निं धात्तस्व धाकुर्विति ये स्वधामहइत्यागूर्य्य वति स्वधानमइति वषट्करोति
वषट्कृते जुहोति अथोपस्तीर्य दक्षिणार्द्धात्पुरोडाशस्यावघंत्नाहग्नये कव्यवाहनाय स्विष्टकृते नु स्वधेति
दक्षिणार्द्धात्पुरोडाशस्यावद्यति दक्षिणार्द्धाद्धानानां दक्षिणार्द्धात्करम्भस्याद्विरग्निं धारयति प्रस्यन्नक्तिं द
णतोवदायोदगस्याक्रमसोंस्वधेस्याश्रावयस्य स्तुस्वधेति प्रत्याश्रावयत्यग्निं कव्यवाहनं स्विष्टकृत
ं स्वधाकुर्विये स्वधामहइत्यागूर्य्य वति स्वधानमइति वषट्करोति वषट्कृते दक्षिणार्द्धपूर्वार्द्धेति तार्य
पूर्वोआहुतीर्जुहोत्य त्रैतन्मे सणं त्वा लोका मिति अथावनुग्रहं रस्यथैने संस्रावेणा निजुहोत्यपदक्षिणतो
दगस्याक्रम्य यथायतनं चोसादयित्वाय ज्ञोपवीता निकुर्वते विपरिक्रामंस्य तद्दक्षिणो विपरिहरतिह
वीं बहिर्दक्षिणतः पुरोडाशमासाय यस्तु तरतः करम्भं चयाएव धानान्नवंति दक्षिणत उपविश्यातो ब
ह्माव यजमानश्चोत्तरतो घर्युश्चाग्नीघ्रश्चाथ प्राशित्रमवदायेडामवद्यत्युपहूतायामिडायां ॥१९॥
उपहूतायामिडायामग्नीध्र आदधाति षडवत्तं निदधेण मन्त्रपितावर्हिषि संन्यस्युत्सृपशाचीनावीतं
कृत्वा पुरोडाशं धानाः करम्भमिति पात्रियापूसंप्रयौति तिस्रः पुरस्तिक्षु पर्णेसे वेषु त्रीन्पिंडान्ददात्येत

कृउपारस्क

त्तेतता सोयेचत्वामन्विति दक्षिणस्याꣳ श्रोण्यामेतत्ते पितामहासोयेचत्वामन्विति दक्षिणे सएतत्ते
प्रपितामहासौयेचत्वामन्वित्युत्तरेंसउत्तरस्याꣳ श्रोण्यांजेपेनिमार्ष्टयेषाआयुष्माकंमियमस्माकमि
मावयंजीवाजीवंतोऽनुसंचरं तो न्वयास्मत्यत्रपितरोयथाभागंमंदध्वमितिसुक्तोदंचोनिष्क्रम्ययज्ञोपवी
तानिकृत्वाहवनीयमुपतिष्ठतेसुसंदृशंत्वावयंमघवन्नमंदिषीमहि प्रनूनंपूर्णबंधुरस्तुतोयासि
४० वशाँअनुयोजान्विंद्रतेहरोमित्यातमितोरुपतिष्ठतेथगार्हपत्यमुपतिष्ठेतक्षन्नमीमदंतत्स्ववप्रियाअधूष
त अस्तोषतस्वभानवोविप्रानविष्ठयामती। योजान्विंद्रतेहरोमित्यातमितोरुपतिष्ठंतेयज्ञाचीनावी ॥८१॥
तानिकृत्वान्वाहार्यपचनेममत्तिप्रपद्यंतेक्षन्नमितरोमीमदंतपितरोतीतृपंतपितरोमीमृजंतपि
तरः। परेतपितरःसोम्याइत्यातमितोरुपतिष्ठंतेसयोचलवास्तमाहानेनोदकुंभेनसंततायाधारय
त्रिरपसव्यैःपरिषिंचन्पर्येहिहीतिसतथाकरोतिनिधायकुंभंपयेदंत्रिःपुनःप्रतिपर्येत्याहरणब
हीस्येवकशिपुमपबर्हणेऽञ्जनेददात्यथवासोꣳसिददात्यथषड्भिर्नमस्कारैर्विपर्यासमुपतिष्ठतेथ
वीरंपात्रतेथैनानुत्थाप्यप्रवासयति घतृमन्त्रमास्ययतेमनोन्वाहुवामहेआनएतुमनःपुनःपु
नर्नःपितरोमनइत्यत्रैतान्पिंडान्सहपर्णैःसेवैरप्सावन्तुःप्रहरतियत्रचछिंदत्तिपरिश्रयणमथयज्ञोप

वीतानिकुर्वते थ संप्रैषमाह ब्राह्मन्नग्न स्थास्यामः समिधाया श्रीन सहसस्कन्सम द्वीत्य यजु रूपमन्तावादाया
स्याक्रम्याग्राव्यादेवेयिजेति वषट्कृते जुहोतायजयजे सपर्यत्परिषाद्वावनुयाजाविष्टादग्नस्याक्रम्य यथायतनं स्त्र
चौसादयित्वा वाजवतीभ्यां स्रुचौ व्यूहति शंयुनाग्नस्तरपरिधिसंज्ञकी यैसंप्रसार्य स्रुचौ विमुच्यात्रैव समिष्टयजु
र्जुहोत्सुग्धे तेषाएन्द्रास्थाणा द्वेद्वे उदाहरं स थय स्तोपवाता निकृत्वाजाजापेत्स्यथ गार्हपत्यमुपतिष्ठंते प्रजापतेन
त्वदेतान्यन्यन्नस्य चैताद्विती यां जपतिय दंत रिक्षं पृथिवीसुतघामितिसंतिष्टते महतापि चयज्ञः संतिष्टते महतापि
चयज्ञः ॥२०॥ ॥ आयावदेवानांघर्युम्नेषतितावदेवप्रतिप्रस्थाता त्रैयंबकानेककपाने का तिरिक्तान्गार्हप
त्यमग्नपयित्वा नन्निघारितानु द्वास्यसते वानावेवाजरकोन्नाबिलेवास मुप्यापास्ते यथा यति नीलोहिते स्त्रैवं
तमपर्णमंतमागारादेकोल्मुकमुदपात्रमित्येतत्समादाय गार्हपत्यमुपतिष्ठंते यावंतो गृह्यास्मः स्तेभ्यः कमकरं
पशूनां त्वामीसिन्नामेयजमानस्यत्नामेमेयछेत्यथादं नोनिष्क्रम्य तां दिशं यंति यत्रास्य नित्यसंपन्नश्चतुष्पथ
स्यष्टान्नवतिय घ्वैवेनैद्विश्यनस्य सावारथेनवा तदंत देकोल्मुकमुपसमाधाय संपरिस्तीर्यो तमेपर्णेसवैषां
त्रैय्यंबकानांस कृत्समवदाय यजुहोत्येकएव रुद्रोन द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं जुषस्वैष ते रु
द्र भागः सहस्वस्रांबिकयातंजुषस्वभेषजं गवेश्वायपुरुषाय भेषजमथो पाअस्मभ्यं भेषजं सुभे

षजंयथासति । सुगंमेषायमेष्यमेष्या अवांबरुद्रमदिमह्यवदेवंत्र्यंबकंयथानःश्रेयसःकरद्यथा
नोवस्यसःकरद्यथानःपशुमतःकरद्यथानोव्यवसाययात्त्वाहुत्यत्रैतदंतिमंपर्णंयंद्वेषितस्यसंचरे
पथ्ननांन्यस्यतियद्यवैवंनद्वेष्यारबवटेन्यस्यास्यथैनेषांत्र्यंबकाणामेकैकंसुरयच्छतिहोयजमाना
याथैतमग्निंत्रिःप्रदक्षिणंपर्यंतिदक्षिणान्रुद्रमुपघ्नानायं त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्द्धनं । उर्वारुकमिव
बंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतादितित्रिःपरीत्योत्तरतस्तिष्ठंस्फ्यष्ठंस्फ्यक्तिरंतिन्नगायत्वेतिलिप्संतएवपति
कामास्त्रिरपसव्यंपर्येतिसव्यमुरुपघ्नानास्त्रियंबकंयजामहेसुगंधिंपतिवेदनं । उर्वारुकमिवबं
धनान्मृत्योर्मुक्षीयमापतेरिपिसद्धत्यपरीत्योत्तरतस्तष्टंस्थुक्तिरतिन्नगामेवद्धितीयेपपर्यंस्तीयमथे ॥८१॥
नान्यजमानस्यांजलावावपतिप्रजयात्वासंसृजामि ॥२॥ प्रजयात्वापशुभिःसंसृजामिमासुरेणसुरा
मिवेतितान्यत्न्यंजलावावपतिप्रजयात्वापशुभिःसंसृजामिमासुरेणसुरामिवेतितान्यत्नीदुहित्रे
भ्रगकारायैभ्रगेनत्वासंसृजामिमासुरेणसुरामिवेत्यथैनान्मरन्तओप्यनीललोहिताभ्यांसूत्राभ्यां
वियध्यसुख्यवास्थाणोचिरण्यवायांवाबध्नातिएषतेरुद्रभागस्तंजुषस्वतेनावसेनपरोमूजवतोती
ह्यवततधन्वापिनाकहस्तःकृत्तिवासाइत्यातमितोरुपतिष्ठंतेधापोव्यतिषिव्यपरास्यपात्रमनवेक्ष्य

माणा आयंति हस्तपादान्प्रक्षाल्य तेनैव यूथं तमेत्यादित्यं वरुणं पुरस्तान्निर्वपति इयं वा अदितिरस्यामेव
प्रतिष्ठतीति ब्राह्मणं ॥ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते तत्र विसृज्यते व्रतमथ पौर्णमासं वैमृधाभ्यामिष्ट्वा यजमानाय
तन उपविश्य त्रेण्या शलल्या लोहितायसस्य च क्षुरेण शीर्षे निवर्त्तयते परिवर्त्तयते यस्य पृथिवीमृतु
भिः पर्यवर्त्तय धा अस्याः पृथिव्यास्त्वचि निवर्त्तयस्योषधीः अग्निरीशान ओजसा वरुणो धीतिभिः सह । इन्द्रो
मरुद्भिः सखिभिः सह । अग्निस्तिग्मेन शोचिषा तप आकूतमुच्छिता शिरस्तपस्याहितं वैश्वानरस्य तेजसा ।
आ तेनास्य निवर्त्तये सत्येन परिवर्त्तये तपसास्यानुवर्त्तये शिवेनास्योपवर्त्तये । शग्मेनास्याभिवर्त्तये शीर्षे स्त
हतं तत्सस्यं तद्व्रतं तच्छकेयं तेन शकेयं तेन राध्यासमिति पुरस्ताद्वायव्ये पदे दक्षिणतः पश्चादपो उत्तरतः परिष्टा
सं ते साकमेघहवी ॥ इषिइ दावरूपिणा ॥ रुधस्तिमाशास्ते इत्याशास्ते ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ इति तृतीयः ॥ ॥ छ ॥ अथातश्च
न्द्रमासे पुनःसुनासीर्यैर्हविर्भिर्यक्ष्यमाणो भवति उपल्यायते त्रेण्या शलल्या लोहितायसस्य च क्षुरेण पचतायानि पुरोडाश
कपाला निपंच चरुस्थालीस्तावंति मेक्षणानि पृषदाज्याय दध्यथास्यैताः ॥ शत्रीवाय वेवस्मात्पाकृतान्त्रेवं आतवयि
व्यपयोहयति सान्नाय्यस्य वा च ता दुःखी वाथ प्रातदुते निक्ते त्रेपृक्ष्मा ॥ स्तीर्यापः प्रणीय निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाल
मिति पंचसंचराण्यैंद्राग्नं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमैंद्रायस्सुनाशीरीयं पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयस्सो

येमेककपालमिति त्र्यंबकं पुरोडाशानां ग्राहयित्वाग्नि वा स्य प्रागेसाप्य म्योनिनीय स्त्रं बयजुर्हरतीदमेव प्रासि हं पौडा
शिक त्रियैजुषा म्ह त्सं चतुर्थ एवं परिश्राह परिगरक्ताति करणं जास्तु हं स्तु द्वता दाम्रो घास्त्रिर्हर तियथा ह्लावी
एूष्यवं संतिष्ठ ताय घ्रवाउ त्तरवेद्दिं न करोतियथा वैम्ब देवह वीएूष्यवं संतिष्ठ ने म्यत्र वाजिनादथप
र्णपात्र विद्युत्क मैम्बासिवा विस्रज तेजतमथ पौर्णमास वैम धी म्यामिष्ट्वा यजमानायतन उपविश्य
८५ त्रेण पात्राल्लव्यालो हितायसस्य च त्सुरेण शीर्षं निव वर्त्तयते परिव वर्त्तयते एकं मासमुदस्रजत्परमेष्ठी
प्रजाभ्यः तेनाभ्यो महत्आवहदमृतं मस्यो भ्यः प्रजामनु प्रजायसे तद्वृ ते मस्यो मतं येन मासाअर्हमासा
अर्हमासा त्रातवः परिवत्सराः येनते तेप्रजोपतर्जानस्यान्यवर्त्तयन्ता तेनाऽअहेमस्य ब्रह्मणानि वृत्त्येया ॥७२॥
मिजावस्रा अग्निस्ति ग्मेन शो चिषा तेप आत्मा तस्मुष्लि हा॥ त्रिर त्सापस्याहितं वैम्या नरस्य तेजसा त्मतेना
स्य निवर्त्तयेसत्येन परिवर्त्तयो तपसास्यानुवर्त्तये त्रिवे नास्याप वर्त्तये। शग्मेनास्याभिवर्त्तयत्रीस्त्रसत्
इतं तस्य स्यं तद्ध ते तद्यकेयं तेयं ते न शकेयं तेनरा ध्यासमितियुरस्तादेवान्येथ दक्षिणतोथपश्चादथोत्तरतोथो
परिष्टा तौ संतिष्ठा तेष्ठु नासीरी यहवी एष्यनुवत्सरीणां एूस्यूतिमाश्रास्तेइ स्यात्रशास्तो॥ ॥छ॥३३॥छ॥ ॥इतिच
तुर्थः॥ ॥छ॥ ॥अथ चतुर्षु मासेषु शुनासीरीयह विर्भिः॥१॥ यजयात्यापस्तुभि॥छ॥२॥छ॥ यावदेवात्रा

घर्युः॥ ॥३॥ ॥उपहूतायामिडायां॥ ॥४॥ ॥पृ्र्वो ह्येसुरोडाशस्यावद्येन्नाह॥ ॥५॥ ॥अथेध्मास्समिधं॥ ॥
॥ ॥६॥ ॥इदमेव प्रसिद्धं॥ ॥७॥ मरुतापित्र्य संकरिष्यन्॥ ॥८॥ ॥अथान्त्यस्य पुमासेषु साकमेध हविर्भिः॥ ॥
॥९॥ ॥पूर्वो ह्येव रोरवधन्नाह॥ ॥१०॥ ॥अथ यावत्स्याज्यस्थाली पृसस्कन्दां॥ ॥११॥ ॥उपहूतायामिडायां॥ ॥
॥१२॥ अथ प्रतिप्रस्थाना मारुतस्यावद्यं न्नाह॥ ॥१३॥ ॥मोषुण इन्द्र॥ ॥१४॥ ॥अथेध्मास्समिधं॥ ॥१५॥ ॥अ
थ त्रोस्त्रणीभिः॥ ॥१६॥ इदमेव प्रसिद्धं॥ ॥१७॥ ॥अथान्त्यस्य पुमासेषु वरुण प्रघासः॥ ॥१८॥ ॥अथोत्तरतः
प्रसिच्यते॥ ॥१९॥ ॥उपहूतायामिडायां॥ ॥२०॥ अथेध्मास्समिधं॥ ॥२१॥ ॥अथोत्तरतः स्तिरः पवित्रं॥ ॥२२॥
॥ ॥ वैश्वदेव हविर्भिर्यक्ष्यमाणो भवति॥ ॥२३॥ ॥ ॥समाप्तानि चातुर्मास्यानि॥ ॥ ॥ ॥ ॥श्री श्री श्री
॥हरिः ॐ॥ ॥अग्निष्टोमेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते कृष्णाजिनं च कृष्णविषाणां च वासश्च क्षौमख
लां च सैषा पृथ्वी वेणी कार्या भवति त्रिवृद्देकतः पाशा द्विगुणा इति च दर्भपुञ्जीलानि नवनीतं चाञ्जनं च सरु
च श्रारेशीकामौदुम्बरं दण्डं चमसं च व्रतप्रदानं स्थालीं सप्रतिक्यां समेक्षणां मेतानि त्रयोदश यजमानस्याव
स्ये च पत्नीमभितो भवन्ति कुम्बं च कुरीरं च वासश्च योक्त्रं च परिमितां च दर्भपुञ्जीलानि नवनीतं चाञ्जनं च सर
लां च श्नारेश्नीकीमस्मयं न्मायम्बपात्रं तोर्कुस्थालीं सप्रतिक्यां समेक्षणाज्जुष्टे देवयजने शालाकारिता भवति पुरो

त्स्विषि देवयजने याजदिति ए तेषाय्यज्ञोषयते प्राचीनवंशादि स्वती कात्त्रादक्षिणतो वर्षीयसी तस्ये चतस्त्रोद्वा
८३ रः कुर्वंति प्राचीं दक्षिणां प्रतीचीमुदीचीं दक्षिणतो व्रतश्रपणागारं कुर्वंति पश्चात्पत्नीशालम पयदि हूरेतीर्थं
नवस्युत्तरेण शालां द्वौ कट परिवारौ कुर्वंति पूर्वं यजमानायापरं पत्न्यै तयोः प्राचीद्वारं कुर्वंति तदुदकुंभौ निधा
पयत्य पामावास्येन वाहविषष्ठान दक्षिणवारण्यार शीक्ष्पमारोप्य शालामत्रिप्रेस्युत्तरेण शालां परीत्य पूर्वया
द्वारा शालां प्रपाद्य गार्हपत्यस्यायतने मथित्वा ग्नीन्विहृसमध्यमेव शेराजानं प्रग्रथ्नंति परिस्तृणंति दक्षिण
तउपविशतो ब्रह्मा वयजमानश्चाथ गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूयस्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सप्तहोतारं
मनसानुद्रुत्य हृपनीये जुहोत्यन्वारब्धे यजमाने स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा पूर्णाहुतिं जुहोति यू ॥८३॥
प त्रजुहोति पूर्वो हए वै तो व्रतदुहे या वै सौ बघ्नास्यथाप्यां व्रतोपायनीयं पाचयति तस्यांशितो नवतः सर्पि
र्मिश्रस्य पयो मिश्रस्याथाघर्युस्तीर्थसं न्नाराम्याचति अथाहयजमाने तिए वैयाद्वारोपनिषद्भ्यस्यत्रापस्त
घेत्यपास्यप्राश्नुरवस्पदक्षिणां गोदानमह्निरुनत्त्यापउंदंतु ॥१॥ आपउंदंतु जीवसेदीर्घायुत्वाय वर्चसे इ
स्रूर्धो संबर्हिरनुष्ठायस्योषधेत्रायस्वैनंमिति स्वधितिंतिर्यंचं निदधाति स्वधिते मैनं हिंसीरिति प्रवपति देदे
वस्त्वरे त्वानि प्रवप इति स्वरुस्कृत्राण्यञ्जीयेस्पृशांते प्रसस्त्रिष्वशेन एनयेवाव तोत्तरं गोदानमह्निरुनत्ति यजुषा

रुक्षीवानापितायक्षुरं प्रयच्छन्नाहनापितोऽष्टकेशश्मश्रूणिमे निकृन्तन स्वेप्रजनादितितं तथाप्राहाथैनमद्भि
र्भिषिंचति आपो अस्मान्मातरः शुंधंतु घृतेन नो घृतपुवः पुनं त्विति संप्रधाप्सुरजः प्लावयति विश्वमस्मत्प्रवहं
तु रिप्रमुदाभ्यः शुचिरापूत एमीतिवसनस्यांतेन प्रतिछाद्य अप आचामस्यपोऽश्नातीति ब्राह्मणं अथप्रदक्षि
णमहतं वासा परिधत्ते सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहीत्यथास्मै तेन नवनीतेन विचितमुदपात्रावुपस्पृशति तस्य
पाणिभ्यां संप्रक्षाल्य मुखमेव प्रथममभ्यनक्ति महीनां पयोसि वर्चोधा असि वर्चो मयि धेहीत्यनुलोममापा
दाभ्यामक्ष्णोस्य पृष्ठमभ्यनक्त्यथास्यैतदाञ्जनं पिष्टं दर्भाघ्र उपश्लेत तस्य लयाचक्षारेऽशीकृत स्पष्टस्यक्षुरवउप
विन्दयसव्येन पाणिना दक्षिणमक्ष्यांजनं क्रिवत्रस्य केनीनिकासि चक्षुष्पा असि चक्षुर्मे पाहीति त्रिर्निधा
वंद्वि सूत्तरमप्युपंचकृत्व आहू इति ब्राह्मणं पंचकृत्वैव दक्षिणं पंचकृत्वोत्तरमथैनमेकविंशत्यादर्भपुंजी
लैः पवयति चित्पतिस्त्वा पुनात्विवाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता पुनात्वच्छिद्रेण मन्त्रेण वसोः सूर्यस्य
रश्मिभिरिति यजमानमतिवाचयति तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयमित्यथैनमुद्स
व्यपाणावत्तिपास्यन्शालामानयत्यावो देवास ईमहे सत्यधर्माणो अध्वरे यद्वो देवास आगुरे यज्ञिया
सो हवामह इत्येवं या द्वाराशालांप्रपादयती ज्ञाग्नी द्यावापृथिवी आप ओषधीश्चित्यथैनमग्येणाहवनी

वै०सं०

यंपर्योणीयद्दक्षिणतउदङ्मुखस्तमुपवेक्ष्याहवनीयमीक्षयतित्वंदीक्षाणामधिपतिरसिइहमासंतंपाहि
त्वान्मानेयावदेवात्राध्वर्युर्भ्रेष्टति॥२॥यावदेवात्राध्वर्युर्भ्रेष्टतितावदेषव्रतिप्रस्थातायजमानंदक्षिणमुपप
न्नमङ्गिसैरुनक्तिलक्ष्मीरुक्मीमध्वग्निंवर्हिरन्तुपतिरुक्मीणंस्वधितिविवित्रियंचनिदधातिरुक्मींजवपतिल
क्ष्मीमुखंतंप्रयच्छिमन्त्रातएकयैवान्तोत्तरमुपपन्नमङ्गिरुनक्तिलक्ष्मीमेवनापितायच्छुरंप्रयच्छन्नापितोप्त
पपक्षांमेनिकृंतनरवाप्रवृत्तादित्रितांतथाप्राक्ताधेनामङ्गिरत्रिषिंचेतिलक्ष्मींरुक्मीणंसंप्रधाव्यरजः प्रप्ला
वयतिरुक्मीमङ्गिरुनक्तिरुक्मीवसनंस्यांतेनप्रतिष्ठाधापूआचामतिरुक्मीन्रुक्मींप्रदेदक्षिणमहतंवासःप
रिधत्तेलक्ष्मीमभ्यङ्गःरुक्मीमाङ्गःयेनामपरिमितेदर्भपुंजीलैःप्लवयतिलक्ष्मीमेवाथेनामानीयापरयाद्वा ॥८४॥
राशालांप्रपाद्यप्राचीमुदानयन्वाचयतिप्रेतुब्रह्मणस्पतीवेदिवर्णेनसादतुअथाहमनुकामिनीस्वे
लोकेविश्वारहेस्यतजघनेनगार्हपत्यमुपसीदतिसुप्रजसस्त्वावयंसुपत्नारुपसेदिमाअग्नेसप
त्नदंभनमदब्धासोअदाभ्यमित्यपपश्चाणरुक्मीत्वोपःप्रणायाग्नावेष्णवमेकादशकपालंदीक्षणी
यामिष्टिंनिर्वपतिदशातयूडुमुश्रीदतिनयजमानंव्रतमुपनयतिनपत्नीणंसंन्नह्यतिनयजमानभाग
करोतिनब्रह्मभागंनबर्हिषदंपुरोडाशंकरोतिनान्वाहार्यध्यावतिनफलीकरणहोमनचरतिनसमिष्ट

यजुर्जुहोति न पूर्णपात्रे यजमानं वाचयति न विष्णुक्रमान् क्रमते यथा घर्मः(?) प्रदक्षिणमावृत्य यजत्य(?) अनुज्य प्राङस्य ध्रु
वामाप्याप्याज्यस्थाल्यां सवनीयाज्यस्थाल्यस्रुवेणोपघातं दीक्षाहुतीर्जुहोत्याकूत्यै प्रयुजे ॥ आकूत्यै प्रयुजेऽग्न
ये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहेत्यपूस्रुवि चतुर्गृहीतं गृ
हीत्वा स्रुचा पंचमीं जुहोत्यापो देवीर्बृहतीर्विश्वशंभुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हविषा वृधातु स्वा
हा सप्त रं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाप्यस्य पूर्णोपूस्रुवमो ऽरुणं जुहोति विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय
इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहेत्येतस्य पूर्णपात्रमंतर्वेदि निनयत्यथाग्रेणाहवनीयं पयोऽस्य यजमाना
य प्रयच्छति कृष्णाजिनं च कृष्णविषाणां च वासश्च मेखलां चोदुंबरं दण्डं च ममुष्णीषं पूषष्टति(?) प्रच्छातापत्न्यै प्र
यच्छति कुम्भं च कुरीरं च वासश्च योक्त्रं च वद्रीं कुर्वाथ यजमानायतने कृष्णाजिने ॥४॥ प्रथमः ॥ अथ यं यजमानायत
ने कृष्णाजिनं प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति तस्य शुक्लकृष्णे संधावभितिष्ठेत्(?) [illegible] गुष्टा भवति कृष्णयुक्ति
सक्याम(?) योः त्रिल्य [illegible] वामारोहते मापातमास्य यज्ञस्याद् [illegible] दक्षिणं जान्वाच्य निसपीति इमां धियं शिक्ष
माणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुण सं शिशाधि ययाति विश्वा दुरितातरेम सुतर्माणमधिनावं रुहेमेत्यथोपस्थं कृ
त्वा प्रदक्षिणं मेखलां पर्यस्यत्यूर्गस्यांगिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मयि धेहीति पाहि पाहि मा मोहिंसीरिति निष्पकं वे
ष्टयित्वा यथास्थानमुपेत स्मिन् काले प्रतिप्रस्थाता योक्त्रेण पत्नीं संनह्यत्याशासाना सौमनसं संतान घामीति घ(?)

न्यामथयजमानंवासमाप्रोर्णोतिविष्णोः शर्मासिशर्मयजमानस्यशर्ममेयच्छेत्यथावसेनस्यातीकशाषु
वाचयतिनक्षत्राणांमातीकाशास्याहीतिप्रतिकृष्णवसनस्यांतान्प्रदक्षिणमुष्णीषेणशिरोवेष्टयतिक्रि
यातेशिरोवेष्टयामिश्रियेयशसेब्रह्मवर्चसायेत्यतस्मिन्कालेप्रतिप्रस्थातापत्न्यैकुंबकुरीरमधूहतिरि
क्लीमथास्यैषाकृष्णविषाणात्रिवलिर्वापंचवलिर्वाशाण्यारज्वापरिहृणामेधचरबध्नातियथिताज
मानायजञयच्छतिइंद्रस्यवोनिरसिमामाहिंसीरितियजमानःप्रतिगृह्णातितांवसनस्यांतिमायांदशा
यांबध्नातियांतवेदिलोष्टमुद्धंतिकृष्णेत्वासुसस्यायाइतिसुपिप्पलाभ्यस्त्वोषधीभ्यइतिदक्षिणेगोदानेकं
डूयतएतस्मिन्नेवकालेप्रतिप्रस्थातापत्न्यैशंकुमाबध्नात्यतेनकंडूयस्वेत्यथास्मादूर्ध्वाग्रमौदुंनरदंडं
प्रयच्छतिमुखेनसंमितंस्रुपस्थादेवोवनस्पतिरिरूर्ध्वोमापाह्योदृचइतियजमानःप्रतिगृह्णात्यथैन ॥८५॥
यज्ञस्यान्वारंभंवाचयतिस्वाहायज्ञंमनसास्वाहाद्यावापृथिवीभ्यांस्वाहोरोरंतरिक्षात्स्वाहायज्ञंवा
तादारभेइत्यत्रमुष्टीचकरोतिवाचयच्छस्वाहादीक्षिष्टयंब्राह्मणोसाविच्छेगोत्रोमुष्यपुत्रोमुष्यपौत्रोमुष्य
नप्तातिमिंद्रायेंद्राग्निभ्यांवसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्योब्राह्मणेभ्यश्चसोमपेभ्यःप्रत्नमइति
त्रिरुपांशुप्याहदेवेभ्यएवेनंप्रीहत्रिरुच्चैरुपनिष्क्रम्यउत्तरेभ्यएवैनंदेवमनुष्येभ्यःप्राहतिब्राह्मणमथेनंशु
सृग्नासिताः॥५॥दीक्षितोसिदीक्षितावादंवदसत्यमेववदमानृतंमास्मपिष्टमाकंडूययामापाव्यथायं

स्मयासा अपिगृह्य स्मयासेयदिकंडूयासे कृष्णविषाणया कंडूयसेयदि वाचंविसृजेदिदं मभीमृष्टचमनुब्रूयात्
ज्ञ तविमिताज्जरयीमुदगात्माग्निनिंक्ष्कयानि देवतानामान्नियथा स्वांतं तान्पाचक्षीयथान्य देवता नामानिय
थास्व्यातंतान्याचक्षाणउपरिष्टाद्विचक्षणं धेहीवनसितवतीं विचक्षणवतीं वाचं वदकृष्णाजिनाज्ञाव्य
व छेत्स्यादंउ चैतिसएवमेवैतत्सर्वं करोसथोपंस्समिधन वेलायांसुरेणाहवनीयंतिष्ठन्संडोषमाहामे
ज्योतिष्मतःकुरुतदीक्षितवाचंयच्छप्रत्यवाचंयच्छेतिसंप्रेष्यवाचंयमयोर्द्दते दोयाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य
र्वं याद्वारोपानिष्क्रम्यदोहयिसैतेनेवयथेतमेत्स्य गार्हपत्याग्निहोत्रं विधिं चेष्टिसातदवोदगुद्वास्यशीतीकृत्वा
तच्च वानातच्चवादक्षिणेशालासंडेग्निकव आसेजस्यथादितेषु यजमानःकृष्णाजिनमासज्यपूर्वयाद्वारोपनिष्क्र
म्याग्रेणशालांतिष्ठन्नक्षत्रेषुवःसुवर्जेतंलणुनजतेहलणुतत्रिवाचं विसृजते यातिथीनामुपस्थामेतिचनसितवतीं
विचक्षणवतीं वाचंवदतिसयघाहामेघ्यमुपधिगच्छतितज्जपत्यवहम् नोदरिदंचसुःस्यो ज्योतिषां श्रेष्ठो
दीक्षेमामाहिंसीरित्यथयद्येनमभिवर्षेदुदतीबलंधोजोधत्तबलंधत्तमामेदीक्षांमातपोनिर्वधिष्टेत्ये
तत्रजपतितस्यैतेयजुषेपरिप्लवेआसंएस्काये नवृतोपास्मेनितःकालेयजमानायतनेकृष्णाजिनंप्राचीनग्रीं
वमुत्तरलोमोपस्तृणातिसयतिवकुतयसुपस्तीर्णनवतिकृष्णाजिनादेवानंतर्हितःसएसविज्ञात्यथसंवेशन
यजुर्जपत्यग्नेत्वं॥६॥अग्नेत्वंसुजागृहिवयंसुमंदिषीमहि गोपायनःस्वस्तयेप्रबुधेनःपुनर्ददइतिदोषे

णतः यय एतद्वै यजमानस्यायतनं यच्च एवायतने न्यञ्चयेत्तिमायावत्यञ्चये देवता एवं यज्ञमभ्यारुह्यशय इतिब्रा
ह्मणमधे षाप त्नीजघनेन गार्हपत्यं संविशतिक त्नीमथा र्धेयुर्मेध्य रात्र आद्युसञ्च बुद्धयजु र्वाचयति त्व
मग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा ॥ त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्यपाप आचामति देवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभि
ष्टये वर्चोधायज्ञवाहसं सुपारा नो अ सद्वशा इत्यथास्यै कं संवाचमसेवानि षिच्य व्रतं प्रयच्छति तदक्षि
णतः परि श्रित्य व्रतयति वेदेवा मनोजाता मनोयुजः सुपक्षा दक्षपितारः स्तेनः पान्तु ते नोवन्तु तेभ्यो नम
स्तेभ्यः स्वाहेति यजुषा यावन्मात्रं व्रतयति तावत्कन्त्योत्तयो व्रतयस्त तस्मिन्काले व्रतिप्रस्थाता पत्न्यै पात्रे
निषिच्य व्रतं प्रयच्छति तत्सा परिश्रित्य व्रतयति कन्त्यौ निर्निज्य पात्रो प्रयच्छेताथ तथैव युरानक्षत्रा ॥८६॥
णामेतधीनासं प्रेष्यवाचं यमयाव तदोत्यतोरपोदित आदित्ये यजमानः कृष्णाजिनमासज्य पूर्वेण
द्वारोपनिष्क्रम्यायेण शालांतिष्ठन्नग्ने पुर्वः सु वजेतं कृणुते तिचिवीचं विसृजते समानो वा चा विसर्गः
समानं संवेशनं यजुः समानं प्रबुद्ध्य यजुः समानमप आचामनं समानं व्रतनमथ सन्नीहा
रान्त्र हिणोति स यमन्यतेन माह्यास्या स्यतीति तं प्रथममभि हिणोति विश्वे देवा अभि मामावर्वृत्र
न्पूषा सन्या सोमो राधसा देवः सविता वसोर्वसुदावेत्याहरन्ते दृष्टाजपतिना नाहरन्तपूरास्य यज्ञो
मान्न यो न रमा एणन्ननुत्यो विराधिमाहमायुषतिसयथारूपंप्रतिगृह्णातिचन्द्रमसीतिहिरण्यं ॥७॥

चंद्रमसीति हिरण्यं वस्त्रमसीति वासो स्वासीति गां हयोसीत्यश्वं छागोसीति छागं मेषोसीति मेषमथयद्ब्रा
ह्मणेनानादिष्टं भवति अ आपस्य मसि मम त्रो गाय भवेस्येवतस्य तिगच्छति ताः समुद्रायुत्पस्यंति तां सान्त्वय
ति वा ह्रियते वा वायवे त्वेति तामनुदिशति या पशुवा पाशेय वा वरुणाय त्वेति तां यासं वाशीर्यते गर्त्ते वापत
ति निर्ऋत्यै त्वेति तां यामहिवी व्याघ्रो वाहरति रुद्राय त्वेति तां तासो तिस्वः पराभ्यो थयेयं नष्टाय दिविं देयुः क
थं स्यादिस्येति देकं कर्म स्यात ग्नेयासप्रतिगृह्णीतां स्तम्नेत दक्षिणाभिरेवैनां सहरस्यादिस्येत देकं वायव्य
ये वैनया यजेतेत्येतदपरं ॥८॥ इति द्वितीयः ॥ अथाथातः प्रयाणस्य मीमांसा दीक्षितं तं नायाग देमे विंदस्य
नत्र वादेव यजनो हीदतिसमृत्सृजति व्रते संब धतिव्रत हृदयो वैजा वादधातियदा घेयं भवतीलां गार्हपत्यप्र
उग आहवनीयमपि वारण्योरग्नीं समारोह्य बृहस्पति वस्य व प्रिय ति भद्रादभिश्रेयः प्रेय बृहस्पतिः पुरएता
अस्त्वित्यथ धेनं येनेष्टं ततन वेक्षोपाधिगच्छति पश्चुत्तरतोरणी निधाय दक्षिणतः परिगृह्य खजं नयति कृष्णी
स्तोद कायवस्पत्यपथय घ प योणा आपउपाधिगच्छति तज्जपति देवीरापो अपांनपा घऊर्मिर्ह विष्य इंद्रि
यावान्मदिंतमस्तं वोमावक्रमिषमछिन्नं तंतुं पृथिव्या अनुगेषमिति संवा गाहते संवातरति सेतुमेव कृ
त्वास्येतीति ब्राह्मणमथ यत्र वसान्न भवति तद वस्पस्यथेम वस्सवर आपृथिव्या इत्स्याद्विसमुपतिष्ट

तेआरब्धारून्नकृणुहिसर्ववीरेस्यघयत्रवक्ष्यमाणोभवतितदवृस्पत्येतदमगन्मदेवयजमानंपृथिव्याऽस्या
तादनुवाकस्य॥९॥इतिद्वितीयः॥अथातःक्रयस्यैवोपग्वसथःपर्यायुक्तेन्वतेसउपकल्पयतेचंद्रंचछागंचहलव
लक्षोमक्रणीसुकेकलीपंदवाससीद्देकलाजिनेसोमक्रयणीसैषारुणापिंगलैकहायनीत्तवूतिसोमवाहनौ
चानड्वाहौसोमवाहनमनःप्रज्ञातितमुड्ढतफलकंप्ररोहितंचमनिकुहंदयमिध्मावर्हिःकार्ष्मर्यमया
न्वपरिधीनाश्ववालंप्रस्तरमैक्षवीविधृतीस्थालींयइरणीमपूर्णमुपयहणंहिरण्यमौडुम्बरींराजासंदीत
स्यैनाभिदध्माःपादान्वंसरत्निमात्राणिशीर्षण्यान्यनूच्यानिसामौंजीभिरज्जुभिर्व्यूताभवन्येकसरानि
मेनाग्वषीयसीमिवसंम्राडासंदीयदिप्रवर्ग्यंवाकोमोभवेत्सपाथाघर्युरपररात्रआउत्थसूर्णशामि ॥८७॥
त्रिस्त्रिर्जतदोहयतेतिप्रातरुदितआदित्येविसृष्टायोवाच्यग्रेणशालांतिष्ठंदेवयजनमध्यवस्यतियदि
पुरस्तादनध्यवसितंभवस्यघहेहियजमानेतिपत्नीयाद्वारापाघपृक्षांपूसीचोपःप्रणीयादिस्वंवकं
प्रायणीयामिष्टिंतिनिर्वपतिहविष्कृतावाचंविसृज्यगार्हपत्यआज्यंविलाप्यास्रुयाहवनीयेस्रुवा
हुतिंजुहोतिकविर्यज्ञस्यवितनोतिपंथांनाकस्यपृष्ठेअधिरोचनोदिवःयेनहव्यंवहसियासिदूतइतःप्रचे
ताअमुतःसनीयानस्वाहेत्यथोपनिष्क्रम्यसंप्रेषमाहसोमविक्रयिन्विक्रयिन्सोमंशोधयोपरवणं

कालेरोहितेनचर्म्मण्यानडुहेपाम्नेतेब्राह्मणोदक्षिणतआसीनतगावोदूरममआगुर्यासुसोमक्रयणीवसो
मवाहनावनडुहौसोमवाहनमनःप्रक्षालयतोघृतफलकमितियथासंप्रैषंकुर्वीयाथैतेनैवयथैतेमसा
थैतंचरुंश्रपयित्वाभिघार्यवसुधास्यषष्ठ्यात्रायणीयमासादयतिसमानंकर्माज्यभागाभ्यांपंचप्रया
जानिष्ट्वोदगसाक्रस्यस्रुवेणपंचकृत्वाध्रुवामभिघार्यचरुमभिघारयस्तुपस्तीर्णमंततोधचतुराज्य
स्यगृहीत्वाहपथ्यायै॥१॥पथ्यायैस्वस्तयेप्रेष्यसुपाप्रैषानुब्रूहीसुश्रेरस्याक्रम्याश्राव्याहपथ्यांस्वस्तिमि
सुपायुजसुश्रेवैषट्कृतेप्रवोर्द्धेजुहोतिचतुरआज्यस्यगृहीत्वाआहाग्नयेस्तुपाप्रैषानुब्रूहीसुश्रेर
सुक्रम्याश्राव्याहाग्निमिसुपायजसुश्रेवैषट्कृतेदक्षिणार्द्धेजुहोतिसोमायेसुपाप्रैषानुब्रूहीसुश्रे
रसाक्रम्याश्राव्याहसोममिसुपायजसुश्रेवैषट्कृतेपरार्धेजुहोतिचतुरआज्यस्यगृहीत्वानआहस
वित्रेसुपाप्रैषानुब्रूहीसुश्रराश्राव्याहसवितारमिसुपायजसुश्रेवैषट्कृतेउत्तरार्द्धेजुहोत्यथोपस्ती
र्यप्रवेहहविरोरवघन्नाहादित्यास्सुपाप्रैषानुब्रूहीसुश्रेःप्रवोह्लादवदायापराधींदवघृत्यभिघारय
तिप्रस्यनत्यस्याक्रम्याश्राव्याहादितिमिसुपायजसुपायजसुश्रेवैषट्कृतेमध्येजुहोत्यथवै
नवस्यदितिमिष्ट्वामारुतीमृचमन्वाहमरुतोयद्धवोदिवस्सथोपस्तीर्योत्तरार्धाद्धविषोरवदानाहानये

स्विष्टकृतेनुब्रूहीत्यथ वैभवत्यव्यावृत्तस्विष्टकृद्यादत्रावत्तेडादिरक्षि धारयतिनप्रस्तरन्तंपैतन्मेक्ष
णमधोधस्रुचावाग्नीध्रीयोस्ययच्छिन्नाहतिवाल्ययतादेवमनुप्रहार्षीदितिअस्याक्रम्याग्न्याहितान्स्वि
ष्टकृतेयजेति वषट्कृतउत्तरार्द्धपूर्वार्द्धेतितायपूर्वोआहुतीर्जुहोत्यत्रैतन्मेक्षणमाहवनीयेतिवाल्या
भिरस्तु स्योत्तरतः सादयत्यथोदगस्याक्रम्ययथायतनं स्रुचौसादयित्वाग्नीत्प्रिजमवदायेडामवघ
स्तुपहूतायामिडायामग्नीधआदधातिषडवत्तंप्राश्नंतिमार्जयंतेथपरिकर्मिणःसंप्रेक्ष्यन्ति॥१९॥अ
थपरिकर्मिणःसंप्रेक्ष्यस्तुच्छिष्टीकुर्वंतएतंचरुमुपहत्यप्राश्नीनादधैतांचरुस्थालींसन्नामकाग्नौमे
तन्मेक्षणमेतंवेदमेतद्बर्हिश्चतुष्टयमुदयनीयत्त्वादितिशंयुवंतःप्रायणीयंतिष्ठतेत्रैतत्स्रुवपात्रम् ॥७७॥
तंवेदिनिनयत्यैतद्धवाज्यमाप्याय्यस्रुचि चतुर्गृहीतंगृहीत्वास्रुवेणहिरण्यान्पृष्ठ्यंबधादन्येना
ग्नोप्रय्यप्यास्क च्यवद धातिइयंतेष्मुत्तनन्तरिदेवत्रेस्तयासंभवप्रावत्राजंगछेत्स्यत्रैतादर्भनाडींस्रुग्दं
डउपसंगृह्याहवनीयेजुहोत्यन्वारब्धेयजमानेजूरसिघृतामनसाजुष्टाविष्णवेतस्यास्तेसत्यस
वसःप्रसवेवाचोयंत्रमशीयस्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतंगृहीत्वाथयाचतिस्यचमुद्पात्रबर्हिर्हिरण्य
मित्येतत्समादायाहोहयजमानेत्यन्वग्यजमानोन्वीपत्नीं स्थालीप्रहरणमादायपूर्वेयाद्वारो

पनिष्क्रम्याग्नेणशालां तिष्ठन्यजमान आज्यमवेक्षयति शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवꣳ हविरस्यथैनꣳ हि
रण्यमत ह्वाया दिसमवेक्षयति सूर्यस्य चक्षुरारुहमग्नेर क्ष्णः कनीनिकां यदेतशेभिरीयसे भ्राजमानो विपश्चि
तेत्यथैताꣳ सोमक्रयणीमग्रेण शालामुखीयमति विक्षयति तामनुमन्त्रयते चिदसि मनासि धीसि तां त्वनु
वाकस्य दस्य दक्षिणस्ये मे स्य सप्तमं पदं ज्योषय धामतितस्यैष रूपदान्यनु नि क्रामति वस्त्रासि ॥२॥ वस्वं
सि रुद्रास्यदितिरस्यादित्यासि शुक्रासि चन्द्रासीति सप्तमं पदमभिगृह्णाति बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वतु रु
द्रो वसुभिराचिकेत्विस एतस्मिन्पदे हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्याभिजुहोति पृथिव्यास्त्वा मूर्द्धन्नाजि
मान इडायाः पदे घृतवति स्वाहेत्यपोह्य हिरण्यꣳ स्फ्येन वा कृष्णविषाणया वा पदं परिलिखति परिलि
खितꣳ रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहꣳ रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामीत्यथैनꣳ स्फ्येनोपसंयत्य हंयावन्मृतपद्व रण्पाः संवपत्यस्मे राय इति यज
मानाय प्रयच्छति तोते राय इति यजमानः पत्निया अथ पत्नीꣳ सामक्रयण्या समीक्षयति सं देवि देव्योर्व
श्या पश्यस्वेत्यथ पत्नी यजमानमीक्षते त्वष्टीमती ते सपेय सपेय सुरेता रेतो दधाना वीरं विदेय तव संदृशि

स्यथयजमानःसोमक्रयणामीक्षतेमाहᳲरायस्पोषेणवियोषमित्यथैनद्धिरण्यमद्भिःजज्ञाल्यमघ्नमाया
मेगुल्वैबध्नातेथैनंपदादायमद्भिरूपसृज्जसुदूपजतिसामक्रयंनयंतिपत्नीनिपदघति॥१३॥अथात्रैवतिष्ठ
न्यावतिचंडंवछागंवल्लभ्मवलस्याचूर्णास्तुकेउल्मीषंद्वेवाससीद्वेकल्पाद्जिनेसोमक्रयणामित्यथयंच्छ
तिसोमक्रयिंबुद्धस्क्तेसोमाद्दक्षिणुद्वइतोतराजसाहसविचितंराजानंपुरस्ताज्ज्ञागानिरूपतिष्टेनएषतेगायत्रो
भागइतिमेसोमायब्रूतादेषत्रैष्टुभोभागइतिमेसोमायब्रूतादेषतेजागतोभागइतिमेसोमायब्रूताछंदो
मानाᳲसाम्राज्यंगच्छेतिमेसोमायब्रूतादित्यथैतद्धिरुणंवासःप्राचीनमुत्तरार्द्धेचर्मणउपस्तृणात्यथ ॥८९॥
हिरण्यवतापाणिनाराजानमभिमृशत्यᳲशुनातेअᳲशुःपृच्यतांपरुषापरुर्गंधस्तेकाममवतुमदा
यरसोअच्युतोमात्योसिशुक्रस्तेयहइसथैनमतिछंदसर्चामिमीतएकयैकयोन्मर्गंमिमीतेपात
याभ्यैवैमिमीतेसवोत्संगुष्टमुपनिगृह्णात्यभित्यंदेवंसवितारंमृण्यो।कविक्रतुमर्चामिसत्यसव
वᳲरत्नधामभिप्रियंमतिम्।ऊर्ध्वायस्यामतिर्भाअदिद्युतत्सवीमनिहिरण्यपाणिरमिमीतसुक्रतुः
कृपास्वरितिपंचकृत्वोयजुषापंचकृत्वस्तूष्णींदशकृत्वोविमानोधेवेधारातांविमिमीतेयातिति

षं राजानं प्रजाभ्यस्त्वेसुपस्पृहतीति समुच्चित्य वसनं तान्प्रदक्षिणमुष्णीषेणोपनह्यति प्राणाय त्वेति व्या
नाय त्वेत्यंघस्य घोपरिष्टादंगुल्यावकाशात्समीक्षेत यजमानमवेक्षयति प्रजास्त्वमनुप्राणिहि प्रजास्त्वामनुप्रा
णंत्विति सर्थेन चर्मणोनिदधाति ततः कौत्सआदत्तेऽङ्गिरस्तुस्य चर्मोऽडहस्य पोसर्थस्याय प्रच्छति सोमविक्रयिन्
क्रय्यस्ते सोम्याइति क्रैय्यइतिइतरः प्रत्याहमुजवताइति मूजवतो हीतीतरः प्रत्याहार्थेन गवापणते गवा ते
क्रीणानीतीतरः सामइत्याह सोमविक्रयी यासिव्यात्रस्त्वेत्येषा ते सोम क्रयणी चन्द्रं ते छागा ते वस्त्रं त इत्यर्थे
न हिरण्येन पणते सोमं ते ॥१४॥ ~~चतुर्थः~~। सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्य तमभिमातिषाहं शुक्रं
क्रं ते शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतममृतेन संम्यन्तु गोरिस्तु त्वास्मै चन्द्राणीति यजमानाय प्रयच्छति सर्थे
नं प्रतीचानयीव यापणते तपसस्तनुरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते सहस्रपोषपुष्येयास्मरमेण पशुना
क्रीणामीत्यस्मे ते बन्धुरिति यजमानमीक्षते मयि ते रायश्रयन्तामित्यात्मानमभिधेनां प्रदक्षिणमावर्त्या
ङ्गिरसुद्योदीचीमुत्सृजति सैषा कौत्सस्य त्त्वस्त्रयकौत्साद्राजानमादत्ते मित्रो न एहि सुमित्रधा इति
तं यजमानस्योरौ दक्षिणमासादयति इन्द्रस्योरुमाविश दक्षिणमुशन्नुशन्तं स्योनः स्योनमित्यर्थेन प्रा
पोर्णुते यजमानमङ्गिरस्तुस्य कौत्साय बाघरि वर्मिणो प्रीषप्रयच्छत्यथ यजमानं सुक्रयोर्णा सुकयाभ्य

स्पंस्य स्मे ज्योतीरयथे तो हृष्णामुपग्नातीदमहं सर्पेणादंदश्कनो ग्रीवा उपग्रथ्नामीति पासोमक्रयणं
विध्यति सोमविक्रयिणि तमद्वस्य सोमक्रयणानुदिशति स्वानभ्राजंघारे वंभारे हस्त सुहस्त कृशान
वेते वः सोमक्रयणास्तान्रक्षधमा वो दभंनित्यथैनमादायोपोत्तिष्ठन्नुदायुषा स्वायुषोदोषधीनाथ्रर
सेनोत्पर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्थाममृतां अन्विति दक्षिणात एतत्सोमवाहनमनः आग्नीध्रो प्यक्तमुपस्थि
तं भवति तदभिप्रैत्युर्वंतरिक्षमन्विहीति तस्य नीडे कृष्णाजिनमास्तृणात्यदित्याः सदोसीत्यादित्याः सद
आसीदेति कृष्णाजिने राजानमथैनमुपतिष्ठते स्तभ्नाद्यामृषभो अंतरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्या
आसीदद्विश्वा भुवनानि संप्राड्विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि इत्यथैनं वाससा परितनोति वनेषु व्यंत ॥ ९० ॥
रिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पयोस्रियासु हृत्सु क्रतुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रावित्यथोदु
त्यं जातवेदसमिति सौर्यर्चा कृष्णाजिनं पुरस्तात्प्रत्यानह्यति सोमवाहनावानीयमाने अभिमंत्रयते
उस्रावेतं धूर्षाहौ युज्येथामनश्रू अवीरहणौ ब्रह्मचोदनाविति ते यो दक्षिणं पूर्वं युनक्ति वरुणस्य स्कंभन
मसीति वरुणस्य स्कंभसर्जनमसीति शम्यामुपगूहति प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश इति योक्त्रमेतैर्यैवाव्रतो
त्तरमनड्वाहं युनक्त्यथ दक्षिणमीषामन्वारभ्य संप्रैषमाह सोमाय क्रीताय ॥ १५ ॥ सोमाय क्रीताय

ग्रात्स्यमाणायत्नुब्रह्मि सुब्रह्मण्यायसुब्रह्मण्यामह्वयमारुत्समाह्वाप्ययजमान अह्वास्यतीतियदायजमानस्त्रिरुपा
पांश्वग्दायाथैषसुब्रह्मण्यांतरेणैतिन्यत्ला ग्राह्यावांधारस्त्सुब्रह्मण्यमाह्वयतिसुब्रह्मण्यासुब्रह्मण्योमितित्रि
रुक्तायांअध्यावर्यतिअच्यवस्वभुवस्पतेविश्वान्यभिधामानिमात्वापरिपरीविदन्मात्वपरिपंथिनोविदंन्मात्वाव
काअघायवोमागंधर्वोविश्वावसुराघछ्नोन्त्वापरापतयजमानस्यनोगृहेदेवैःसंस्कृतमितिअदक्षिणेणु
राजानंपरिवहंत्यथैतावंजसोपसंक्रामतोघर्युश्चयजमानश्चयजमानस्यस्वस्ययंन्यस्यापिपंथामृगास्म
सिहिस्वस्तिगामनेनेह संयेरन्नतिश्वाःपरिद्विषोवृणक्तिविंदतेवस्विसथायेणशालांतिष्ठन्तोयमानेनराजा
नंप्रतिमंत्रयतेनमोमित्रस्यवरुणस्यचक्षसेमहोदेवायतदृतंसपर्यतदूरेदृशेदेवजातायकेतवेदिव
स्पुत्रायसूर्यायशंसतेत्यथैनक्षोमवाहनमनोयेण शालामुदगीषमुपस्थापयंतितदुपस्पृशति
वरुणस्यस्कंभनमसीतिवरुणस्यस्कंभसर्जनमसीतिशम्यामुद्वृहत्युन्मुक्तोवरुणस्यपाशइतियोक्त्रे
मपवैनत्वाविमुक्तोन्यानड्वान्नेवस्यविमुक्तोन्योपातिष्ठंगच्छतियज्ञस्यसंततोपत्न्यन्वारब्धेतइत्यथा
हेयजेमानेमानेतिएवंयाह्वाराशालांप्रपाघपत्स्याप्रस्तीर्णपःप्रणीयातिष्ठंनिर्वपत्यन्वारब्धायाप
त्नामथदेवस्यत्वासवितुःप्रसवइत्येतामेवप्रतिपदंकृत्वाग्नेरातिथ्यमसि॥६॥ अग्नेरातिथ्यमसि

विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीत्येतामेवप्रतिपदं कृत्वा सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीत्येतामेव
प्रतिपदं कृत्वातिथेराथ्यमसि विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीत्येतामेवप्रतिपदं कृत्वाग्नयेः त्वा रायस्पोषदावने वि
ष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीत्येतामेवप्रतिपदं कृत्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीति पंचहविषा
यजुषाह विष्णुना वा चं विसृज्यैतयैवव्रतोत्तरमनह हे विमुंचत्यथैते ब्राह्मणाश्चचार आसंदीमाददू
ते य यजमानो नीलाङ्गजनमाद त्त्वेयाते धामानि हविषा यजंति ताते विश्वा परि भूर स्तु यज्ञमिति एवं वे
ये रसंपाधा प्रतिपद्यं तेन्व याजा यजमानोन्वकृष्ण इउदपात्रेणाप्र वेयाद्वा रात्राशालांप्रपादयति गयस्फा
नः प्रतरणः सुवीरत्ता प्रचरा सोम दुर्यो नित्यथैनामासंदीम ग्रेणाहवनीयं पर्योह्यस्य दक्षिणतो निदधाति ॥७१॥
तस्यां कृष्णाजिनमास्तृणात्यदित्याः सदोसीत्यदित्याः सद आसीदेति कृष्णाजिने राजानमुपतिष्ठते व
रुणासि धृतव्रतो वारुणमसीति सम्मुखीय कृष्णाजिनस्यं तानूस्य धयाविय ष्यवरण्डोप्रयधातिष्ठायो
देवानां सख्यादित्य घापरावासंदी पादावं तरेण ब्रह्मणो भिषिंचति श्वदः प्रक्षालयति मादेवानाम
पसः छिस्मही त्यथैनवारुणप्रचोपरि चरति तद्या यामिब्रह्मणावंदमानस्तथैनणूसणूत्रासिमारा
जानं चाहवनीयं चांतरेण कश्च संचारिन्नेनेसायु धोमादेडे मासच्छ त्रो मा सोत्ती षोमा सा धस्पचा

नुअपो दीरि स्य पा स्मै म धुपं र्के च गां च आ कु स्ताम चर्युर्विज्ञाप्ति॥१०॥मयूयं तेत मा तिथ्यं वैष्णवं नव कपालं
तेन सह म दं तीर धिष्म्य ति त्रिल्य वदे वे ध्मा बर्हिरा तिथ्यस्य भवति का र्ष्मर्य मये परिधि भिराम्बवालेन प्रस्त
रेण दवीम्या विधृ तीभ्यां तेन त्रिल्य वल्य वं युरोडा शस्य ग्रोहयित्वा सह मन्त्र पयित्वा त्रिवास्य आडें स्या प्ये म्यो नि
नीय स्तं बय जुर्हर तीद मेव अ सिहं पौराडा शी कं त्रिर्य जु माल च्छी चतुर्थ परि ग्राहं परिग च्छाति करणं ज पस्स
फ्रेंस्यु ४ ता दा ग्नो धा त्रि हि रस्य पोत्त रं परि ग्राहं परिग च्छाति यो युपित्वाति र्थे च ५ स्य च ५ स्त ब्धा सं प्रेष मा हप्रो
क्षणी रासादये ध्मा बर्हि रुपसादय स्रुवं च स्रु च च संमृ ड्ढ्याज्य नो दे हीत्या ह त्वा सु प्रो क्षणी कृ द स्य स्यं
मार्जयित्वे ध्मा बर्हि रुपसाद्य अ दक्षिण मा ए स्य प्रस्य ड्ञानुं स्य स्रु वं च स्रु च च संमा र्ष्ट्या ज्य नोदे हीत्याज्यं
च प्रोक्षणीभ्यो स्त्य य अ सि हं च तु र्गृ हीता नि च पे च गृहीता नि वाज्या नि गृ ही चाप्रोक्षणीभि रुपा तिष्ठति
इ ध्मं प्रोक्षति वो प्रो क्षति बर्हिः प्रोक्षति बर्हिरा सं न्न प्रो क्ष्या पनि नी प्रयु रस्ता दाम्ब वा लं प्रस्तरं गृ च्छाति पं
च वि धं बर्हिः स्तीर्त्वा प्रस्तर पाणिः आउ त्रि स्ट प्य कार्ष्म र्य मया न्परि धी न्परि द धा सरु धे स मि धा वा द धा से
दवीविधृतीतिर श्ची सा दय ति विधृ त्यो राम्ब वा लं प्रस्तरं प्रस्तृ रे जुहूं बर्हि षी तरा ए ता अ स दनि ति सम
त्रिमस्त स प्र दक्षिण मा वृत्य प्रस्य ड्ञानुर्स्रु चे तं मु रो अ श्रा मु प स्तीर्णाभि घा रित मु दा स्य च तु र्हो त्रा ति थ्या मा सा

दयस्यत्र संगारान्व्यावषेघनिर्मथ्यस्यावृतान्निर्मथ्येनचरति ग्रहस्याग्निं दुसायेध्माज्समिधआदधान
न आहाग्नये समिध्यमानायानुब्रूहीत्याभ्यादधाति ध्मंनसमिधंपरिधिनिदध्वेदेनोपवाजयस्यन्
कासुसामिधेनाषुस्रुवेणाघारमाघारयातसंमृष्टेसुग्घ्यामुक्रमथासप्त स्पर्श्रीयस्रुचावुदगस्याक्र
म्यजुह्वाक्रवायंसमज्यसादयित्वाप्रवरंप्रवृणीतेअसिहं होतारं वृणीसीदतिहोताप्रसूवमाकादस
ति प्रस्रुतस्रुचावादायाक्रम्याश्राव्याहसमिधोयजेतिवषट्कृते तेजहोतियजयजेतिचतुश्चतुर्थयत्स्रुन्वेन
दाज्यप्रसरवेदाएवजुह्वासमानयतेपंचप्रयाजानिष्ट्वोदङ्ङत्याक्रम्यसप्तसाव्वेणक्रवामग्निघार्यपुरोडा
शमग्निघारयतिनोपस्तृतमथाग्नेयेसोमायेत्याज्यभागाभ्यांचरस्रुपाप्रस्रुतहविषाचरति विष्णवेनुब्रूहि ॥९२॥
विष्णुयजेत्यथास्विष्टकृताचरतीडांतआतिथ्यः संतिष्ठते तैतत्प्रणेपात्रमंतमंतवेदि निनयत्यथैतक्रवा
ज्यमाप्याय्यैकत्वंसंवाचमसंवाचयावतितमंतवेदिनिधायतस्मिन्नेतत्तानूनप्त्रं निगच्छत्यापतयेत्वागृह्णा
म्यः ॥ आपतयेत्वागच्छामिपरिपतयेत्वागच्छामितनूनप्त्रे त्वागच्छामि शाक्वराय त्वा गच्छामि शक्मन्नो
जिष्ठाय त्वा गच्छामीति स यावंतत्र ऋत्विजस्ते एनत्समवमृशंति अनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवाना
धृष्यं देवानामोजो अभिशस्तिपा अनभिशस्तेन्यमिति यजमानं तिवाचयत्यनुमेदीक्षां दीक्षापतिर्मन्यता

मन्तुतपस्तपस्पतिरंजसासंस्यमुपगेषंसवितेमाधाइतिसपावुंतत्रमत्विजस्तोष्टपहवमिष्ठायजमानएवत्ति
स्वजिघ्रतिप्रजापतौचामनसिजुह्वोमीत्यथैनदङ्गिरस्युनीयोत्तरतःसिंचत्यथात्तग्नीन्मदंसायाइतिमदं
तीदेवीम्टताऋतावृधइतितान्निराज्वेत्यथमदंतीरुपस्पृश्यउपोत्थायविस्वस्पाहिरण्यमवधायतेजानमाप्या
ययंस्तएगुशुरएशुस्तेदेवसोमाप्यायतामिंद्रायैकधनविद्आतुभ्यमिंद्रःप्यायतामात्वमिंद्रायथापस्वेतियजमान्
मतिवाचयत्याप्याययसर्वांसन्यामेधवास्वस्तितेदेवसोमसुत्यामसीयेत्यथापउपस्पृश्ययथायतनस्रुपविंद्रं
त्यथाघर्मुवाजिवतीम्पाएस्कचौवृहतिविधतीम्यांप्रस्तरएसमुल्लप्याप्रतिम्टणाएस्त्रेधानक्तिनजस्तरायाग्ना
वयतिनबर्हिरनुप्रहरतितंदक्षिणाहेवेधेनिधायतस्मिन्दक्षिणोत्तरिणोनिह्नवतुएष्टारःप्रेषच्चगायसे
मतवादिस्योनमोदिवेनमःपृथिव्याइतिपरिधिराकत्ननुयसंमटत्तातिप्रस्तरेवर्हिर्योवन्मात्रएस्यंधयावि
यथ्याहवनीयेतिवाल्याह्निस्रुदस्योत्तरतःसादयत्यथयजमानमवान्तरदीक्षामुपनयत्यग्नेव्रतपतेत्वंव्रत
पतिरसियाममतनूरेषासात्वपियातवतनूरियंसाममयिसहनौव्रतपतेव्रनोरत्नानीत्यथैनएसएगृह्णाति
संतरांमेखलाएसामायच्छस्वेसंतरामुष्टीकुरुष्वतएधिमदंतीभिर्मार्जयित्वास्वेव्रतनएस्टजयातेअ
ग्नेरुद्रिपातनूस्तयानःपाहितस्यास्तेस्वाहेत्यतेनातोधिव्रतयेतिसएवमेवैषतस्यर्वकिरोत्सेधप्रवर्ग्यस्या

वताग्नं वर्ग्येण चस्य थस्य मादादान आहाग्नीन्मृदं तीरधि श्रयद्धविरधि श्रये त्युपसीदेस्येतास्यैवमृदं
तीपुन्नत्थ सीरपश्च आनयत्याज्यमधिश्रय निधाय तद्धविरथैतस्यैव बर्हिस्तृणीस्य पयेवत्तोपं स्त्तवयज्ञुहुर
तीदमेव प्रसिद्धं पोरोडाशिकं त्रियजुषा हस्तीवनु थें एवं परीयाहं परिगत्त्वा तिकूरणंजपत्युहस्तु हन्ता
दाग्नीध्र स्त्रिर्हरतियदाग्नीध्रः स्त्रिर्हरसयो त्तरं परियाहं परिगत्य यो पुपित्यातियं चपू स्पं च पू स्त्रा ब्रास
प्रैषमाह मदं तीरा सदये ध्मा बर्हिरुपसादयस्त्रुवं च स्रुचो च संमृड्ढि हविषो देत्याहृतासु मदं तीम
दंतीषु दस्य स्पर्य मार्जयित्वे ध्मा बर्हिरुपसाद्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्ङासुत्य स्रुवं च स्रुचो च संमा ॥९३॥
र्ष्टि हविषो दहिहवि गृह्य मदं तीभ्यो त्सरयाष्टौ स्रुचो जुह्वां गृहीत्वा नेव तु रूपमन्त्याज्य स्थाल्यां तीपा नु
त्सदाय मदं तीषिरुपोतिष्ठतीयं प्राञ्चुतिबर्हिः श्रोतति बर्हिरासं नं प्रोद्येषा निनीय युरस्त्वादाग्नेव
लंप्रस्तरं गृहीत्वा सैक विधं बर्हिस्तीर्त्वा वेदिं प्रस्तरपाणिः प्राङ् त्रि स्रप्यकाष्ठे यमया न्यरिधीन्परिद धाति
धेसमिधा वादधासे त्यवीविघृती तिरश्चीसादयति वि घृत्योः प्रस्तरमाग्य वालं प्रस्तरं जु हुवर्हि
षीतरमतेअसदता मिति समं जिमञ्जयपत्र दक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्ङासुत्य जघनेन गार्हपत्यमुपवि
श्य देवपत्नीर्व्या च ष्टेयतेनेव यथेन मेधा यो पेधा स्मिमिध आददान आहात्नयेसमिध्यमाना यानुब्रू

93

होस्यन्याद घातीधं सह्लवा त्रिवीनसमि धंपरिद्धिनिष्ठिवेदेनोपवाजयत्यन्दक्कासु सामिधेनीषु स्रु
वेणाघारमाघारयति। संमृष्टेन स्रुग्भ्यामुत्तरमथ प्रवरं प्रवृणीतेथाश्रावयत्योश्रावयास्तु श्रौषट् सीद
ति हेतुरित्येतान्प्रवरः सीदति होता प्रसवमाकांक्षति प्रस्ततः स्रुचावादान आहाग्ने यद्स्तुपाग्नेनुब्रूहि
त्यग्नेः ॥१८॥ अग्ने यद्स्तुपाऽग्नेनुब्रूहीत्यग्नेरत्याक्रम्याश्राव्याहाग्निमिस्तुपाऽग्नेस्तुयजेत्युच्चैर्वषट्कृते पूर्वाहि
र्घवेलायांजुहोत्यत्रैवतिष्ठन्नाह सोमाय स्तुपाऽग्नेनुब्रूहीत्युच्चैराश्राव्याह सोममिस्तुपाऽग्नेयजेत्युच्चै
र्वषट्कृते मध्येजुहोत्यथसमानयमान आह विष्णवे स्तुपाऽग्नेनुब्रूहीत्युच्चैराश्राव्याह विष्णुमिस्तु
पाऽग्नेस्तुयजेत्युच्चैर्वषट्कृते पश्चार्धेजुहोत्यथोदङ् यात्वाग्नेयथायतनं स्रुचौ सादयित्वाथाह
ग्नीन्मदंत्यापस्तिमदंती देवीरमृतावरस्तावरधइति तत्त्रिरोजवेत्यपमादंतीरुपस्पृश्यपोह्याय विस्रस्य हि
रण्यमवधायराजानमाप्याययत्यंशुरंशुस्ते देव सोमाप्यायतामिंद्रायैकधनविद आतुभ्यमिंद्रः प्या
यतामात्वमिंद्राय प्यायस्वेति यजमानमतिवाचयसाप्यायय सखीन्त्सन्यामेधया स्वस्तिते देव सोम सु
त्यामसीयेत्यथापउपस्पृश्यपयथायतनमुपविश्यात्यथाघर्युर्वाजवतीभ्यांप्रस्तरं समुल्लिप्य प्रतिमेदनः
स्त्रैधानक्तिनेष्टस्तरायाश्रावयति न बर्हिरनुप्रहरति तं दद्दिणाहे वेद्येनिधाय तस्मिन्दक्षिणोत्तराणि

व्रतं एषाराय्ः प्रेषेन गायत्रीं मतं वादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या इति सर्वप्राणो प्रस्तर एव समावर्ज्याज्य
स्थाल्याः स्रुवेणोपहत्य प्रथमामुपसदं जुहोयाते अग्नेया राया तन्व वर्षिष्ठा गह्वरे नो यं वयो न पावती
त्येषं वयोऽप्रावती पूर्णाहुति परिधिषु वाक्तल्लान्तुपसंगृह्णाति प्रस्तरे व ह्रियो वन्मात्र एवस्पंदया वियथ्या
हवनीये वाल्पाग्निरस्तु स्वोत्तरतः सादयत्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वयति
स्तनवन्तं प्रयच्छत्यतस्या ह्वयति सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यां त्रिस्तनवन्तं प्रयच्छत्ययापराह्ण आपराह्णि कीम्
प्रवर्ग्योपसद्भ्यां प्रचरति तयोः समानीचर्यूतवदेवसव्यांतरिणानि क्रवते अथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सु ॥९४॥
ब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वय त्रिस्तनवन्तं दोहयते साह्वयति सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यां त्रिस्तनवन्तं दो
हयतितद् धेरात्रे प्रयच्छति ॥२०॥ अथाध्वर्युः परस्या रात्र आदेश्यस एवं शास्ति द्विस्तनवन्तं दोहयत इति
वरुदित आदस्ये विसृष्टायां वाचि मेघमाः प्रवर्ग्योपसद्भ्यां प्रचरति रात्रायमत्र जुहोत्यथोपनि
ष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वय द्विस्तनवन्तं प्रयच्छ इति स आहवनीयादेवायेष
एव आवः प्रक्रमान्प्रक्रामति लद्धं कुं निहन्तीति स चात्वालमुखीयः वा कुः चात्वालमुखीया ध्वके षड्गिंशासावः प्रक्र
मान्प्रक्रामतित छंकुं निहन्तीति स यूपावटीयः वा कुः चात्वालमुखीया कोः पंवदशाद दक्षिणा प्रक्रमतिपं

वदश्रोणीयःस्तछंकुं निहंतितेश्रोणीएपावृटीयाछंकोक्षदिश्रादक्षिणाप्रक्रमान्प्रक्रामतिद्वादश्रोणीयःस्तछं
छकुंनिहंतितावऽसावधैनामक्षणयामानेनप्रमायसमंतऽस्पंदयापरितनोतिपश्चामातनोतिएपावटीपा
छंकोरन्तुस्पंघंद्वादशप्रसेचिस्तुरुपदानिप्रक्रामतितछंकुंनहंतिमध्यमऔत्तरवेदिकःशंकुः॥२१॥मध्यमऔ
त्तरवेदिकःशंकुर्मध्यमादौत्तरवेदिकाछंकाछंकोःपंचदक्षिणाच्चुरुपदानिप्रक्रामन्प्रक्रामतिपंचोदचितछंकुं
निहंतितेश्रोणीएपावटीयाछंकाश्चचारिदक्षिणाच्चुरुपदानिप्रक्रामतिचचार्युदंचितछकुंनिहंतितावप्राधे
नादक्षिणयामानेनप्रमायसमंतऽस्पंचयापरितनोतिमध्यमादौत्तरवेदिकाछंकोरन्तुस्पंघंषटप्रतीचः
प्रक्रमान्प्रक्रामन्युदवंचयोदशांतदाग्नीध्रापसीदतिसउत्करस्यकालोचापरवाणांकालास्तवयजु
हेरमेवप्रसिद्धं॥२२॥इदमेवप्रसिद्धंपौराजाशिकंत्रिर्यंजुषात्स्लौचतुर्थंएवंपरियाहंपरिगृह्णातिकरणं
जपतीमांनराःकृणुतवेदिमेस्यवसुमतीऽरुद्रमतीमादित्यवतीविश्वदेव्यावतीविष्णोर्दिवोनागपृथिव्या
यथायंयकुमानानरिष्येदिस्युहतादाग्नीध्रस्त्रिर्हरतियदाग्नीध्रस्त्रिर्हरतिअपाग्रेणशाखांतिष्ठन्संप्रै
षमाहवेदिकारावेदिंकल्पयतस्फ्यानिर्निदतप्रतिनिस्त्वान्परयतत्रर्तिंशाखिणिनिरस्यतप्राचीमुदीची
प्रवणानिस्त्रिष्टतेयथासंप्रैषंतेकुर्वंत्यथमहावेघाउत्तरादंसीयाछंकोर्वैघंनेनत्रीन्प्रतीचःप्रक्रमा

त्र्यक्रामसुदंचं चतुर्थं चात्वालस्यावृता चात्वालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्करवेदिं निवपत्युत्तरना
भिसुत्राद्याघेनां प्रतिष्ठा। पराह्णिकीभ्यां प्रवर्ग्योपसद्भ्यां परिचरत्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्म
ण्यसुब्रह्मण्या माह्वय द्विसृनब्रतं दोहयतेत्याह्वयतिसुब्रह्मण्यसुब्रह्मण्यामाह्वय द्विसृनब्रतं
दोहयतितदर्द्धरात्रे प्रयच्छति॥२३॥ अष्टमः॥ अथाध्वर्युरपरराह्ने आतुसत्यसण शास्त्य कस्तत्रन कं बतेदो
हयतेति ज्ञातरूदित आदित्ये विसृष्टायां वाचुत्तमाभ्यां प्रवर्ग्योपसद्भ्यां प्रचरेति तरात्र्यामत्रध्वर्युहत्य
थोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्यसुब्रह्मण्यामाह्वया द्विसृनब्रतं प्रयच्छ तेत्याह्वयति सुब्रह्मण्य
सुब्रह्मण्याम ह्विसृनब्रतं प्रयच्छत्यथ तदानीमेवापराह्णिके प्रवर्ग्योपसदौ समस्यापनिष्क्रम्य ॥१५॥
संप्रैषमाह सुब्रह्मण्यसुब्रह्मण्यामाह्वय प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्यस्यावृता प्रवर्ग्यं सादयोद्वा
सनायेति प्रेषेनदाकुर्वेति गार्हपत्ये ल तीपस्तुपयमनी घृतेनीयं त्वतीयंर घर्स्यथ प्रवर्ग्यस्यावृ
ता प्रवर्ग्यमुद्वासयत्यस्यरावृता श्रिप्रणायत्यग्नि वसुत्तरं परियाहं परिग्रहयोयुपिचातिपूर्वम्
स्यघर्मस्तद्वा संप्रैषमाहाग्नीन्प्रणीरासादय धर्मा बर्हिरुपसादयेत्येतावान्संप्रैषो त्रैव तद्बर्हिरु
स्यघर्मस्तरणातिस ह्वदेवैतदेवे धर्मा बर्हिरग्नीषोमीयायायपक्राधीनेत्येव माह्रथास्यतेऽनसी

प्रत्नालिने प्रपन्ने योग्य हुते अग्नितः शालांतिष्ठतस्तयोर्दक्षिणं वर्षीयुउत्तरं ह्रसीयउद्धृतफलकं दक्षि
णमनु घृतफलकमुत्तरं तयोरन्तरेव हूतं तदवस्य पथेनांतर्वेशयंघ्यव वर्त्तये यथायेण शालांमरत्निमात्र
त्रितस्यैवास्त्राप पित्वाथेन प्रोक्षति वेष्लवी विष्णवेस्तु ध्येपामित्यथाहे यजमानेतिप्रवेयाद्वारा शाला
मयाघ गार्हपत्य आज्यं विलाप्यो स्त्रयस्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा शालामुखीये सावित्रं जुहोत्यन्वारब्धे
यजमाने युंजते मनउत युंजते धियो विप्रा विप्रस्य वृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुना विदेक इन्मही देव
स्य सवितुः परिष्टुतिः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाथयाचस्याज्यस्थालीऽसस्रुवाऽस्यमुदपात्रंब
र्हिर्हिरण्यमित्येतत्समादापाहेति यजमानेत्यनेयान्वग्यजमानोन्वीप लीपद्वतीयमादाय प्रवेया
द्वारोपनिष्क्रम्य दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चाद्दक्षमुपस्त्रप्य दाक्षिणस्यां वर्त्तन्याऽस्येनो हत्यावोक्ष्य हिर
ण्यं निधाय संपरिस्तीर्योभिजुहोतीदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदं। समूढमस्य पांऽसुरे स्वाहेत्यथेते
षां पदपांऽसुनामहीन्यात्यं जलावार पर्यथेनां सऽस्त्रावेणाभि घारयति सा प्राचोत्तानेन पाणिना दक्षि
णमक्षधुरमुपानत्य नो वीरो जायतां कर्मण्यो यऽ सर्वेन जीवाम यो वहु नाम स दुश्रीत्यपरं चतुर्गृही
त्वोत्तरस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपस्त्रप्योत्तरस्यां वर्त्तन्याऽस्येनो हत्यावोक्ष्य हिरण्यं निधाय संप

९८

रिस्तीर्यान्निर्जुहोती घेनुमतीम्हतं ऽस्त्पव सिनीमन वेयत्रास्योव्यस्कन्नाघजो दसीविष्णुरेतेदाधार

पृथिवीमग्निर्तामयज्ञेः स्वाद्स यज्ञे तान्यदपाऽस्तन्स वेशाएवपत्यजलावावपत्यथेताऽसंऽस्वाव

णाग्निघारयतिसाजायो त्रानेनपाणिनोत्तरमक्षधुरमुपानक्तिसानउपांजनोथेतानिदास्त्राणिप्रति

स्थात्रास्यच्छतिनयंनयेतिपत्नीऽहयंतिहोतारमथैनेसयरिग्टह्यसंजेषमात्तहविर्धानाभ्यां॥४॥

हविर्धानाभ्यांप्रवर्त्तमानाभ्यामनुब्रूहीतिरुक्मायांप्रवर्त्तयंतिप्राचीप्रेतमधंरंकल्पपहोडुर्वयज्ञंनपतमा

जोह्वरेथतमिसयथयघवत्उत्सर्जंतिसुवाग्देवदुर्याएआवदत्यवनत्रजपत्यथेतावज्जसोपसंक्रामतोध्वर्युश्च

युग्प्रतिप्रस्थाताचोत्तरणहविर्धानेपरिसृएवांनुपातीसूमध्यमादोत्तरवेदिकाछंकारस्यंचजीन्यतीवंप्र ॥ ९६ ॥

क्रमतस्त्वदनयानेभ्यस्थपासुवुकेरमयतोत्तरमेधांवृणमेन्यःयिव्याऽस्यथादिग्वविस्तुवुतवापृथिव्याऽस्या

त्रीर्वेदयचोघ्वर्युदेक्षिणास्यहविर्धानस्यदाक्षिणातामघीनिहतिअथेताऽसंपघयासूपनिबध्नामुप

निबध्नातिविष्णोनुर्विकंवीर्याणिप्रवोचंइत्येवसेवमेवप्रतिप्रस्थातोत्तरस्यहविर्धानस्योत्तरतामघीं

निहंस्यथनासंपघयास्रूपनिबध्नाम्युपनिबध्नात्येतनैवमंत्रेणाथदक्षिणस्यहविर्धानवुवत्रासांव

मरास्निममिवाजोकेन्यस्यगर्त्तेस्वानयस्यदक्षिणाघंगोनासोवंनाजुममिवाजोकेन्यस्यस्वानयति

ताबुत्ताबुत्तरेणाग्निं गत्वोत्खानयत्येवमेवं प्रतिप्रस्थातोत्तरतस्त्रीन्गर्त्तान्खा खानयत्येवमपरतस्तेषु आग्नी
न कणीस्थूणा उच्छ्रयंति। सास्रंदं चौवदृ ऽग्नीध्रो हृत्य च्यस्यति पुरस्ताद्द्वारं द्वौ विष्णोरराटमसीति विष्णोः पृष्ठमसी
ति मध्यमं छदिरधिनिदधाति विष्णोः स्यूरस्थ इतिये अग्नितान्त्वतो दक्षिणतश्चोत्तरतश्च परिश्रयंति आ
ग्नीध्र एतीवीव द्वारे कुर्वंत्यथ दक्षिणे द्वौ होतुर्दाहस्मसुपनिगृह्य दर्भेणाभिवयति दर्भेण स्यूं वा विष्णोः
स्युरसी विष्णोर्ध्रुवमसीति ग्रंथिं करोति तत तदानीमेव विस्रस्याहरं कुर्वंतो ग्रंथीन्हस्तकोद्दालोनिस्तिष्ठते
त्येवमेवोत्तरं द्वारं कुर्मेवमपरं द्वार्यो हु निनि स्निष्टस्यथैनमभिमृशति वैष्णवमसि विष्णवे त्वेत्यथा घर्युः अदक्षि
णमाद्रस्यसग्यजुष्यशालामुखीयाच्छंकोरनुस्पंद्य पूर्ववद्भावः प्रक्रमान्प्रक्रामति दक्षिणा सप्तमं नृदन्नि
दधाति स औदंबर्यैकाद्य औदंबर्या दध्रिमान्नेदवस्पत्या ॥२५॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पू
ष्णो हस्ताभ्यामाददइत्यादायाभिमंत्रयते अभ्रिरसीति न यो दुंबर्यावटं परिलिखति परिलिखितं रक्षः
परिलिखिता अरातय इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपिकृंतामि कृंतामि यो स्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इ
दमस्य ग्रीवा अपि कृंतामीत्यथो प्रातारमाहोप्रातरेहि मे दुंबर्यावटं खवटं खनन्नाकुपुरीषमुद्वपनादिति
तं खनति वा खानयति वा सोतएव सदो विमिमीते यतोत्रीणि छंदांसि ति यच्च वंग्नो देया पपर्या त्रीणि न दीर्घ

कोदक्षिणतइतितस्यश्रीणिगर्त्तान्खानयतिसोतएव
ष्यन्त्वं चैवसुदस्यापिवाय पाद्योगागातुदकुस्यंचायैस्यातामेकोदक्षिणतइतितस्यदानथोन्नेतारमाहोन्ने
प्राउदुखादक्षिणसहधिघोनस्यपुरोमुपरवान्विमिमीतेप्रादेशमुखान्प्रादेशांतस्यादानबाहुमात्रानुवाचासंनिदत्तुपरिष्टादघस्तात्सप्त
तेरहीमानुपरवान्खनप्रादेशमुखान्प्रादेशांतस्यादानबाहुमात्रानुवाचासंनिदत्तुपरिष्टादघस्तात्सप्त
णानितितान्खनतिवाखानयतिवाथैषांपुरीषंदक्षिणस्यहविर्धानस्याग्रेणोपस्तम्भनं निवपति तंचतु
रस्रंस्वरकरोत्यथैनपूसिकतात्रिराघासिनंकरोत्यथोपरवाणांकालादक्षिमादत्तेदेवस्यत्वासविर्तुःप्रसवे
श्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामाददइत्यादायाभ्रिमंचयतेभ्रिरसिनारिरसीतितयापपावटंपरिलिख
तियथातवैचधर्षस्यादहिर्वैचधर्षपरिलिखितंपूरक्षःपरिलिखिताअरातयइदमहंपूरक्षसोग्रीवाअपिकं
तियथातवैचधर्षस्याद्वहिर्वैचधर्षपरिलिखितपूरक्षःपरिलिखिताअरातयइदमहंपूरक्षसोग्रीवाअपिकं ॥६॥
तामियोस्मांद्वेष्टियंचवयंद्विष्मइदमस्यग्रीवाअपिकृंतामीत्यथाग्नीध्रमाहाग्नीदेहीमेयूपावटंखनोपरस्त
मितंप्राकृमुरीमंसुहृपतावचतुरंगुलेनोपरमिखननादितितपूसखनतिवाखानयतिवायावद्देवावाध
युध्येपतिनावदेवृतिप्रस्तातोडुंबरीपूस्थूणांयजमानायाधस्तात्परिवासयतिवासयतिअच्छिन्नोरायः
सुवीरइत्यथाध्वर्युःप्रदक्षिणमावृत्यप्रस्रगाडुस्त्रयावतिवमतीःप्रोक्षणीर्बर्हिर्हस्तमाज्यस्थालीस
स्कवांमैत्रावरुणदंडंहिरण्यमुदपात्रइत्येतत्समादायाहेतियजमानेयोडुंबर्यैषास्थूणाप्रक्षालिता

अपंन्नात्रागवटाद्रुपत्रोनेतांपरस्तादवीवीओषत्यति दिवेत्वा ॥ २६ ॥ ॥ दद्दिवेत्वांतरिक्षायत्वापृथिव्यैत्वेत्यवटे पोवन
यति शुंधंतांल्लोकाः पितृषदनइतियवान्प्रस्कंदयति यवोसियवयास्मद्द्वेषोयवयारातीर्बर्हिःस्तृणा
तिपितृणांसदनमसीत्यथेनहिरण्यमंतर्धायस्रुवाज्येनाभिजुहोतिपितृभ्यःस्वाहेत्यथैनमुच्छ्रयत्युद्दिवं
स्तभानांतरिक्षंपृणपृथिवींदृंहेत्यथैनंप्राचीनकर्णंमिनोति द्युतानस्त्वामारुतोमिनोतुमित्रावरुणयोर्ध्रुवे
णधर्मणेत्यथैनांप्रदक्षिणंपुरीषेणपर्यूहति ब्रह्मवनिंत्वाक्षत्रवनिंसुप्रजावनिंरायस्पोषवनिंपर्यूहा
मीतिमैत्रावरुणदंडेनसंहंति ब्रह्मदृंहक्षत्रंदृंहप्रजांदृंहरायस्पोषंदृंहेत्यन्ननमनतिरिक्तमप
रिन्यस्योदपात्रमुपनिनीयाथास्यैदिक्षारवेहिरण्यंनिधायस्रुवाज्येनाभिजुहोति घृतेनद्यावापृथिवीआ
पृणेथांस्वाहेत्यांतमेवस्रावयत्यांतमेवयजमानेतेजस्यानमीतिब्राह्मणमथैनमुस्मात्स्पः प्राङ्क्तस्मिं
स्तबेषंतियन्नेविद्रुरेवस्यादुह्यणमनुप्राचीनकर्णस्थूणाउद्भयंतितोस्यदीचोवशान्त्रोहंस्यघ्नस्यति
मध्यमछदिरिंद्रस्यसदोसीतिविश्वजनस्यछायेतियेषामितोषवतोनवछदिंतेजस्काभस्यामितुयादि
तित्रीणि ॥ त्रीण्येवसर्वाणिकरोतिदक्षिणान्युत्तराणिकरोतिसदक्षिणानिदक्षिणान्येवोत्तराणिकरोत्यंत
र्वेणोन्नकरोतिव्यावत्याइतिसंधिषुतृणवत्रत्यस्यतितेनतथैत्रोअथैनपरिश्रयंतिपरित्वागिर्वणोगिरइमा

न्वंतुविश्वेतावप्युमनुमन्वतांयोजुष्टात्त्वंतुजुष्टय इति दक्षितश्चोत्तरतश्च परिश्रयंति प्राचीं च प्रती
चीं च द्वारौ कुर्वंति यद् दक्षिणे द्वारौ तौ वुदाहरंत्सुपनिगृह्य दक्षिणं प्रवर्तयति दक्षिणेन स्पर्धामीडस्य सुर
सीइस्य ध्रुवमसीति ग्रंथिं करोति तं तदा मेव विस्रस्यात्ताकुर्वंतो ग्रंथीन्द्र हस्तकौशाले निक्षिप्तत्येवमेवा
नरंद्वा बाहुमेवपरंद्वाबाहुनिक्षिप्तस्यथैन दत्रिमन्त्रात्यैइमंसीजायत्वेसयमत्ताव घृतत्तराद ५सी
पाद्दकौ वै घंतेनाष्टाद्दशाजतीवः प्रक्रमान्प्रक्रामति तदाग्नीध्रागारं विमिमीते यथां तवै घर्धंस्याद्धविर्वै
घर्धंस्याद्धविर्वै घर्हं अथैनत्समुच्चित्य परिश्रयंति तस्य दक्षिणाद्वारं कुर्वंति आग्नीध्रागारस्य पर्ध्वमानेयं
चारत्नीए तेनुमाया योव्यारव्यातःस्तस्पोदीचींद्वारं कुर्वंति ॥२७॥ अथातैर्वतिष्ठन्या च स्रुत्त्रियव वमतीः ॥ ९६ ॥
प्रोक्षणीर्बर्हिर्हस्तमाज्यस्थाली ५ सस्क्वामधिपवणंचर्मोधिषवणेफलकेषट्कं कूनत्यावाण ५ हिर
ण्यमुदपात्रमित्येतत्समादायाहेहियजमानेति ५ र्वेयाद्वारांहविर्धानंप्रपाद्यदक्षिणस्य हविर्धानस्य
नीलरतद्यर्मोसादयति मुरोत्तमितराणि सादयंत्यधोपरवाणां कालादग्निमादनेदवस्यत्वासवि
तुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददइत्यादामभि मंत्रयते भ्रिरसिरसिनारीरसीति तयो
रपरवान्यरिलिखति ५ र्वेयोर्दक्षिणमेवाग्रे पारलिखितंर ५ रक्षःपरिलिखिताअरातय इमह ५ रक्ष

सो नीनाअपिकृंतामीतिसर्वोनेवानुपूर्वंखनतिरक्षोहणोवलगहनोवैष्णवान्खनामीतिसर्वोनेवानु
पूर्वमथैन्यःपांसून्उद्वपतीदमहंतंवलगमुद्वपामियंनःसमानोयमसमानोनिचखानेदमेनमधरंकरो ४
मियोनःसमानोयोसमानोरातीयतिगायत्रेणछंदसेत्यवबाढोवलगइतियजमानस्योघस्यदपांसूनु
द्वपतिपूर्वयोर्दक्षिणात्रैष्टुभेनछंदसेत्यपरयोर्दक्षिणाजागतेनछंदसेत्यपरयोरुत्तरादानुष्टुभेनछंदसेति
पूर्वयोरुत्तरादत्रेतान्यदपांसून्संचरेपरावपत्यत्रयजमानोहविर्धानंमनसाध्यायत्यथैनानवमृशन्ता
ताध्वर्युश्चयजमानश्चपूर्वयादक्षिणमेवाध्वर्युरवमृशत्युत्तरंयजमानोयथयजमानःपृच्छत्यध्वर्योकि
मत्रेतिभद्रमितितन्नौसहेत्यथाध्वर्युःपृच्छतियजमानकिमत्रेतिभद्रमितितन्नौसहेतियमेवाध्वर्युःप्र
जहाति।तंयजमानोवमृशतिदक्षिणंवोरपरमेववाध्वर्युरवमृशत्यपरंयजमानोध्वर्युरथपृच्छत्यथयजमा
नोयजमानःप्रथमःपृच्छतियजमानउत्तमोथैनानवमृशतिविराडसिसपत्नहासम्राडसिभ्रातृव्यहास्वरा
डसिअभिमातिहाविश्वाराडसिविश्वासांनाष्ट्राणांहंतेतिसर्वोनेवानुपूर्वमथैनानद्भिःप्रोक्षतिरक्षोहणो
वलगहनःप्रोक्षामिवैष्णवानितिसर्वोनेवानुपूर्वमथैषुयपावनयतिरक्षोहणोवलगहनोवनयामिवै
ष्णवानितिसर्वोनेवानुपूर्वमथैषुयवान्अस्कंदयतियवोसियवयास्मद्द्वेषोयवयारातीरितिसर्वोनेवानुपू

र्वमथैनान्बर्हिषावस्तृणाति रक्षोहणो वलगहनो वस्तृणामि वैष्णवानिति सर्वा नेवानुपूर्वमथैनान्हि
रण्यमंतिघयस्कुवाजस्यात्रिजुहोति रक्षोहणो वलगहनोऽभिजुहोमि वैष्णवानिति सर्वा नेवानुपूर्व
मथास्यैतत्फलकंदीर्घसोमसंस्तरणेत्रवतोसंरणेएकाहेतेसरूस्पृष्टेउपदधाति रक्षोहणो वलगह
नातपदधाति वैष्णवीड्स्यथैनेत्रांकुत्तिःपतिणिहंति द्वाभ्यांपुरस्ताद्वाभ्यांपश्चाद्वाभ्याम भितोवसर्पणायाथै
नेप्रदक्षिणपुरीषाणपर्यूहति रक्षोहणो वलगहनोपर्यूहामि वैष्णवीरित्यथैनेवाहिपापरि
स्तृणाति रक्षोहणो वलगहनोपास्तृणाति वैष्णवीरित्यथैनेअभिमृशति रक्षोहणोवलगहनेवैष्णवीइ
त्यथैतद्धर्मफलककयोःप्राचीनग्रीवमुत्तरलोमपस्तृणाति यज्ञस्यतिवाल्कस्त्रीवातिरथैतद्धर्मनूफलकेयावुणे ॥२२॥
द्धारयतिवृहन्नसिबृहद्ग्रावावृहतीमिंद्रायवाचंवदेति नीलवत्तद्धर्मोद्धारयति यद्धिवासुयावाण
मप्यर्जयत्यथदक्षिणस्पहविर्धानस्याधुरेणोपसंमन्नं बर्हिमुष्टिमुपवध्नाति स्तोत्रेभ्योथयाचति
स्फ्यमुदपात्रंचात्वालात्पुरीषांसिकताइत्येतत्समादायाहे हियजमानेत्याग्नीध्रंदत्वास्फ्येनोत्तस्या
वोद्यच्चात्वालात्पुरीषंसिकताइति निवपति॥२८॥ विभूरसिप्रवाहणोसौ ज्योणाणीके नपाहिमाने
पिवहिमामाहिंसीरिति तंपरिमंडलंघिष्ण्यंरवरंकरोत्यथैनंसिकताभिराग्नीध्रासिनंकारोत्यथा

तःसदनं धिष्ण्यान्निवपति होतुः अयमं वह्निरसि हव्यवाहन इति श्वात्रोसि प्रचेता इति दक्षिणतो मैत्रावरुणस्य
तुथोसि विश्ववेदा इत्युत्तरतो ब्राह्मणाछंसिन उशिगसि कविरित्युत्तरतः पोतुरंघारिरसि बंभारिरित्युत्तर
तो नेष्टुरवस्युरसि दुवस्वानित्युत्तरतो च्छावाकस्याथ दक्षिणे वेद्यंते मार्जालीयं निवपति शुंध्यूरसि मार्जालीय
इति सर्वे ध्रैवरो इमन्नुवर्त्तयत्याग्नीध्रांततो निवपत्युदक्संस्थिताया इत्सष्टान्यवासादित्ययाष्टावनुदि
शति संम्राडसि कृशानुरित्याहवनीयमुपतिष्ठते परिषद्योसि पवमान इत्यास्तावं प्रतक्वासि नभस्वानिति
चात्वालं संमृष्टोसि हव्यसूद इति पशुश्रपणमथ सदसो द्वारि तिष्ठन्नौदुंबरीं तेऽत्र धामासि सुवर्ज्योतिरिति
ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धामेति ब्रह्मसदनमथाग्नेव गार्हपत्यमुपतिष्ठते तेजोस्येकपादित्यहिरसि बुध्न्य इ
ति यं प्राप्तास्य तो मन्त्रवंति ॥२७॥ अथाग्नेव तिष्ठन्नसंप्रेषमाह स्तृणीत बर्हिः प्रजतं यच्छत सम्पिबत त्वान्वे
य धर्मास्तावं बर्हिः स्तृणीत सदो हविर्धाने बर्हुले स्तृणीतो नेतः यो विपो वायव्यानि द्रोणकलशे द्वा
पवित्रे समवधाययती शालेस सादयाग्नीदाज्यमधिश्रयध्युतिप्रस्थातः स्रुचः संमृष्ट्वाज्येनोदे
हि पृषदाज्यं पाज्यापदध्याहरेति यथासंप्रेषते कुर्वन्त्यथ दक्षिणे वेद्यंते बर्हिर्मुष्टिं स्तृणाति देवबर्हि

रूर्णोम्रदसंत्वास्त्वणामिस्वासस्थस्थं देवेभ्य इतितां बहुलां पुरस्तात्संयंयपूस्थणंतोयस्यथांतः शालां पूर्व
दाज्यवंत्याज्या निगृहीत्वापरिकर्मिभ्यानुसंप्रदाय ब्राह्मणे राजानमुसंप्रयच्छतितं ब्राह्मणो दायोत्तरतस्तिष्ठन्नग्नि
मसारघतउदगग्नेतिप्रानुमासुदहिविश्वेदेवैयेत्रियेसंविदानस्सुवर्गेल्लोके यजमानत्पूहिधेहिमास्ये हस्त्वा
आहुत्यैयामुपेमइत्यभ्यादधाति धर्मप्रणयनीयमुपोपयमनीः कल्पयंति वात्वालासमन्वारब्धेषापिब्रनेषुसप्र
यच्छनेषु गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूयस्रुक्षि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा शालामुखीये वैसर्जनं जुहोति स्वाहा सोम
107 तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्योन्यकृतेभ्य उरु यंतासि वरूथं स्वाहेतिस्रुवेणापुप्रस्कंदयति जुषाणो असुरीज्यस्यवे
तु स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाथ संप्रैषमासाषोमाभ्यांप्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहीति त्रिरुक्तायामु ॥१००॥
ध्वं ते होतु वेशं यस्य थवेन्द्रवतियांचमसिंद्रहरस्तुमतीमानयेयन्नुनापूप्रवर्त्तयति यंदस्याक्रस्ते
भवतिपूर्वेतेनाग्निमन्ववस्पत्यथाग्नियमप्रतिपद्यते न्वयाज्ञावाज्येभ्यान्वयावोवायव्यानि एवंया
ध्वारोपनिष्क्रमत्यथनो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिंदन्नाअयं शत्रुञ्जयतु जर्हृषाणो यं वा
जं जयतु वाजसाताविष्णुत्तरेण सदः परीत्याग्नाग्नीधारे ग्निनिग्नि निधायनयवत्यञ्चाग्नीध्रे जुहोतायने
नयसुपधारायेअस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां तेन

मउक्तिं विघेमस्वाहेत्यत्रैतद्ग्रावाणो वायव्य॰ समुसाघोयातियं तिराज्ञा चाज्यैमाहवनीये स्कवाहु नेजुहो
त्युरु विष्णो विक्रमस्वोरुक्षयाय नस्कृधि घृतं घृतयोने पिब प्रप्रयज्ञपतिं तिर स्वाहेति ॥३०॥ अथ प्रो
क्षणीर्निरूपा त्रिष्टनी घं प्रोक्षति वेदिं प्रोक्षति बर्हिः प्रोक्षति बर्हिरासन्नप्रोक्ष्योपनिनीय पुरस्ताद् ग्रन्थिं
प्रस्तरं गृह्णाति पंचविघं बर्हिः स्तीर्य प्रस्तरपाणिः प्राङ् तिष्टन् काष्मर्यमयान् परिधीन् परिदधाति द्वौ स
मिधावादधात्यैन्द्रवीविधृती तिरश्चीसादयति विधृत्योरान्तरावाज्ञा प्रस्तरं प्रस्तरे जुहू जुवं बर्हिषी तराएता अ
सदनितिसमन्त्रिमत्रयब्रह्मणो राजानमादाय पूर्वेयाद्द्वारा हविर्धानं प्रपादयति सोमो जिगाति गातुवि
द्देवानामेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमित्यथ दक्षिणस्य हविर्धानस्य नीडे कृष्णाजिनमास्तृणाति अदि
त्याः सदोसीत्यदित्याः सद आसीदेति कृष्णाजिने राजानमधैनं देवतास्यः संप्रयच्छत्येष वो देव सवि
तः सोमस्तं रक्षध्वं मा मोदभदितिसंप्रदायोपातिष्ठत एतत्त्वं सोम देवो देवानुपागा इदमहं मनुष्यो
मनुष्यान्सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्यथ नमो देवेभ्य इति प्राञ्जलिं करोति स्वधा पितृभ्य इति दक्षि
णान्यञ्चत्यथोपनिष्क्रामतीदमहं निर्वरुणस्य पाशाद् दित्यथाहवनीयमुपतिष्ठते सुवरभि विख्येष
वैश्वानं ज्योतिरित्यथ यजमानमवांतरदीक्षां विसृजत्यग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनू

स्व यमन्नरियए सामवियातु यतान्न मेयमन्न देषासालयियथायथं नौबत पतेबति नोर्ध्वं ता निद्दस्यथेनए
सए श्रास्निस्त्र स्नोष्ट मेरक्लोमु ष्णीसारय मैत्रावरुणाय दंडं प्रयच्छ यजमान इति चानुदत्तानामया हं
ते पितृभिः पितामहैः पुत्रैः पौत्रैः सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वयेति सएवमेवैतत्सर्वं करोति यथ यूपाहुति
हुत्वाय यूपं यज्ञुपाकरोति यूपावटं यज्ञपाकरोतीति देत चूपावरोतं ॥ ३ ॥ अथ यूपस्यायतनात् यूपावटतमुच्छ
यतिस्वं वर्तं यूपमनुस्त्र ज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोमीति नस्यपसिहं वपय नरिताव पाश्रपणी अनुप्र
हृत्य समुत्क्रम्य चात्वालेमार्जयं ते थ पोवीडितः कुम्भस्तं यात्र तितमादायान्तरेण चात्वालोत्करावुदङुपनिष्क्रम्य यत्रा ॥१०२॥
वसन्न घंति नान्तमावहन्तीरस्येति नस्थावराणां गृह्णाति पतिष्ठ न गृह्णाति ऽयाये वातपूतश्च संघोग्रहाति हवि
ष्मतीरिमा आपो हविष्मां देवो अध्वरो हविष्मां आविवासति हविष्मां अस्तु सूर्य इत्यथेना आदाय प्रदक्षि
णमावृत्य सव्यं सेनि धाये तेनैव यथेतमेत्य उत्तरेण सदः परीत्योत्तर पूर्वे यात्रालाज घनेन गार्हपत्य
मोपसदायां वे धाए सए स्पष्टाए सादस्यग्नेर्वोपतगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी सु
म्ने मा धत्तेत्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपतीडान्तः पशुपुरोडाशः संतिष्ठते पत्नीसंयाजान्तः पशुहृदयशूला
न्त इत्येके अथ वसतीवरीः परिहरिष्यन्नाह ॥ ४ ॥ अथ वसतीवरीः परिहरिष्यन्नाह व्यवतामतमारोति

परिहारिषंमितियजमानायतनेयजमानउपविशतिजघनेनगार्हपत्यंपत्न्यैनाआदक्षिणयाद्वारो
पनिर्हृत्येसव्येऽंसेनिधायदक्षिणेनसदःपरीत्यदक्षिणेनमार्जालीयंधिष्ण्यंपर्याहृत्यतोरूपेणसंस्पृष्टाः
सादयंतीआग्नीध्रोग्नेभागधेयीस्थेत्यथैनाआदायदक्षिणेंसेनिधायैतेनैवयथेतमेत्यजघनेनगार्हप
त्यमौपसदायांवेद्यांसंस्पृष्टाःसादयतिमित्रावरुणयोर्भागधेयीस्थेत्यथैनाआदायपूर्वयाद्वारोपनिर्हृ
त्यदक्षिणएवांसेनिधायोत्तरेणसदःपरीत्योत्तरेणाग्नीध्रीयंधिष्ण्यंपर्याहृत्योत्तरतोरूपेणसंस्पृष्टाः
सादयतिविश्वेषांदेवानांभागधेयीस्थेत्यथैनाआदायोदयवत्यसव्येंसेनिधायैतेनैवयथेतमेत्यज
घनेनाग्नीध्रीयंधिष्ण्यंसंस्पृष्टाःसादयतियज्ञेजाग्रतेत्यथपयांसिसंज्ञास्ति॥३३॥अथपयांसिवि
ज्ञास्तियासंस्थाप्यनुत्तरेस्यैदधिघर्मायदधिकुरुतयाजमानस्यतस्यैआमिक्षायैयापत्न्यैताआशिरेयय
श्चसक्तूंश्चकुरुतेमतातंकयमादित्ययज्ञायदधिकुरुतयुरोडाशीयानिष्टानिकुरुतघानोहायोजनीःकुरु
तुरोत्रणायंस्त्रुतुदश्वनानन्युजएकेधनांस्त्रियमानेकादशापरांश्चतस्रोरशनाश्चतस्रोवपाश्रपणीर्द्वे
यमित्माबर्हिरोदुम्बरान्नमहापरिधीन्कुतसुब्रह्मण्यामाह्वयंतितिथासंज्ञैषंतेकुर्वसयेनानस्तृणा
नायातयतोत्तरस्यहविर्धानस्यनीलजाघवनीयंप्रउगेपततन्नतेयोःसमानउदश्चनमाग्नीध्रीयएक

सोदत्वनंमार्जालीयएकं सोदत्वनमाग्नीध्रएतां रात्रींयजमानःसंविशतिहविर्धानेराजानंगोपायति॥४॥
अथातोमहावत्रंब्रुवंते॥अयपयांसिविशास्ति॥अथवसतीवरीःपरिहरिष्यन्नाह॥अथयूपावटस्या
वता॥अथप्रोक्षणीभिःस्तिणीतबर्हिः॥अथात्रैवतिष्ठन्याचति॥दिवेत्वा॥देवस्यत्वा॥हविर्धानाभ्यां॥अथा
ध्वर्युरेकस्तनं॥इदमेवप्रसिद्धं॥समध्यमऔत्तरवेदिकंशंकुः॥अथाध्वर्युर्द्विस्तने॥अग्नयइस्तुपा
सु॥अथप्रवर्ग्यस्यावृता॥आपतयेत्वा॥त्रपयंत्येतमातिथ्यं॥अग्नेरातिथ्यमसि॥सोमायक्रीताय॥सो
मायक्रीताय॥सोमंते॥अथात्रैवतिष्ठन्याचति॥वरत्वासि॥अथपरिकर्मिणःसंशास्ति॥पथ्यायै॥अ
थातःक्रयस्यैव॥अथातःप्रयाणस्यैव॥चंद्रमसीतिहिरण्यं॥अग्नेत्वं॥दीक्षितोसि॥अथयजमानायत ॥१०२॥
नेकृष्णाजिनं॥अत्रूस्येप्रयुजेग्नये॥यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति॥आपउंदंतु॥अग्निष्टोमेणयक्ष्यमाणो
भवति॥ ॥ॐ अथातोमहासत्रेब्रुवंतेसंबोधयंत्येतानृत्विजोध्वर्युंहोतारंब्रह्माणंउद्गातारंप्रतिप्र
स्थातारंप्रस्तोतारंप्रशास्तारंब्राह्मणाच्छंसिनमच्छावाकंनेष्टारंपोतारंरांसदस्यमुन्नेतारंमाग्नीध्रंग्रा
वस्तुतंसुब्रह्मण्यंप्रतिहर्तारंयेचान्येपरिकर्मिणोभवंतितेहस्तपादान्प्रक्षाल्याग्नीध्रेयजमा
नउपसंगच्छंतेथाध्वर्युर्हस्तोसंमृश्यतेकर्मणेवांदेवेभ्यःशकेयमित्यथात्रैवतिष्ठन्संजेषमा

होनेन यथावरोवायव्यानि श्रीणकलत्रोदश्रापवित्रे समवलाय दक्षिणस्य हविर्धानस्य पुरोहस्तं सादयी
त्रीदाज्यमधिश्रपयाऽ तवास्थातःस्रुचःसंमृज्याज्येनोदेहि पृषदाज्यायद ग्राहरेनियथासंप्रैषं तेकुर्वस
पाधर्युराग्नेयर्चाग्नीध्रमभिमन्त्रयाग्निमर्द्धोशादेचइति वेस्प व्याहविर्धानं विष्णोत्वं नोअंतमइत्याग्नेया
स्रुचोयमग्निःसहस्रिणइतिवायव्यणवायव्यानिवायोव्रतं हरीणामित्यैन्द्रियासदइंद्रविष्णोअवी
वृधं नित्यमपृषदाज्यवंत्याज्यानिगृहीत्वा प्रोक्षणीमभिउयोतिष्ठतीघ्मंप्रोक्षति वेदिं प्रोक्षति बर्हिः प्रोक्ष
ति बर्हिरासंनं प्रोक्ष्योपनियपुरस्तादाश्ववालं प्रस्तरं गृहीत्वा एकविधं बर्हिस्तीर्त्वा प्रस्तरपाणिःप्रागाघिस्रयोडुंबरा
न्महापरिधीपंरिदधातिनित्येऽपरिधानेनार्थेनान्योगेनयुनज्मितेपृथिवीं ज्योतिषा सहेतिमध्यमं
युनज्मिवायुमंतरिक्षेणतेसहेति दक्षिणं युनज्मिवाचं सह सूर्येणतइत्युत्तरमथ स्रुचसुनाअत्रिमन्त्राति
तियुनज्मितिस्रोविवृचःसूर्यस्यतेइत्ययापउपरिष्टादेहियजमानेतिपूर्वयाद्वारा हविर्द्धानं पाथ्यते यमेफ
लकयोप्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणातिप्रतितिष्ठेतिवाल्मीकतस्मिन्नसन्नुखायायाः कृत्वा दक्षिणस्य हविर्धा
नस्यांतरेणैषराजानमुपावहरतिहदेवामनसेवासोमराजं नेष्यवरोहेति द्वाभ्यामथैनमुत्प्रातरुप्यःप्रादुस्तस्मि
नधिष्ठति यन्ने विदुरपापउपस्पृत्योहेति यजमानेस्यामीक्षंदुत्वास्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वापेन होतारमन

सानुद्रुत्याग्नीध्रे जुहोत्यन्वारब्धे यजमाने स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्नीध्र एवासंन्याजुहोति आसंन्यान्मा
मंत्राद्याहितिकस्याग्निदग्निध्रास्याहस्याहेत्यायाहवनीये घृतान्वक्ता ऽएताकल्मष्याद धातित्रहोमयात्रैवतिष्ठं
न्सप्रेषमाह ग्रातर्याननयो देवेभ्यः ॥ ॥ ग्रातर्यावभ्यो देवेभ्यो होतरनुब्रूहि ब्रह्मन्वाचं यच्छ सुब्रह्मण्य सुब्रह्म
ण्यामाह्वयाग्नीत्सवनीयांनिर्वपग्रति प्रस्थातः स्वरेजात्राणि युङ्ग्धीति यथासंप्रैषं ते कुर्वंति प्रतिपद्यत एष
होता प्रातरनुवाकं यच्छति ब्रह्मा वाचमाह्वयति सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यान स्यामाह्वुताया ब्रह्मवाचं विसृज
तेनिर्वपत्येष आग्नीध्र ऐंद्रानित्येकादशकपालान्सवनीयान्तेषां ब्रीहिर्यवहविष्कृतमुद्धातयत्फपो घंछ
103 ते य वाश्च थप्रतिप्रस्थाता खरे पात्राणि प्रयुनक्ति पूर्वार्धे खरस्य दक्षिणान्निर सम्मुपांशुसवनं निदधाति ॥१०३॥
दक्षिणतउपांशुपात्रमुत्तरतोंतर्यामपात्रमुपसंस्पृष्टे असंपूरस्पृष्टे अभितरतः पश्चाद्दिदेवस्यापात्रा
णयन्वेचैंद्रवायवं वायव्यपात्रं माध्विनपात्रमममभ्याश्रुक्रामंथिनोग्रबाह्व गदक्षिणः शुक्रपात्रमुत्तरमं
थिथिपात्रमग्रेणामंथिपात्रान्द्दनुपात्रे पश्चादाग्रयणस्थाली दक्षिणस्यां खरस्य श्रोण्यामादित्यस्था
ली सोपदामुत्तरस्यां खरस्य श्रोण्यामुक्थ्यस्थाली सोपदायामुत्तरस्य हविर्धानस्यापि ये णापसंभृ

नमनुपोद्रेक्षवस्थालीमंतरेण प्रतनत्ता धवनीयो चमसांदक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चाद् दक्षं द्रोणकलशं द्रापवि
त्रेऽइतिनिदधात्यथैनान्यत्रि मन्त्रश्यास्याग्ने देवतागायत्री छन्दमुपांशोः पात्रमसीतिद्राक्षि दशाथाध्रुवः संवविंशति
कमोतिकानुप्रेक्षमाण आस्ते अथयत्र होतुरभिज्ञानात्यदृष्टुं पाकषत्यभ्रुः ॥२॥ अन्तदृष्टुं पारूषात्यभ्रुरभिर धायाति
यः ॥ अयाजिवेकृषणवृत्तरथोदस्नाव मश्यौमा धीममस्कृत पूत हवमितिनसायचर ण्यांस्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहे
वनीयेऽनुहोत्यन्वारब्धेयजमाने प्रणीताभिःसमिधाहवं मेमप्रणवत्वापोधिषणाश्च देवीःप्रणात यावा रोवि
दुषोनुयज्ञं प्रणोनु देवः सविताहवं मे स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा बर्हिरादायसंप्रेषमाहतापयिष्य
होतमैत्रावरुणस्य चमसाध्वर्यवाइवे कधनिनएते नेष्टः पत्नीमुदानयाग्नीध्रोत्रमसेन चमावसतीवरीभि
श्चचात्वालेप्रसपूलं बस्वेतिययासंप्रैषं नेष्टुर्वेयान यति नेष्टा पत्नी पानेजनं कलशमादायप्रेहुदेहतो नेनूनि
गदेनादेनाथेनांदर्वेया द्वारोपनिष्क्रमय्यांत्तरणसदः परीत्योत्तरेणाग्नीध्रीयंधिष्ण्यं पयीपर्ण्यांतरणचात्वालोक
रात्रुदरुपनिष्क्रमय्ययत्रापधन्त्यप स्रुबर्हिः आस्याग्निंडुहोतिदेवीरापो अपांनपाद्यो व ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदिंत
तमस्तं देवेभ्यो देवत्रा धत्तशुक्रं शुक्रपेभ्यो येषां भागस्थस्वाहेतिमैत्रावरुण चमसेनाहुतिमपप्लावयति काषि
रस्यपापान्मृघमितिबर्हिर्षि अंतर्धायोंनयतिसमुद्रस्य वो क्षित्या उन्नयइत्सथेकधनानाट्ठाति इन्द्रायवो

जुष्टान्गृह्णामीति वा लक्ष्मीवाथ पनेजनीर्गृह्णाति वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यः पनेजनीर्गृ
ह्णामि यज्ञाय वः पनेजनीर्गृह्णामीति ताः पत्नी ये संप्रदायो दायं स्यन्वारब्धे यजमाने नैव यथेतमेत्य चात्वा
ले होतृचमसं च मैत्रावरुणचमसं च संसृप्तास्तेषु वसतीवरीर्व्यानयति प्रयाते होतृचमसमपूर्णं मैत्रावरु
णचमसे प्रस्कन्दयत्यथ होतृचमसे वसतीवरीमैत्रावरुणचमसमिति त्रयं संनिधाय प्रति स्तोमं ॥ आग्न
104 ति स्तोमं प्रचरण्यासेमं नयत्किं सं ज्योतिषा ज्योतिरं क्तां संस्रुक्ताः स्रुक्केणा संहविषा हविः संयज्ञपतिरा त्रिषे
त्यथैषा पत्नैते नैव यथेतमेत्य जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्यां संसृष्टाः सादयति लक्ष्मीमथा
ध्वर्युर्होतारं गृह्णात्वामेति होताध्वर्युं पृच्छत्यथाध्वर्यो वेरपा ३ इत्य तेमनंनमु रुनेमाः पश्यतीतीतरः प्रत्याह ॥१०४॥
थयथ ग्निमोज्जु हाति यम नेप्स्नुमत्येमा वोवाजेषु यं जुनाः सयंतात्राम्च तीरिषस्चाहत्य थयथ युक
थए ते नैव यजुषाम घ्यमेपरि धौ निमार्ष्ट्यथय घतिरात्र एत देवयजुर्वेदन्नपघते यज्ञ क्रतुनां व्या
वस्था इति ब्राह्मणमथैते होतृचमसीयाद्दक्षिणास्य हविर्धान स्यान्तरणेषु उपानिहत्य नील्वउत्सा
दयत्यथोदङ्ङाहवनीयं संवृत्त एव मैत्रावरुणचमसीयाः पर्ये स्पतिस्थ तीयं वसतीवरीणामुन्न
यति स्थतीयमेकधनानां पुरोहस्त वसतीवरीः सादयति पश्चाद्दक्षमेकधनानर्थान्तरेण हविर्धानेउप

विज्ञेयोऽडुं वरं पात्रं चतुस्त्रक्तियावतितस्मिंबर्हिषि अंतर्धीयप्राजापत्यं दधि यस्तु गृह्णात्युपयामगृहीतो
सिप्रजापतये त्वाज्योतिष्मते ज्योतिष्मंतं गृह्णामि दक्षाय दक्षवृधे रातं देवेभ्योग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य इंद्र
ज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्य इत्यपोमृत्स्यबर्हिषिप्रधेनमादायोपोतिष्ठति दिवेत्वांत
रिक्षायत्वापृथिव्यैत्वेतिपूर्वयाद्वारोपनिष्क्रामत्यपेंद्र द्विषतोमनोपजिज्यासतोजह्यप यो नोरातीयतितंज
हीत्येताहवनीयेजुहोत्यन्वारब्धेयजमानेप्राणाय त्वापानायत्वा व्यानायत्वासते त्वासते त्वाद्भ्यस्त्वौषधी
भ्यो विश्वेभ्यस्त्वाभूतेभ्यो यतः प्रजा अखिद्रा अजायंत तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदाव्ने ज्योतिष्मते ज्योति
ष्मंतं जुहोमि स्वाहेमथास्यसंस्राक्नमतः परिधिनिनयति धेनुर्वरं वानड्वुह वादधादिति तस्माह बोधा
यनो द्वादशापष्ठौ हीत्याजीगवित्सपत्रमितिकाम्यो मणिकुंडल इतिरायीतरः ॥४॥ प्रथमः ॥ अथैता
न्हारं चमसीयादक्षिणस्यहविर्धानस्यांतरेणेषेउपावहृत्य चमसेणनिदधाति तासुनिग्राभ्यासुयज
मानं वाचयति निग्राभ्यास्थदेवश्रुत आर्मीत पर्ययतेति प्रतिपद्यमानां मेमा विहर्षं निग्राघस्त्राज षमानाय
संप्रदायाधेतेषां ग्रावणेयः सुजंतुरिव तमादत्ते देवस्यत्वास वितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्या

मादददत्स्यादायाग्निमंत्रयत ग्रावास्य घरक्तं देवेभ्यो गंभीरमिमम घ्वरं कृधि उत्तमेन पविनेन्द्राय सोमं सुषुतं मधु
मंतं पयस्वंतं वृष्टिवनिमित्यथैनं प्रावं प्रस्तियविस्त्रस्य राजा जानं ग्रावाणमुपावसृजत्सवनमार्ज मिमा) नेन्द्राय
त्वाव त्र ब्रह्मेन्द्राय त्वा व त्रतुरेन्द्राय त्वाभिमातिघ्न इन्द्राय त्वादित्यवत इन्द्राय त्वा विश्वदेव्यावत इति पंचकृत्वो यजुषोप
च त्यरक्तंह्लाद रोहंतो विमानो घ्वेल्लाराज्ञामिमिते याति त्रिःष्टराजानमभ्युत्तीषणा विग्रथ्य दक्षिणास्य हविर्धान
स्यांतरेणाष उपातिहृत्य निलमुत्सादयत्यथमीतं राजानं होत्रचमसीया अद्भिरुपसृजति श्वात्रास्थ वृत्रतुरो राधो
105 अगूर्ता अमृतस्य पत्नीस्तादेवी देवत्रेमं यज्ञं धत्तोपहूताः सोमस्य पिबतोपहूतो युष्माकं सोमः पिबत्वित्यथैनं
संप्रयोतियत्ते सोम दिवि ज्योतिः यत्पृथिव्यां यदुरावंतरिक्षे तेनास्मै यजमानायोरु राया कृध्यधि दात्रे वोच इति ॥१०५॥
तिरश्चमेत्स्कलके अग्निमत्राति धिषणे वीडू ससती वीडयथामूर्जं मे धत्तमा वां हिंसिष्टं मामा हिंसिष्ट
मित्यप रत्धिवी चयत्य वीव धं वो मनसा सुजाता ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम इंद्रेण देवीर्वीरुधः संविदानाअ
नु मन्यताम् सवनाय सोममिति संस्रवस्य राज्ञः प्रतिप्रस्थाता स्वपात्रोषदुपसृजत्य अथैतेनैव
पात्तिनोपांशुमादत्तेयो पसृष्टराजानमभ्युत्क्षो ग्रनिषुणोति सांशुमंत्रेनो वोचेययामास्थान्तसहजज
यास हरायस्योषणे द्वियमेवीर्यान्मानिर्वधीरित्यथांजलिनोपहंति द्रोणमंतर्दधाति प्रतिप्रस्थाता प्रथमा
म्याम ंशुम्यामानयत्यथाध्वर्युर्वानस्पतये पवस्व वाजिन्निति सचनं एतावद्भूतथोपसृष्टराजानमेक

दद्यात्कृचोद्वितीयमभिषुणोतिनूतनाण्णूस्मस्तनेवाचयतितथांजलिनोपहंतित्लस्यीमंतद्देधातिद्रातिदास्यातामभ्य
माम्यामणूस्मस्यामानयस्यधर्युवषावत्स्लोअणूस्मस्यांगस्त्तिपूतइतिसवतएतावणूस्मतथैवोपसृष्टराजानंद्द्या
ददीक्ष्वस्तृतीयंमभिषुणोतिनेवात्राणूश्रोस्कनवाचयतितथैवांजलिनोपहंतिलक्ष्मीमवांतद्देधातिद्रातिदा
स्यातांतमाम्यामणूस्मस्यामानयस्यधर्युदेवोदेवानांपवित्रमसियेषांत्वगोसितेभ्यस्त्वेतिसवएतावणूस्म
अथेनमुपाणूस्तुसवनंदत्त्रापवित्रेणापरिमृज्यापूर्वार्द्धेसवनस्यदक्षिणाशिरसमुपाणूस्तुसवनंनिदधाति
अथप्रतिप्रस्थातुर्ग्रहमादत्तेस्वाहृतासितिग्रहमुपप्रयच्छअथेनमवाद्दनेमकमतीर्नेइषस्त्वा[illegible]स्यथेन
मूर्ध्वमुन्मार्ष्टिविश्वेभ्यस्त्वेंद्रियेभ्योदिव्येभ्यपार्थिवेभ्यइत्यथैनमादायापोत्तिष्ठतिमनस्त्वाष्टियैस्वर्व
तरिक्षमन्विहिइत्येताहवनीयेजुहोत्यन्वारब्धेयजमानेस्वाहात्वासुभवःसूर्यायस्वाहेतिजुत्वानुप्राणि
तिवाचयतिमरसिश्रेष्ठोरश्मीनांप्राणायाःप्राणोमेपाहीत्यथेनमवाचीनमवमृज्यप्रतीरा[illegible]वापाणिनामि
ध्वमभेपरिधौनिमार्ष्टिदेवेभ्यस्त्वामरीचिपेभ्यइत्यथद्वादक्षिणमावृत्त्यायथाणस्थाल्यायहस्यसणूस्त्वाव
मवनयत्येषतेयोनिरित्यथैतस्मिनुपाणूस्तुप्रावास्यतितंदक्षिणतउपाणूस्तुसवनेनसणूस्पृणूस्सा
दयतिप्राणायत्वेतिव्यानायचेस्रुपाणूस्तुसवनमस्यतिमन्त्रातेयावदेवाधर्युर्घोषतिः॥५॥यावद्देवा

ना१

चर्युश्चेक्षतितावदेषडस्यानाराजन्येवाऽऽग्रहांश्चोदावपिसृजतियत्तेसोमादाभ्यंनामजागृवितस्मैतेसोमसो
मायस्वाहेतियत्तमयत्तेसोमेतिवात्ययाक्रिषाप्यतेसर्वेऽग्नाएवराजानंपर्युपविशन्तिपश्चाद्गाजारुरस्वोघ्नयु
रूपविशंतिदस्यदक्षिणांवाहुमनुयजमानोदक्षिणतःप्रतिप्रस्थातोत्तरतआग्नीध्रोन्तरेणप्रतिप्रस्थातारंवा
ग्नीध्रंयश्चतुर्थोत्रिषुणास्ययोनेतारमाहारावसृजेयंपसृजेसंनेतापवनीयाद्दरनेनोपपर्यर्धेहोतृच
मसेऽग्नयरिप्लावयंतिप्रागपागुदगपराक्तास्तोदिग्भ्यआधावंतंबनिधरेत्येतेषनियामनआप्यायय
तिव्यपोहंतोत्रिःणुएवतिनियामनमुपयंसाप्यायतस्यव्यपोहतेत्रिषुएवंतिनचतुर्थोनियामनमुपयात्यथे
नाऽऽसुसंनतेऽसन्नरग्याऽऽसंघ्नतोनेत्रउन्नयच्छतितमुनेतापवनीयेवनयसेवमेवद्वितीयःसंतिष्ठत ॥१०६॥
एवंतृतीयश्चऋजीषमंततोदशापवित्रेणपरिवेष्टोनेष्टानेत्रउन्नयच्छतितदुनेतापवनीयेविशाल्यप्र
पीड्यतुदक्षिणस्यहविर्धानस्यान्तरेणेषेउपावहृत्यचर्मणिनिदधातितस्मिंस्त्वंमुरवान्नारावःहोता
वतुर्थेतदृजीषंयावमुरवेभ्योव्यपोहत्यथोन्नातारसन्तोतावादक्षिणस्यहविर्धानस्यपश्चादक्षमुपस्त
म्पद्यंवयावसुद्ग्राकलशमून्ननतितस्मिन्नुदीचीनदशादशापवित्रंवितन्वतितेनतथाह्नतेननादि
त्यस्योदयमासत्तहततउदित्येतंयोमंगहातायतिपवमानस्यराज्ञउपयामगृहीतोसियतयेत्वमवनयाहि

सोमस्तु रूप्यरायः समिधो यज्ञस्त्वांतस्तेदधामि द्यावापृथिवी अंतरिक्षे न रिद्धं ऽसजोषा देवैरवरैः परैश्चांत
र्यामेमघवन्मादयस्व वेतिस्त्वां हुतासि यत्तमपयच्छ्यथैनमेदक्षतेमधुमतीर्न इषस्कृधि यथैनमग्रं धेमु
न्माष्टिं विष्णुभ्यस्त्वां उदियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यः इत्यथैनमादायायोनिष्टतिमनस्त्वाष्टियेत्यथैतरि
क्षमन्विहीत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारब्धे यजमाने स्वाहा त्वा सुभवः सूर्याय स्वाहेति द्रुचान्वयाग्नि
तिवाचयति कुरस्मिंत्र ष्टारश्मिनामपानपा अपानं मेपाहीत्ययेनमग्रं धेमुन्मष्ट्युपग्राचोत्तानेनैवपाणि
नामध्यमेपरि योनि माष्टी देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य इत्यथप्रदक्षिणमावृत्याय यत्ताः स्थाल्यांगहस्यस२
स्त्रावमिवनयत्येष ते योनिरित्यथैनमुत्तरत उपांशुसवनेन संस्पृश्य सादयत्ययानाय चेति व्यानाय
त्वोपांशुसवनमस्यत्रिभ्रष्टातेयोनेतारमाहास्तम नृः संततमानयोपांशुयहान् गृहीष्यामीस्य
थादथैंद्रवायववपात्रेन देवता स्त्रावस्यरियाबीजवतितेन गृह्णात्युपयमानस्पराज्ञआवायो भूषशु
चिपा उप नइत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतोसि वायवे त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथैनमुपयस्य पुनरेवोपयच्छ्यात
इंद्रवायूइमे सुता इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतासि इंद्रवायुभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति परिमृज्योपसादयत्ये
ष ते योनिः सजोषाभ्यां त्वेत्यथ यादमंतमैत्रावरुणात्र तदेतस्यिलकावद्भवतितेन गृह्णात्युपयमान

स्पराज्ञोयंनो मित्रावरुणा ननुडुत्योउपयामगृहीतोसि मित्रावरुणाभ्यां त्वाजुष्टं गृह्णामीति बर्हिषी अंत धी
यपयसा श्रीणात्या योधस्य बर्हिषी दशापवित्रेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनि ऋतायुभ्युम्पां त्वेमोपा
तीत्या भ्विंन पात्रं शुक्रपात्रमादत्ते तं देतवैत्यं पालाशावाश्व दर्णन चति तेन गृह्णामी यतिपवमानस्य राज्ञो
यं वेनश्चोदयत्सृश्निगर्भा इत्यनुडुत्योपयामगृहीतोसि शंडाय त्वाजुष्टं गृह्णामीति परिमृज्य सादयत्येष ते
योनिर्वीरतां पाहीत्यथादत्ते मंथिदत्ते मंथिपात्रं तदेतद्वैकंकतं स्यात्तं चति तेन गृह्णात्यतिपवमानस्य राजस्तं
प्रत्नथेत्यनुडुत्योउपयामगृहीतोसि मंथिने त्वाजुष्टं गृह्णामीति बर्हिषी अंत धायसक्तुभिः श्रीणात्यपाडु
त्य बर्हिषी दशापवित्रेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजाः पाहीत्यथादत्त आग्रयणस्थाली तया गृ ॥१०७॥
ह्णात्यतिपवमानस्य ज्ञोरो ये देवा दिवि व्येकादशस्थेत्यनुडुत्योपयामगृहीतोसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्या जुष्टं
गृह्णामीत्यथैनं विरम्निहिंकरोति ॥ ६ ॥ हिं हिं हिं सोमः पवते सोमः पवते सोमः पवतेऽस्मै ब्रह्मणे पवते स्मै
क्षत्राय पवते स्मै विशे पवत इषे पवत ऊर्जे पवतेऽद्भ्यः पवत ओषधीभ्यः पवते वनस्पतिभ्यः पवते द्यावा
पृथिवीभ्यां पवते सुभूताय पवते ब्रह्मवर्चसाय पवते स्मै सुन्वते यजमानाय पवते मह्य मित्युपांशु
स्तत्काज्येष्ठ्याय वत इस्रूचेरथैनमभिवदत आग्रयणास्वाग्रयण सजिन्वयज्ञं जिन्वयज्ञपतिमभिस

वनापाह्विविष्णुस्त्वंपातुविशांत्वंपाहिंडायेणेतिपरिमृज्यसादयत्येषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यइत्यपदि
मतोतउर्ध्वंयज्ञाग्रहानितिगृह्णात्रयस्त्रयगणानिनारूजंतइतिकगावस्यचौत्राद्धव्यवतोभिक्षस्त्रोग्रहीयादिति
ब्राह्मणमथादत्तउक्थ्यास्थाल्यतयाग्रहात्यतिपवमानस्यराज्ञाउपयामगृहीतोसिइन्द्रायत्वाबृहद्वतेव
यस्वतउक्थ्यायवेयत्तइन्द्रवृहद्वयत्तस्मैत्वाविष्णवेत्वाजुष्टंग्रहामिपरिमृज्यसादयत्येषतेयोनिरिन्द्राय
त्वोक्थ्यायुवइत्यथादत्तेध्रुवस्थालीसआहयेप्रवेयाद्वाराप्रावस्यंततःप्राचस्तेनिष्क्रामंतुयेपरयाप्रत्यं
चस्तेमावाप्तिपरिहारिषमितिजप्रनेनाग्निहोत्रवसांनेत्रकानभिहृपरिहृत्योत्तरतोरयच्छतिमूर्धानंदि
वोअरतिंपृथिव्याइत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतोसिअग्नयेत्वावैश्वानरायजुष्टंग्रहामित्यथेनमाधवद
नेध्रुवोसिध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणांध्रुवत्तमोच्युतानामच्युतक्षित्तमःइत्यथेनदधाहृतंपर्याहृत्योत्तरस्यह
विर्धानस्याधेणापस्तम्भनमनुपाग्रेसादयत्येषतेयोनिरग्नयेत्वावैश्वानरायेतिध्रुवेणराजानंपरिदधा
त्यथोपर्यौर्ध्वंद्रोणकलशेपरिस्नुपात्रेप्रास्यइत्सानन्नुमंत्रयतेद्रप्सश्चस्कंदयस्तेद्रप्सोयोद्रप्सोयुस्तेद्र
प्सइत्यथोनेतारमाहरिक्तंप्रतम्नतंकुरुमानस्ययज्ञान्ग्रहीष्यामीतितच्छत्योनेताप्रतम्नतोविप्रुपवि
त्रेवितत्यद्रोणावाचीन्वाराज्ञउदचनानयत्यथारिक्तप्रतम्नतिपवमानस्यग्रहाग्रहास्यपयामगृहीतो

सिप्रजापतयेत्वेति शेषाकळ्रामतिमिन्द्रा तिइंद्रायत्वेत्याधवनीयविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्य इति प्र तन्मितम
घोनेतरिस्याहृञायण राजानं प्रत मतमपि संपवयताद्भ्याग्निराधवनीयंमंथासुन्वतादितिसतथाकरो
त्यथापउपसृत्यपवर्हिषी आदायोपनिसर्पतीतिनिःसर्यो तमन्वारभ्यतउक्ता वोहातारब्रस्तोताप्रस्तोतारंप्रति
हर्तारं यजमानोयजमानंब्रह्माप्रतिप्रस्यातास प्रमः सर्पति नेषुसमन्वारभ्येषाहवनीयेसुवाकुतीर्जुहो
त्यग्निःप्रातःसवने॥७॥ आग्निःप्रातःसवनेपात्वस्मान्वैश्वानरोमहिनाविश्वशंभुः सनः पावकोद्रविणंद
धात्वायुष्मंतःस हभ्र क्षास्यामस्वाहेत्येतयाध्वर्युर्जुहुतोयथा वदमितरेजुहुयात्यथादंवोग्निपवमानेसर्पति
प्राङ्कएवाध्वर्युःप्रथमो बर्हिषीयुवानःसर्पेतिवागयेगा आयएत्जुगादेवेभ्यायज्ञोमयिपृधतीप्राणा ॥१०८॥
न्यस्युषुअजामयिजमानेचेत्यथास्तावेयथायतनमुपविशंत्यथोक्तात्रेवाप्रस्तोत्रेवाबर्हिषीप्रयच्छत्य
कृमयोरूपस्तरणामसिमिथुनंस्यप्रजात्या इतिवारुत्नीवाथोपाकरणंजूपतिवायुर्हिंकर्ता अग्निःप्र
स्तोताप्रजापतिःसामबृहस्पतिरुक्तावाविश्वेदेवाउपगातारोमरुतःप्रतिहर्त्तारः रंशोनिधनेतेदेवाःप्राण
भृतःप्राणंमयिदधत्वोगुषीतिसएषत्रिवृद्बहिष्पवमानोभवतितस्पपंचम्योप्रस्तुतायांवाचयति
त्रिनोसिगायत्रछंदानुत्वारनेस्वस्तिमासंपारयेसत्रदत्राहोतारंव्याचष्टउडुतेसासंप्रैषमाहा

ग्नीन्विहरबर्हिस्तृणापुरोडाशाए अलंकुरु इति प्रस्थात प्रस्तुरं इति केस्लितियथासंप्रैषंतोकुर्वंतोयापडप
रप्रत्ययाएहियजमानेतिएर्वैयाद्वाराहविघनिंप्रपाघसमसंराजानमुपतिष्ठतेविष्णोत्वंनोअंतमइस्य
यादत्तआग्निपात्रंतदेत्तव्याग्निंजवति। तस्मिंगृहीतिद्रोणकलशात्यरिप्लुनापात्रेणयावांकरोत्यनुद्रु
त्यापयामगृहीतोस्याग्नयेत्वावाजुष्टंगृह्णामीतिपरिमृज्यसादयत्येषते निर्मोघोग्न्यावेत्ययापडुपस्थ
रयुएहियजमानेस्याहवनीयंद्रुत्यस्कचित्वतुगृहीतंहोवासघहोतारंमनसानुद्रुत्यआहवनीये
जुहोत्यन्वारब्धेयजमानेस्याहस्यथावकारोग्वरतिपरिस्नरंमिपरिस्त्ररिडमिस्येतेनानुवाकेनाधप्र
रणपनवहलेगृहीतेअथैषआग्नीध्रआग्नियाधिष्णियादानुपूर्वंधिष्ण्ययेषंगारान्विहृत्यपुरस्ताप्र
त्यप्रुञ्जासीनोविहृत्यधिष्ण्यान्व्याघारयतियथान्यप्रैमंत्रैसथधाहयथान्यममन्निद्रुहोतिसमतइस्मा
ग्नीध्रंततोजुहोतिपधुवेस्वाहेस्वाहापवंततआग्नीध्रेजुहोत्यदक्षसंस्थरयतियाइस्यधोत्तरस्पहविर्धा
नस्पत्वबुकेप्रचरत्तायंसादयत्यथसांकान्त्रिकेनपथापद्ध्यायस्तरणातिसंततांगार्हपत्यादाहवनीया
त्॥८॥ द्वितीयः॥ अथाधर्युरश्नानाहस्तोयरूपमाध्येत्यद्रुत्यएवंरश्नानांनास्तिदूर्मेपरिव्ययेनाहपरि.
वीयमानायानुब्रूहितिस्यर्वंतंरूपमुस्यज्यान्येयंपश्यपाकरोतिसमानंकर्मोप्रवरान्तसिद्धहोतारं

वृणीतेअश्रावयस्योश्रावयास्तुश्रौषडग्निनाध्वर्य्यआध्वर्य्यवादि यहंचासौ चमानुषाविति प्रतिप्रस्था
तुर्नामगृह्णात्यथाश्रावयत्योश्रावयास्तुश्रौषण्मित्रावरुणौप्रशास्तारौप्रशास्तादित्यसोमानुषइतिमैत्रा
४ वरुणस्य नामगृह्णाति अथाश्रावयत्योश्रावयास्तुश्रौषडिन्द्रोब्रह्माब्राह्मणदित्यसोमानुषइतिब्राह्म
णाछंसिनोनामगृह्णात्यथाश्रावयात्योश्रावयास्तुश्रौषण्मरुतःपोत्रादित्यसोमानुषइतिपोतुर्नामगृ
ह्णातिअथाश्रावयत्योश्रावयास्तुश्रौषड्ग्नावानेष्ट्रादित्यसोमानुषइतिनेष्टुर्नामगृह्णात्यथाश्रावय
त्योश्रावयास्तुश्रौषडग्निराग्नीध्रादित्यसोमानुषइत्याग्नीध्रोनामगृह्णात्येतेषांप्रवृतःप्रवृतएवप्र
वृताहुतीर्जुहोति जुष्टोवाचेभूयासम्वाचास्तोमन्समर्धय स्वर्योमादेवोदेवेभ्यःपाहिस्वेतान्निरध्व ॥१०७॥
युञ्जुहुतोयथावदमितरेञ्जुहुयस्यथाश्रावयस्योश्रावयस्तुश्रौषडग्निर्देविनांविद्वांपुरएतायःसुन्वन्यज
मानोमनुष्याणांतयोर्नौवस्व्यरिगार्हपत्यदिदयञ्चतं हिमावायूराघाप सीत्सम्पद्वानावसम्पद्वानो
तन्वइतिसमानकर्मोवपायैर्वपयाप्रचर्य्यवपाश्रपणीअनुप्रहृत्यसमुत्क्रम्यचात्वालेमार्जयन्तेय
यजमानउत्करेस्फ्यांवियस्वनान्तुपस्थापयन्तिस्फ्यासस्ति॥१॥स्फ्यस्वस्तिर्विघनस्वस्तिःपर्शु
र्वेदिःपरशुर्नस्वस्तिः।यज्ञियायज्ञकृतस्थतेमास्मिन्यज्ञउपह्वयध्वमुपमाद्यावापृथिवीह्वयेता

मुपास्ताव: कलत्रा: सोमो अग्निरुयदेवा उपयज्ञ उपमा होत्रा उपह्वे । घ ये तां मित्यथ नमो ऽग्नये मखघ्ने मख
स्य मा युत्रो यो दिव्या हवनीयमुपतिष्ठते नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहि त्या भीघ्न नम इन्द्राय मखघ्न
इन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरिति होत्रीमथ प्राङ् वस्य जपति हृद्देश्यः ओषधिरस मीत्रीमा णूहसस्पातं स्वर्यो
मा देवो दिव्यां हं हसस्पातु वायुरन्तरिक्षाद् अग्निः पृथिव्याः यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्य इत्यथ प्रद
क्षिणमावृत्य पूर्वे द्वारे सदसः संमृज्जाति देवी द्वारौ मा मा संताप्तमित्यथ सदः प्रपद्यते नमः सदसे न
मः सदसस्पतये नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या इत्थानाद् बर्हिः सदसस्तृणं
निरस्यत्यहे दैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद योऽस्मत् पाकतर इत्युपविश्यास्तनिवत उदु द्वत
मगोपमित्यथ मे समीक्षते पातं मा द्यावापृथिवी अद्याह्न इत्यथ दक्षिणार्द्धं परेक्षते आगंत पितरः पि
तृमान् अहं युष्माभिर्यो भूयासु प्रजः सोममयाय सृयंन्न या सत्य पो तेरार्धे परेक्षते उदङ्कसेस्याया इत्यथेमा
च घ्न यत्र ॥१५॥ अथ माघर्युराहवनीयप्रमृत्येवमेवाहवनीयमुपतिष्ठते वमाग्नीध्रीयमेव ए होत्रीयमेवं प्रा
चावोत्वस्य जपत एवं प्रदक्षिणमावृत्य पूर्वे द्वारे सदः संमृज्जात एवं सदः प्रपद्यते वमासनान्यां बर्हिः स
दसस्तृणं निरस्यतो दक्षिणामेवाध्वर्युर्बाहुं निश्रयमाण उपविशत्यस्तन्नरं प्रतिप्रस्थाते न निमे समीक्षते

110

वंदक्षिणार्धेवोत्तरार्धेवपरेक्ते तेउदकुसंस्थायाइत्यथैनेववषट्कर्तारआहवनीयप्रत्स्येवमेवाह
वनीयमुपतिष्ठंतएवमेवाग्नीयामुत्तरेणपर्येत्येवंहोत्रियमेवंप्रांचआत्यजपंत्येवंप्रदक्षिणामा
वत्स्यन्वैद्वारौसदःसंमदाएवंसदःप्रपद्यंतेआयेणाधिष्ण्यानुत्तरेणाछावाकस्यधिष्ण्यंप
रित्येवासनेभ्योवहिःसदसंचरणानिनिरस्यत्येवंस्वंस्वयमेवध्यमनुपविशंत्येवमिमेसमीक्षं
तएवमिमेसमीक्ष्यदक्षिणार्धेवोत्तरार्धेवपरेक्तंतउदकुसंस्थायाइत्यथेमेसवेउद्गातारोब्रह्मा
सदस्यइववषट्कर्तारआहवनीयप्रत्तेवमेवाहवनीयमुपतिष्ठंतएवमाग्नीध्रियंतमुत्तरेणपर्य
त्येवंहोत्रियमेवंप्रांचआत्यजपंत्येवंप्रदक्षिणमावत्स्योत्तरेणासदःपरित्येवमपरेद्वारौसद ॥१०१०॥
सःसूत्रत्रात्येवंसदःप्रपद्यंतएवमासनेभ्योबहिःसदसंचरणानिनिरस्यत्योडुबरीमवोद्गाता
रपर्युपविशंतिदक्षिणातउदङ्मुखोब्रह्मासदस्यइत्युपविशंतएवमिमेसमीक्षंतेतउदकुसं
स्थायाइत्यथैतेषांविसंस्थितसंचरांतरेणाहोतुश्चधिष्ण्यंब्राह्मणाछंसिनश्चयेधिष्ण्या
अथधिष्ण्यावंतःस्वंस्वमेवधिष्ण्यमुत्तरेणोत्तरेणापर्यंतितेसर्वानस्यतेसवनेयथाप्रस
त्तमेवधिष्ण्यमुत्तरेणोत्तरेणाविनिःसर्पंतिसंप्रसर्पान्विदित्वाद्ययुः॥११॥तृतीयः॥संप्रसर्पा

विदित्वाध्वर्युः सवनीयान्पुरोडाशान्प्राचरत्यथैष आग्नीध्रोऽजघनेन गार्हपत्यमुपविश्य पात्र्यां पंचधो
पस्तृणीते मध्यतः पुरोडाशेभ्य उपस्तीर्णान्निर्वापितमुद्वास्य पुरस्ताद्धानादक्षिणतः करंभं पश्चात्परिवा
पमामिक्षामुत्तरतोऽथैनानि संपरिगृह्य एवैयाद्धारोपनिर्हृत्योत्तरेणाग्नीध्री
यं धिष्ण्यं पर्याहृत्यांतर्वेद्यासादयत्यथ जुहूपभृतावुपस्तृणान आहरतः प्रातःप्रातः सावस्येंद्रा
यपुरोडाशानामवदीयमानानामनुब्रूहीति द्विः पुरोडाशस्यावद्यति द्विर्धानानां द्विः करंभस्य
द्विः परिवापस्य द्विरामिक्षायामभिघारयति प्रत्यनक्त्यथोपस्तृति स्विष्टकृते सर्वेषां सकृत्सकृ
दुत्तरार्धादवद्यति द्विरभिघारयति न प्रत्यनक्त्याक्रम्याश्राव्याह प्रातःप्रातःसावस्येंद्राय पुरोडाशान्प्र
स्थितान्प्रेष्येति वषट्कृते जुहोत्यथ समावपनाय आग्नयेनुब्रूहीत्याश्राव्याह अग्नये प्रेष्येति वषट्कृते उ
त्तरार्धे हवींषीति हापप्र वैआहुतीर्जुहोत्ययोदंडस्याक्रम्य यथायतनं स्रुचौ सादयित्वा पात्र्यामिडा
समवधाय प्रतीचः पुरोडाशान्दक्षिणास्यन्तु है के संसंयंति पत्रावइडे तिवदंतोथ प्राडाः पुनाहवायव
ऽइंद्रवायुभ्यामनुब्रूहीति तत्तृचाप्रति प्रस्थाते स्पइवायधस्यप्रति नियाम्यं गच्छाति होताकं वाय

रिप्लुवयापात्रेणादित्यस्थाल्याॐ पन्नायेपात्रउपयामगृहीतोसिवाक्षसदसिवाक्पाभ्यांत्वाक्रतुपाभ्याम
स्ययज्ञस्यध्रुवस्याध्यक्षाभ्यांगृह्णामीतिगृहीत्वाद्वारापनिष्क्रम्यस्पनिष्क्रान्तस्यैवाध्वर्युगृहीत्वादत्ते
त्ररतस्तिष्ठतेप्रतिप्रस्थात्रेप्रतिनिग्राह्यंप्रयच्छत्यथवैतवस्यैन्द्रवायवमादायाधारमाधारयेदितिस
आज्यस्थाल्यास्रुवेणोपहत्यैन्द्रवायवमादायाधारमाधारयत्यध्वरोयज्ञोयमस्तुदेवाओषधीभ्यः
पशवेनोजनायविश्वस्मैभूतायाध्वरोसिसपिन्वस्वघृतवद्देवसोमस्वाहेत्यथाध्वर्युराश्राव्यास्तुश्रौ
षडाषवइन्द्रवायुभ्यांप्रेष्येतिवषट्कृतेध्वर्युःपूर्वोजुहोतिद्वितीयंवषट्कृतेसहोन्नेजुपुनतोवाचवाच ॥१०·११॥
तियोनइन्द्रवायूअभिदासतिभ्रातृव्यउत्पिपीषतेमुत्पस्तोदधदमहंतमधरंपादयामियथेन्द्राह
मुत्तमश्चेतयानित्यथप्रतिप्रस्थाताध्वर्योःपात्रेयहस्पसंस्रावमवनयत्यथोर्ध्वमध्वर्युःप्रति
प्रस्थातुःपात्रेवनमतितंप्रतिप्रस्थातादित्यस्थाल्यामवनयेतिदेवेभ्यस्त्वेत्यथाध्वर्युःप्रदक्षिणमा
वृत्यप्रत्यङ्ङत्यहोत्रेपात्रंप्रदायप्रागयंनाहमित्रावरुणाभ्यामनुब्रूहीतितथैवप्रतिप्रस्थाता
मैत्रावरुणस्यप्रतिनिग्राह्यंगृहीत्वाद्रोणकलशात्परिप्लुनापात्रेणादित्यस्थाल्याउपादायउ

यामगृहीतोस्यृतसदसि चक्षुष्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि
गृहीत्वा वादायोपनिष्क्रामंस्यपनिष्क्रान्तस्यैवाध्वर्युर्गृहीत्वा वादत्तउन्नतस्तिष्ठते प्रतिनिग्राह्यं प्रयच्छत्यथाश्राव
य पोश्रावय पास्तु श्रौषडिमित्रावरुणाभ्यां प्रेष्येति वषट्कृते सह तौ जुहुतो हुत्वा वाचयति यानो मित्रावरु
णावृत्तिदासति वाद्वेष्ट्यउस्सि पीषतेमुत्तस्यतीदमहं हं तमधरपादयामियये त्वामुत्तमश्चेतयानिस्यथ
प्रतिप्रस्थाता घर्योः पात्रे गृहस्पसर्पस्त्वावम चयत्यन्त्रयोरधमध्वर्यु प्रतिप्रस्थातुः पात्रेनवयतिसंप्र
स्थातादित्यस्थाल्यामवनयति विश्वेभ्यस्त्वेसयाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्यप्रस्यजदस्य होत्रे पात्रप्रदायप्र
तायंनाहाभ्विभ्यामनुब्रूहीति तद्वचाप्रतिप्रस्थाताश्विनस्यप्रतिनिग्राह्याग्र ह्णातित्रिोणकत्वस्पास्य
रिसुनापात्रेणादित्यस्थाल्या अपदायेपात्रउपयामगृहीतोसिश्ररतसदसिश्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्या
मस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामीति गृह्णावादापोपनिष्क्रामस्यपतिक्रान्तस्यैवाध्वर्युर्याहा
वादत्तउन्नरतस्तिष्ठते गतिप्रस्थात्रेप्रतिनिग्राह्यं अपच्छत्यपाश्रावयत्याश्रावयअस्तु श्रौषडि
भ्यां प्रेष्येति वषट्कृते सहातौ जुहुतो हुत्वा वाचयति यानो अश्विनावभिदासतिभ्रातृव्य उत्सीपी
षते मुत्तस्यतीदमहं तमधरं पादयामियं यंद्रायमुत्तमश्चेतयानिस्यथप्रतिप्रस्थाता घर्योः पात्रे

यहतस्यसप्ॡस्त्रावमवनयस्यप्रनेयामरधेमघयुप्रतिप्रस्थातुःपात्रेवनयतिप्रतिप्रस्थातादित्य
स्थाल्यामवनयतिविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यइतिसयस्त्युहेतैसप्ॡस्त्रावयेः॥१३॥सयघहेतैःसप्ॡस्त्रावैउप
र्यघास्थालीम्नवत्येतेनैनांपात्रेणापिदधातिषड्वैनोपर्येघान्नवतिइ॥लाकलशादेनानुपर्येधीन्न
कृत्वैतेनैवपात्रेणापिदधातिविश्वेवुरुक्रमैषतेसोमस्त्पूर्ॡरक्षस्वतंतेइत्युग्रचक्षावस्यादित्यथाघ
र्युःप्रदक्षिणमावर्तयप्रस्यङ्ङुत्यहोत्रेपात्रंप्रदायप्रागयंनाहोनीयमानेभ्योनुब्रूहिहोतुर्ध्व
मसमनुनयघस्युन्नयतश्शुक्रान्नकुरुघमछावाकस्यचमसाघर्योमारुत्वमुन्नेष्ठाप्रतिप्रस्थातच
तुर्नेमात्राककेःप्रोक्षिताप्रोक्षितैःप्रसरूपकंबस्वेतियघसंप्रेषंतेकुर्वीतिइ॥लाकलशादेवप्रथम ॥११२॥
स्नुनयंसघप्रतम्रतायइ॥लाकलशान्नउन्नयतश्शुक्रादोस्टचमसेप्रथममनुनयतियथोपपा
तमितराज्ञसमुंनीयोत्तरवेघाप्ॡसादयस्यपप्रतिप्रस्थातोचतुर्णीराकलशानोद्वेप्रोक्षितेद्वाव
प्रोक्षितौन्नवतछप्रोक्षिताभ्यामुभ्योध्यधाप्रोक्षिताभ्यामुपपछनूस्युक्रमेवघर्युशादत्तःदृष्टि
नंप्रतिप्रस्थातायहावादायोपनिष्क्रामतोदक्षिणमेवाघर्युद्वावौऽनिष्क्रयमा॥उपनि
ष्क्रामस्युत्तरंप्रतिप्रस्थतोजछनेनोन्नेस्वेदिंयाहोसंधत्त आयुःसंधत्तेतेन्मेजिन्वतंप्राणर्

संधत्तंतन्मेजिन्वतमपानꣳसंधत्तंतन्मेजिन्वतंचक्षुःसंधत्तंतन्मेजिन्वतꣴश्रोत्रꣳसंधत्तंतन्मेजिन्व
तमितिद्भिःसंधात्रिःसंधावृत्तेकामतस्मात्तेसिजनंघादेवाश्वाशुक्रपाःप्रणयंतुसुवीराःप्रजाःप्रजनयं
न्परीह्विशुक्रस्तुकशोचिषंस्याघर्युदक्षिणात्तरवेदिमधिइंवतइंरेणसशुजापयंचासहामघतन्य
तःश्वेतोरुचाप्रतियत्तेअग्नेतेजस्तेनाहंतेजस्वीभूयासंयत्तेअग्नेवर्चस्तेनाहंवर्चस्वीभूयासंय
संयत्तेअग्नेहरस्तेनाहंहरस्वीभूयासंइत्याघातरेणायसंवाहवनीयंयहोसंधत्तआयुस्थआयुमे
धत्तआयुर्यज्ञायधत्तप्राणस्थप्राणंमेधत्तंप्राणंयज्ञायधत्तंप्राणंयजय॥तये धत्तमपानस्थापा
नंमेधत्तमपानंयज्ञायधत्तव्यानस्थोनंगेधत्तव्यानंयज्ञायधत्तव्यानंयज्ञपतयेधत्तवक्षुस्थच
क्षुर्मेधत्तचक्षुर्यज्ञायधत्तंचक्षुर्यज्ञपतयेधत्तंश्रोत्रस्थश्रोत्तंमेधत्तंश्रोत्रंयज्ञपतयेधत्तमितिषद्भि
संधात्रिःसंधायचत्तच्छ्राममन्तस्तौदेवौशुक्रामथिनौ॥१३॥तौदेवौशुक्रामथिनौकल्पयतंदैवीर्विशः
कल्पयतंमानुषीरिषमूर्जमस्मासुधत्तंप्राणान्पशुषुप्रजामयिचयजमानेचेत्यायोद्वितौवा
कलौवहतिवैदिनिरस्यतोनिरस्तःशंडःसहस्तुनेत्यघर्युर्यजमानोद्वेष्टितंमनसाध्यायतिनिरस्तो

113

मर्कसहस्तुनेति प्रतिप्रस्थाता यं यजमानो द्वेष्टि तं मनसा ध्यायत्यथापउपरपः स्य ओष्ठितावर
न्याघन्नस्तुषन्नेसमित्तयासमिध्यस्वस्वाहेत्यध्वर्युर्मेधिनैषातेसमित्तयासमिध्यस्वप्रतिप्र
स्थातैतस्मिन्काले चमसाध्वर्यवश्चमसानुपोपघ्नं तथाध्वर्युः पुरस्तात्प्रत्यङ् इतिष्ठं नाश्रावयापो
श्रावपास्तश्रौषट् प्रातः प्रातःसावस्य शुक्रवतो मन्थिवतो मध्वश्चत इन्द्राया सोमान्प्रस्थितान्प्रेष्येति
वाषट्कृते सहोमो जुहुतः स प्रथमः सन्निति विश्वकर्मा स प्रथमो मित्रो वरुणो। अग्निः स प्रथ
मो बृहस्पतिश्चिकित्वांतस्मा इन्द्राय सुतमाजुहोमि स्वाहेति वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति ॥११३॥
तथैव द्विर्द्विः सर्वोऽध्वर्युश्चमसांजुहोत्यथ सप्रैषमाह प्रैतु होतुश्चमसः प्र ब्रह्मणः प्रोद्गातुः प्रय
जमानस्य प्रसदस्यस्य होत्रकाणां चमसाध्वर्यवः सद्वः स होत्रकाणां उन्नीयोपावर्तध्वं
होतुश्चमसाध्वर्यवे नुपनमन्ति प्रतिप्रस्थाता उन्नेता ध्रुवोनीयस्य मन्थिनः स पूर्वस्तावं जुहुधीति
यथासंप्रैषं ते कुर्वन्त्यप्रदक्षिणमावर्त्य स होतृचमसे ग्रहस्य स पूर्वश्चावमवनयति द्रुतं चातं
च नयाम्यूर्जस्वन्तं देवेभ्यो मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति वा स्तुत्का ... वा अथ प्रतिप्रस्थाता नेरा

घीहवनीयस्यमथिनः सꣳस्रावं जुहोत्येषतेरुद्रभागायंनिरयाचथास्तंजुषस्वविदेगौपत्यं
रायस्पोषꣳसुवीर्यंसंवत्सरीणाꣳस्वस्तिस्वाहेत्यथापउपस्पृश्यशुक्रयात्रंचमंथिपात्रंचस्वरे
यथायतनꣳसादयतियंस्येतेमहर्त्विजांचमसामथैतेहोत्रकाणांचमसाध्वर्यवः सद्भूसद्भूसेणा
कलशादसुंनीयोपावर्तंतेतेषांमैत्रावरुणचमसमादायाग्नाव्याहव्यज्ञास्तयेजजेतिवषट्
तानुवषट्कृतेद्विर्जुहोतिबह्मन्प्रजपेतयेजनेष्टयेजाग्नीधजोतिपंचहोत्राः संयाज्यप्रद
क्षिणमावृत्यप्रस्थउत्थायेणहोतारमुपविशत्ययाउग्नीदितिसंतउमकरिस्याहयोनःसो
मꣳराजाजंपायइष्पतिस्थहोतादत्तेऐंद्रवायवपात्रमादत्तमेवाध्वर्युरन्वारभतेअन्वारब्धेध
र्यौहोतोपहवमिष्ट्वाभक्षयतियथासवेदतथान्वारब्धेहोतर्युध्वर्युरुपहवमिष्ट्वाभक्षयतिमयिन
सुःपुरोवसुःवाक्पाचावंमेपाहिस्यथाहोताभक्षयत्यथाध्वर्युरथैनंशोत्रेनुषजतितथोतायथायत
नस्सदयत्यथहोतादत्तेमैत्रावरुणपात्रमादत्तमेवाध्वर्युरन्वारभतेन्वारब्धेध्व र्यौहोतोपह
वामिष्ट्वाभक्षयतियथासवेदत्ततथान्वारब्धेहोतर्यध्वर्योपहवमिष्ट्वाभक्षयतिमपिवसुर्वि

दधसुः घ स्तुष्याम्च स्तुमैपाहिस्यथेन घो त्रेनुषजतिन घोतायधायतनंसादयत्यथ होतादत्तआ
ग्निनपात्रमावत्तमवाधयुरन्वारभ्य तेअन्वारब्धे घयैहोतोपहवमिष्टायातियथास्वेदत
थान्वाधेहोतयेघयूउपहवमिष्टामक्षयतिमयिवसुःसंयद्वसुःश्रोत्रपाश्रोत्रंमेपाहीतिस
र्वतःपरिहारमाग्निनकरत्यतीतिब्राह्मणमयेनजोत्रेनुषजतितजोतायधायतनंसादयत्यथा
पउपस्पृश्यस्तोचइडामुपोधछ्तेउपहूयमानायामिडायां॥१४॥उपहूयमानायामिडायामु
पडागढ्तिचमसानुपहतायामिडायामनाहितमग्निधेनवृत्ययैतानिद्विदेवत्यपात्रणारि ॥१२४॥
क्तानिकरोतिपुरोडाशेनकृत्वमैन्द्रवायूवपात्रेआस्पस्यामिदोमैत्रावरुणपात्रेधानाआग्नि
नपात्रेअपूपानिसंपरिगत्स्यप्रवेयाद्वारोपनिहत्यापयाद्वाराहविर्धानंप्रपाद्यदक्षि
णस्यहविर्धानस्योत्तरस्यांवर्तन्यांसादयतितान्यान्ततीयसवनायपरिशेरेअथाग्नीध्रआ
दधातिषडवत्तंप्राश्नंतिमार्जयंतइडोपहूतापूर्वम्चमसान्भक्षयंतिनसोहिमाविरोतिदी
र्घेनचमसमनुवृत्त्यवसुमद्गणस्यसोमदेवतेमतिविदःप्रातःसवनस्यगायत्रछंदसइंद्रपी

तस्य मक्षमत उपहूतं स्योपहूतो न क्षयामीति होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहूय भक्षयन्ति यथा च
मसं चमसा ह्निन्यमस्यात्मानं अत्यन्तिमध्व्रात आप्याययन्तिचमसा नाप्याययस्व समेतु त इति सीद
तिसीदन्ति नाना व्राः साआप्याय ता दक्षिणास्य ह विधीनस्यापाल्बम घोष एव आया घेषा छावा
कायण सादआस्ते ते स्पैम हस्सु रोडा व्रात्ता कक्षमाद धदाहाछावाक वदस्व यत्ते वाघमितिस प
त्रा छावाकस्यापि ज्ञाः नातिउपा अस्मन्ओत्न त्ता ब्रह्मणाच्छय घमिति न दाह होतरछावाको वायष
य सुपहव मिच्छते तमुपह्वयस्वेति तम्य वाहोतोपह्वय ते पञ्चागयं नाहोनियमानायान्वङ्क्तिअ
छाकस्य चमसाध्य यें वउन पस्यो नयतः सुतं कुरुष्वेति स तथा करात्य प्रआगेया छावाकचमसमा
दायाश्राव्याहाछावाक यजेति वषट्कृतानुवषट्कृते तेऽनुवाहरति नक्षस्य घस्मिन छाक उपहव
मिच्छ तउपैवैनं ह्वयते नोत्वे रवं न क्षयतः सीदस्य नाराशंसआप्यायितोथाहाछावाकसी
द नेष्टः पत्नीमुदानयाग्नीदछावाकं मेउ नेञ्जक्ष्ताद् इति सीदस्ये षौछाक कोज बनेन संधिल्लियमा
नयति नेष्टापत्नीपानेजनीरादाय प्रेह्युदेती येतन निगदेनाथेनापूर्वया द्वारोपनिष्क्रम्यापर

या ग्रावासदः अपाघृजवनेननेष्टुर्धिष्ण्यियमसंचरे सामपथे पंनेजनीः सादयति वसुभ्यो रुद्रेभ्य आ
दित्येभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यः पंनेजनीः सादयति यज्ञाय वः पंनेजनीः सादयामि इत्यथाग्नीध्रः संनो बा
वाकोच्छावाकाः संनमुपपंनेजनीरासीषदं निस्य तास्मिन्काले आग्नीध्रो यजमानः पुरोडाशानां प्रा
श्नाति यदज्ञानोस्या पत्नीपत्नीशाले ॥ ५ ॥ चतुर्थः अथर्तुपात्रे आददनेदक्षिणामेवाध्वर्युरुत्तरं प्रति
प्रस्थाताध्वर्युः प्रवैवायवेन द्रोणकलशाद्गृहीत्वा उपयामगृहीतोसि मधवे त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यज
ध्वप्रतिप्रस्थाता गृहीत्वा उपयामगृहीतोसि माधवाय त्वा जुष्टं गृह्णामीति यस्तावाद्दायोपनिष्क्राम
तोदक्षिणमेवाध्वर्युर्द्वाबोड्डुं निष्क्रम्यमाण उपनिष्क्रामस्युत्तरं प्रतिप्रस्थाता द्वाबोड्डुं निष्क्रमयमाण ॥१५॥
तुपरमत्सयाध्वर्युराश्रावयत्योश्रावयास्तु श्रौषट् ऋतुना प्रेषोति वषट्कृते जुहोति निष्क्रामत्ये
वाध्वर्युरुपपद्यते प्रतिप्रस्थाता सगृहीत्वा उपयामगृहीतोसि शुचये त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यपाध्वर्यु
राश्रावयत्योश्रावयास्तु श्रौषट् ऋतुभौ प्रेष्यति वषट्कृते जुहोति निष्क्रामत्येव प्रतिप्रस्थाप्र
तिप्रपद्यते ध्वर्युः सगृहीत्वा उपयामगृहीतोसि नभाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथाध्वर्युराश्रावप
× स्यधप्रतिप्रस्थाश्रावयत्योश्रावयास्तु श्रौषट् ऋतुना प्रेष्येति वषट्कृते जुहोति निष्क्रामत्येवाध्वर्युः प्रपद्यते प्रतिप्र

स्थाता सगृहीत्वा उपयामगृहीतोसि नभस्याय त्वा जुष्टं गृह्णामीर

स्याश्रावयास्तु श्रौषड्ऋतुना प्रेष्येति वषट्कृते जुहोति निष्क्रामत्येव प्रतिप्रस्थाता प्रपद्यतेऽध्वर्युर्विपर्यस्य
पात्रे संगृह्णास्युपयामगृहीतोसि इषाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथ प्रतिप्रस्थाताश्रावयत्योश्रावयास्तु श्रौष
ड्ऋतुना प्रेष्येति वषट्कृते जुहोति निष्क्रामत्येवाध्वर्युः प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता विपर्यस्य पात्रं गृह्णास्यु
पयामगृहीतोस्यूर्जाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथाध्वर्युराश्रावयत्योश्रावयास्तु श्रौषड्ऋतुना प्रेष्येति वषट् मि:४
कृते जुहोति निष्क्रामत्येव प्रतिप्रस्थाता प्रपद्यतेध्वर्युः संगृह्णास्युपयामगृहीतोसि सहाय त्वा जुष्टं गृ
ह्णामीत्यथ प्रतिप्रस्थाताश्रावयत्योश्रावयास्तु श्रौषड्ऋतुभिः प्रेष्येति वषट्कृते जुहोति निष्क्रामत्ये
स५ वाध्वर्युः प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता गृह्णास्युपयामगृहीतोसि सहस्याय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथाध्वर्युराश्रा
वयत्योश्रावयास्तु श्रौषड्ऋतुभिः प्रेष्येति वषट्कृते जुहोति निष्क्रामत्येव प्रतिप्रस्थाता प्रपद्यते ध्वर्युर्विपर्यस्य
पात्रे संगृह्णास्युपयामगृहीतोसि तपाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथ प्रतिप्रस्थाताश्रावयत्योश्रावयास्तु
श्रौषड्ऋतुभिः प्रेष्येति वषट्कृते जुहोति निष्क्रामत्येवाध्वर्युः प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता विपर्यस्य पात्रं नमा
हप्रतिप्रस्थाता ॐ पतेन पात्रेणारमेस्याध्वर्युराश्रावयत्योश्रावयास्तु श्रौषड्ऋतु प्रेष्यस्य ध्वर्युर्यज

रु२ था१ ना१

हमिसाहम्रज्ञास्तोहोतरेत घजेस्याहाध्वर्यु वषट्कृते जुहोति सोऽचै व्यसीनं प्रतिप्रस्थातामनु प्रप घेत प्रति
प्रस्थातापवीं गृहात्यपयामगृहीतोसि पतस्याय त्वाजुष्टं गृह्णामीत्यध्वर्युर्गृह्णात्युपयामगृहीतोसि स
ऽसपीस्य सऽहस्यसाय त्वाजुष्टं गृह्णामीति गृहीत्वा दायोपनिष्क्रमतो दक्षिणमेवाध्वर्युर्बहिर्निश्रय
माणाउपनिष्क्रामत्युत्तरं प्रतिप्रस्थाता प्रतिप्रस्थाताश्रावयात्योश्रावयास्तुश्रौषड् ऋतुना प्रेष्येति गृहपत
ये यजे साहम त्रास्ता होतरेत घजेस्याह गृहपतिर्वषट्कृते स होतेज्जुहुतो प्रतिप्रस्थाताध्वर्यो पात्रेयह
स्पसऽस्त्रावमवनयति तत्रमाह प्रतिप्रस्थातरेतेन पात्रेण ॥१६॥ तमाह प्रतिप्रस्थातरेतेन पात्रेणोज्ञ
यंगृहं गृहाणोति तेन प्रतिप्रस्थाते ज्ञांयं गृहं गृह्णाति द्रोणकलशात्सरिप्लुना पात्रेणेन्द्राग्नी आगतंसु ॥१२६॥
तमित्यनुद्रुत्यपूयामगृहीतोसीन्द्राग्निभ्यां त्वाजुष्टं गृह्णामीति परिमृज्य सादयत्येषते योनिरिन्द्राग्नि
भ्यांत्वेत्यथाध्वर्युप्रदक्षिणमावसस्प्रत्य जुहुस होतेत्रै तस्यात्रं संप्रक्षयत्यृतुना पीतस्येति होत्रापो
त्रानेष्टाग्नीध्राब्राह्मणाच्छऽसीनामैत्रावरुणेनत्यथ विपर्यस्यपात्रेऽहोत्रे ववतुः संप्रक्षयत्यृ
तिः पीतस्येति होत्रापोत्रानेष्टाच्छावाकेनत्यथ विपर्यस्यपात्र होत्रे वद्धिः संप्रक्षयत्यृतुना पीता
स्यस्यथ होतारविपद्धति प्रणयमुपाऽशुग्राऽसन्न्यग्राऽच्छिष्यसीविया हमिति सयथेनऽहो

ता अस्याहृतं भक्षा निगृह्य पात्रं पराङावर्तते इडा देवहूरिति यावदेतस्य यजुषः पर्यवसानं तावज्जपत्यप्येनं
मा ह्वयते होता अस्य ह्वयते घर्युः शंसति गृह्णाति यदुपांशु शंसति प्रतिगृह्णाति तदुच्चैः शंसति तदुच्चैः
प्रतिगृह्णाति संततं वा वियाहृवा असिद्धमुक्थं प्रतिगीर्य प्रागेत्योपच्छत एतमेव मंत्रं यहमन्ते घ्नेनारा
शंसानथाश्रावयत्योश्रावयास्तु श्रौषडुक्थशा यज सोमस्येति वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति तथै
वद्विर्द्विनाराशंसानन्नुकंपयत्येतस्यैव नानाशंसा अन्वायंत्यनुसवनं त्र स इन्द्रा सीभ्यां पीतस्येति
होत्राचे चा घर्युसे तस्यात्र शंसं न क्षयतो नाराशंसपीतेन नाराशंसां नाराशंसपीतस्य सोम
देव तेमतिविदः प्रातः सवनस्य गायत्रच्छंदसः पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि
ति होत्रचमसमेवैते त्रयः समुपहूय भक्षयंति यथा चमसं चमसादहिन्वमइत्साम्मानं यस्यन्नि
त्रा त आप्याययंति चमसानाप्यायसमेतु त इति सीदंति नाराशंसा आप्यायिता दक्षिणस्य हविधी
नस्यापालंबमधोधो वैश्वदेवायाथ प्रागेत्य शुक्रपात्रमाददान आहोनेतर्य देवत वैश्वदेवं गृह्
गृह्णाम्यधो दंचं राजानं स्तम्भ तमभिसंपवयता हशाभिज्रोणकलशं मन्य ष्टान्यज्वतादिति सत
थाकरोति स शुक्रपात्रेणा वैश्वदेवं कलशाद गृह्णाति येमा वैश्वषेणी घ तइत्यनुरुद्धयोपयामगृहीतोसि

विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं गृह्णामीति परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इस यापउप
रूपश्यय वर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रसृप्य स्तोत्रमुपाकरोति स्तुवते वैश्वदेवपे होत्र एषा तृएस्वो त्रमे
ति प्राउहो हुंः कालास्य राजा वर्तते ध्वर्युरभ्येनमाह्वयते होताऽस्याह्वप तेध्वर्युशं शंसति प्रतिगृह्णाति
प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्य प्रागेत्यो घच्छत एवं वैश्वदेवं गृह्णुपष्ठंते नाराशंसान् पोत्रावयत्याश्रावय
117 सोश्रीवयस्त्रोषड्युत्तच्यशाय जसोमस्यतिवषट्कृते द्विर्जुहोति तथैव द्विर्हि नाराशंसानुप्रकंपयं से स्येतापा
त्र चाराशंसाभन्वायं त्यनुसवनं भक्षो विश्वेदेवैपीतस्येति होता वै वा ध्वर्युश्चैव सात्रं भक्षपतो नराशंस
पीतेन नराशंसान्होतृचमसमेवै तेत्र यः समुपहृय भक्षयंति यथा चमासं चमसान्निन्वमध्यास
नं प्रस्यन्निमक्षं तेनाप्याययंति चमसांस्तु वे भक्षामार्जयंते पाहप्रतिप्रस्थाता रिमे चर्तुपात्र एत ब्रश्रुक्र ॥११७॥
पात्रं पाजोत्ती येमाजीयित्वा पात्रेष्वपि सृजति स तथा करोत्यथ प्रागयंनाह मैत्रावरुणस्य चमसमु
नय घो ॥१७॥ मैत्रावरुणस्य चमसं तु नय धमुनेत सोमं प्रज्ञावयेति। मैत्रावरुणचमसमेव
अथ यमुनयति यथोपपातमितरान्समुन्नीयोत्तरवेद्यां संसादयंत्यथा दन्नउक्थ्यस्थाल्याऽऽप
त्र्यापपात्रं तस्मिन्नेतस्य राज्ञस्तीप वेऽङ्गृह्णाति यउक्थ्यस्थाल्यान्त्रेवरूपयामगृहीतोसि देवेभ्य

स्त्वा देवायुर्वसुकव्यम्पउ कथायुर्वं यज्ञस्यायुषे मित्रावरुणाभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति पुनर्हविरसी
त्य कक्ष्य स्थालीं अस्य त्रिमन्त्रान्ति परिमज्य सादयत्येष ते योनिर्मित्रावरुणाभ्यां त्वेस पापउपर ष्टस्प
वर्हिषी आदाय वा वयमः प्रत्य गुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति करोति स्तुवते मैत्रावरुणाय षोत्तमे प्रतिप्रा
कुर्मैत्रावरुणस्य कल्पशास्त्रणा वन्ते तेअध्वर्युरम्येन माह्वयते मैत्रावरुणः प्रत्याह्वयते ध्वर्युः सू
स तिप्रतिगृणाति प्रसिद्धमुत्त्यं प्रतिगीर्य आगेयाध्वं तर तं यह्मनु ध्वं ते वमसानयाश्रावम
याश्रावयामश्रौषट्युक्त्या ज्ञायजसोमानामिति वषट्कृतानुवषट्कृते द्विजुहोति तथैव द्विहि:
सर्वीध्यमसंजुह्वत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य मैत्रावरुणाचमसे गृहस्पस त्वावमवनपतिकृतं
त्वा कुतेव तयान्मूर्जस्वं देवेभ्यो न घमत्त मेमनुष्येभ्य इति वालेषा चैवैतस्या त्रसुपनिधायन्ने ष
त्यं च आइवंयन्तु सवने मन्त्रो मित्रावरुणाभ्यां पीतस्येति मैत्रावरुणाचमसे चेतत्र यः समुपहूय
त्रयं तियथा चमसं च मसमां हि न्वम इत्यास्मानं प्रत्यत्रिमन्त्रांते नाप्याययन्ति चमसांस्तवेन सोमा
र्जयं तेथा प्रतिप्रस्थातातत गृहीतेन प्रचरेतित छत्वाप्रतिप्रस्थातारा वयं नाह ब्राह्मणाच्छंसिनश्चमसम
न्नयः ॥१०॥ ब्राह्मणाच्छंसिनश्च वमसमुन्नपं चमुन्नेतः सोमप्रभावयेति ब्राह्मणाच्छंसिनश्चमस

मेवअथममुनयंतियथोपयातमितरासमुनीयोत्तरवेद्याऽऽसादऽसायंदत्पयादुत्तउक्यस्याल्पाउपश्च
यंयाचंतस्मिनेतस्पराज्ञोर्धवेल्लांगृहीतियउक्यस्यांठगत्नेवरूपयामगृहीतोसिदेवेभ्यस्त्वादेवा
युवेउकेभ्यस्त्वाउकाउवयज्ञस्यायुषेऽज्ञायत्वाङ्जुष्टंगृह्णामीतिपुनर्हविरसिस्कउक्यस्यालीअस्यति
म्रद्रातिउपरिमृज्यसादयत्यषतेयोनिरिंद्रायत्वाअथाउपदर्प्यद्रेयवर्हिषीआदापवाचंयमःप्रस
स्तुयास्तोत्रमुपाकरोरिस्कवतेब्राह्मणाछंसिनपेत्रामेतिप्राकुब्राह्मणाछंसिनःकाल्लान्पराग
वर्तेतप्रतिप्रस्थातरस्सेनमाक्रयतेब्राह्मणाछंसीप्रस्थाक्रयतेप्रतिप्रस्थातासन्नाऽसतिप्रतिग
ह्णातिप्रसिद्धमुक्थंप्रतिगीगीर्यप्रागेत्योघद्यतएतंगृह्णमनुघु उतेचमसागथोश्रावयास्ते ॥११८॥
श्रौषड्यक्षज्ञायजसोमानामितिवषट्कृतानुवषट्कृतेद्विजुहोतितथैवद्विविःसर्वोऽऽचम
साञ्जुह्वत्यप्रदक्षिणमावृत्यब्राह्मणाछंसिनश्चमसेयत्नश्चसऽऽश्रावमेवनयतिहुतेचा
कुतेनचत्रयाम्यजेस्वतेदेवेभ्योमधुमत्तमंतमनुष्यस्यइतिवाल्केष्ठीवात्रैवेतस्यात्रमुप
निधायन्नदैःप्रत्यस्तआज्यंवंस्यनुसवनंत्तेत्सद्दणापीस्पतिब्राह्मणाछंसिनश्चमससमे
वैतत्रयःसमुपहृयत्नक्षयतियथाचमसंचत्तसाक्विचमरस्यासोनअस्यत्रिमंत्रंतेनाप्या

यर्यंतिसमसान्सेन्न सामाजेयं नेयग्रागयंनाहाछावाकस्य चमसमुंनयद्वं ॥२०॥ अछावाकचमस
मुनयघस्तुनेतः सर्वे शाएवं राजानमुनयमानरिविचप्रतिप्रस्थातउपेतेनयहेणार मेहियजमाने तिर्यत्नेया
द्वाराहविर्धानं प्रपाद्य अथैनन्नचमे फलकयोप्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति यत्नप्रतिष्ठेतिवान्तसी
चातस्मिन्नस्मिन्नुखाग्रावाः कृत्वा दक्षिणस्य हविर्धानस्यानतरेणोराजानमुपाहरंति तिहदेवामनसेवा
सोमराजेनेहवरोहेति द्वाभ्यामथैनमुत्तरात्स्यः प्राकुस्तस्मिन् स्तचेष्ट यंतियत्तेयिठरथोडुग्दाघवनी
मर्धेवसतिवरिणामवनयस्यर्धेकघनानाप्तुराजंवसतीवरीः सादयतिपश्चाद्दक्षमेकघनानछावा
वाकचमसेवप्रथवसुंनयंतियथोपपातमितरान्सर्वे द्वाएवराजानं समुनीयोत्तरेवेघाः सादयस्य
पदत्तउक्थ्यस्थाल्योपशयंपात्रं तस्मिनेतंसर्वेशाएवराजानं गृह्णातियदुक्थ्यस्थाल्यां नेवतपयो
मगृह्णातोसिदेवेभ्यस्त्वा देवायुवउक्थेभ्यराप्राउक्थयुवयजस्यायुषइडानिभ्यां चालाज्जुष्टं गृह्णा
मितिनात्रपुनर्हविरसीत्युत्स्य उक्थ्यस्थालीप्रसन्निमृज्ञातिदशान्तिरेवैनाम्रघ्राणफलुतिपरिमृज्यसा
दयत्येषतेयोनिरिडाभिभ्यां त्वेत्यथापउपरप्रत्यस्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रसरणु ध्रुवा स्तो
त्रमुपाकरोसलुवते छावाकयेषात्तति प्राकुरछाकस्यकाला यरावर्तते प्रतिप्रस्थातात्येनमादयते प्रति

प्रस्थितानांस्त्रि प्रतिगृह्णा प्रतिगृह्णा ति प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्यप्रागात्यो घच्छतएतं यह्मन्न
घच्छंतेचमसान्नयाश्रायास्तश्रौषडुक्थशायजसोमानामितिवषट्कृतेवषट्कृतेद्विर्जुहोतित
थैवद्विर्द्विःसर्वोध्वमसानुदृत्यथप्रदक्षिणमापस्याछावाकस्यचमसेग्रहस्यसंस्राव
119 मवनयतिकृतेसात्कृतेवनयाम्प्रजेस्वंतदेवेभ्योमधमत्तमंमनुष्येभ्यइतिवाल्हीवोत्रैवै
तसात्रमुपनिधायपञ्चस्वःप्रस्यंचआद्वंत्यनुसवनेनदाइंज्ञाग्निभ्यांपीतस्येत्यछावाकच
मसेमेवैतेत्रयःसमुपहूयंतेसपंतियथाचामसंचमसान्हिवामद्दसामानंप्रयन्तिमन्त्रं
तेनाप्यायर्यंतिसमृस्मान्सेवंनदान्माङ्गेयंतेअथोकस्त्राइत्याहप्रातःसवनंप्रतिगीर्येप्रशा ॥११९॥
स्तःप्रस्टहीतिप्रसर्पतेसाहप्रशास्तासंतिष्टतेप्रातःसवनं॥७०॥ ॥अछावाकचमसमुन
यघं।ब्राह्मणाछंसिनश्चमसमुनयघं।मैत्रावरुणस्यपरमसमुनयघं।तमाहप्रतिप्रस्थतः
अध्वर्युपात्रआदत्ते।उपहूयमानायामिडायां।तोदेवौश्रुतामथिनौ।सयघ्हैतेःसप्ता
वः।सैप्रस्टप्तान्विदित्वायुः।अथेमावघर्येत्स्यपरस्यणि।अथाघर्युरशनाहस्तोयुवमस्मै
ति।अग्निःप्रातःसवनेपात्वस्मान्।हिंहिं।योवेदेवाचाघयुश्चेष्टति।अथैताहोतृचमसीयः

प्रतिस्तोमं प्रचरण्यासमनक्ति अमूडुषाश्चात्यस्तुः प्रातर्यावभ्यो देवेभ्यः। अथातो महाराज्ञए
वबुध्यते॥ ॥ ॐ॥ श्रीः॥ हरिः ॐ॥ असर्पतिमाघोदिनायसवनायदेवीद्वारावियतएवो घर्युर्नेसेप्र
सभ्रान्विदिता घ्वर्युः आऽ येनाभिषोतारएयांक्रयतयास्कृतएहियजमानेतिप्रवैयाद्वाराहविर्धानप्रपाध
ह्नोन्वमसेभ्यो वसतीवरीभ्योध्वर्युपेनिषिच्यताभ्यामादायनोत्तुन्नमेसेवनीयतासुनिग्राभ्यसंहितास्वघस्ना यज
मानंवाचयतियावाणमभिमिमीतऽइंद्रायत्वावच्चप्नइंद्रायत्वावच्चनुरइंद्रायत्वाभ्मितिप्नइंद्रायत्वादित्यवतेइं
द्रायत्वाविश्वदेव्याइतिएंवकृत्वोयजुषापंवकृत्वस्त्तीदशकृत्वोविमानः सर्वएवराजानंनीत्वामुष्मीष
मझ्यदस्तुस्पयावस्कृतेददातिइतरक्रावस्तदझ्यदन्दुस्त्यअध्वर्योः प्रयच्छतियजमानः तथामितेराजानं
होत्चमसीयाअभिरूपस्जतिरेवावास्छवद्यनुरोराधोगरचोऽमृत तस्यपत्नीस्तादेवीदेवत्रेमयज्ञसधत्तो
पहूताः सोमस्यपिबतोपहूतोपहूतोयुष्माकं सोमःपिबतिस्यघेनसंस्रयौतियत्ते सोमदिविज्योतिर्यत्पृथि
व्यांयदुरावंतरिक्षेनास्मैयजमानायोरुरायाकृध्यधिदात्रेवोचइतितिरश्चमैन्यकुअभिमृशतिधिषणेवी
डूसतीवीडयेथामूर्जंदधाथामूर्जमेधत्तंमावांहिंसिषंमामांहिंसिष्टमित्यपवह्निर्वोचयत्य
वीरघंवोमनसासुजातातृतङजातोभगइदस्यामाइंद्रेणदेवीविरुधःसंविदानाअनुमन्यतांॐसव

नायसोममिसप्यात्रिशोघ्यंतःसर्वशाएवराजान्नेपर्युपविन्नोनीतिसमानंघोषवंतएवाछिषण्वंतिप्रागपागि
स्याप्पाय्यव्यपोह्यइहाइहेतिसह्रूदुल्काम्निषुण्वतितीनप्रतारनियमोनवह्रूयेत्सेतस्मिनियमोथांने
तारमाहरपरिसृजेतिनियाममभिस्याप्पायंतिनियाम्भिस्याप्पायंतिव्यपोह्यन्निषुण्वंतिइहइहाइह
इहेतिप्रहारःएवंवदेवततआहरोपसृजेतिनियाममितिसंमरणीयेत्ततीयेद्धगेनिक्रीडयंतियावा
णमुद्धिप्पनीपीज्ञनीचेरपःततोगृह्णीयाक्रीडंतइहान्निषुण्वंतिइहाइहेतिनवतुर्थनियाम्मुपयं
तिअथैनंसुसंमतंसंमरणपात्रंसंमस्यएवंवदुंन्नेत्रेडायच्छतितमुन्नेताधवनीयेवनयतिएव
मितरोपर्यायोम्याम्राखछरत्नतुरोराधोगृत्तोअमतस्यपत्नीस्त्रीदेवीदेवत्रेमंयज्ञंपज्ञंघन्नोपहूताः
सोमस्यपिबतोपहूतोयुष्माकंसोमःपिबत्विसाधवनीयेवनयतिहृतीयस्यहृतीयेवर्गेइहेति ॥१२०॥
मंत्रस्थानेयहद्धहद्धहदितिवदंतिहृजीषमंततोदशापवित्रेणेत्याद्यधस्तादापवित्रवितन
नात्तस्मिंस्तथेवोदीचीनंदशांदशापवित्रेवित्रंवितन्वेतिउन्नेतरत्रेमत्तःसंतातमानयोपाणुमु
ग्रहान्नयहीष्यामीतिप्रातःसवनपुक्रमंधिनोग्रहोगृह्णातिततरुत्दुपात्राभ्यांद्धोमरुत्वतीयो
ग्रहोगृह्णातिमरुत्वंतंवन्नंवाधानं॥श॥मरुत्वंतंवषमंवावरधानंमकवारिंदिव्यंशासमिंइंवि

र्चासा हमव सेन्द्र तनोयं यं सहोदा मि हतं कुवेम इंद्र मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्यांते अपिबः सुतस्य
तव प्रणीतीत व शूर शर्मन्ना विवासंति कवयः सुयज्ञा इति द्वाभ्यामुपरिष्टादेवाग्रयणाद्गृह्णीयादाग्रथो
परिष्टादाग्रयणमानीयाधस्तादुपगृह्णातित थैव त्रिरभिहिंकृत्य परिप्लवं प्रसादयतितथो क्थ्यं गृह्णाति उ
क्थ्यं न राजानं परिदधातितथोप र्येधे द्रोणकलशे परिप्लुपात्रं प्रास्यद्द्रसानन्नुमंत्रयते द्रसप्चस्कंदयस्ते
द्र सोयो द्रप्सोय स्ते द्रप्स इतित थो नेतार माह रिक्षं पतन्स्तेकुरु पवमानस्य ग्रहान्गृहीष्यामीति तथारिक्ते
कृतन्न्तिपवमानस्य ग्रहान्गृह्णाति उपयामगृहीतोसि इंद्राय त्वेति द्रोणाकलशाम न्त्रिमेत्रा तीडायवे
त त्वाधवनीयमिंद्राय त्वेति न्द्रतम्ह तमथोन्नेतारमाह आंचं राजानं पतन्नत मूर्त्तिं संवपयताद्द्रशास्त्रि रो घ
घ वैनीमं क्षान्पुत्रुतादितिस तथा करोतथाप उपस्थ श्यबीं हे षो आदायउपनिःसर्षति तेषुत थैव सेमन्वार
ब्धेषाहवनीये स्त्रुतिं जुहोति विश्वे देवा मरुत इंद्रो अस्मानस्मि द्वितीये सवने न जह्युः आयुष्मंतः प्रि
यमेषां वदंतो वयं देवानां सुमतौ स्याम स्वाहेसेत यो धर्युं कृत्वो यथा वै मितरं जुहुस्पथ द्दक्षिणम् द
व सस दोमिप वमानं प्रसर्पंति अथ सदसियपायतनमुपविशंति तथो स्तोत्रे वा प्रस्तोत्रे वा बर्हि
पीञ्य यद्धस्य कुसामयोरुपस्तरणमसि मिथुनस्य प्रजात्या इति वा तत्स्त्रीवातथोपाकरणं जपतिवायु

र्हि कर्त्तेति सर्षपं चदध्नो माध्यंदिनः पवमानो भवति तस्याष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयति सुपर्णोसि त्रिष्टुप्
छं दा अनुष्टार न स्वस्तिमा संपारयेत्यत्र चतुर्हेतारं आवषे उद्गते साग्निं संप्रैषमाह प्रोदृ श्नी निहर बर्हिस्य
णातियुराग श्रान्नौ अल्वं जरूाप्रनिस्त्रा न दधिघर्मी यृद ध्याहरे हियजमानात तथा सप्रैषं ते कुर्वे तियज
मानेति तत स्तयाउ पस्थ त्रयाहे हियजमानेति पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य तथासमस्तः राजानमु
पतिष्ठ तेतथा वक्ता रोभ्वरतितथा प्रचरण्यान्नच रुचोमहो नेधेष आज्ञी घ्र आग्नी ध्रीपाधिष्ण्यादनु
पूर्वी धिष्णियेषु गाराग्निं हरतितथा युरस्मात्प्रत्युद सीनो विहला द्विष्णियान्व्या घारयतितथोत्तरस्य
हविर्धानस्य चुक्र अवरणीय सादयतितथो सोंक्रांदिकेनपथा पश्चात्स्तृणातिसंततागार्हप ॥१२१॥
त्य वनीयात् ॥२॥ अथान्तरेणा हविर्धानेउपविधौ नेउपविश्य दधिघर्मोयेदधियाचतितदाहतमे
वेदस्तेज्योतिरसि वैश्वानरं पृश्नि पेडुग्ध मितिबर्हि षी अंत घयिक सेवा रमसेवा गृह्णाति या
वती घावा पृथिवीमहि भत्वा यावच्च सप्तसिं घवो वितस्थुः। ता वंतमिंद तेग्रह सहोर्जागृह्णाम्य
स्टमत्यपोद्दस्य बर्हिषी अथैन श्रीणाति वाक्च त्वामनश्च श्रीणीतां प्राणश्च त्वापानश्च श्रीणीतां
चक्षुश्च त्वा श्रोत्रं च श्रीणीतां दक्षश्च त्वा बलं च श्रीणीतामोजश्च त्वा सहश्च श्रीणीतामायुश्च त्वाज
राव श्रीणीतामात्मा च त्वा तनूश्च श्रीणीता शृतोसि शृतं कृतः शृतायत्वा शृते भ्यस्त्वा श्रितं कृण्वि

स्यथ आह होतर्वेदस्व यज्ञेना च मित्युथैनमादायोपोत्तिष्ठन्नाहस्त्रातेष्टहविरिसस्याक्रम्याश्राव्याह दधि
घर्मस्य यजेति वषट्कृते जुहोति यमिंद्रमाहुर्वरुणं यमाहुर्यं मित्रमाहुर्यमु सत्यमाहुर्यो देवानां देवत
मस्तपोजास्तस्मै त्वा तेभ्यस्त्वा साहेति वषट्कृतानुवषट्कृते जुहोत्याहरति भक्षं स यावंतः अवर्म्मस्य द्विजिस्तु
ष्टप हवमिष्ट्वाय यजमान एव प्रस्य स्त्रं नः वतिमयि त्यादिं ड्यं माह न्मपिर स्तोमयि क्रतुर्मयि धायि सुवीर्यं त्रि
ष्टुग्घर्मो वि भ्रातु मे आकूत्या मनसा सह विराजा ज्योतिषा सह यज्ञेन पयसा सह तस्य दोहमशीमहि त
स्य सुम्नमशीमहि तस्य भक्षमशीमहि वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्विति निर्णिज्य पात्रं प्रयच्छति त
था सवनीयान्पुरोडाशान्याचेति तेषां त एव समवघन्नाह माध्यंदिनस्य सवनस्येंद्राय पुरोडाशा
नामवदीयमानायानुब्रूहीति पूर्वो ग्घ दिव दाया पराह्न दिषघति अग्निचारयति प्रसनक्तित धोप म्रति
स्विष्टकृते सर्वेषां सकृत्सकृदुत्तरार्द्धादिव घति द्विरभि घारयति न प्रत्यनक्त्य स्याक्रम्याश्राव्याह माध्यंदि
नस्य सवनस्येंद्राय पुरोडाशानां प्रस्थितान्प्रेष्येति वषट्कृते जुहोति तया समावपमान आहाग्नये
नुब्रूहीत्याश्राव्याहाग्नये प्रेष्येति वषट्कृते उत्तरार्द्धे पूर्वार्द्धेति स्वाय पूर्वी आहुती जुहोति तयो दडु
स्याक्रम्य स धायतन एस्क चौसादयित्वा तयैनपा व्यामिडां समवधाय जती ः पुरोडाशान्दक्षिणास्य

कडमाइक

नु हैके संयंति पत्नावद्ऽडे ति पत्नवद्ऽडे ति वदं तो यथाऽऽडः यंनाह्तोन्नीयमाने स्योनुब्रूहीति होतुश्चमस
मन्नूनयध्वं ॥३॥ होतुश्चमसमन्नूनयध्वमुन्नयतः सुक्रान्‌कुरुध्वमच्छावाकस्य चमसा ध्वर्यो पि च
मुन्नय स्वप्रतिप्रस्थात ग्रावस्तुर्निर्मार्जालकस्यैः श्रोक्षिते प्रसुपलब्ध स्वे तियथा संप्रैतेकुर्वंति समानन्नमोग्ना
पणादाश्रावण एव वेसयथा ध्वर्युः पुरस्तात्प्रत्यङ्‌तिष्ठ न्नाग्नी वयत्योश्राव यास्तश्रोषण्मा ध्येदिनस्य सवनस्य
निष्कवल्यस्य भागस्य स्तुक्र वतो मंथिवतो मधुश्चुत इंद्राय सोमान्प्रस्थितान्प्रेष्यति वषट्‌कृते नुवषट्‌
कृते सहोतोन्नुरुतः स प्रथम संहृत्वि विंग्भक्षं मेति वषट्‌कृतानुवषट्‌कृते द्विर्जुहोतस्तथैव द्विर्द्विः सर्वाँ
श्चमसां जुह्वति तथा संप्रैषमाह प्रैषमाह प्रैत्‌ होतुश्चमसाध्वर्यु ब्राह्मणाइति तथाऽऽदक्षिणमावृत्य
होतृचमसे यत्‌ हस्य सः स्तावनयति तथा प्रतिप्रस्थाता तत्र राहैआ हवनीयस्य मंथिनः सः स्ताव ॥१२२॥
जुहोति तथाऽपउपस्य रूपरूप स्रुक्पात्रं च मंथिपत्रं च न्नसवो रयथायतनः सादयं स्ते तमह त्विजां
चमसांस्तथैते होत्रकाणां चमसाध्वर्यवः सह स्रूहमोणकब्राद्य्नं नीयोपाव र्त्ते ते तेषां तथैव
व मैत्रावरुणचमसमादायाश्राव्याह प्रशास्तयजेति वषट्‌कृतानुवषट्‌कृते द्विर्जुहोति ब्राह्म
णयजयोतपेज नष्ट येजा च्छावाकयजा ग्नीधजेत्यतिषदोद्वा ॥ संयाज्याअ दक्षिणमावृत्य

उत्तरेण होतारमुपविश्यात्यय अग्नीदिति स उदमकरित्याह होता यो नः सोम राजानं यायपिष्यतीति त
थापउपस्पृश्य होत्रइडामुपोपह्वयंते उपहूतायामिडायामुपगच्छंति चमसानुपहूतायामिडायामग्नीध आ
दधाति षडवत्तं प्राश्नंति मार्जयंते इडायहूताऽमुख्यचमसान्भक्षयंति भक्षेहिमाविशेति दीर्घेण भक्षमनुद्रुत्य
रुद्रवरुणस्य सोमदेव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य सवनस्य त्रिष्टुप्छंदस इंद्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्यो
पहूतो भक्षयामीति होतृचमसे वैतेऽनयः समुपहूयंते भक्षयंतीति यथाचमसं चहिन्वमड्याह्यासानऽसस
त्रिमदशांव आप्यायंति चमसानाप्यायस्व समेतु त इति सीदंति नाराशंसा आप्यादता दक्षिणस्य हविर्धा
नस्यापालंब मध्ये धस्थितया यमरुत्तीयाये तस्मिन्काले प्राग्वंशे यजमानः पुरोडाशानां प्राशाति यदग्र
नास्याः पत्नी पत्नीशाले॥४॥ अथ दक्षिणा निहोष्यन्या वस्याज्यस्थाल्यां पूस स्रुवं स्रुवं बर्हिर्वा सस्तस्ये
तस्यसवने स्याते यादक्षायां हिरण्यशल्कः प्रणिधितोऽवस्येत्समादायाहेतियजमाने स्युत्तरेणाग्नी
ध्रं परीत्याज्ञरेणसदः परीत्य पूर्वे याद्वाराशालोपपाघसमन्वारब्धेषु पितेषु संप्रष्ठेन्वेषु गार्हपत्य आज्यं
विलाप्योत्पूयस्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा वसनस्यांतः प्र कृद्रंदुउपसंगृह्य सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जु
होत्युदुत्यं जातवेदसं देवं वहंतिकेतवः। दृशे विश्वाय सूर्य इस्याहेत्य पर चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य

एवस्तु होतिति चित्रं देवानां सुदगादनीकं चक्षु मित्रस्य वरुणस्याग्नेः आप्रा द्यावापृथिवी अंतरिक्ष
स्सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च स्वाहेत्यथाग्नीध्रं हुत्वा स्कंदि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा वसनस्यैवांत पृस्क
स्कंदं उपसंगृह्य नयत्वेव स्य ग्रीवा ध्रेजु होत्यनेन नयसु पथाराये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि
123 विद्वान्। युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम स्वाहेत्यथादि वं गच्छ सुवः पतेति हिर 8
ण्यपूर्णं हुत्वो ऽक्रामति स्रज्यं ते दक्षिणा दक्षिणापथेनांतरेण सदश्च गार्हपत्यं चांतरेण सदश्चाग्नी
ध्रं चांतरेण चात्वालोत्करौ वेवमुदीच्यः प्रतिपद्यते तः प्रदक्षिणं कृत्वाभ्येति रूपेण वो रूपमभ्येमि व
यसा वयइत्यथैनो विभजति तुथो वो विश्ववेदा विभजतु वर्षिष्ठे अधिनाक इत्यथ सदोऽभ्येये ॥१२३॥
तत्ते अग्ने राधपति सोमश्च तं तन्मित्रस्य पथा नयतेऽस्य पथा प्रेत चंद्र दक्षिणा यज्ञस्य पथा सुवि
ताः नयंति रित्यथैष आत्रेयः ॥ ५॥ अथैष आत्रेयो येण सदसस्तमभ्येति ब्राह्मणमभ्युद्राध्या
समृषि मार्षेयं पितृमंतं पैतृमत्यं सुधातु दक्षिणमित्यथैनमसुं कश्यपच्छति क आत्रेय इत्ययमहं इसङ
मिति नीतरः प्रत्याह तं तेथैव द्वितीयमसुं कश्यपच्छति क आत्रेय इत्ययमहमिति तातरः प्रत्याह तं तथैव तृ
तीयमसुं कश्यपच्छति क आत्रेय इत्ययमस्मीत्येवेतरः प्रत्याह तस्य पाणौ हिरण्यमवदधाति चं

उ॰

ऽंमणूहेतियद्वेचान्यउपकल्पयतेयाग्नीध्रंकृत्वाहिरण्यमुखममग्नीधेददातिअथसदश्रा
गस्यब्रह्मणेददातिहोत्रउक्थ्येपहविर्धानंकृत्वाध्वर्यवेददातियउवैनमन्येभिर्छतोऽग्रंवसथ्य
सदआगत्यप्रस्तोत्रेददातिग्रावाण्णेब्रह्मणाच्छंसिनेछावाकस्यसदस्याग्नीध्रःपोतुर्नेष्टुर्यावेस्तो
तुरन्नेतुःसुब्रह्मण्यस्यप्रतिप्रस्थातुरंनरतायथासमुदितंप्रसर्पकेभ्योथाहेहियज्ञमानेत्ययथ्या
ध्रेऽत्वास्कवित्वरुर्गेहितंगहीत्वाग्नीध्रेपंचवेभ्यकर्मणानिकुर्वतियज्ञयतिम्नयएनसाकृरियथा
तिकामतीमोनैश्वरस्याग्निनादेवेनयेदवायज्ञहहनइसेनाभ्यामनुवाकाभ्यांमथयजमानंश्रावमी
त्तयन्निविसुनःपश्यद्वंतरिक्षंमित्रस्थेनणूसदस्युपवेशयतियतस्यसदस्येरित्यपदक्षिणाःसमनु
दिशतिअस्माद्दात्रादेवत्रागच्छतमधुमतीःप्रदातारमाविशतानवहीयास्मादवयानेनयंथात्सुहो
तांल्लोकेसीदततंनसणूस्कृतमित्ययथप्राऽयंनाहेंऽज्ञायमस्त्वेतेनुब्रूहीतिध्राइजायमरूत्वतेनुब्र
हीतितत्छवाअतिप्रस्थातामहावायोपनिष्क्रामत्युपनिष्क्रान्तस्येवाध्वर्युर्येनावादनउनरतस्ति
ष्ठतेप्रतिप्रस्थातेंन्यनरंप्रयच्छत्यधाश्रावयत्याश्रावयास्तुश्रौषडिंज्ञायमरूत्वतेप्रेष्यतिवषट्

कृतेसहहोतोऽजुहुतोपप्रतिप्रस्थाताध्वर्योः पात्रेग्रहस्य संस्रावमवनयति तमाहुत्यतिप्रस्थातरेत
नपात्रेण तृतीयं मरुत्वतीयं गृह्णाति द्रोणकलशात्सरिपुना पात्रेण मरुत्वांऽइन्द्रवृषभोरणा
येसन्तुस्योपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वामरुत्वतेऽजुष्टं गृह्णामीति परिमृज्य सादयत्यपेतेयोनिरिं
द्रायत्वामरुत्वत इत्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य जुहुत्सहहोत्रैतत्पात्रं संमृज्यतीन्द्रमरुत्वतापीतस्य
त्वस्यनिगृह्य पात्रं पराङावर्त्तेत इन्द्र देवहूरितियावदेतस्ययजुषः पर्याप्नोति तावज्जपति अन्ये
नमाह्वयते होता प्रत्याह्वयते अध्वर्युः शंसति प्रतिगृणाति प्रसिद्धमुक्थ्यं जपति गीयेप्राग्रेयोध्वष्ठं तेए ||२२४||
नेतृतीयं मरुत्वतीयं यजमन्त्र घ्नं तेनाराशंसान् धाम्नावयस्योग्रीयास्त्वश्रोषड्वुक्थशेगपज सोम
स्येतिवषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति तथैव द्विनाराशंसान् अनुप्रकंपयत्येतत्पात्रं नाराश
ंसाअन्वायंसन्तु सवनन्तद्वङ्डेणाम्मरुत्वतापीतस्यति होता चैवाध्वर्युश्चैतत्पात्रं संमृज्यतोना
राशंससपीतेनैराशंसेन सपीतस्य सोमदेव ते मतिविदो माध्यंदिनस्यसवनस्य त्रिष्टुप्छन्दसः पि
तृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामीति होतृचमसमेवैतेत्र यः समुपहूय ~~[illegible]~~ ते

सानराशं

संवमश्री

न क्षयंति धा चमसान्हि न्वमइत्य निम्रशंत आप्यायपयंति चमसानाप्यायस्वस मेतु त इति सीदंति नाराशंसाः
सा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापाले स्वमधो माहेन्द्राया ॥ ७ ॥ माहेन्द्रायाथ आग्नेय शुक्रपात्र मादद्यान आ
होत्रेतये देवमाहेन्द्रय हंग्रहामी अथोदं वं उराजानं प्रजनमभि सिंप वयनाद इत्याभि द्रोणकलशं स्फ्यरूत्व
कृता दति सन्तथाक रोति शुक्रपात्रेण माहेन्द्रं कलशाद्गृह्णाति माहेन्द्र इन्द्राओजसेत्युतु दुर्यो पयामगृहीतो
सि माहेन्द्राय त्वाभ्युपं गृह्णामीति परिमृज्य सादयसेष ते योनि र्माहेन्द्राय त्वेत्यथाप उपस्यन्त्य बर्हिषी आ
दाय वा वंयमः प्रसं दुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति स्रुवं तमा हेन्द्राय प्रसुते सा माग्निसंप्रेषमाह्रातापि षातारा
षुणुना शीदाशीरं विनयो त्स्वल मुद्वातयप्रतिप्रस्थातवारुण मेककपालं निर्वप सौम्यस्य विद्धीति य
थासंप्रेषते च चुर्वं तं होत्र एषां गमेति प्राकुर्होतुः कालास्यराग वर्त्ते ते ध्वर्युर स्येनमाह्वयते ध्वर्युः शंसा
निप्रतिगृणाति सिद्धसुक्थंप्रति गीर्थ प्रागेयो घ छत एतं माहेन्द्रं नहमन्त्र घद्ध तेनाराशंसैन पाश्चा
वयत्यौश्रावया स्त्वौषड् कच्युशायज सोमस्य ति वषट्कृतानु वषट्कृते द्वि र्जुहोति तत ये यदिनो
राशंसा नत्वनु प्रकंपयंत्येतस्या त्रेना राशंसा अन्वायत्यनु सेवनं नन्देसोम हेणपीतस्येति होता चैवा
ध्वर्युश्चैतस्यात्र एवं सं भक्षयतो नाराशंसपि तेन नाराशंसान् हाल्पचमससमेवेतेत्र यः समुप

पह्र्यंमन्त्तयंति वोन्नमेदित्रीषअच्छावाकस्यचमससमन्नयन्धस्तुंन्नेतःसर्वत्राएवराजानमुन
नयमातरीरिचजातिप्रस्थाताउषेतेयत्हेणचरमेह्वियजमानेतिप्रवेयाद्वाराहविर्धीनंप्रपाद्याथो
उक्याथवनीयंसर्वेतएवसतीवरीःपर्यस्यतिसर्वत्राएकधनानांपुरोडाशंवसतीवरीःकलत्रांमःपूान्युत्सृजति
पश्चादक्षमेकधनानामच्छावाकचमससमेवप्रथममुंनयंतियथोपपातमितरात्सर्वत्राएवराजानंप्रसमुन्नी
योत्तरवेद्याःप्रसप्रसादयंस्यथादतेउक्थ्यस्थाल्याःअप्रपत्रायपाङ्गंतस्मिन्नेतत्सर्वेत्राएवराजानंगर्हाति
यथोक्थ्यस्थाल्यंभवतिसउवैवेंद्रएतेस्यथोक्थ्यंवाचीत्याहमाध्यंदिनप्रसवनेप्रतिगीयंप्रज्ञास्तासु
हीतिसर्पतेसाप्रज्ञाःस्तासंतिष्ठातेमादिनप्रसवनं॥८॥७॥ ॥माहेंजायप्रगेयाा॥इंजायमनुत्वतेनुबत्रहा ॥१२५
ति॥अथैषआचेपोत्रेणसदआस्ते॥अथदाक्षिणानिहोष्यन्याचति॥होतुश्चमससमन्नयद्धं॥अथां
तरेणाहविर्धानेउपविश्य॥मरूत्वंतंवृषभंवावृधानं॥प्रसर्पंतिमाध्यंदिनायसवनाय॥ ॥७॥ ॥प्रस
र्पतितृतीयसवनायदेवीद्वाराविसृतएवोर्धेनसंप्रसर्पान्विदित्वाध्वर्युःप्राउःयंनाहानीयरिश्नय
णमाहरप्रतिप्रस्थातराज्ञिनमानयस्वतातंक्यायमादित्यग्रहायदध्यहरेतियजमानेतिप्रवेयाद्वा
राहविर्धानंप्रपाथयएषउपाप्रस्तुपात्रेऽशुःप्रास्तोत्रदतितंमाध्यंदिनीयरूजीषेपिविसृज्ययमेवकंच

याण्व्यामादायानेतारमाहाहरोपसृजेत्युपसृजत्युंनेताघवनीयाउदंचनेनापरिमितमन्तिकुर्याथे
न१सुसंमृतप्रसंनरणण१संमृसोन्नेत्रउत्रयच्छतितमुन्नेताघवनीयेवनयत्येवमेवद्वितीयःपर्यायः
संतिष्ठतएवंतृतीयमृजीषमंततोदन्नापवित्रेणपरिवध्यानेत्रउत्रयच्छतितंदुन्नेताघवनीयेविलाल्य
अपीअदक्षिणस्यहविर्धानस्यांतरेणनेत्रउपातिहत्यनीलउत्सादयतिपरिमुत्र्येतिहवोदारमपरांचायादनेआ
दित्यस्थाल्याओपत्नायंपात्रंतस्मिन्नेतस्यराज्ञस्तृतीयवेलांगृह्णातियआदित्यस्थाल्याम्भवतिकदाच
नस्तरीरसीयज्ञुदुत्योपयामगृहीतोस्यादित्येभ्यस्त्वाजुष्टंगृह्णामीतिबर्हिषीअंतर्धायुम्हतातंस्यैः
नम्भ्रीणातिकदाचनप्रयुंजसीयज्ञुदुत्योपयामगृहीतोस्यादित्येभ्यस्त्वाजुष्टंगृह्णामीस्यपोद्धृत्यबर्हि
षीअर्हवेलांराज्ञोगृह्णातियस्तोदेवानांश्रयेतिसुम्नमिस्यज्ञुदुत्योययामगृहीतोस्यादित्येभ्यस्त्वाजु
ष्टंगृह्णामीस्यथेनप्रस्थाविमतउपा१सुसवेनेनम्भ्रीणातिविवस्वआदित्येषतेसोमपीथस्तेनमंदस्व
तेनेहव्यस्यप्पास्मतेपवयतर्पयितारोयादियावृश्चिस्तयाचाम्राणामीत्यथेनेमुडूणातियत्रविज्ञानेमुप
तिपदितांजम्रचंदयस्यघृर्वर्षुकःपर्जन्योभवतियदिचिरमवर्षुकोनसादयतीतिब्राह्मणमथैन
मुपा१सुसवनंदत्रापवित्रेणपरिवेष्यधम्मात्याजमुहंस्तमिंकारमाविपिंचन्नासमुज्ञादां

तरिक्षात्॥१॥आसमुद्रादंतरिक्षात्प्रजापतिरुदधिं च्यावयंतीन्द्रस्तौतुमरुतोवर्षयंतून्नंभयपृथि
वीं भिंधीदं दिव्यं नभः। उद्नोदिव्यस्यनोदेहीशानोविसृजादृतिमित्यथैनदुपांशुसवनंदशापवित्रे
णपरिमृज्यग्रावस्वपिसृजति विवर्णं तिष्ठेद्वोद्वारमपरांबाधेनंयहं बर्हिस्तेनापिधायोपोतिष्ठन्त
हादित्येभ्यः प्रियेभ्यः प्रियधामभ्यः प्रियव्रतेभ्यो महस्वसरस्यपतिभ्यउरोरंतरिक्षस्याध्यक्षेभ्योनुब्रू
हीत्युत्याक्रम्याग्नीध्र्यात्स्वाहादित्येभ्यः प्रियेभ्यः प्रियधामभ्यः प्रियव्रतेभ्यो महस्वसरस्यपतिभ्यउ
रोरंतरिक्षस्याध्यक्षेभ्यः श्रौषडिति वषट्कृत ओषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति सकृदेवनहुतान्वी
क्षतेपर्यावर्त्तस्यैवप्रतिप्रस्थातापात्रमादत्ते एतस्मिन्कालेप्रतिहर्त्तोपरतंस्तोबिलेपवित्रवितत्य ॥१२६॥
द्वेवात्रीन्वारात्रौउदंचनान्याग्रयणमेवाध्वर्युरादत्त आदित्यस्थालीं प्रतिप्रस्थातासोपशो
या संप्रगृह्णाति ता सांतिस्रःणांचेतस्रणांवाधारणान्तयोपरिष्टादाग्रयणनीयाधस्तादुपगृह्णाति
तेनपवित्रिरन्निर्हिंकृत्स्यपरिमृज्यसादयत्यपोह्य सपवित्रंबर्हिषी अंतर्धायाग्निरमवनयति
अन्वारभ्यायोपत्स्यमस्मेदेवासोवपुषेचिकित्सतेति चतस्रभिरनुछंदसमपोह्यबर्हिषीप्र
तस्रतोबिलेड्पाननुमंत्रयते द्वोपवमानग्रहौ गृह्णाति तयोश्चेतारमोहसांवषू राजानपूत

स्तमग्निसंपवयतादृश्राग्निराधवनीयंमच्छ्वान्वनुजुतादितिसतथाकरोतितथापउपसृत्स्यबर्हिषी
आदायोपनिःसर्पन्तितेषुतथैवसमन्वारब्धेष्वाहवनीयेस्रुवाहुतिंजुहोतिइदंस्तोतीयंसवनं॥२॥इदं
स्तोतीयंसवनंकवीनामृतेनयेचमसमैरयंतसोधन्वनाःसुवरानशानास्विष्टिंनोअग्निरश्री
योनयंतुस्वाहेत्यनयाचर्युर्जुहोतियथावेदमितरेजुह्वतितथादक्षिणामावस्यसदोग्निपवमानं
सर्पन्तितथास्मदसियथायतनमुपविशन्तितथोद्गात्रेवाप्रस्तोत्रेवाबर्हिषीप्रयच्छत्युक्त्वामयोरुपस्त
रणमसिमिपुनस्पप्रजात्याइतिवालंकृत्यवातथोपाकरणंजपतिवायुर्हिंकर्तेतिसएषसमुदच्रा
आग्नेवःपवमानोऽग्नवतितस्यनवम्यांप्रस्तुतापांवाचयतिसघास्तिजगतीछंदाअनुत्वारभेस्व
स्तिमासंपारयेत्यत्रपंचहोतारंव्याचष्टेउध्दतेसाम्निसंप्रेषमाहाग्नीध्रछालीकाग्निविहरबर्हिस्तृणी
हिपुरोडाशाँअलंकुरुइतिप्रस्तुतःपशौसंवदस्वेतियथासंप्रैषंतेकुर्वन्तिस्तुत्यापउपस्पृश्याह
ह्वियजमानेतिएवंयाञ्चाराहविर्धानंप्रपाद्यतथासमस्त५राजानमुपतिष्ठतेनात्रावकोशोऽध्वर
तिनथाप्रवरणपानवक्रोयोगुक्रीतित्तथैषआग्नीध्रीयाधिष्ण्यादनुप्रवेधिष्ण्येषुछालाकाग्निविह
रतितथापुरस्तात्प्रत्यञ्जासीनोविहताँछालाकान्व्याघारयतिस्पहविर्धानस्यचुबुकेप्रचरणींसा

दधतिन्तथासांकाम्निनेनयथाप्रथ्याण्स्थणातिसंनतांगार्हपत्यादाहवनीयादथपशुनाचरति
मनोतापन्नतिनेडांतनन्तथासवर्गीयान्पुरोडाशान्याचरतितेषांनेथैवसमवपन्नाहवनीयस्य
सवनस्यैडायपुरोडाशानामवद्दीयामानायानुब्रूहीतिनिप्रवीर्धादवपत्सफिघारयतिप्रत्य
नक्तितथोपमन्नतिस्विष्टकृतेसर्वेषाण्सकृत्सकृत्सकृदुत्तराद्धादिवद्यतिद्विरभिघारयतिनप्रत्य
क्ताःस्यात्क्रम्याग्नाव्याहवनीयस्यसवनीयेडायपुरोडाशानग्नस्थितानुप्रेष्येतिवषट्कृतेजुहो
तितथासमावपमानुआहृतायेनुब्रूहीस्यात्क्रम्याग्नाव्याहृतायेप्रेष्येतिवषट्कृतउत्तरा
र्द्धपूर्वीर्द्धेतिहृतायपूर्वीआकृतीर्जुहोत्यथोदङ्व्यात्क्रम्ययथायतनण्स्कचोसादयित्वानुथे ॥१२७॥
वपाक्यामिडाण्समवधायप्रतीचःपुरोडाशान्दक्षिणोत्सनुहेकेसंयेतिपद्मावड्डेतिवदेता
यप्राड्ञ्यन्नाहोत्रीयमानेभ्योनुब्रूहीहोतुश्चमसमनूनयध्वं॥३३॥होतुश्चमसमनून
यध्वंतीब्रीडाशीर्वतःकुरुध्वंउन्नेतःसोमंप्रभावयेतिहोतृचमससमेवप्रथममनुन्नयंतिय
थोपपातमितरान्त्रसमुन्नीयापरवेषाण्सदृसादयंत्यथप्राड्स्यहोतृचमचसमादाया
ग्नाव्याहवनीयस्यसवनस्यमन्दमतोविष्णुमतःप्रभुमतोवाजवतःसविष्टमतोबृहस्पति

हेति २

वतोविभ्वदेव्यावतस्तोत्रागश्रीवेतइडायसोमान्प्रस्थितान्प्रेष्येतिवषट्कृते जुहोति श्येनायपत्व
नेस्वाहेत्यनुवषट्कृते हं पंताए होत्रामधो घे तस्य स्वा वषट्कृतानुवषट्कृते हविर्जुहोति तथैवद्वि
द्विः सर्वाए भ्यमसांजुहोतितथैव संप्रैपमाह प्रैतु होतुश्चमसः प्रब्रह्मणः प्रयजमानस्य प्रसदस्य
स्य होत्रकाणां चमसाध्वर्यवः सकृत्सकृदाश्रीवेतो दग्मुनी योपावर्त्तध्वमितियस्ये तेमह विजांचम
सास्तथैव होत्रकाणां चमसाध्वर्यवः सकृत्सकृदाश्रीवेतासुन्नी योपावर्त्तन्ते तेषां तथैव मैत्रावरुण
चमादायाश्राव्याह प्रशास्तायजेति वषट्कृते जुहोति विष्टंगाय धर्मणे स्वाहेति परिधयेजनं यथा
नायेति ब्राह्मणाच्छंसिन उजे होत्राणामिति पोतुः पयसे होत्राणामिति नेष्टुः प्रजापतेमनवे इ
त्ययाच्छावाकस्य नेम्नतपाः सुववोडिस्यानी प्रभ्यमसं चमसांचमसमेवानुवषट्करोतिहंपताए
होत्रामघोघेतस्य स्वाहेति सप्त होत्राः सेयान्यप्रदक्षिणमावृत्य प्रस्यजाभुपायेहोतारमुप
विशन्तिप्रयाउन्नीदितिसत्तइमक स्याह सतायोनः सोमएराजानेयायिष्यतीतितथापउपस्प
रय होत्र इडामुपोघच्छते उपहूयमानोयामिडायामुपजचमसासुपहूतायामिडायाम नीधआ
दाधातिपउव न्तंआभान्तिमाजेयंतइडोपहूताएभ्यमसान्नक्षयंन्तस्तेहिमाविक्रो निदो येत्तस्त

ति

मन्तुद्रुसादित्यवरुणस्यसाम्नदेवेनेमतिविदस्तृतीयस्यसवनस्यजगतीछंदइंद्रपीतस्यमधु
मतउपहूतस्योपहूतोभक्षयामीतिहोतृचमसचमेवैतेचयःसमुपहूयभक्षयंतियथाचमसंम
सान्नहिन्वमरस्यास्मानंप्रसचिमत्रान्नूआप्यायंतिचमसानाप्यायस्वसमेतुतइतिसीदंतिना
राशंसाआप्यापितादक्षिणस्यहविर्धानस्यापालंचमधोधउपासनवतोवैश्वदेवायचमसाय
चमसायैवत्रीप्रस्त्रीन्पुरोडाशशकलानुपास्यतिनवहोतृचमसेतानंतएवानुमंत्रयतेचपि
तरोयथाभागंमंदध्वमित्येतस्मिन्कालेआग्नीध्रोयजमानःपुरोडाशानांप्राश्नातियद्दशानास्या
स्त्लीपत्नीलेभ्य ॥अथप्रागयनाहदेवायसवित्रेनुब्रूहीतिप्रतिप्रस्थातमंतर्यामपात्रेणसावित्र ॥१२८॥
माग्रयणात्ग्रहंगृह्णातिवोपयामगृहीतोसिषदइतितंछ्यायाप्रतिप्रस्थानांश्चतयसिपात्रेण
सावित्रमाग्रयणाद्ग्रहंगृह्णातिवाममद्यसवितरित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतोसिदेवायत्वासवित्रे
जुष्टंगृह्णामीतिनसादयतीतिब्राह्मणमसादयित्वैवोपनिष्क्रम्याश्राव्याहदेवायसवित्रेप्रे
ष्येतिवषट्कृतेस्यथवेजवतिसवित्रपात्रेणवैश्वदेवंकलशाद्गृह्णातिसोमसोममग्निगृह्णाम्युपयामगृ
हीत्स्युपयामगृहीतोसिसुशर्मासिसुप्रतिष्ठानोवृहदुक्षेनमोविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यःजुष्टंगृह्णामी

तिपतिमृज्य सादयत्येषते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्यध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य सप्रसृप्य जुहुत्य होत्रा
समीक्ष्य पराङावर्तते इडा देवहूरिति यावदेतस्य यजुषः पर्यासो तितावदुपस्थेन माह्वयते होताऽया
हूयते अध्वर्युः ग्रावस्तुतिप्रतिगृणात्यथ यजन्ते होतुरभिजानात्योकया च दशात्मिश्चस्त्वमूत इतित अतिप्र
स्थाता द्विदेवत्यपात्राणि मार्जालीये मार्जयित्वा पात्रेषु विसृजत्यथ यजन्ते होतुरभिजानाति प्रघा
वायज्ञः पृथिवीस्तृता वध्येतित दंन्पतोमदं प्रतिगृणात्यो थामोदैवमदामोदैवेसा व्याहावादध्य
यत्रहे होतुरभिजानातीडाधा अघसवितुर्वरेण्यमिति तदन्पतोमदमेव प्रतिगृणात्या व्याहावा
त्वासिह्नमुक्थ्यां प्रतिगीर्य प्राडस्योघठतए तं वैश्वदेवग्रहं अनुप्रष्ठं ते नाराशंसानथाश्राव
ये सोश्रावयास्तुश्रौषडुक्थशायज सोमस्येति वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति तथैव द्विर्दि
नीराशंसाननुप्रकंपयस्येत स्यात्रे नाराशंसान्वायेजंत्यनुसवनमभक्षो विश्वैर्देवैः पातस्येति
होत चैवाध्वर्युश्चैतस्योत्रप्रस भक्षयतो नाराशंसपीतेन नाराशंसपीतस्य सोमदेवते मतिवि
द स्टतीयस्य सवनस्य जगतीछंदसः पितृपीतस्य मधुमत उपहूतो भक्षयामीति होतृचमस
मे वैते त्रयः सन्तुपहूय भक्षयंति यथाचमसं चमसान्दक्षिणं मद्दयालानेजत्यभिमृशंतेनाप्याय

यंति चमसानस्सर्वेषु त्वामार्जयंते यत्होतारं विपृच्छति ॥५॥ अथ होतारं विपृच्छति पर्यग्न्यसि सो
म्यान्न पर्यग्न्यसीदिति सयद्यथैनं त्होतावस्याहुतं स्वाहासं नष्टं सौम्यमागच्छत्यथ स्रुक् चिरं तु गर्हि
तं गृह्णीयात्स्त्रुक्म्याश्राव्याह घृतस्य यजेति वषट्कृते जुहोति पापस्मी यद्दिव्योरवाच पितृर्द्वि
ह दिवदा यापरा ह्नदिव चत्वमिधारयति अस्यानु स्रुक्सात्क्रम्य आश्राव्याह सोम्यस्य यजेति
वषट्कृते दक्षिणार्द्धे पर्वी हे प्राचीनावीती सोम्यं जुहोत्यथैनं वैश्ल व्यास्त्रुचाहुत्यामि जुहोति
विष्णो त्वं नो अंतम इतिय घ्रुवे होता भावेत्ल्व्यवीप यजपति संपन्नमिति नाद्रियेत तस्मिन्नाज्य
मानीयावदधते पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयते यत्मानं न परिपश्येदिता स्तु स्यादक्षि ॥१२॥
दर्दिजुत्या वेदते नेति तस्मिन्नभ्य आनीयावेदधते यन्मेमनः परागतं यद्वामेऽपरागतं रा
ज्ञा सोमेन तद्वयमस्मासु धारयामसीति स नएवात्मंदाधारन गतमना भवतीति ब्राह्मणा
मथैनमुद्वाह्यापूरं ति[illegible]तस्मिन्नूस्त्वश्रेष्ठतियन्ने विदुरयज्ञम्यं नाहशातिअस्थान
रु पात्रं स्रुषुपात्रेणपां न्मलीवतमाग्रयणानयहं गृह्णीयोपास्यमासिंचेदिति तदुद्याअति
अस्थातोपात्रं स्रुषुपात्रेण पत्नीवतं आग्रयणा नयहं गृह्णास्तुयया मगृह्णानोसिवह्न

स्यतिसुतस्य इंद्रोइंद्रियवतः पत्नीवंतं यहं गृह्णाम्यग्नाइ पत्नीवाइति पत्नीअंतर्धाय घृतेन त्री
णातिग्रहं परस्तादहमवरस्तादहं ज्योतिषा वितमोववारयदंतेरिक्षं तदुमे पितान्त दहहं स्त्र येसुत्र
यतो ददर्शीहं न्नयासमुत्तमः समानानामपोद्धस्य बर्हिषीनसादयतीति ब्राह्मणमस्सादयि त्वोपनि
४ स्पाली ध्क म्याग्रा व्याहृता मीवंतस्य यजेति वषट्कृते जुहोति सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमं पिब स्वाहेत्युपां
श्वनु वषट्कृत्य चाहरति न्न दृत्सयघस्मिन्त्वा माध्वउपहवमिच्छ तउपैवैनं ह्वयते नोद्येव संन्न
[illegible] न न्न यतो थामीने[illegible]रूपस्थ[illegible]सीदनेष्टः पत्नीमुदानय योद्गात्रा[illegible]संख्याप्योऽत्र वर्त्तय प
य ताडुरुणोपप्रवर्त्तेतान्नयं हृत्योरुमुपप्रवर्त्तयता होतुश्चमसमनून्नयघसुन्नेतः सर्वे ह्यएवरा
जानमुन्नयमातरीरिचः प्रतिजस्थाता होतृचमसे ध्रुवायावकाशं कुरुतादेदियजमानेति पूर्व
याद्वाराहविर्धानं प्रापाद्य यजमानं ध्रुवमुपस्थापयति न्न तमसि नृन्तमाधामुरवमसि नृरवन्द
यासमितिहोतृचमसमेवप्रथमसुन्नयंति यथोपपातमितरान्सर्वे ह्यएवराजानं संमुन्नीयोच्च
रवेघाप्रसादयंत्यथापउपसृप्य बर्हिषीआदाय वाचंयमः प्रयत्योऽत्र स्तोत्रमुपाकरोतिस्तु स्तु
वते यज्ञायेनात्र सोमहोतारं व्याचष्टे स्तुते साम्निनेष्टापत्नी[illegible]मुद्गात्रा संख्याप्य वाचयति

यज्ञी—

विश्वस्यतेविश्वावतोवृष्णियावतस्तवाग्नेवामीरनुसंदृशिविश्वारेतांसिधिषीयागं
देवान्यज्ञोनिदेवीर्देवेभ्योयज्ञमसिषन्नस्मिन्सुन्वतियजमानआसिषःस्वाहाकृताःसमुद्र
ज्येष्ठाःगंधर्वेमातिष्ठतान्नुवातस्यपत्मन्निडईडितांइतिस्यदेनाभुक्रांतोपमीपततिदेषापत्यु
रूणापन्नेजनीरूपप्रवर्त्तेपतिनयंस्वहस्त्योरमुपप्रवर्त्तयतिहोत्रएषत्तमेतिप्राह॥६॥होत्रएषो
त्तमेतिप्राहहोतुःकाल्वायरागवर्त्ततेघर्युरन्येनमाह्वयतेहोताप्रत्येनमाह्वयतेघर्युःशं
सतिगृणातिअथयत्रहोतुरभिजानातिस्वाडुष्किलायेमधुमांउतायमितितदुच्चयतोमी
दंप्रतिगृणातिमोदैवमदामोवदेवेत्याव्याह्नावादथयत्रहोतुरभिजानातितंतुंतन्वन्रजसो ॥१३०॥
सोभानुमन्विहीतितस्यनिप्रस्थातोध्रुवंप्रतिगृह्णातिद्यावापृथिवीभ्यांत्वापरिगृह्णामी
त्यथैनंप्रच्यावयतिविश्वेत्वादेवावैश्वानराःप्रच्यावयंत्वितिअथैनमानयेतिदिविदेवां हर
दृंहअंतरिक्षेवयांसिपृथिव्यांपार्थिवानिअथैनंहोतृचमसेवनयतिध्रुवंध्रुवे
णहविषावसोमंनयामसियथानःसर्वमिज्जगदयक्ष्मंसुमनाअसत्यथान
इंद्रइद्विशःकेवलीःसर्वाःसमनसःकरत्यथानःसर्वाइद्दिशोऽस्माकंकेवलीरसन्नि

तिजसिह्रसु कथ्यजति गीर्येप्राउं स्योघच्छतए त एवं होतृचमसमनुयच्छेत्तेन चमसान्धाश्रावयत्यो
श्रावयास्तु श्रौषडुक्थशायज सोमानामिति वषट्कृतानुवषट्कृते हुत्वा जुह्वतितथैव द्विर्द्विः से
वोचमसाञ्जुह्वति अथ यन्नद्यो प्रत्यंच आञ्छ्यन्तु सवनस्य होनिना वैश्वानरेण महत्स्वङ्गि पीतस्य
मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामीति होतृचमसमेवैते चयः समुपहूय भक्षयेतिय धाच
मसं चमसान्हिन्वाम इत्यासानं जत्य ज्ञिम्ब्रीतेनाप्यायय तेति चमसान्नसवेन द्रोणमार्जयंतेथे
रंता एव चमसान्द्रिः पुरस्ताद्योत्तरेणाहवनीयं प्राचो वा दीचो वा यातय नितेषु त्रीण् सञ्चान्हवाँ यंथी
न्नशासपये के कं चदर्ने यं जी कमथो कं वा चीज ये याह तीयसवनं प्रति गीर्य प्रशास्तः प्रसु ६
हीति सपैते स्या हप्र शास्ता संतिष्ठते तृतीयसवनं ॥ ७॥ ॥अथ संप्रैषमाह प्रामीदौपयजा
नंगारानाहरोपयष्ट उपसीद ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नीस्सम्मृक्तसं सम्मृ
ड्ढि इत्याहरंत्येताग्नीध्र आदौपयजानंगारा एतानञ्जेण होतारं निवसुपसीदत्युपयष्टा उ
दक्षिणतो येनाधा धयुः पृषदाज्यं परिहृत्य जुह्वा समानीयाभ्याश्राव्याह देवेभ्यः प्रेष्येति व
षट्कृते जुहोति प्रेष्य प्रेष्येसेकादशानुयाजान्निष्टाद ऊर्ध्वाकम्प एधायतन एवं सक्चो सादयि

त्या राजवतीभ्यां स्रुचौ जुहोति द्वाभ्यां युनाग्नस्तरपरिधिसंस्रकीये संस्रसाव्यस्त्रचौ विविच्योन्ने
तारमाहोने तर्युहस्तेप्रचरेति तत्रचौ तान्द्रोणकलशमाग्रयणं यं हंगस्तासुपपामग्रहीते
तिहरिरसि हर्योजनो हर्योस्थाता वज्रस्य प्रहर्त्ता पृश्नेः जेतातस्यते देवसोमेष्टयजुस्स्तवस्ता
मस्य शस्तोक्थस्य हरिवं तं यहं गृह्णामीति बार्हिषी अंतर्धाय धानाभिः श्रीणामीति हरीस्थ
हर्योधानाइत्यपो द्रुत्यबर्हिष्यध्येनमादायोपोत्तिष्ठन्नाहेंद्रायहरिवते धानासोमानामनुब्रू
हीति शीर्षं न धिनिधाय विक्रम्याश्राव्याहेंद्राय हरिवते धानासोमान्प्रस्थितान्प्रेष्येति
वषट्कृते जुहोति सह सोमाइंद्राय स हेत्यनुवषट्कृतेति जुहोत्याहरतिन्न दक्षिणस्यां वेतत्र ॥१३१॥
रत्विजस्तेभ्यप्रत्नेता धानान्भ्यावयहितदुन्नेतर्युपह्वमिष्ट्वैके कामन्वस्यंतेमनसासंबाध
तद्दष्टयजुषस्तो॥ ८॥ इष्टयजुषस्ते देवसोम स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य हरिवत इंद्रपीतस्य
मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामीत्यथैनानि निर्निज्यापउत्तरवेद्यां सो निवपसापर्यो
स्थामाप्सरयतदाज्ञपाचधनेनचेतिनिवपनेवयजमानं तिस्रो धानाः स्रच तेथयाचति
स्यचमुदपात्रं बर्हिरित्येतस्मादादायाहे यजमानेति जघनेन दक्षिणेन हविर्धानंप

रीस्य दक्षिणेन मार्ज्जालीयं धिष्णियमुपस्पृश्य नो ह्यावो ऽस्य दक्षिणायं बर्हिः स्तीर्णं दिर्मार्ज्जयति मा
र्ज्जयंतां पितरो मार्ज्जयंतां पितामहा मार्ज्जयंतां प्रपितामहा इत्ययति स्त्रो धाना ददास्येतत्त्रे त हासौ ये
च त्वामन्वेतत्ते पितामह हासौ ये च त्वामन्वेतत्ते प्रपितामह हासौ ये च त्वामन्वियत्र पितरो यथाभागं म
द ध्वमित्यक्तो दङ्पर्यावृत्यात्र षष्ठो तारं म्या च ष्टथात्रिपर्यावृत्य तथैवाद्भिर्मार्ज्जयित्याए ते नैव यथेत
मे सा मी धे द्वेस्कव हुतीर्जुहोतीति यन्म आत्मनो विंदा त्स्कन्नर निम्नस्तुर दतिदि द्वाभ्यामथाहवनी
ये द्वाक त्वेष्ट्य रंति देवकृतस्यैनसो वयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसो वयजनमसि पितृकृतस्यैनसो
वयजनमसि इत्यप्सु शोमान्न पर्युपविश्याव ध्राणं ब्रह्मपंति अप्सु ध्रुतस्य सोम देव तेन्नद्भिः सुतस्येष्ट
यजुषस्कृतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य यो भक्षो अश्वसनिर्यो गोसनिस्तस्य ते पितृभिर्भक्षितस्योपहूतो न
ह्याभीस्य थेनां निनीय पापो कृत्यायादित्येमुपतिष्ठं ते पाम सोमं ॥ ० ॥ अपाम सोमममृता अभू
मा दश्म ज्योतिरावदाम देवान् किं नूनमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्येति यद्य वस्तमि
त आदित्यो न वत्याहवनीयमेवैतेन यजुषोपतिष्ठेत थाग्नीध्रं हुत्वाग्नीध्रे दाधिं इ सान्न मह दोयंतिदधि
क्राव्णो अकारिषमित्यथ सख्ये सर्जनं जपत्सु गाक वीयुवा नासत्य दो धमर्णा सतीः सत्यस्य धर्मणस्पते

विसरवा निसर्जा महदुक्थ्यया घर्युः प्रदक्षिण मावर्त्यप्रत्यङ्ङुत्स पत्नीं संयाज्यप्राङेत्यञ्कवाम
प्या प्यषइ मियाणि जुहोति धातारातिः सवितेदं जुषंतामिति त्रीणि यजर्णूषियज्ञ यज्ञं गच्छेषते
देवागातुविदइत्यपस्याविचतुर्गृहीतं गृहीत्वायुदं जुहोत्यायुदाअग्नेहविषो जुषाण इत्येतव्रा
च्चाव्ठेयजमानः कृष्ण विषाणां प्रास्यति इंद्रस्ययोनिरसि यज्ञस्यत्वायोनौ सादयामीतिवाउर्च्छी
वाथप्रतिप्रस्थातापत्नीमुदानपति न पति सा चात्वालेऽकृष्णं प्रास्यति वा ॥१०॥ अत्रैतदवन्ट
युरसरसादयंत्ययेणग्नीध्रयस्तुच्छाप्पावा चमनकर्माणि वा पत्नीशालावादद तेवारुणमुपस्तीर्णा
ति चीरितमाज्यस्थालीं सस्रुवास्रुचं बर्हिः प्रतिसवनीयेवाससीओदुंबरीं राजासदारसं ॥१३२॥
दसओरुदुंबरीरस्थूणां मैत्रावरुणदनंहविर्धानाभ्यामेतन्यताधवनीयोचमसान धिषवणच
र्मा धिषवणफलकेपरद्धकृन्याषण्यानि स्थाली द्रोणकलशं दशापवित्रं लजीषमि
त्येतत्सहकृष्णाजिनेन यत्किंचिं सोमलिप्तं द्रव्यं यथवैभृतिपरास्थालीरसंपस्तुहाय्या
निहरंतीत्यत न्यमादापप्रस्तोतारमाह प्रस्तोतः सामानि गायति साम्नाप्रस्तान्ववेत त्रीणि
धनमुपेतिपुरुषः पुरुषानि धनमुपेतीति ब्राह्मणं अथांतरेण चात्वालोत्करावुदङुपनिर्ग्र

मंतिसंरू५हि राजा वरुणश्चकारसूर्याय पंथामन्वेतवा उ। अपरे पादाज निधातवेकः। तापव काह
दयाविधाश्चिदिति विषुवति द्वितीयं निधनमुपयंस्यपःपराख्याय वाचयति शतं ते राजन् भिषजः
सहस्रमुर्वी गंभीरा सुमतिष्टे अस्तु बाधस्व द्वेषो निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्रमुमुग्ध्यस्मदिति सुद
कं तृतीयं निधनमुपयंस्यथापामतमग्निनिष्ठस्य तिष्ठन्तो वरुणस्य पाशाद्यथाप्सु बर्हिःप्रास्य
त्यमेरनीकमपआविवेशाज पांनपात्प्रतिरक्षन्नसुर्यं दमे दमे समिधं यक्ष्यग्न इत्यथैनं स्रुवाहुत्या
भिजुहोति प्रति ते जुह्वा घृतमुच्चरण्यत्स्वाहेत्यथ स्कन्नचिदनु गृह्णीतं गृह्णीत्वाप बर्हिषश्च स्रुः प्रया
जान्यजति अथाग्नये सोमाय सोमायाज्यभागाभ्यां चरस्यथोपस्तीर्य पुरोडाशस्यावद्यन्नाह वरुणा
यानुब्रूहीति ॥१४॥ वरुणायानुब्रूहीति प्र बोर्हिदवदायापरार्द्धादवद्यन्नभिघारयति प्रसन्नत्याश्रा
व्याह वरुणं यजेति वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्य सर्वेषां एव वारुणमवदधदात्ता अग्नीवरुणाभ्यां स्विष्टकृ
द्भ्यामनुब्रूहीति द्विरभिघारयत्याश्राव्याह अग्नीवरुणौ स्विष्टकृतौ यजेति वषट्कृते उत्तरार्द्धपूर्वार्द्धे इति हा
यपरो आकूतीर्जुहोत्यथ स्कन्नचिदनु गृह्णीतं गृह्णीत्वाप बर्हिषो द्वावनूयाजौ यजत्यथाप्सु स्रुचं प्र
तिष्ठापयत्यथ समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्यथैनामङ्गिरस्यति संज्ञा विज्ञोलेषधीरुतापः इत्यस्य सुदेवा

आपोऽजुक्तोतियज्ञस्यप्रायश्चत्तपतेहविर्भिः सूक्तवाकेननमोवाकेविधेमस्वाहेत्यत्रैतदवभृथं संभ
रितियल्लिंविस्रोमल्लिन्नत्तवस्यवन्नयनिचंकुणनिचेरुरसिनिचंकुणावदेवैर्देवकृतमेनो
याऽवयमर्त्यैर्मर्त्यकृतमुरोनारोदेवरिषस्पाहीत्यथोजलिनापूर्णं पहंतिसुमित्रानआपओषध
यःसंत्वितितांदिशंनिरस्यतियस्यामस्यदिशिद्वेष्यःस्याद्दुर्मित्रास्तस्मैभूयासुर्योस्मान्द्वेष्टि
यंचवयंद्विष्मइत्यत्रैतद्दजीषमप्सु—वयतिसहकृष्णाजिनेनदेवीरापएषवोगर्भ गाःसुबःसु
133 प्रीतंसुभृतंबिभृतदेवेषुनःसुकृतोब्रूतादितिनिदूनुपेवनंस्यइतितिनतस्यसस्यानुपम ॥१३३॥
उद्धनावब्धोस्यस्यपछेघावयुतोविस्त्रस्यमेरवलेभ्यतिर्येवासस्सीपरिघायोन्नेतारमातोन्नेतरूनो
नयेतितिस्रस्तिरुद्दतीस्तिरुद्दतीस्तिरुदायेदुदुयंतमसस्पर्युदुत्तमंचिलेमित्यथापामंतंप्रत्येति
पतिप्रुतोवरुणस्यऽऽस्यस्तोवरुणस्यपाशइत्यथाऽसैमायंतिवरुणस्यपानदिस्येडापथेसमि
घंकुर्वतेएधोस्येधिषीमहीत्येताहवनीयेम्यादधातिसमिदसितेजोसितेजोमयिधेहीत्य
त्याहवनीयमुपतिष्ठंतआपोअद्यान्वचारिषंरसेनसमसृक्ष्महिपयस्वा अग्नआ
गमंतंमासंसृजवर्चसेतिव्यवतिष्ठिंतिपरिश्रयणानिविवर्तयंतिहविर्धानेदक्षिणनदंदि

षेन दक्षिणमुत्तरेणोत्तरं याव देवात्रा चर्य्युश्चेष्ठति॥२॥ याव देवात्रा ध्वर्युश्चेष्टतिं तावदेव देवप्रतिष
स्थाताप्रायणीयस्य निष्कासउदयनीयमभि निर्वपत्येष एव वेद एतन्मेक्षणमेतद्बर्हिरथैतांचरुस्थालीं पु
स क्षामकाषामुद्धियनिर्णिज्य तयोदयनीयं श्रपयति तस्मिन्श्रृते यथैव श्रप्पमाणे जघनेन गार्हप
त्यमौपसदायां वेद्यां ॥ स्नं वयजुहरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं त्रिषु यजुषा हरन्ती चतुर्थेन तूष्णीं परि
याहृपरिग्रहाति करणेजपत्यु हस्तुतादामी ग्नीस्त्र हरति यदा नीध्रास्त्र हरति समानं कर्मं यथा प्रायणी
यस्यैतादेवतानां पथ्यामस्तु त्रीस्व स्तिं प्रथमामायजति तामि होत्तमायजति नेत्विहदिशस्म्याव नेत्प्रमु
र स्मास्विष्टकृतः स्रुवाकुतिमुपजुहोति पास्ते विप्रासमिधः स्यस्य मइ स्तुपस्तरणाभिधारणाभ्यामेवेत
त च्छावाज्यं पूर्वसन्नि वैसंतिरांयुर्वेनउदयनीयः संतिष्ठते चैतस्त्मण्पिपात्रमंतर्वेदि निनयन्सयपष दाज्यवसा
ज्यानिग्रहीत्वा मैत्रावरुणीं वशांमुपाकरोति तस्ये प्रसिद्धं वपया चरित्वा दक्षिणा वेद्यंते कुंभ्यौ वप
ति नुखानि निकृन्तते सर्वे सपृष्ठाप शांनल ते मैत्रावरुणी मामिक्षा गार्हपत्येश्रपयित्वा तयात्व
ना येप्रचरति स आज्यभागप्रतिपत्के ठांतासं तिष्ठते॥३॥ अथारणेपारग्नीन्समारोह्योदवसायमथित्वाग्नी
न्विहस्ये पमषा कपालमुदवसानीयामिष्टिं निर्वपति श्रपयित्वा सादयति तस्यापंचदशासामिधे

न्यः पंचप्रयाजा निष्कावान्ते ध्रावाज्यभागौ अथं हविर्भागेन तमग्र चा घास्य ग्रे इति स्विष्टकृतौ संपाज्ये त्वाहार्यमासा
घानसो हंददाति सामप्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते पारण्यार ग्नीन्समारोह्योदवसायमथित्वाग्नीन्विहृत्य यष्टव्यापि देवि
काहवींषि निर्वपत्यनुमत्यै चरुं राकायै चरुं धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालमन्वाहार्यपचनमासाद्य दक्षि
णं रीददाति सामप्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते यतदानीमेव पश्चात् स्तीर्यापः प्रणीयोत्तराणि देविकाहवींषि निर्व
पति सिनीवाल्यै चरुं कुह्वै चरुं धात्र एव पुरोडाशं द्वादशकपालमन्वाहार्यमासाद्य दक्षिणं तरीददाति सामप्रसि
द्धेष्टिः संतिष्ठते पारण्यार ग्नीन्समारोह्य स्वान्य व्यायतनान्यध्यवसायमथित्वाग्नीन्विहृत्य सायंप्रातरग्निहो
त्रे प्रतिजुहोति संस्थते ग्निष्टोमः संतिष्ठते ग्निष्टोमः ॥ ४ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ अथ पारण्यार ग्नीन्समारोह्य ॥ यावदेवा
ध्वर्युर्भक्षयति ॥ वरुणायानुब्रूहीति ॥ अत्रैतद् वस्य अप्रसादयंति ॥ अपा सोमममृता अभूम ॥ इ ॥१३४॥
ष्टयजुष स्ते देवसोम ॥ अथ संप्रैषमाह होत्रा एषामेमति ज्ञाज्ञाकुः ॥ अथ होता रं विपृच्छति ॥ अथ प्राङ्
येनाह ॥ होतुश्चमसमन्वनयध्वं ॥ इ वंट तीय एवसवने ॥ आसमुजादानतरिक्षाता ॥ प्रसर्पंति तृतीयस
वनाय ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॐ अथ वर्ग्यसंभरेषु पकल्पयते खादिरी मौदुंबरी वैणवी वै कंकती वा ति स्त्र्या
ममात्रीवारत्निमात्री वा भवंति यता दणुंभदंच मा विता करणीयानु स्थाजिनं वराह विहतं वल्मीक व

पाम्रतीकस्तंबं वा दारस्तंबं वाष्ठागापयोमे कपालानि त्रीकेरा अवाजन पिष्टानि अजलोमानि कृष्णाजिनलो
मानि स्रूनामधिकरणीकर्त्रीरं कुशालं वेणुकांडं मदंतीरित्यथामावास्येन वाहविषेष्ठानं दत्त चेवाणूर्वो णूं ज्ञातिमुपयं
तिनमोवाव इति अथाग्रेण शालां धनुर्मात्रे [illegible] गर्त्तं खानयति तद्भाविनां म्रदं वल्लेपयति समां विलेनं करोति तं
दुपसादयति वराहविहतं वल्मीकवपां मृत्तिकस्तंबं वा दारस्तंबं वा स्थालं छागापयइत्यथान्तरतः पार्श्वतः
संस्काराणां प्राचीनायाणिल्कणानि स्रणूस्त्रीयं तेषु परिकृष्णाजिनं प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तरणात्यथो
त्तरणूं शालां खडमग्रेण स्फ्येनोद्धत्यावोक्ष्य सिकतानि वपति तं परिमंडलं खरं करोति अथैनं सिकताभि
राप्राविनं करोति तं कुशात्तरणकैर्द्व्यींग्रथि निशिति संपच्छाद्याथैनं परिश्रयंति तस्योदीचीं द्वारं कुर्वं
ति तद्रुपसादयति चर्मं कपालानि त्रीकेरा अवाजन पिष्टानि अजलोमानि कृष्णाजिनलोमानि स्र
नामधिकरणीकर्त्रीरं कुशालं वेणुकांडमित्यथ गार्हपत्येमदंतीरपोधिश्रयंत्येनं वै पवित्रे निदधा
ति परिश्रयंति द्वाराणि पत्नीशाले परिश्रयंति परिस्तरणेति दक्षिणतउपविश्रांतो ब्रह्मा च यजमान
श्चाग्रेण [illegible] ज्ञातिमुपयंति येषामनुपेतामेव तथ गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूयसु विनदुर्गे
होतेगृहीत्वा हवनीये जुहोत्यन्वारब्धे यजमाने युंजनेमं ॥ युंजनेमनउ तं युंज नेधिय।

विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः स्वा
हेति जुहोति दीक्षितस्य जपति दीक्षितस्यायाभ्रिमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पू
135 ६ ष्णो हस्ताभ्यामाददे सादायाभिमंत्रयते अभ्रिरसि नारिरसि अध्वरकृद्देवेभ्य इत्यथैनामादायोप
त्तिष्ठति उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे। उप प्रयन्तु मरुतः सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचेति द्वे
क्षेतु५ ति ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता। अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु न इत्यथाग्नाविताम्दसु
पतिष्ठते देवी द्यावापृथिवी अनु मेमंसाथामित्यथाभ्रिया प्रहरत्यध्यासमघमखस्य शिर इति मखाय त्वे म६
ति हरति मखस्य त्वा शीर्ष्ण इत्युत्तरतः कृष्णाजिने निवपत्युद्धोपस्थानमेवमेवं द्वितीयं५ ।।३५।।
हरत्येवं तृतीयं तूष्णीं चतुर्थं प्रपद्यते सोऽग्निनस्यधवराह विहतमुपतिष्ठे इयत्य आसीदिय अग्रे तदेव
याभ्रिं प्रहरत्यध्यासमघमखस्य शिर इति मखाय त्वेति हरति मखस्य त्वा शीर्ष्ण इत्युत्तरतः कृष्णाजिने
निवपति उद्धोपस्थानमेवमेवं द्वितीय५ हरत्येवं तृतीयं तूष्णीं चतुर्थं प्रपर्येत स्यग्निन
ष्पयपवल्मीकवपामुपतिष्ठते देवी वम्रीरस्य भूतस्य प्रथमजा ऋतावरी इत्यभ्रिया प्र
हरत्यध्यासमघमखस्य शिर इति मखाय त्वेति मखस्य त्वा शीर्ष्ण इत्युत्तरतः कृष्णाजि

नेनिवपस्रुदुद्धोपस्थानमेवमेवद्वितीयं हरस्येवं तृतीयं लहलौ चतुर्थं पर्यंतस्यैत्रिनष्टपथोनी
कस्तं वं वौ पतिष्ठते इंद्रस्यौजोसीत्यग्निर्याज्ञहरस्य ध्यासम घमरवस्य त्रिरइतिमरवायत्वेतिहरतिमरव
स्य त्वा शीर्ष्णे इत्युत्तरतः कृष्णाजिने निवपस्रुद्धोपस्थानमेवमेवद्वितीयं हरस्येवं तृतीयं तुल्लौ चतुर्थं पर्य
तस्य त्रिनष्टपथ छागापयउपतिष्ठते अग्निर्जास्यसि प्रजापतेरेतइत्यन्विमवदधाहृद्धध्यासम घमरवस्य त्रि
रइतिमरवायत्वेतिहरतिमरवस्य त्वा शीर्ष्णे इत्युत्तरतः कृष्णाजिने मदिपध्यातपस्येवमेवद्वितीयं प्रध्यातय
स्येवं तृतीयं तु ह्लौ चतुर्थं चतुर्थेन सहसवेशए वेतच्छागापयस्थाल्येन मदिपरिशिष्टं चतिश्रेतानतिरो
धानपोप्यवहरस्यत्रैव वा प्रकिरंति प्राय प्रिविनायवापरिश्रायय त्यपथप्रवर्ग्यमादद ते ता शाअ घप्रवर्ग्य
माददतेवनाम्यस्तुरवान्यनतिप्रघ्नसंतोनप्रवर्ग्यचादिसंबांतदघतिबहवोहरंतीतिविज्ञायतेथैनमा
नयेथेतु ब्रह्मणस्पतिरादव्यातु स्रून्नतो अद्यावीरनर्यपंक्तिराघसं देवायज्ञे नयंतु न इत्यधैनं रव न
उपावहरंत्यायुर्धेहि प्राणं धेहि अपानं धेहि व्यानं धेहि चक्षुर्धेहि श्रोत्रं धेहि मनो धेहि वाचं धेह्यात्मा
नं धेहि प्रतिष्ठां धेहि मां धेहि मयि धेहीत्यथैनं मम कपालेः शर्करा त्रिरवाजनपिष्टास्त्रिरजलोमेः कृ
ष्णाजिनलोमैरितिसंसृज्यमदंतीभिरुपसृजति मधु त्वा मधुला करोत्विति पिंडं करोति मरवस्य शिरो

136

यज्ञस्यपदेस्थइत्यंगुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णात्यथतृतीयंमृदोपछिद्यत्रीन्पिंडान्करोतितेषामेकंकृष्णय
छतिगायत्रोसीतितेनास्यबुध्नंकरोतिगायत्रेणत्वाछंदसाकरोमीत्यतिशिष्टायेमृदोर्धंप्रयछतित्रैष्टुभो
सीतितेनास्यमध्यंकरोतित्रैष्टुभेनत्वाछंदसाकरोमीतिसर्वामेततोमृदंप्रयछतिजागतोसीतिते
नास्यबिलंकरोतिजागतेनत्वाछंदसाकरोमीतितंप्रादेशमात्रंपृथुबुध्नंमध्येसंनंकरोत्यथास्यवप्र
कांडेनद्विगागमवविदध्यातितदस्यपिनानंकवत्यथास्यत्रियंगुलंवर्तुरंगुलंवारास्नांपर्यस्यतिम च५
खस्यरास्नासीत्यथास्यबिलंगृह्णात्यदितिस्तेबिलंगृह्णात्वितिपाङ्क्तेनछंदसेत्यथैनमादित्येनाछि
नपतिसूर्यस्यहरसाश्रायेत्यथैनंखनेनिदधातिनिष्ठितमनुमंत्रयतेमखोसीत्येवमेवद्वितीयंम ॥१३६॥
हावीरंकरोत्येवंतृतीयंतूष्णींपिन्वनेरौहिणकपालेवाज्यस्थालींचाथयामृदतिशिष्यतेतया
प्रवातेअतिलेपमुपवातयतितेष्वपवातेषुउपकल्पयतेएकविंशतिंवृष्णोअश्वस्यशकृत्पिंडा
नग्निमग्निपचनमित्यथाग्नवाकृमादीप्यमुरव्युमहावीरंधूपयतिवृष्णोअश्वस्यनिष्पदसि
वरुणस्त्वाधृतव्रतआधूपयत्विमित्रावरुणयोर्ध्रुवेणधर्मणेत्यंतरतस्त्वबाह्यतश्चसधूपितं
कृत्वानिदधात्येवमेवद्वितीयंमहावीरंधूपयत्येवंतृतीयंतूष्णींपिन्वनेरौहिणकपालेवा

धा

ज्यस्थालीं घोत्तरेण ग्राव्णामुत्तर विलमिवावटं खानयति तं प्रच नेनावस्तीर्य तस्मिन्नज्ञाचोवो दीवावोयातय
तयति पुरस्तात्पिन्व ते पश्चाद्रौहिणकपाले चाज्यपेषान्यवने नोपरिष्टाज्ज्यं प्रच्छाद्य मन्दावलिंपति यद्गु संगुल
मनुदिवामादी मनायाति त्रिन स्यथोपोषस्यार्चिषे चेति ... पिर्वेत्ति पुरस्ताच्छोचिषे चेति दक्षिणतो
ज्योतिषे त्वेति पश्चात्तपसे त्वेत्युत्तरत स्त्वा वाराद्यावाप च्यं तयद्वितातरूपोष। तेरायमनुपैतियुदिसायंजात
स्त्वषुपर्केषु पकल्पयते गोपयछागापयोधृष्टिमस्मसंदावध्सतधसदधसदांस्वादिशो धृन्नीयकस्थाजिन
मियेत स्समादायाग्नी मंम हिनादिवं मित्रो बध्नं वसप्रथाः ॥ उ त्त्व वसा पृथिवीमिव स्य च षणी धृतः त्र्वोदे
वस्पसानसिं घुम्नं चित्र श्रवस्तममिति तस्मिन्नेव स्थानेऽप्रतिष्ठापयति अप्रथमानः पृथिव्यामाशादिशाआ
पृण इत्यथेन मन्वेदसनेरूप स्पृष्टा वत्सुषान्वीक्षति एनं पुरीषेण स्रदाज दक्षिणपर्यहतिहृदयमस्मिन्
मंत्रे विप्रतिपत्तिः केचिदाहुः ॥ इदमेषुम हमितियजमानस्य नाम गृह्णाति आमुष्यायणमिति गोत्रमिदमहं
देवदत्तं वासिष्ठं यज्ञदत्तमिति वा ब्रह्मवर्चसेन पर्यूहामीति ब्राह्मणस्य विशो विराजन्यस्य पशुभिरिति वै
श्यस्येति वचनाद्यविशेषादेवं विशापर्यूहामीति परिप रिशेषाडुस्सर्गो ब्राह्मणविषय इति गम्यते ए
नं सदेशानपारिग्रहस दत्ते संदनेवधाय छागापपस्यासिं चति शिष्टं पदनां तं समानं दृष्टीपिन्वते रौहिणकपाले

वाज्यस्थाली चउ मयोः पिन्वनादीनामुद्दिस्य ऋतोपयसा श्रुत्तिअथयदि क्रवाप्रदरो वाजायते विधुः
सिंइः प्रदरोऽमरूर्ण्यनि छागापयसा मिश्रपित्वाच्छिद्रे निधायोत्सुकेनाग्निनपति विधुं दत्रणं यउते विदत्ति
श्रिषद्गति द्वाभ्यां सेरोहयमेव चेवसाधुय वैसर्वत्राएवच्छिद्यतुतए तान्येवमहावीरकपालानि त्रणरेप्य
137 पिष्ट्वा येष्ठामन्त्रा प्रायश्चित्तायपरिश्रायमंतीत्युक्त्वा दितरयोरन्यामायतयासमज्यक्त्वामदंती ऋक्
पस्सजस्यारभ्य वर्ष्यंदनां तंक्रचानिदधाति अत्रैतावन्महावीरादीन् कारपिचासमवधायक्त्वाजि
नेस्तुपरिष्टान्तंतंतप्रच्छाघउत्तरेऽालारवंडेस्निक्य आसजति पत्न्यासंदद्रैनमाप्रबजनकाला
दत्रेवशिक्यआसजतिसर्वेऽनंतरमुत्तरांशांतिमुपयंतिशांन्नोवातःपवतां मातरिश्वेति ॥ओम्बोरा ॥१३७॥
ज्ञः क्रयत्सुपकल्पयतअथदुंबरीणसंम्याडासंदीमोडुंबरीणस्थूणांगोदोहनीमोडुंबरंश्चागाये
त्राकुमोडुंबरएशफापयमनमोडुंबरएंस्कवमोडुंबयोस्कचावनिष्क्रीणेरोत्तिणहवनीयेद्धेओ
डुंबरीधष्टीत्रीणिधवित्राणि कार्ष्मीजिनानि ओडुंबरदंडानि वेदंडानीत्ये केषडोडुंबरान् छ
कलान्वेकं कंतीवत्तमिधंत्रयोदशावैकंकतान्यरिधान्वेकं कतीस्कचंप्रचरणीय कार्ष्मर्य
मयान्परिधीन्स्तुवर्णरजतौ चरुक्मौ दं घर्मदुघे धेनु छागां च दौकुद्रामयो वेदा वेकं मोजं

म

वेदपरिवासितं मौंजं रज्जुदाम मुंजप्रलवाद्यौ दक्षिणापिष्टानि खरेभ्यः सिकता इत्यथ प्रायणीयेन चर
ति प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति पदेन चरित्वा राजानं क्रीणाति ष्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्य प्रवर्ग्यं
शांतिमुपयंनमोवाचस्य ध्रावेण गार्हपत्यं तृणानि संस्तीर्य तेन दंतस्य रिघर्म्य सर्वैः सह हस्तं सादयंस्य
चसंम्राजासंदीमत्रस्थूणां गोदोहनीमत्रेछागायैश्चकुमित्यथोत्तरेण गार्हपत्यं स्फ्येनोद्धत्यावोक्ष्य सि
कतानि वपति तं प्रादेशमात्रं परिमंडलं प्रजननीयं खरं करोत्यथैनं सिकताभिरावाशिनं करोत्य
थोत्तरेणाहवनीयं स्फ्येनोद्धत्यावोक्ष्य सिकतानि वपति तं प्रादेशमात्रं परिमंडलं मुद्वासनीयं खरं क
रोत्यथैनं सिकताभिरावाशिनं करोत्यथोत्तरेण नाभ्यां खंडे स्फ्येनोद्धत्यावोक्ष्य सिकतानि वपति तं चतु
रस्रं निष्पंदनं वंतमुच्छिष्टखरं करोत्यथैनं सिकताभिरावाशिनं करोत्यथाध्वर्युः प्रवरणीयं महावी
रं प्राणं प्यं परिगृह्य प्रवृजनीये खरे सादयित्वा तं मौंजेन वेदेनापिदधाति अथैतां सम्राजासंदीमुत्त
णाहवनीयं पर्याहृत्य राजासंद्या दक्षिणतः सादयित्वा तस्यां कृष्णाजिनमास्तृणाति अथैतानुपयामौ
महावीरौ रौहिणकपालं मया प्यां वेदाभ्यां परिगृह्याग्रेणाहवनीयं पर्याहृत्यासंद्यां कृष्णाजिने प्राचीन वि
तो सादयति अथैतान् बिंदुर्व वदा हस्तासंद्यां कृष्णाजिने सादय[illegible] मति शिष्टां पर्व वदा हस्त कृष्णा

जिनेसादयतिमदमतित्रिष्टांपूर्वदाहस्यकृष्णाजिनेसादयतिअथैनंस्थूणाःगोदोहनीछागा
येशंकुमित्यादायजघनेनगार्हपत्यंपरिक्रम्यतोरुःसंदर्शनेयत्र निखातोस्थूणांहातापत्रय
तित्र निहस्यमौंजेनदाम्नाघर्मेदुघोवत्संबध्नंतितस्यबद्धस्यवत्सस्याच्चरततःछागायाःशंकु
१२८ निहत्यछागांबध्नातिप्रसृज्जतिछागलंवेणुकटेनघटयतिछागलंयधेतमस्यत्वस्लीपवित्रे
कृत्वामदंतीराराानीयोत्स्याजिमंत्यघर्युःप्रवर्ग्येणअवरतिहोतघर्मेममिष्ठुहि।अग्नीधो हि
प्रवर्ग्ये तोयुरोडाशावघिश्रपश्रतिस्मातींविहरप्रस्तोतःसामानिगायतियजुर्षुत्रसामजिराकरंवला
विश्वेदेवैरनुमतंमरुद्भिर्दक्षिणाभिप्रततंपारयिष्णुप्रस्तुतोवहंउस्तुमनस्यमानंसनोरुवंधे ॥२३८॥
ह सोश्रीयमाणोदनुवस्तुवरोमिद्धवंतःप्रचरतेस्यथाघर्युःप्रचरणीयंमहावीरंप्रोक्षतियमाय
त्वोस्त्रयेस्यहरसेत्वेत्यनिप्राघुवल्यरान्यरान्दसंभारान्प्रोक्षतितमेवप्रतिप्रस्थाताप्रवर्ग्येविह
था रस्योहवनीयकार्षर्यमयान्परिधीन्परि [redacted] यातितदुपसादयतिषडोडुंबरांछकला
न्वेकंकतांचसमिधंगार्हपत्यस्त्रयोद्वावैकंकतान्परिधीन्सुवर्णरजतोत्तरुकंकौमुंजप्रल
वारोहिणपिष्टानिइत्यथैषआग्नीध्रोजघनेनगार्हपत्यमुपविश्यघर्मीप्रोप्रतिवागोरा
मखाय त्वा ४

शांति ३

निरूप्यते तेषु रोहिण कपाले उपदधात्यघदारुणसंयुतानि पिष्टा[illegible]नि संपुरस्य रोहिणौ पुरोडाशा
वधिश्रयस्य घाज्यं निर्वपस्य याज्यमधिश्रपस्तुत्यं पर्यग्निकृत्वा रोहिणौ पुरोडाशौ श्रपयसे तस्मिन्काले
प्रतिप्रस्थाता मौंजेन वेदेन होमार्थानि पत्राणि संमार्ज्य महावीरं स्रुवं पिन्वने रोहिणहवनी उपयमन
मिस्थय प्रतिप्रस्थाताज्यमुस्थय रोहिणौ पुरोडाशावुपस्तीर्णाभिघारितावुद्वास्य रोहिणहवनीभ्यांप
रिगृह्यांतर्वेद्यासादयति दक्षिणं परिधिसंधिमन्वेकं स्तुत्तरं परिधिसंधिमन्वितरं प्रांचोप वौद्धि केप्रतीचावा संधि
पराक्तिकेथाध्वर्युः प्रचरणीयं महावीरं एज्ञाफाभ्यां परिगृह्य सव्ये पाणौ समाष्ठेज्याज्यस्थाल्याः सकृदुप
हतेनाज्येन गार्हपत्येन वानएसंत[illegible]सश्राणा कृतीर्जुहोति गायत्रीस्वाहा त्रिष्टुभे स्वाहेति तिस्र उत्तरा
यथोपपाठं दक्षायस्वाहा वाकृतवेस्वाहा होऽजसेस्वा वृलायस्वाहा ह्स्यपथेन माज्येनानक्ति देवस्त्वा सविता
न मधोनक्त्वित्येतस्मिन्काले राजा तरु कज्जप्र[illegible]जनीयस्वरउपग्रहतिष्ठथि वीतपसस्त्वायस्व य
धर्मः जप्रलवान्व्यतिषज्याश्रीपयस्य विरसि शेषाविरसितपोसीतितान्प्रवृजनीयस्वरसंप्र अथ
कीर्यते षु प्रचरणीयं महावीरं एसादयतिसएसीदस्वाहा सएसीदस्व महाएअसि शोच
स्वदेववीतमः[illegible]विभम मयेन्मर्घेमियेध्यस्जप्रेराजन्तीत मिस्थयेन माज्येन पूरयत्संजेतियं

ज्योतिरसि ३

अथ यं तान विज्ञाव पावं तं नाग्निनात पं तः पितुर्नः पुत्र उपसिप्रेष्ठ आघ मोऽअग्निमत्त यं नसादी विस्यथा
स्पष्ठादेत्रोन दिक्षोत्यास्छाप यय्यनाघर्ष्य पुरस्ताद येरा धिपस्य आयुर्मेदाइतिसुरस्तास्सुत्रवतीद क्षिण
त इन्द्रस्याधि पत्येप्रजां मे दाइति दक्षिणातः सुषादापश्चाद्देवस्यास विन्तुराधि पत्येप्राणं मे दाइ तिपश्चा
दाश्रुतिउत्तर तो मित्रा वरुणयोराधि पत्ये श्रोत्रं मे दाइतिउत्तर तो विधृतिउपविष्टाद्बृहस्पतेराधिपत्ये
ब्रह्म मे दाक्षत्रं मे दास्तेजो मे धाव चो मे धाय शो मे धस्त्रपोधस्मनो मे धाइत्युपरिष्टादथमामग्निम्स्त्रे
तिमनारम्बासि म्रूरिपुत्रा विघाभ्यामानाष्ठभ्यः पाहित्स्वषदा मेन्स्या मामाहिंसीरित्यघष्टीभ्या
मु दी चोंगारान्निरूहतितपोघयेअंतराण्यमित्रातपान्रासमरस्त्रषः पुरस्यातयावसोचिकितानो ॥१३८॥
[redacted] अचित्तान्विते तिष्ठतामजराअयासइतितैरेनंप्रदक्षिणपरिविनोति चितस्थपरिचितः स्वाहा
मरुद्भिः परिश्रयस्वेत्यथैनं त्रयोदशाक्षिवैकंकतैः परिधिभिः परिविनोतिअघयुः प्रतिप्रस्थाता नमाऽसी
तिप्रांचावघर्युः प्रमाऽसीत्युदं चोप्रतिप्रस्थाताततो वेवमेवव्यतिषंगप्रतिमाऽसिसंमाऽसि विमाऽ
स्युन्माऽसीत्यथेनंत्रयोदशापरिधिं दक्षिणतऊर्ध्वोमिनोत्यंतरिक्षस्यांतर्धिरसीत्यथेनं सोवर्णे
नरूक्मेणापिदधातिदिवंतपसस्त्रायस्वेत्यथेनमुपतिष्ठत आग्निगीर्भिः श्रुतं तअन्यदहन्नरिनिषि
नि र

सायकानिधन्वेति प्रज्वलितेरुक्ममपकर्षत्यथ धवित्राण्यादत्ते गायत्रमसि॥७॥ गायत्रमसीति अन्यतरं त्रैष्टु
भमसीत्यन्यतरं जागतमसीत्यन्यतरं तैरेनं पश्चादाङ्‌ जान्वा चोर्ध्वं धुनोति मधु माधिस्मुत्तरतस्तिष्ठते
प्रतिप्रस्थाता चेद्वे धवित्रे प्रयच्छति तयोरन्यतरदाग्नीध्राय योऽध्वर्यवेऽथैनं त्रिः प्रदक्षिणां यूयं तिप्रणवेध्म
॥ वेधून्वति त्रिः परीत्योत्तरतस्तिष्ठत्यथ धवित्राण्यादत्ते परेणपरिक्रान्तायोत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्रे
द्वे धवित्रे प्रयच्छति तयोरन्यतरदाग्नीध्रायोऽध्वर्यच्छत्यथैनं पर्युपविशन्ति पश्चादध्वर्युरवाङ्‌ घर्मं रुपविश
ति पुरस्तात्प्रत्यङ्‌ध्वर्युः प्रतिप्रस्थातोत्तरतो दक्षिणामुख आग्नीध्र एवमेव धूणे वेधून्वन्त आसतेउ
पसमासमुल्मुकान्याप्याययन्तो महावीरमथ यत्र होतुरभिजानाति याभिर्वर्तिकां ग्रसिताममुञ्चत
मिति तदन्मुपाछायरोचयतो घर्युश्च यजमानश्च दक्षिणाप्रावीदेशामासिदक्षिणे[illegible]तिए ते नानुवा
केनाथ यत्र होतुरभिजानात्यग्रप्रस्चतीमाश्विनावीह्मस्मे इति धवित्राण्युप्यादाय हुतेऽथ यत्र होतुर
भिजानात्यरूरुचदुषसः पृश्निरग्रिय इति तदुचितो घर्मेद्रस्तुक्लायथेतं त्रिः पुनः पर्येति निधायध प्रति २
वित्राणपवकारौर वेदन्माणा उपतिष्ठंते पूर्ष्णगोपामिति इति पघाशीमहि त्वामामाहिंसीरित्याता
धगार्हपत्यमुपतिष्ठंते त्वमग्ने गृहपति विशामसि विश्वासां मानुषीणां पूशतं यूर्भिर्यविष्ठपात्यए

160

ह सः समेद्धारं शातनं क्षिमाज्ञं जाविणं हार्दिवानमिहेवरात यंतु इति भंत हि वे प्रतिप्रस्थाता नेदप
त्नीवाचयति त्वष्टीमती ते सपेयं तदनु वाक्यं स्ये न स्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता दक्षिणं रोहिणं जुहो
त्यहर्ज्योतिः केतुना जुषतां सुज्योति ज्योतिषां स्वाहेत्यथ रशनामादत्ते ॥८॥ अथ रशनामादत्ते दे
वस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददे इत्यादाय अभिमंत्रयते दित्यै रास्नासी
ति दोहनं कं संपिन्वने इति प्रतिप्रस्थाता परेण परिक्रम्याथैनां घर्मदुघं त्रि रूपां स्रु देवानामभिरा
राकयति इड एह्यदित एहि सरस्वत्येहीति त्रिरु झेदक्षिणया द्वारोपनिष्क्रम्य यदस्यै नाम भवति तेनासा ॥२५०॥
वेह्यसा वेह्यसा वेहीत्यथैनां रशनया अभिदधात्यदित्या उष्णीषमसीति वायुरस्यैड इति घर्मदुघा वत्सम
भिमन्त्रयत्यथैनमुपावसृजति पूषा त्वोपावसृजत्वश्विभ्यां प्रदापयेति स्तनं नु मंत्रयते यस्ते स्तनः श मभि
शयो यो मयो भूर्येन विश्वायुष्यसि वार्याणि यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्रः सरस्वति तमिह धातवे क
रिति प्रत्तायामुन्नयति उस्र घर्मं शिंश उस्र घर्मं पाहि घर्माय शिंश इति नियुज्य संधायोप
सीदति बृहस्पतिस्त्वोपसीदद्वित्यनेनान्संमृशति दानवस्थ पेरवो विष्वग्वृतो लोहितेनेत्यथ पयत्र
होनु रश्मिजानात्यादत्ते शिर्विध स्यते इति ते दनां पिन्वनेन न पिन्वयत्यश्विभ्यां पिन्वस्व सरस्वत्यै पिन्व

स्वप्रस्तोपिन्वस्व बृहस्पतये पिन्वस्वेन्द्राय पिन्वस्वेत्यतिशिष्टं कंसे दोयस्ये तस्मिन्काले प्रस्तोता पिन्वने छ
गं पिन्वयति लृत्ती अथ यत्र होतुरभिज्ञानात्युत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पत इति तस्येति प्रस्तोत्रे वासः संप्रदायैतेनैव
यथेतमेत्यत्र फो यथमनादत्ते गायत्रोसीत्यन्यतरं त्रैष्टुभोसीत्यन्यतरज्जागतमसीत्युपयमनमथ
यत्र होतुरभिज्ञानात्सुपऽवपयसा गोधु गोधुमिति तस्य यसी आक्रियमाणजतिमंत्रयते सहोर्जो भागेनो
मम पमे हिंकृताश्विना मधुनः सारघस्य घर्मं पात वसवो यजतावडित्यय मुरस्ताज्जस्वंचावुपाविशयम
हावीरे पयसी अवनयेतो धर्युम्यप्रतिप्रस्थाता चाधर्युः पूर्वो गोपयो वनयति स्वाहा त्वा सूर्यस्य रश्मये वृ
ष्टिवनये जुहोमि स्वाहेत्यथास्योष्माणं अन्वीक्षते मधु हविरसि सूर्यस्य तपस्तपस्येतस्मिन्काले प्र
तिप्रस्थाता छागापयो वनयति रुद्रीमुनयूण समानीयाधर्युस्तृतीयम वनयत्येत्र कृणसेवयस्तेउप
यमने समवनयति प्रयस्त्सोणगारानथाधर्युः प्रचरणीयं महावीरं ण शफाभ्यां परिगृह्णाति द्यावापृथि
वीभ्यां त्वा ॥ ६ ॥ द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परिगृह्णामीति वेदेनाधस्तादुपमृज्योपयमनेनोपयच्छत्यंतरिक्षे
णत्वोपयच्छामीति अथैनमादायोपोत्तिष्ठति देवानां त्वा पितृणामनुमतो भर्तुं शकेयमिति प्रा
हरति तेजोसि तेजोनु प्रेहि अग्निः पृथिव्याः पातु वायुरंतरिक्षात्सूर्यो दिवो दिविस्पृत्वामा मापाहि ण

वी २

सीरंतरिक्षस्यऽन्नामामाहिंऽसीःसुवरसिसुवर्मेयच्छादिंवपच्छनिदिवोमापाहीतिअथवातनामानि
व्याचष्टेसमुद्रायस्वाहासरिरायस्वाहेतिपंचानवानमेवहेउच्चेरेयद्दुराणियथापपातमग्नयेत्वावसु
मतेस्वाहासोमायत्वारुद्रवतेस्वाहावरुणायत्वादित्यवतेस्वाहाबृहस्पतिवत्वाविश्वदेव्यावतेस्वास
वित्रेत्वर्भुमतेविभुमतेप्रभुमतेवाजवतेस्वाहायमायत्वांगिरस्वतेपितृमतेस्वाहेतिविश्वाआशादद
क्षिणरगादितिदणतआसीनंब्रह्माणंमीढेतेविश्वान्देवानयाडिहेतिपश्चाद्दासीनंहोतार
ऽसव्येनाक्रमंजपतिस्वाहाकृतस्यघर्मस्यमधोःपिबतमश्विनास्वाहाग्नयेयज्ञियायशंयजुर्भिरि
तिवाचयतिअश्विनाघर्मंपातंहार्दिवानमहर्दिवाभिरूतिभिरनुवांद्यावापृथिवीमंसातामित्युच्चेराश्राव्याह ॥२४१॥
घर्मस्ययजेतिवषट्कृतेजुहोतिस्वाहेन्द्रायस्वाहेंद्रवषडितिअनुवषट्कृतंहुत्वावाचयतिघर्मम
पातमश्विनाहार्दिवानमहर्दिवाभिरूतिभिःस्तितिअनुवांद्यावापृथिवीअमंसातांतथाप्यपद्या
वण्तमादिवेनमःपृथिव्येदिविधाइमंयज्ञंयज्ञमिमंदिविधादिवंगच्छांतरिक्षंगच्छपृथिवीगच्छ
पंचप्रदिशोगच्छदेवान्[redacted]घर्मपान्गच्छपितॄन्घर्मपान्गच्छेत्येतस्मिन्कालेप्रतिप्रस्था
तापिन्वनेनोपयमनाउपहत्यप्रवरणीयमहावीरंपरयस्यथेनमंतःपरिध्यभिषीडयतोघ

युग्मं प्रतिप्रस्थाता वसते द्वेष पीपिहि ऊर्जे पीपिहि ब्रह्मणे पीपिहि क्षत्राय पीपिह्यद्भ्यः पीपिह्योषधीभ्या
पीपिहि वनस्पतिभ्यः पीपिहि द्यावापृथिवीभ्यः पीपिहि सुभूताय पीपिहि ब्रह्मवर्चसाय पीपिहि यज
मानाय पीपिहि त्रिमह्यमिति उपांशूक्त्वा ज्यैष्ठ्याय पीपिहीत्युच्चैरथैनमनुदिशमात्मानमभिपीप
यति विष्णे त्वा द्युम्नाय त्वेन्द्रियाय त्वान्नस्य त्वाद्यस्येत्यत्र यन्महावीरे पयस्तदुपयमानेन समानेनयस्यथोदङ्
स्याक्रम्याथैतदुपयमनमन्तर्वेद्यां प्राचीनबिलं सादयत्येतस्मिन् काले प्रतिप्रस्थाता राजतं रुक्मं
उद्वासनीये खरे उपगूहति तस्मिन् प्रचरणीयं महावीरं सादयति घर्मोसि ॥१॥ घर्मोसि सुघ
र्मासि मेन्यस्मे ब्रह्माणि धारय क्षत्राणि धारय विशं धारयेनेत्वा वातस्कन्दयादित्यय यघन्नि चरेदमुष्य त्वा प्राणे सा
दयाम्यमुना सह निरर्थं गच्छ योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्यथा पुरुषस्य पज्ञेडुंबराच्छकलान्यावति
तेषामेकैकेनोपयमनादुपहत्य स्वाहाकृतिभ्यः आहवनीयस्य प्राश्चोतयति परस्मिन् देशे स स्वाहेत्यथैनमन्तरा राजनं
मध्यमे परिधौ संस्पर्षं सादयत्येवमेव द्वितीयेनोपयमनादुपहत्य पहत्य पवीर्द्धमाहवनीयस्य प्रश्चो
तयति यावत्यः स्वाहेति तथान्तरा राजनं मध्यमे परिधौ संस्पर्षं सादयत्येवमेव तृतीयेनोपयमनादु
पहत्य मध्यत आहवनीयस्य प्रश्चोतयति प्रतिरेभ्यः स्वाहेति तं तथैवान्तरा राजनं मध्यमे परिधौ संस्पर्षं ॥

सादयस्येवमेव चतुर्थेनोपयमनादुपहृत्यापरार्द्धे आहवनीयस्य प्रच्योतयति द्यावापृथिवीभ्यां स्वा
हेत्यथैनमक्षर्घाजनमस्मात्तउपगृह्य एवमेव पंचमेनोपयमनादुपहृत्य वनीयस्य प्रच्योतयति पितृभ्यो
घर्मपेभ्यः स्वाहेत्यथैनं बर्हिरजनं दक्षिणाय श्रोसं स्यष्टं सादयत्यथोत ऊष्ठं अर्कं सर्वेषु
लेपेषु समन्योपयमनं तत उपगृह्य अथोत्तरार्द्धे आहवनीयस्य प्रच्योतयति रुद्राय रुद्रहोत्रे स्वाहेत्यथैनं
मुत्तरेण शालाया अतीकालेनाननवीक्ष्यमाणो निरस्यत्यमुना सह निरर्थं गच्छ यो स्मान् द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्म इत्यथाप उपस्पृश्य तिस्रो शिष्टां छकलानक्ति सं स्य रूपा हवनीये अनुप्रहरति एतस्मिन्न्काले प्र
प्रस्छानोत्तरं रौहिणं जुहोति सह ज्योतिः केतुनाऽजुषतां सुज्योतिर्ज्योतिषां स्वाहेत्यत्रेतां ऽसामि ॥१४२॥
घर्मघ्नत आहवनीयस्याभ्यादधाति रुक्षीतस्यामादीप्तायां प्रतिष्ठुत्वं जुहोति मन्त्रः स्वाहेत्यथैतउ द्वि द
पयमनमेतं वेदिं प्राचीनविलं सादयित्वा तस्मिन्न्नग्निहोत्रचर्विघ्नं शेषस्त्वा सयावं तज्जाविज स्त
ष्पहवमिष्ट्वा यजमान एवं प्रस्यन्दं मन्त्रयति हुतं हविर्मधु हविरिन्द्रतमे ग्नौ पितानोऽसि मामा
हिंसीः। अश्यामते देवघर्ममधुमतो वाजवतः पितुमतो ऽङ्गिरस्वतः स्वधाविनोऽशीमहि त्वा मा
मा हिंसीरित्यथैतउपयमनं परिकर्मी वाग्नीध्रो वा द्विष्ट स्वरमार्जयित्वान्त वेदि प्राचीन विलं

सादयित्वा तस्मिन्सुवर्णरजतौ च रुक्मौ प्रागुपमदंती रप आनीय हिरण्यवतीभिर्मार्जयंते हिरण्य
वर्णाः शुचयः ॥१॥ हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका इति च तस्यैः स्व शिर एवमदंतीरपो निनीयाऽपस्तान्याः स्व
वेणाप घातं घर्मपाय घित्वा निजुहोति प्राणाय स्वाहा प्रत्नस्वाहेत्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथैतदुपयमन
मंतर्वेदि प्राचीनबिलं सादयित्वा तदेतस्य रि घर्मं स वेदं समवद्राम यंत आह घर्मो यो प्राचामाना यानु
ब्रूहीत्यथैतदुपमनमयेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतः संधाय संघोहत्ती जिने प्राचीनबिलं
सादयति स्वाहा त्वा सूर्यस्य रश्मिभ्य इत्यथो नराशंसिमुपयंति त्वा नो वातः पवतां मातरिश्वेति अथापरा
ह्ण आपराह्णिके न प्रवर्ग्येण प्रचरति तस्य यद्विहितं विहितमेवास्य तत्समानं कर्मी दक्षिणस्य रोहिणस्य
मादय दक्षिणं रोहिणं जुहोति रात्रिर्ज्योतिः केतुना जुषतां सुज्योतिर्ज्योतिषां स्वाहेत्येवमेवाप्तर
रोहिणं जुहोति समानं कर्मा सिदाधानादचैतां समिधं मध्यत आहवनीयस्याभ्यादधाति पि प
रो मा ह्नो रात्र्यै मा पाह्यपा ते अग्ने समित्तया समिध्यस्वायुर्मे दा वर्चसा मांजीरित्यपि परीमा रात्रिया
अह्नो मा पाहीति प्रातः प्रातर्मंत्रतामाते ऊर्ध्वं पूर्वाह्णिके म्यादधाति सायं मंत्रेणापराह्णिके तस्यामादी
प्रायां प्रतिसुरंवं जुहोत्यग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति सायं सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति

प्रातःसमानंकर्मासंप्रेषाद्ध्येतदुपयमनमयेणाहवनीयंपर्योह्यदक्षिणतःसंश्राडासंघां
कृष्णाजिनेप्रतीचीनबिलं सादयतिस्वाहात्वानक्षत्रेभ्यइत्यथोत्तरां ग्रातिनुपर्यंतितो
न्नोवातःपवतांमातरिश्वेतिसएवमेवप्रवार्येणप्रचरतित्रियहं ष उहेषोदशाहं संवत्स
रंचनुरोमावासां स्तापुष्क्रितेमोप्रवर्ग्यपन्नदशायित्वासंवत्सरं नेमां समभ्नीयान्नरामा
मुपेयान्नमन्मयेनपिबेन्नास्यरामसुच्छिष्टंपिबेत्तेजएवयंतत्तं स्पतीतिब्राह्मणं॥१॥प्र
143 वर्ग्यमुद्वासयिष्यन्नुपकल्पयतेत्रीछल्लकानिध्मां स्त्रीणिसतानुदकुंभौदधिमधुमिश्रमुदु
स्मुष्टिमवकामारंवि ंरात्रिमौदुंबरीःसमिधोमुंजप्रलवान्नरोहिणपिष्टानिस्नेहर्यःसिकता ॥१४३॥
इत्यथपर्वाण्यांतिमुपयंतिनमोवाचइतिअथायेणाहवनीयंतृणानिसंस्तीर्यतदेतसरि
घर्म्यं सर्वं सहस्रं सादयेसत्रसंश्राडासंदोमत्रस्थूणांगोदोहनीमत्रछागायैत्रंकु
मितिअथैतौरवरौनानेवसतयोःसमुष्पात्रैवसहस्रं सादयेस्यैतत्त्वच्छिष्टस्वरंपरिकर्मी
चाग्नीध्रोवासनेसमुष्पदक्षिणयाद्वारोपनिर्हृत्यमार्जालीपदेशोनिवपत्यथैतेनैवयथे
तेनैवयथेतमस्यनिष्क्रमयंतिवषटावकयंतिप्रतिप्रस्थातारंकयंतिउन्नेतारंकं

यंति आग्नीध्रं परिश्रयंति द्वाराण्येनां पत्नीमुदग्देशेन वाससांतर्दधाति परिस्तृणंति दक्षिणतउपविष
तो ब्रह्मा च यजमानश्चात्र प्रवर्ग्य शांतिमुपयंति येषामनुपेताग्रवेत्यथ गार्हपत्य आज्यं विलाप्याप्यास्रुनास्तेत
स्मिन्काले ह्रुतिर्भस्त्राता हवनीये शकलमिध्ममादीप्य मुखदघ्नं धारयन्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन् स्कवाड्
न्यान्तिजुहोति घर्म या ते दिवि शुग्या गायत्रे छंदसि या ब्राह्मणे या हविर्धाने तां त एतेनाव यजे स्वाहेति तमंत्रे व
स्यापरमादीप्य नाभिदघ्नं धारयन्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठ तितमध्वर्युः पश्चात्प्राङ्मुखस्तिष्ठन्स्कवाड्न्यान्तिजु
होति घर्म या ते अंतरिक्षे शुग्या त्रैष्टुभे छंदसि या राजन्ये या आग्नीध्रे तां त एतेनाव यजे स्वाहेति तमंत्रे वधास्या
परमादीप्य जानुदघ्नं धारयन्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठ तितमध्वर्युः पश्चात्प्राङ् तिष्ठन्स्कवाड्न्यान्ति
जुहोति घर्म या ते पृथिव्यां शुग्या जागते छंदसि या वैश्ये या सदसि तां त एतेनाव यजे स्वाहेति तमंत्र
वेधास्य विवीवस्यद्वाराणि प्रवर्ग्यमादाय पर्वेयाद्वारोपनिष्क्रम्यानुनोद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वमिति
द्वाभ्यामथ महावेदिं वक्रम्य प्रस्तोतारमाह प्रस्तोतः सामानि गायेति साम्ना प्रस्तोतान्ववैति त्रिर्नि
धनमुपेति पुरुषः पुरूषो निधनमुपेति इति ब्राह्मणमथाभिक्रामंति दिवस्त्वा परस्पायाः ॥ १३ ॥
दिवस्त्वा परस्पाया अंतरिक्षस्य तनुवः पाहि पृथिव्यास्त्वा धर्मणा वयमनुक्रामाम सुविताय

नव्यव्यसइतिविष्णुवंतिद्वितीयंनिधनमुपयंसधाप्तिक्रामंतिब्रह्मणत्वापरस्यरायाःक्षत्त्रस्प
रायाःक्षत्त्रस्यतनुवःपाहिविशस्त्वाधर्मणावयमनुक्रामामसुवितायनव्यसइत्युपरवकालेऽंत
यंनिधनमुपयंतिअथाप्तिक्रामंतिब्राह्मस्यत्वापरस्यायैचक्षुषंस्तनुवःपाहिश्रोत्रस्यत्वाधर्मणा
वयमनुक्रामासुवितायनव्यसइत्यथोत्तरेणोत्तरवेदिमुपरमंतिसयावत्वाणुस्तमोत्तानेनो
दकुंभेनसंततधारयात्रिःप्रदक्षिणपरिषिंचन्परिहीतिसतथाकरोतिपरिषिंच्यमानेय
जमानंवाचयतिवृत्तुरसिरायुधाःशिशुर्जेनधायाःरवंवदिपरिवृत्तीतिनिधायकुंभेय
थेतत्रिःपुनःप्रतियंताअथोत्तरनाभिमभिमृशतिचतुस्वक्तिर्नाभिर्तस्यसदोविश्वायुःश ॥१४४॥
र्मसप्रथाः।अपद्वेषोअपह्वरःअन्यव्रतस्यसश्चिमेत्यथैनोरववराबुत्तरेणोत्तरनाभिमतिकिरतित
ष्टीभ्यांप्राग्दीर्घस्वरंकरोतितस्मिन्सुवर्णंहिरण्यंनिधायकृष्णाजिनंप्राचीनग्रीवमध
स्तान्मास्तरणास्यथैनंरोहिणपिष्टैरनुप्रकीर्यमुंजप्रलवैरनुविधायसिसिकताभिरनुप्र
किरत्यथाघर्मःप्रचरणीयंमहावीरंराफाभ्यांपरिगृह्यदध्नामधुमिश्रेणपूरयतिघर्मैत
त्तेनमेतत्पुरीषंतेनवर्धस्वचाचप्यायस्ववर्धिषीमहिचवयंआचप्यासिषीमहीत्यथैनमभि
रयतिमहीनांपयासिविहितंदेवत्राज्योतिर्भाअसिवनस्पतीनामोषधीनांरसः वाजिनंत्वा

वाजिनो वनपामइत्यथैनं पूर्वा होरवरस्य सादयत्यूर्ध्वं मनःसुवर्ग मित्यथैतावुपशयो महावी
रो॥४४॥ अथैतावुपशयो महावीरौ वेदाभ्यां परिगृह्य दध्नामधुमिश्रेण पूरयित्वायेण प्रचरणीयं महावी
रं ५ स ५ स्य षष्ठे सादयत्यथैनाम प्रचरणीं दध्नामधुमिश्रेण पूरयित्वोपरिष्टान्महावीरे पुरोचीन बिले ५
सादयत्यथैतौ रुक्मौ दध्नामधुमिश्रेण समज्याभितः प्रचरणीयं महावीरं ५ स ५ स्य षष्ठे सादयत्यथैतं
पिन्वनं दध्नामधुमिश्रेण पूरयित्वाभितः प्रचरणीयं महावीरं प्रतीचीन बिले स ५ स्य षष्ठे सादयत्यथै
ते मौञ्जं वेदं विस्रस्य दध्नामधुमिश्रेण समज्यायेण महावीरान्प्राचीया ५ स ५ स्य ५ स्रुणात्यथै
तौ शफौ दध्नामधुमिश्रेण समज्य जघनेन प्रचरणीयं महावीरं तिरश्चीना ग्रावुपतिष्ठतो स ५
स्य षष्ठे सादयत्यथैते रौहिणहवनी थं य दध्नामधुमिश्रेण समज्य शफाभ्यां प्रतीचीनायेस ५
स्य षष्ठे सादयत्यथैताद [illegible] ौदुंबरीः समिधो दध्नामधुमिश्रेण समज्य जघनेन रौहिणहवनी प्र
तीचीनाग्राः स ५ स्य षष्ठा विस्रणात्यथैनं कुशामयं वेदं विस्रस्य दध्नामधुमिश्रेण समज्य
जघनेन प्रचरणीयं महावीरं प्रतीचीनाग्र ५ स ५ स्य षष्ठा विस्रणात्यथैते स्रुचे दध्ना
मधुमिश्रेण समज्य जघनेन शफौ प्रतीनाग्रे स ५ स्य षष्ठे सादयत्यथैतं उपयमनं दध्नामधु

मिश्रेणाप्लरयित्वोपरिष्टात्स्थूणयोः प्रतीचीनबिलेऽसादयस्यथैतदुदुम्बरं विस्रस्पदध्ना
मधुमिश्रेणसमभ्यात्रैवोपयमने समवदाम यस्यथैतान्काष्मर्यमयान्पारिधीधवित्रदंडानीति
विस्रस्पदध्नामधुमिश्रेणासमभ्यापरिधुपयमनं तिरश्चीनायान्प्रतिषक्तान्सऽस्यष्टान्वि
स्तरणातिअथैतामभिद दध्नामधुमिश्रेणसमभ्यज्य घनेनस्थूणे तिरश्चीनायाऽस्यष्टाऽसाद
145 यस्यथैतं धर्षीं दध्नामिश्रेणसमभ्याप्रियचाम्याप्रतीचीनायेसऽस्यष्टे सादयस्यथैतं धवि
त्रेद दध्नामधुमिश्रेणसमभ्यज्य घनेन धर्षीसऽस्यष्टे सादयस्यथैताद औदुंबरीः समि ॥२८५॥
धोद दध्नामधुमिश्रेणसमभ्यज घनेन धवित्रे प्रतीचीनायाःसऽस्यष्टाविस्तरणातिअथैता
माज्यस्थालीं दध्नामधुमिश्रेणाप्लरयित्वाज घनेनाग्निऽसस्यष्टाऽसादयस्यथैतं हविर्त्रं दध्ना
मधुमिश्रेणसमभ्यते नाज्यते नाज्यस्थालीमपिद धोस्यथैतं रोहिणकपले दध्नामधुमिश्रेण
समभ्यज घनेनाज्यस्थालीऽसऽस्यष्टे सादयस्यथैतं पुरूचंद दध्नामधुमिश्रेणाप्लरयित्वाज
घनेनाज्यस्थालीमंतरेणरोहिणकपाले प्रतीचीनबिलेऽसऽस्यष्टऽसादयस्यथैतं कुश
मयं वेदं विस्रस्पद दध्नामधुमिश्रेणसमभ्यज घनेनाज्यस्थालीं प्रतीचीनायंसऽस्यष्टऽ

विसृजाति अथैतामासंदीं विस्रस्य दध्नामधुमिश्रेणसमज्यात्रैवोत्तरतःसादयत्यथैतांमदन्ति
त्रिषंदध्नामधुमिश्रेणसमज्यान्तरेणासक्थ्यनी विवपति घर्मैतत्ते ॥१५॥ घर्मैतत्तेन्नमेपुरीषन्तेनवर्द्धस्वचा
चप्यायस्ववर्द्धिषीमहिचवयं आचप्यासिषीमहीत्यथैनन्वसिकताभिरनुप्रकीर्य्यमुञ्जप्रलवैरनुप्र
विध्याघर्मेरोहिणपिष्टैरनुप्रकीर्य्यकृष्णाजिनेनप्राचीनग्रीवेणोत्तरलोम्नाप्रोर्णोति अपिवाविहितः
प्रवणीयंमहावीरंपरिश्रिनोत्यादित्यमंडलवदथैनमुपतिष्ठतेयंयःपुरुषरूपोसिसनआस्यनेति
ष्टसिनोधौनितिर्यदिघांतेभुविहितोसि विघामेनुविहितोसियस्त्वामसिसाममस्मियोहमस्मिस
त्वंनाकमारोहसहयजमानेनसाकमिति अथपशुरूमुष्टिमादाय दध्नामधुमिश्रेणावोक्षत्यस्कान्द्यौः
पृथिवीमास्कान्दृषभोयुवागाः। स्कन्नेमाविश्वाभुवनास्कन्नोयज्ञःप्रजनयतु अस्कान्जनिप्राज
निआस्कन्नाज्जायतेवृषास्कन्नात्प्रजनिषीमहीत्यथप्रस्तोतारमाहप्रस्तोतर्वार्षाहरꣳसामया
गायेत्थहोत्रीयंचेतिसयोबलवान्स्यात्मानेनोदकुंभेनसंततधारयात्रिःप्रदक्षिणंपरिषिंच
न्परीतीतिसतथाकरोतिपरिषिच्यमानेयजमानंगंधर्वैयज्ञःऋषिवाचयतिनामासिदिव्योगंध
र्वैइतिप्रहिपघर्जेदक्षंपरिजानादक्षीनमिस्यातोदक्षीनकुंभंयथेतंत्रिःपुनःप्रतिपर्येत्यथैनमुप

तिष्ठते एतं सचमे देवो देवा देवानुपागाः इदमहं मनुष्यो मनुष्यान् सोमपीथानु मेहि सह प्रजया
सह रायस्पोषेण सध्याञ्जलिना पउपहं तिसु मित्रात आप ओषधयः संलिति तो दिक्षो निरस्यति य
स्यम स्पदिशि द्वेष्यो न वतिउ मित्रास्तस्मै सन्तु यासु यो स्मान्द्वेष्टियं च वयं द्विष्म इस्यथा पउपस्थ स्यज्यो
तिष्मत्यादित्यमुपतिष्ठत उद्वयं तमसस्परी स्वधेनमव को त्तारेणाज्ञतिष्ठा च गोपार ५ समाद्रिश्चाः
140 ति वयोष्वरे महावीर ५ गोपयेति श्वयेतेनान्वेक्षीति प्रस्तोतारमथैतेनैव यथेतमेत्यगार्हपत्ये दे स्त्रुवा
हुती जुहोस्तु उत्यं वित्रमित्यपाहवनीयमुपतिष्ठत इममग्ने ष्टस्यम स्मन्य ५ सनिं गायत्रेन वीया ५ ॥१४६॥
स्वं अग्ने देवेषु प्रवोचः इत्यथान्नीध्रे देशं उत्तासी प्रदेशउ त्तराउ ५ शातिमुपयति शं नो वातः पवतां
मान रिश्चेति ॥१६॥ ७॥ ॥७॥ ॐ ॥ अथातो चमप्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामो यथ यदि प्रवर्ग्यमप्रवृज्य
मादित्यो स्तमियात् गार्हपत्ये तिस्रः स्रुवाहुती जुहुयात् दन्त्र्तुवसुवरिसु पसदा प्रचरयेत्भ्यो न्
तेन प्रवर्ग्येण प्रचरेद यथ यदि प्रवर्ग्यं प्रवृज्य मादित्यो स्तमियात् गार्हपत्ये तिस्रः स्रुवाहुतीर्जुहुया
त् र्दु वसु वरिस्य घाप रूस्यं द्वारिस्रेणा हिरण्य प्रेप्सया प्रचरेत् अथ यदि प्रवृत्तः प्रवर्तेत गार्हप
त्ये तिस्रः स्रुवाहुती जुहुयात् दन्त्र्तु वः सुवरिस अथैनं समुक्षयति ऊधेऊषण ऊतयत्र वधो नः पाथः प्र ह

सऽइति द्वाभ्यामथैनमाज्येनएरयेसंजंतियंप्रथयंतोनविप्राऽस्पधयुदि विद्युवाप्रदरोवाजयतेक्षमरुणी
निस्थागाययय्यसिप्रक्रीयैतेःप्रस्तुदेपाल्लुकेनाग्नितपृतिविद्युतप्राणेयद्दतेविदग्निस्त्रिपदइति द्वाभ्यांप्रसूपयेव
रोहतियघ्कवैसर्वज्ञएवग्नि घतएनान्येवांजनेपिष्टायेषाम्प्रायश्चित्तायपरिज्ञोतेतयासप्रसज्यक
त्वापत्न्याछित्स्पृनिधासपान्यप्रचरत्तीयेमहावीरंप्रवृणक्ष्यथयदिप्रवृत्ताजयथयदिपर्यैतिगार्हपत्येति
स्त्रस्कवाङ्कतीर्जुहुयात्मरुतुवःसुवरिस्यथमुनजूओसहरप्येतियुनःप्रतिपर्येत्यथयघघतःप्रवृत्तेगार्ह
पत्येतिस्त्रस्कवाङ्कतीर्जुहुयात्मरुतुवःसुवरित्यथेनमग्निम्नशंतिमानेघर्मव्यथितोविव्यथोनोमानःक्र
तुभिर्हीडितेभिरस्मानिति द्वाभ्यामथयदिघर्मेंडुधूंवामहावीरंवावयोग्निःप्रस्तावयेत्तावुल्लोदकेनप्रद्रा
लयेउपानोमित्रावरुणाविहावतमित्यथगार्हपत्येनवस्कवाङ्कतीर्जुहुयातइमंमेवरुणस्त्वतत्त्वा
यामिव्वंनोअग्नेसत्वन्नोअग्नेत्वमग्नेअयास्फदूयंतमसस्परिउद्वयंचित्रंवयःसुपर्णाइत्यथउघे
नविंदेत्तास्यांदोहयेदथयघन्यांनविंदेदजांदोहयेदथयघजोनविंदेदर्केक्षीरैःप्रचरेदथ
यघर्केक्षीरंनविंदेतयवपिष्टानिव्रीहिपिष्टानिश्यामाकपिष्टानिवाद्भिःसंसृज्यतेःप्रचरेदथय
घद्भिःप्रचरेंनत्येवनप्रचरेन्महतिनांपयोसीत्युक्तेमहावीरेवनयनमस्कोघोःपृथिवीमितिस्त्रना

नुमे चयने ... दिवि घुदापूतेल्वगार्ह पसे स्वाकृतौ दुहुकृत्या घापुरस्ताद्दिघृदापनलइस्येतै येषा
ल्पं घ्राणाय स्वाहा प्राणेस्स्वाहे स्तुक्कानि घर्मे जायन्द्विचानि यक्तिंचिल्ल घर्मजायै विपर्यासे चैन
आकृतौ दुहुकृयान्नम स्ते घर्मेस्तयेस्वाहा नमस्ते घर्मे भुवनपतये स्वाहा नमस्ते घर्म भूतानां
पतये स्वाहा घर्माय स्वाहा भिम्याः स्वाहा इन्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा
ब्रह्मणे स्वाहा इ स्वधा षट्हों त्रिपाद्विना मुत्तरल क्माणमुपधायात्र घर्मेष्ट कां कुल्लायनी चेपद
ध्याउ दस्यधु ष्माज्ञानुरिति घर्मेष्टकां यास्तेअग्न आर्द्रायोन योया इतिकुल्लायिनीं संचितम ॥१४७॥
ग्निष्ट सामग्निरूप स्थायो केय्नश्रुस्तमुत्तरे श्राणंपते तिष्ठन्त ग्निमग्निमद्द्गाति अग्निरस्मि वैश्या
नरो सीस्येतेनानुवाकेनात्राघर्ये वेग्निं दक्षिणाददाति शतं सहस्रम निष्ठं कं वा॥१०॥छ॥

ग्रं ३९००

श्लो ३९५०